

Β. Δ. Καϊμακάμης

**ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ
ΛΑΙΚΗ ΤΕΧΝΗ
ΤΩΝ
ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΩΝ**

**ΔΟΞΑΣΙΕΣ, ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ, ΓΙΑΤΡΟΣΟΦΙΑ, ΜΑΓΙΑ, ΞΟΡΚΙΑ,
ΒΑΣΚΑΝΙΑ, ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ**

Θεσσαλονίκη 2013

Βασίλης Δ. καϊμακάμης

διδάκτωρ ιστορίας φυσικής αγωγής

Επίκ. Καθηγητής ΤΕΦΑΑ-ΑΠΘ

Αλικαρνασσού 2, 55133 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ. 6978916127, e-mail: kaimak@rhed.auth.gr

@ Copyright 2013.

Έκδοση Συλλόγων: Ποδοσφαιρικού, Πολιτιστικού,

Ορειβατικού Καλυβίων.

Εκτύπωση-βιβλιοδεσία: **εκδόσεις .**

ISBN.....

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή εν όλω ή εν μέρει ή και περιληπτικά, κατά παράφραση ή διασκευή, του παρόντος βιβλίου με οποιοδήποτε μέσο, σύμφωνα με τους Ν. 2387/1920, 4301/1929, τα ΝΑ 3565/56, 4254/62, 4264/75, Ν. 100/75 και λοιπούς εν γένει κανόνες Διεθνούς Δικαίου, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του συγγραφέα.

**Αφιερώνεται
σε όλους τους Κοκκινοπλίτες του κόσμου και ιδιαίτερα στους απόδημους**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΚΔΟΤΩΝ.....	11-12
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ.....	13
α. Επιδιωκόμενοι γενικότεροι στόχοι.....	13-14
β. Η αξία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.....	15-16
γ. Περιεχόμενο	16-17

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΙΚΗ ΤΡΙΠΟΛΙΤΙΔΑ ΚΑΙ Ο ΜΙΚΡΟΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ (ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟΣ, ΚΑΛΥΒΙΑ, ΑΣΠΡΟΧΩΜΑ)

A. Ο ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟΣ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ.....	19
A. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.....	19-20
β. Ιστορία.....	21-,22
γ. Διοίκηση.....	23-24
δ. Εθνική προσφορά.....	24-26
ε. Προσωπικότητες.....	28
στ. Πολιτιστικοί σύλλογοι.....	28-30
ζ. Αδρομερή αναφορά στο νεκροταφείο του Κοκκινόπλου..	31-36
B. ΤΑ ΚΑΛΥΒΙΑ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ.....	37-38
Γ. ΤΟ ΑΣΠΡΟΧΩΜΑ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ.....	39-46
Δ. ΠΥΘΙΟ.....	47-48
Ε. ΔΙΟΝ.....	49-52

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΓΙΑ ΕΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΚΑΛΗ ΣΟΔΕΙΑ ΣΤΑ
ΑΜΠΕΛΙΑ ΤΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

α. Σκοπός, πηγές.....	53
β. Από αρχαιότατους χρόνους ο άνθρωπος θεοποίησε το φυσικό προβάλλον.....	53-55
γ. Η άμπελος στον αρχαίο ελληνικό και στον ορθόδοξο ελληνικό κόσμο.....	56-57
δ. Τα αμπέλια του Κοκκινόπλου και το εξωκλήσι της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα.....	58-59
ε. Λαογραφικά δρώμενα των Κοκκινόπλιτών στη γιορτή της «Μεταμόρφωσης».....	60-62
στ. Το χιούμορ, η σκωπτική διάθεση των Κοκκινόπλιτών και τα αμπέλια.....	62-65
-Συμπεράσματα.....	65
-Το τραγούδι του τρυγητού.....	69

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΕΘΙΜΟ ΤΟΥ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙΟΥ ΣΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟ ΤΟΥ
ΠΑΛΙΟΥ ΚΑΙΡΟΥ (ΑΡΑΚΛΟΙ- ΑΡΑΠΗΔΕΣ).

α. Πρόλογος.....	71-73
β. Τα δρώμενα για την αναγγελία της πρωτοχρονιάς.....	74
γ. Προετοιμασία των νέων για το καρναβάλι (παρέες, ρόλοι, αμφίεση).....	75
δ. Μέλη μιας παρέας, αρμοδιότητες και αμφίεση.....	76-77
ε. Το πρώι της πρωτοχρονιάς.....	77-78

στ. Μετά τη θεία Λειτουργία.....	79-81
ζ. Το «χάλασμα του Αράπη» και το βραδινό γλέντι.....	82-83
η. Η σφαγή των καρναβαλιών.....	83-85
θ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	85-87
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	88-96

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

**«ΒΡΟΧΟΦΟΡΑ» ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ
ΔΡΩΜΕΝΑ ΣΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΙΚΟ ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟ**

-Σκοπός, πηγές.....	97
-Ο «ΒΡΟΧΟΦΟΡΟΣ» ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ ΑΓΙΟΣ ΔΙΟΝΥ- ΣΙΟΣ ΟΛΥΜΠΟΥ.....	97-102
-ΤΟ ΔΡΩΜΕΝΟ ΤΗΣ «ΒΡΟΧΟΦΟΡΟΥ» ΠΙΡΠΙΡΟΥΝΑΣ	103- 105
-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	105

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

α. Εισαγωγή.....	107-109
β. Την παραμονή της γιορτής (1 Μαΐου).....	109
γ. 2 Μαΐου.....	110-112
δ. Η πάνδημη συμμετοχή των Κοκκινοπλιτών στις κηδείες και στα μνημόσυνα ως δείγμα κοινωνικότητας, αλληλεγγύης και κοινωνικής συνοχής.....	113-114

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

**ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΛΑΝΤΑ ΣΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΙΚΟ
ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟ**

α. Τα Χριστουγεννιάτικα κάλαντα στον ελληνικό κόσμο...	115-116
β. Τα κοκκινοπλιτικά χειμαδιά και το σφάξιμο των γουρουινιών	116-118

γ. Προετοιμασία των νοικοκυρών για τα κάλαντα (κόλιντα).....	118-119
δ. Τα κόλιντα των παιδιών.....	119-122

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΩΝ

Εισαγωγή.....	123-126
α. Μάλλινες υφαντές δημιουργίες.....	127
Αδρομερή αναφορά στα Κοκκινοπλίτικα υφαντά.....	128-132
Β. Η Γκλίτσα.....	132-135
α. Τα ξύλινα σκεύη στον κοκκινοπλίτικο μικρόκοσμο	
β. Η γλίτσα ή κλούτσα – Γενικά	
γ. Πρώτη ύλη και τρόπος κατασκευής	
-Φωτογραφίες (Γκλίτσες).....	136-142

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

-ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.....	143
-Ο ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΑΒΩΝΙΑΣΜΕΝΟΙ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ	143-146
-Τα περίεργα του προξενιού.....	146-148
-ΓΡΑΠΤΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΙΚΟ ΓΑΜΟ.	149-151
-«Ο ΓΑΜΟΣ ΣΤΑ ΚΑΛΥΒΙΑ ΚΟΚΚΙΝΟΠΗΛΟΥ ΕΛΑΣΣΟΝΟΣ» Του Βραχνιά Κωνσταντίνου.....	151-170
ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ – ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ	
Α΄. Στο σπίτι του γαμπρού	
ΤΑ ΠΡΟΖΙΜΙΑ	

ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗ
ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ
Β. ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ

Την Πέμπτη ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ «Ο ΓΑΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟΝ» (1955) Του Β. Καλογιάννη.....	171-177
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΓΑΜΟΥ.....	178-185

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Α. ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΡΟΣΟΦΙΑ

α. Γενικά.....	185-186
----------------	---------

β. Εξαγωγές δοντιών και γιατροσόφια.....	186-192
--	---------

Β. ΔΟΞΑΣΙΕΣ, ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ, ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ

α. Δοξασίες, προλήψεις, ερμηνείες των συμπεριφορών των ζώων.....	193-195
--	---------

Γ. ΜΑΓΙΑ ΚΑΙ ΞΟΡΚΙΑ.....	196-197
--------------------------	---------

Δ. ΜΑΤΙΑΣΜΑ-ΒΑΣΚΑΝΙΑ.....	198-199
---------------------------	---------

Η βασκανία στα αρχαία χρόνια.....	200
-----------------------------------	-----

Η Εκκλησία και η βασκανία.....	201-203
--------------------------------	---------

ΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

A. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΩΝ.....	205-219
B. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΚΙΝΟΠΛΙΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ.....	220-245
Γ. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΑΠΟ ΤΟ 29 ^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΑΝΤΑΜΩΜΑ ΤΩΝ ΒΛΑΧΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤ. ΣΥΛΛΟΓΩΝ (Κατερίνη, Καρίτσα, 28-30 Ιουν. 2013).....	246-254.
Βιβλιογραφία.....	255-258.
Βιογραφικό σημείωμα.....	259.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΚΔΟΤΩΝ

Ένας από τους βασικούς σκοπούς των Συλλόγων «**Πολιτιστικός**», «**Ποδοσφαιρικός**» «**Ορειβατικός**» των Καλυβίων είναι να στηρίξουν και να προωθήσουν κάθε προσπάθεια, που καταγράφει, ερευνά και αναδεικνύει τη *Λαογραφία*, τον *Πολιτισμό* και την *Ιστορία* του τόπου μας.

Τα Δ.Σ. των παραπάνω συλλόγων πιστεύουν ότι η έκδοση του παρόντος βιβλίου, όπως και του προηγούμενου (Πορεία προς τον Όλυμπο) συμβάλλει στην κατεύθυνση αυτή.

Χορηγοί και συμπαραστάτες στην προσπάθεια αυτή ήταν οι συμπατριώτες μας:

- Τσουρέκας Αθαν.** (έμπορος επίπλων, Ελασσόνα)
- Αδελφοί Δ. Στούπα** (έμποροι υφασμάτων, Νέα Ευκαρπία)
- Ψαροφάγης Δημ.**, (Σούπερ Μάρκετ «ΕΛΛΑΣ», Καλύβια)
- Καϊμακάμης Ελευθ.** (κρεοπώλης, Πύθιο)
- Γκόλτσιος Β.** (πρόεδρος Συλλόγου Κοκκινοπλιτών Αθήνας).

Οι Σύλλογοι νιώθουν την ανάγκη να εκφράσουν τις ιδιαίτερες ευχαριστίες στους παραπάνω συμπατριώτες.

Ευγνωμοσύνη και ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλουν οι Σύλλογοι επίσης στον συγγραφέα του βιβλίου, το συμπατριώτη **Β. Καϊμακάμη**, ο οποίος αυθόρμητα και αφιλόκερδα πρόσφερε τα πνευματικά δικαιώματα και αυτού του βιβλίου.

Με τη βεβαιότητα ότι η έκδοση και η προώθηση ενός τέτοιου βιβλίου αποτελεί προσφορά στη λαογραφία, την ιστορία και την εθνική μας αυτογνωσία, προτρέπουμε τους πατριώτες, τους φίλους και τους συντοπίτες να βοηθήσουν, ώστε το βιβλίο αυτό να φτάσει σε όσο το δυνατόν περισσότερους αναγνώστες.

Τα Δ.Σ. των Συλλόγων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

α. Επιδιωκόμενοι στόχοι

Εδώ και 35 χρόνια ο συγγραφέας κάνει προσπάθειες να καταγράψει και να αναδείξει, όσο αυτό είναι δυνατόν, την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά της ιδιαίτερής του πατρίδας, αλλά και της ευρύτερης περιοχής του Ολύμπου. Αυτό άλλωστε συνιστά και επισημαίνει και ο αείμνηστος Κοκκινοπλίτης λαογράφος- ιστορικός Γιάννης Αδάμου, ο οποίος σημειώνει¹: «Όσο περισσότερες τοπικές έρευνες και ιστορικές αφηγήσεις υπάρχουν, τόσο το καλύτερο για τη γενική Ιστορία της πατρίδας μας». Εκτός αυτού, η γνώση της ιστορίας μιας περιοχής προσθέτει επιχειρήματα στους κατοίκους της και καλλιεργεί τη φιλοπατρία, την αυτογνωσία, την αυτοπεποίθηση και την περηφάνιά τους.

Εύλογα λοιπόν ο συγγραφέας έθεσε ως κυρίαρχο στόχο του παρόντος βιβλίου την ανάδειξη της **πολιτιστικής κληρονομιάς** και την καλλιέργεια της **φιλοστορίας** και της **φιλοπατρίας**, τόσο στα στενά πλαίσια του Κοκκινοπλίτικου μικρόκοσμου και της παρολύμπιας περιοχής, όσο και στα ευρύτερα της Ελλάδας και του Ελληνισμού.

Είναι σημαντικό όμως να σημειωθεί ότι τόσο το παρόν βιβλίο, όσο και οποιοδήποτε άλλο, **δεν μπορούν να υποκαταστήσουν την παρουσία των γονέων και κυρίως των σοφών παππούδων**, οι οποίοι διδάσκουν, πάνω από όλα, με το παράδειγμά τους, δηλαδή με αυτά που πράττουν και λιγότερο με αυτά που λένε ή γνωρίζουν².

Όπως σημειώθηκε και σε άλλο βιβλίο³, στο θέμα αυτό οι περασμένες γενεές των χωριών μας είχαν ένα μεγάλο πλεονέκτημα, αφού είχαν την ευλογία και την τύχη να σπουδάζουν (μεταφορικά) στα καλύτερα σχολεία και στις πλουσιότερες βιβλιοθήκες. Μεγάλωναν δηλαδή στη φύση και κοντά στους θυμόσο-

---

¹ Αδάμου Ι., *Ο Κοκκινοπλός*, Κοκκινοπλός 2002, σ. 11.

² Βραχνιάς Κ., *Ανθήματα*, Βόλος 2010., σ. 55.

³ Καϊμακάμης Β., *Απαγωγή και ομηρία στον Όλυμπο*, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 5.

φους παππούδες, γνωρίζοντας από κοντά τη σοφία του Δημιουργού, αλλά και την πλούσια λαϊκή παράδοση.

Υπάρχουν όμως στην ελληνική κοινωνία και εκείνοι που μέμφονται την πολιτιστική μας κληρονομιά και την απαξιώνουν, ενώ θεωρούν οπισθοδρομικούς αυτούς που τη διατηρούν ή την αναβιώνουν και την αναδεικνύουν. Κάποιοι από αυτούς είναι επιφανειακοί και ανενημέρωτοι, κάποιοι άλλοι διακατέχονται από το σύνδρομο του νεοπλουτισμού, του «*αρχοντοχωριατισμού*» ή του λεγόμενου «*ευρωλιγουριδισμού*». Υπάρχουν βέβαια και εκείνοι που συνειδητά και οργανωμένα στρέφονται ενάντια στα κύρια χαρακτηριστικά του Ελληνισμού, (**ιστορία, γλώσσα, λαϊκή παράδοση, θρησκεία**), διότι γνωρίζουν ότι η αλοιώσή τους συνιστά και την αλοιώση- αποχρωμάτιση της εθνικής συνειδήσης. Ας σημειωθεί ότι ο προπάτοράς μας Πυθαγόρας ο Σάμιος (585-500 π.Χ.), από τα βάθη των αιώνων μας προειδοποιεί ότι «*στις πολιτείες μπαίνει πρώτα η πολυτέλεια, κατόπιν ο κορσμός, έπειτα η αλαζονεία και ύστερα η καταστροφή*»⁴.

Στον αντίποδα όλων αυτών βρίσκονται τα χιλιάδες Ελληνόπουλα, τόσο των πόλεων, όσο και της επαρχίας, αλλά και του απόδημου Ελληνισμού, τα οποία είναι απελευθερωμένα από τα παραπάνω συμπλέγματα και την αμάθεια, γι' αυτό ανθίστανται στην ξενομανία, τον μιμητισμό και τον εθνικό αποχρωματισμό. Τέτοιες υγιείς δυνάμεις υπάρχουν σε όλη την ελληνική κοινωνία, σε όλα τα επαγγέλματα και σε όλους τους χώρους, γι' αυτό υπάρχει ελπίδα και φως.

Βέβαια σύμφωνα και με το σύγχρονο φιλόσοφο και πανεπιστημιακό δάσκαλο Εμμανουήλ Κριαρά⁵. «*Την ελπίδα και το φως θα τα αναζητήσουμε πρώτα στον εαυτό μας. Να βελτιώσουμε, δηλαδή πρώτα ο καθένας τον εαυτό του*».

---

⁴ Στοβαίου Ανθολόγιον, Τομ. Ε', 51. «... εισιέναι εις τας πόλεις, πρώτον τρυφήν, έπειτα κόρον, είτα ύβριν, μετά δε ταύτα όλεθρον».

⁵ . Συνέντευξη στην TV 100 (20-2-2012).

β. Η αξία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς

Εμείς οι παρολύμπιοι κάτοικοι και ιδιαίτερα τα Κοκκινοπλίτικα χωριά έχουμε το προνόμιο και την τύχη να ζούμε στις παρυφές του πιο ιστορικού βουνού του κόσμου, δηλαδή του Ολύμπου. Είναι το βουνό που αποτελεί την κοιτίδα, όχι μόνο του ελληνικού πολιτισμού, αλλά και του δυτικού κόσμου γενικότερα.

Πέρα από το παραπάνω γεγονός, ως Έλληνες ζούμε σε μια χώρα που κάθε σπιθαμή του εδάφους της μαρτυρεί **πολιτισμό** και **ιστορία**. Εκτός από τους ιστορικούς και αρχαιοελληνικούς τόπους με παγκόσμια ακτινοβολία –Αθήνα, Δελφοί, Ολυμπία, Κνωσός κτλ.– υπάρχουν και τα ελληνοχριστιανικά μνημεία, όπως το Άγιο Όρος, τα Μετέωρα και τόσα άλλα μοναστήρια και ξωκλήσια, που είναι διάσπαρτα στην ελληνική επικράτεια, ακόμη και σε απάτητες βουνοκορφές.

Με άλλα λόγια θα μπορούσε κανείς να πει ότι η πατρίδα μας είναι ένα απέραντο μουσείο με μοναδικά και ανεπανάληπτα εκθέματα. Αυτό το μοναδικό προνόμιο σε συνδυασμό με τις φυσικές ομορφιές και το υγιεινό κλίμα δημιουργεί στους ξένους λαούς σεβασμό, αγάπη, αλλά και ενδιαφέρον για τον τόπο μας⁶.

Για τους ίδιους και πολλούς άλλους λόγους η προστασία και η ανάδειξη όλων αυτών των πολιτιστικών και φυσικών θησαυρών της πατρίδας μας **πρέπει να αποτελεί για τους Έλληνες μια από τις βασικές προτεραιότητες- υποχρεώσεις**.

Εκτός αυτού η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού περιβάλλοντος δεν είναι μόνον ένα ηθικό, πατριωτικό και ανθρωπιστικό χρέος, αλλά αποτελεί και πηγή πλούτου-εισοδήματος με την κυριολεκτική σημασία του όρου.

Η πολιτιστική κληρονομιά ενός έθνους και μιας κοινωνίας *«είναι μια ευρύτερη βιωματική γνώση για το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον ενός λαού»*, και όχι απλώς η ανάμνηση γεγονότων

---

⁶ Σε κάποιους λαούς –κυρίως γειτονικούς– αυτή η ιδιαιτερότητα και τα τεράστια πλεονεκτήματα της Ελλάδας δημιουργούν δυστυχώς φθόνο, και αρπακτικές διαθέσεις έναντι της πατρίδας μας.

και αντικειμένων, τα οποία χαρακτήρισαν το λαό σε μια δεδομένη ιστορικά στιγμή⁷.

Χωρίς αυτή τη βιωματική γνώση και την προοπτική η ιστορία του λαού αυτού είναι άγνωστη και έτσι δεν υπάρχει παρελθόν ούτε και ιστορική συνέχεια, που μπορεί να νοηματοδοτήσει τη συνοχή των ανθρώπων και τις μελλοντικές προοπτικές των κοινωνιών⁸.

Πέρα από όλα αυτά η γνώση της Ιστορίας μπορεί να χρησιμεύσει ως φωτεινός οδηγός και σύμβουλος για την πορεία προς το μέλλον, αφού η μελέτη των συμβάντων του παρελθόντος κάνει τον άνθρωπο πιο σοφό. Αυτό μας το υπενθυμίζει από τα βάθη των αιώνων, ο σοφός και πάντα επίκαιρος αρχαίος Έλληνας τραγικός ποιητής Ευριπίδης, ότι δηλαδή η γνώση της Ιστορίας δεν είναι απλώς χρήσιμη στον άνθρωπο, αλλά μπορεί να τον κάνει προνοητικό και ευτυχισμένο⁹.

γ. Περιεχόμενο

Στα συνολικά δέκα κεφάλαια του παρόντος βιβλίου ερευνώνται και αναδεικνύονται τα εξής επί μέρους θέματα:

–Συνοπτική ιστορία του Κοκκινοπλού και των αδελφών χωριών Καλυβίων, Ασπροχώματος και Δίου.

–Διάφορα πολιτιστικά- λαϊκά δρώμενα των Κοκκινοπλιτών του παλιού καιρού, αλλά και των απόδημων, όπως πανηγύρια, ήθη και έθιμα, γάμος, δοξασίες κτλ.

–Λαϊκή τέχνη.

–Φωτογραφικό πανόραμα.

Ο συγγραφέας μένει με την εντύπωση ότι στο παρόν βιβλίο αναδεικνύονται αρκετά διδακτικά μηνύματα και αξίες, που απευ-

---

⁷ (Πατήρ) Σταμκόπουλος Γρ. Τηλ., «Φυσικές επιστήμες και Ορθόδοξη Παράδοση», Ηλεκτρονικό περιοδικό φυσικής- τεχνολογίας, 10(2012)12-16.

⁸ Σταμκόπουλος, ό.π.

⁹ Ευριπίδης: «Ολβιος όστις ιστορίης έσχε μάθησιν», (Είναι ευτυχής όποιος γνωρίζει ιστορία).

θύνονται κυρίως στα παιδιά και στους νέους. Πιστεύει επίσης ότι με την προσπάθεια αυτή εκπληρώνει, στο μέτρο του δυνατού, ένα μέρος από το ηθικό και πατριωτικό χρέος, που αισθάνεται ότι έχει-κυρίως ως πανεπιστημιακός δάσκαλος- απέναντι στην ιδιαίτερή του πατρίδα, αλλά και στη μεγάλη πατρίδα την Ελλάδα και στην ανθρωπίνη κοινωνία γενικότερα.

Το γεγονός ότι ο συγγραφέας βίωσε και σχεδόν συμμετείχε ως μικρό παιδί και έφηβος (δεκαετίες '50, '60), σε όλα τα έθιμα που περιγράφει, δηλαδή την εποχή που όλα αυτά δεν είχαν ακόμη ατονήσει, αλλοιωθεί και ξεχαστεί, προσδίδει ίσως μια επί πλέον αξία στο βιβλίο.

Επομένως, εκτός των άλλων, το παρόν βιβλίο θα μπορούσε να αποτελέσει και μια αξιόπιστη **πρωτογενή πηγή** για τον καθένα που θα ήθελε στο μέλλον να πραγματοποιήσει παρόμοιες έρευνες.

Τέλος πρέπει να σημειώσει ότι οι προφορικές πληροφορίες και οι φωτογραφίες από υπερήλικες, συγγενείς και συγχωριανούς ήταν καθοριστικές και ανεκτίμητες. Πολλοί από αυτούς ήταν γεννημένοι πριν το 1900, αφού η έρευνα άρχισε στη δεκαετία του '70 και συνεχίστηκε έως τις μέρες μας.

Σε όλους αυτούς και σε όσους άλλους βοήθησαν με διάφορους τρόπους, ο συγγραφέας οφείλει ευγνωμοσύνη.

**Καϊμακάμης Βασίλης του Δημητρίου και της Αναστασίας
Καλύβια Κοκκινοπλού Ελασσόνας**

Η νοτιοδυτική πλευρά του Ολύμπου, όπου σε υψόμετρο 1.250 μ. είναι κτισμένος ο ιστορικός Κοκκινοπλός.

-Επάνω δεξιά διακρίνεται η χιονισμένη κορυφή «Φλάμπουρο» (2.416 μ.), ενώ το μαύρο βέλος δείχνει την ιστορική βρύση «Ρούδι» (1.800 μ.), η οποία τους καλοκαιρινούς μήνες έχει γάργαρο και δροσερό νερό. Εδώ, το 1911 ο Γερμανός επιστήμονας Έντουαρτ Ρίχτερ συνελήφθηκε, από ληστές του Ολύμπου, για εθνικούς λόγους και κρατήθηκε σε ομηρία για τρεις μήνες.

-Από τον Κοκκινοπλό περνά το διεθνές μονοπάτι E4 (άσπρα βέλη), το οποίο κατευθύνεται προς τις διάφορες κορυφές του Ολύμπου και το Μύτικα. Επίσης από το 2012, ο Κοκκινοπλός καθιερώθηκε ως αφετηρία και τέρμα του πολύ επίπονου Ορειβατικού Μαραθωνίου Ολύμπου με την επωνυμία «Φαέθων, Απόστολος Τσουρέκας».

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΙΚΗ ΤΡΙΠΟΛΙΤΙΔΑ ΚΑΙ Ο ΜΙΚΡΟΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ (ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟΣ, ΚΑΛΥΒΙΑ, ΑΣΠΡΟΧΩΜΑ)

Α. Ο ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟΣ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

α. Γεωγραφία

Στο παρόν κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί μια αδρομερή αναφορά στον Κοκκινοπλό, αφού αναλυτικά η ιστορία του έχει καταγραφεί και αναδειχθεί στο παρελθόν.

Σήμερα ο Κοκκινοπλός είναι ένα μικρό χωριό του δήμου Ελασσόνας στα Βόρεια σύνορα Μακεδονίας-Θεσσαλίας, σκαρφαλωμένος στο νοτιοδυτικό αυχένα του Ολύμπου σε υψόμετρο μέχρι 1.250 μ.

Κατοικείται από 100 περίπου μόνιμους κάτοικους (Βλαχόφωνους), ενώ κατά τους καλοκαιρινούς μήνες οι κάτοικοι αυξάνουν αρκετά, αφού το **υγιεινό κλίμα**, το **υψόμετρο**, η **πανοραμική θέση** και ιδιαίτερα η **αγάπη** των απανταχού Κοκκινοπλητών για το χωριό αποτελούν ισχυρά κίνητρα διαμονής εκεί.

Θα χρειαζόταν κανείς πολλές σελίδες προκειμένου να απαριθμήσει και να περιγράψει τις ομορφιές του πανοραμικού Κοκκινοπλού, με πρώτη, ίσως και καλύτερη, τη λιθόστρωτη κεντρική πλατεία «*Τόκα*», με τον παμπάλαιο και πανώριο πλάτανο και τη βρύση με το γάργαρο νερό.

Δίπλα από την παραπάνω πλατεία, βρίσκεται η ιστορική εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, η οποία είναι ως γνωστόν προστάτιδα των Κοκκινοπλιτών όλου του κόσμου, αλλά και γενικό-

τερα του Βλαχόφωνου Ελληνισμού. Κτίστηκε το 1746, πυρπολήθηκε από τους Τούρκους, όπως και όλο το χωριό το 1821 (20 Μαΐου), ενώ ξανακτίστηκε εκ θεμελίων στη σημερινή της μορφή το 1832.

Ας σημειωθεί ότι δίπλα (κολλητά) από την Αγία Παρασκευή σώζεται και η παμπάλαια εκκλησία του Αγίου Χαράλαμπος, η οποία κτίστηκε το 1600.

Στα βόρεια του Χωριού σε ένα πανοραμικό λόφο είναι κτισμένη και η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, η οποία είχε κτιστεί το 1870 στη θέση ενός μικρού παρεκκλησίου, ενώ το 1973 γκρεμίστηκε, (παρουσίαζε στατικά προβλήματα) και κτίστηκε νέα με δωρεά της οικογένειας Αθανασίου Απ. Τσουρέκα (Κοκκινοπλίτες από τη Θεσσαλονίκη).

Στα νότια του χωριού βρίσκεται το τριώροφο πέτρινο δημοτικό σχολείο, το οποίο κτίστηκε το 1932-35, αλλά «χάσκει» έρημο και περιμένει την αξιοποίησή του, αφού ως σχολείο έπαψε να λειτουργεί εδώ και πολλά χρόνια.

Το ίδιο σχεδόν αναξιοποίητες μένουν και περιμένουν στα νότια του χωριού και οι ιστορικές πέτρινες κατασκηνώσεις. Ας ελπίσουμε ότι κάτι θα γίνει και γι' αυτές.....

Πάντως το ιστορικό οίκημα, στο οποίο στεγαζόταν η αστυνομία, επί τέλους δεν μένει ανεκμετάλλευτο, αφού με τη φροντίδα δραστήριων τοπικών παραγόντων μετατράπηκε σε λαογραφικό μουσείο.

β. Ιστορία

Προπολεμικά και ιδιαίτερα κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα ο Κοκκινοπλός ήταν μια ακμάζουσα κωμόπολη με 2.500 έως και 3.000 κάτοικους.

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1960 ήταν η μητρόπολη μιας μικρής κοινοπολιτείας με τα άλλα χωριά και συνοικισμούς των Κοκκινοπλιτών, δηλαδή τα **Καλύβια**, το **Ασπρόχωμα**, τα **Παλιάμπελα** και το **Δούλο**.

Ο Κοκκινοπλός στις αρχές της δεκαετίας του 1980: μπροστά διακρίνεται το τριώροφο πέτρινο Δημοτικό Σχολείο (1935), πίσω από αυτό και αριστερά η ιστορική εκκλησία της Αγίας Παρασκευής (1832), και λίγο πιο πίσω η ιστορική πλατεία «Τόκα» με τον πανώριο πλάτανο. Επάνω στον πανοραμικό λόφο διακρίνεται το εξωκλήσι του Αϊ Θανάση και αριστερά (κάτω) το αλσύλλιο «Περιβόλι».

Διέθετε χιλιάδες γιδοπρόβατα, τα οποία χείμαζαν στη γύρω περιοχή των Καλυβίων (περίπου στην περιοχή που το 1950 κτίστηκε το νέο και μεγάλο χωριό των Κοκκινοπλιτών, τα **Καλύβια**).

Απομονωμένοι, αλλά ερωτευμένοι με τον τόπο τους και δεμένοι με τις ρίζες τους— ιδιαίτερα με τον προσάτη Όλυμπο— οι Κοκκινοπλίτες του παλαιού καιρού ανέπτυξαν από γενεά σε γενεά ένα δικό τους «*μικροπολιτισμό*».

Έτσι κάποια ήθη, έθιμα, χοροί και λαογραφικά δρώμενα, που ήταν πανελληνίως γνωστά, στον Κοκκινοπλό μπορεί να ήταν άγνωστα ή τροποποιημένα, ενώ κάποια άλλα έμειναν αναλλοίωτα από την αρχαία εποχή, ή εμφανίστηκαν και εξελίχθηκαν μόνο στο χωριό αυτό. Σ' αυτό συνέβαλε, πέρα από το γεγονός ότι το χωριό ήταν απομονωμένο και το γεγονός ότι κατά το πέ-

ρασμα των αιώνων δεν κατοίκησαν εκεί ποτέ αλλόθρησκοι, αλλοεθνείς και αλλόγλωσσοι.

Οι Κοκκινοπλίτες ήταν άνθρωποι εργατικοί, δραστήριοι, σκληραγωγημένοι και θρησκευόμενοι. Η ζωή τους ήταν γεμάτη από ήθη και έθιμα, χορούς, παραδοσιακά δρώμενα και πολλές κοινωνικές και θρησκευτικές εκδηλώσεις. Κυρίαρχο ρόλο σε όλα αυτά έπαιζαν τα στοιχεία, που έχουν σχέση με τη φύση, τη βλάστηση, την καρποφορία και την εφορία της γης.

Προπολεμικά, ο Κοκκινοπλός διέθετε όλα σχεδόν τα παραδοσιακά επαγγέλματα και πολυάριθμες βιοτεχνίες (ασβεσταριές, νερόμυλους, ανεμόμυλο, υφαντήρια, μαντάνια, δρυστέλλες, ξυλουργεία κτλ), που εκτείνονταν δια μέσου των ριζών του Ολύμπου μέχρι τα Παλιάμπελα.

Σήμερα περνάει από τον Κοκκινοπλό το ευρωπαϊκό μονοπάτι E4, το οποίο οδηγεί στο πανέμορφο ρέμα της Σταλαγματιάς και από κει στις κορυφές του Ολύμπου.

Το 1430, οι Κοκκινοπλίτες δέχθηκαν μια μεγάλη πρόσμιξη από Ηπειρώτες Βλαχόφωνους του **Ανθοχωρίου** (Δερβένιστα) Μετσόβου. Ήταν αυτοί που διασώθηκαν από τη σφαγή, όταν τα τουρκικά στρατεύματα μπήκαν στο χωριό ύστερα από σθεναρή αντίσταση των κατοίκων και το κατέστρεψαν ολοκληρωτικά «*μη αφήνοντας πέτρα πάνω στην πέτρα*».

γ. Διοίκηση

Στο διάβα των αιώνων ο Κοκκινοπλός, λόγω της θέσης του (βρίσκεται σε επίκαιρη διάβαση που ενώνει τη Θεσσαλία με τη Μακεδονία) και της ιδιοσυγκρασίας των κατοίκων, γνώρισε την ελευθερία και τη δόξα του πατέρα Ολύμπου, του βουνού που αποτέλεσε παγκόσμιο σύμβολο της λευτεριάς, της πίστης και της διανοήσης. Γνώρισε όμως και τη δυστυχία, τη λεηλασία και την καταστροφή, αφού ήταν συνυφασμένος με το αδούλωτο και το ανυπότακτο πνεύμα και αφού πάντοτε αποτελούσε «*άνδρο*» και «*ορμητήριο*» των επαναστατών, των κλεφτών και των ληστών.

Στα πολύ παλιά χρόνια (μετά την πλήρη τουρκική επικράτηση) λόγω της σημαντικής γεωγραφικής θέσης εγκαταστάθηκε κοντά στο χωριό προς την Κατερίνη τουρκική στρατιωτική μονάδα για να φυλάξει τη διάβαση (δερβένια), αλλά με την πάροδο του χρόνου εγκαταλείφθηκε.

Μετά το 1881 τα ελληνικά σύνορα, που ήταν στην κορυφογραμμή Μελούνας δεν απείχαν πολύ από τον Κοκκινοπλό και τον Όλυμπο. Αυτό το γεγονός έκανε τις οθωμανικές αρχές να λάβουν νέα μέτρα και να προβούν σε διοικητικές ανακατατάξεις. Στα πλαίσια της πολιτικής αυτής και επειδή ιδιαίτερα το χωριό αυτό «προσφερόταν ως διακομιστικό κέντρο, για κλέφτες και ελληνικές μυστικές οργανώσεις» εγκατέστησαν έδρα αστυνομίας, το λεγόμενο καρακόλι (τσαντερμερία). Επί τουρκοκρατίας ο Κοκκινοπλός διοικήθηκε με το σύστημα της δημογεροντίας, όπου ο προεστός (μουχτάρης) εκλεγόταν από τους πρόκριτους του χωριού, κάτω από μια τεράστια καρυδιά, που ήταν στην πλατεία. Αυτή ήταν η λεγόμενη άμεση δημοκρατία που είχε τις ρίζες της στο Βυζάντιο και στον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

Στον Κοκκινοπλό ποτέ δεν κατοίκησαν αλλόθρησκοι και αλλοεθνείς. Όταν αυτοί ανέβαιναν στο χωριό φιλοξενούνταν, θαύμαζαν τις ομορφιές του και έφευγαν. Ένας τέτοιος επισκέπτης ήταν και ο Βελή πασάς (γιος του Αλή πασά), ο οποίος το 1813 (πριν ξεσπάσει η πανώλη) επισκέφθηκε το χωριό, από το οποίο εντυπωσιάστηκε τόσο πολύ, που το ονόμασε «*πτι παρί*» (μικρό Παρίσι). Σε καιρό πολέμου και δύσκολων εποχών οι εχθροί ανέβαιναν λεηλατούσαν, πυρπολούσαν και έφευγαν.

δ. Εθνική προσφορά

Τα τελευταία 200 χρόνια ο Κοκκινοπλός πυρπολήθηκε τέσσερις φορές, λόγω της αντιστασιακής δράσης των κατοίκων (1821, 1822, 1943 Απριλ., 1943 Ιούν.). Την τελευταία φορά, από τα 550 γραφικά σπίτια της ιστορικής κωμόπολης, που ήταν εναρμονισμένα στη μεγαλοπρέπεια του Ολύμπου και την ελληνική λαϊκή αρχιτεκτονική, έμειναν μόνο 25-30 και η ιστορική εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Αυτά έμειναν ως μάρτυρες μέσα στα αποκαΐδια της βάρβαρης ναζιστικής Γερμανίας, η οποία είχε

απλώσει τον αγγυλωτό της σταυρό και τα φτερά του μαύρου της αετού σε όλη σχεδόν την Ευρώπη.

Σε όλους τους αγώνες του έθνους ο Κοκκινοπλός έδωσε το βροντερό παρόν, γι' αυτό άλλωστε έκλαψε πολλές φορές, πολλά παιδιά του, που έπεσαν για την πατρίδα. Ενδεικτικά αναφέρονται οι επαναστάσεις του 1821, 1854, 1878, 1897, όπου το χωριό αυτό αποτέλεσε ένα από τα επίκεντρα των επιχειρήσεων, γι' αυτό πάντοτε το πλήρωνε με αίμα, δάκρυ και αποκαΐδια.

–Στην επανάσταση του Ολύμπου (1878) ο Κοκκινοπλός ήταν το τελευταίο επιχειρησιακό κέντρο της επαναστατικής κυβέρνησης. Ο Κοκκινοπλίτης Ηγούμενος της Μονής της Πέτρας Νικηφόρος -κατά κόσμο Νικ. Μπουροζίκας- ήταν ένας από αυτούς που έγραψαν, εκ μέρους της επαναστατικής κυβέρνησης κάποιες επιστολές προς την ελληνική κυβέρνηση,.

–Στο Μακεδονικό Αγώνα ο Κοκκινοπλός ήταν ο κυριότερος «διακομιστικός» σταθμός όπλων και ανταρτών από το «ελληνικό» προς τη Μακεδονία, ενώ διέθετε δραστήρια «Μυστική Μακεδονική Επιτροπή», το λεγόμενο κομιτάτο του Κοκκινοπλού.

Η παραπάνω οργάνωση συνδέθηκε άμεσα με την πολύκροτη «υπόθεση Ρίχτερ», (απαγωγή και ομηρία του Γερμανού επιστήμονα και ορειβάτη Έντουαρτ Ρίχτερ), η οποία είχε ως κύριο επίκεντρο τον Κοκκινοπλό. Οι κάτοικοι του Κοκκινοπλού έπαιξαν τότε κυρίαρχο ρόλο, είτε ως άμεσοι διοργανωτές της απαγωγής, είτε ως απλοί και ανυποψίαστοι πολίτες, οι οποίοι όμως υπέστησαν τα πάνδεινα εξ αιτίας του γεγονότος αυτού.

–Στον εθναπελευθερωτικό αγώνα του 1912 Κοκκινοπλίτες ανέλαβαν να οδηγήσουν τον λοχαγό Μαζαράκη και τον επίλεκτο λόχο του (8 Οκτ. 1912), μέσω Κοκκινοπλού και Μπάρας για να πλευροκοπήσει τον εχθρό, που αμύνονταν ακόμη στα στενά του Σαρανταπόρου.

–Συγκινητική ήταν επίσης η προσφορά των Κοκκινοπλιτών του Μάντσεστερ των ΗΠΑ, οι οποίοι μόλις πληροφορήθηκαν ότι ξέσπασε ο εθναπελευθερωτικός πόλεμος του 1912, συγκέντρωσαν χρήματα και τα έστειλαν στον ελληνικό στρατό συνοδευόμε-

να από δυο επιστολές (μια προς τον τότε πρωθυπουργό της Ελλάδας Ελ. Βενιζέλο και μια προς την πριγκίπισσα Σοφία).

Οι πατριώτες από την Αμερική δεν αρκέστηκαν όμως μόνο στην οικονομική βοήθεια, αφού ήθελαν να δώσουν και το σώμα και την ψυχή για την πατρίδα. Οργανωμένοι με άλλους Έλληνες στον «*Ιερό Λόχο*», 12 νέοι Κοκκινοπλίτες πήραν το πρώτο πλοίο και ήρθαν για να πολεμήσουν και να απελευθερώσουν την υπόλοιπη πατρίδα.

Στο Μάντσεστερ οι Κοκκινοπλίτες είχαν ιδρύσει σύλλογο με την επωνυμία «*Άγιος Αθανάσιος*», ο οποίος έδρευε στο καφενείο «*Μακεδονία*», ιδιοκτησία Κοκκινοπλιτών. Οι προαναφερθείσες επιστολές, τα ονόματα των νέων που ήρθαν να πολεμήσουν και τα ονόματα αυτών που έδωσαν τα χρήματα είναι γνωστά, αφού έχουν δημοσιευθεί για πρώτη φορά από τον Γιάννη Μπουροζίκια και στη συνέχεια από το περιοδικό «*Ολύμπιο Φως*».

–Στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στη Θεσσαλονίκη κατοικούσαν αρκετοί Κοκκινοπλίτες, οι οποίοι φαίνεται ότι ήταν συσπειρωμένοι σε «*κοινότητα Ελλήνων Ορθόδοξων Πατριωτών*». Μάλιστα με δαπάνη της παραπάνω κοινότητας ιδρύθηκε στον Κοκκινοπλό βιοτεχνία για την επεξεργασία και κατασκευή κεριών. Στο αλβανικό μέτωπο ο Κοκκινοπλός έδωσε 250 επιστράτους, από τους οποίους πολλοί επέστρεψαν τραυματίες, ενώ οκτώ δεν επέστρεψαν ποτέ¹⁰.

–Πολλούς επίστρατους έδωσε επίσης στη Μικρασιατική Εκστρατεία. Μετά την κατάρρευση του μετώπου, κάποιοι από αυτούς συνελήφθησαν αιχμάλωτοι και στάλθηκαν σε τουρκικά κα-

---

¹⁰ Τα ονόματα των πεσόντων προς τιμή των οποίων στην πλατεία των Καλυβίων αναγέρθηκε μνημείο είναι τα εξής:

1. Φάκας Ιωάννης Δημητρίου, Λοχίας"
2. Μανώλης Αθανάσιος Δημητρίου, Λοχίας
3. Κελεπούρης Ζήσης Αστεριού
4. Γαϊτάνης Θωμάς Αντωνίου
5. Σκαμπαρδώνης Αστέριος Αθανασίου
6. Κουκόλης Διονύσιος Βασιλείου
7. Παπαδόπουλος Κων/νος Αθανασίου
8. Μαλιτζάρης Κων/νος Ιωάννου

ταναγκάστηκα έργα, όπως ο Άστ. Ζιακούλης (Κεμάλης), ενώ κάποιοι, όπως ο Γεώρ. Μπουροζίκας επέστρεψαν τραυματίες. Να σημειωθεί ότι ο πρώτος κρατήθηκε σε καταναγκάστηκα έργα για τρία χρόνια και σώθηκε από το βέβαιο θάνατο αφού δραπέτευσε με περιπετειώδη τρόπο.

–Κατά τη γερμανοϊταλική κατοχή όλοι σχεδόν οι ενήλικοι, αλλά και πολλά παιδιά ήταν οργανωμένοι σε αντιστασιακές οργανώσεις. Για την αντιστασιακή αυτή δράση ο Κοκκινοπλός πλήρωσε βαρύτατο φόρο αίματος με εκτελέσεις και διωγμούς, αλλά και με την ολοσχερή καταστροφή του χωριού, αφού, όπως σημειώθηκε, τον Απρίλιο του 1943 πυρπολήθηκαν 30-40 σπίτια από τους Ιταλούς, ενώ τον Ιούνιο του ίδιου έτους οι Γερμανοί του έδωσαν τη χαριστική βολή, πυρπολώντας το ολοσχερώς.

Κοκκινοπλίτισα της δεκα-ετίας του '70 ξεφουρνίζει «καρβέλια» από τον αυτοσχέδιο παραδοσιακό φούρνο.

Επάνω, μια φωτογραφία χίλιες λέξεις: τα ερείπια ενός Κοκκινοπλιτικού αρχοντικού, το οποίο δέχτηκε το πρώτο πλήγμα το 1941 όταν οι Γερμανοί επιδρομείς πυρπόλησαν ολοσχερώς το χωριό. Είναι βέβαιο ότι αργά ή γρήγορα θα ισοπεδωθεί και ο τελευταίος αυτός μάρτυρας για να κτιστεί με τις πελεκιμένες πέτρες του, για πολλοστή φορά, ένα άλλο κτίσμα, αφού το χωριό πυρολύθηκε πολλές φορές, ενώ οι πέτρες ήταν το μοναδικό υλικό που ξαναχρησιμοποιήθηκε.

Κάτω: τα ερείπια μιας από τις πολλές ασβεσταριές, που υπήρξαν μέχρι πριν λίγα χρόνια στα νότια του Κοκκινοπλού. Ας σημειωθεί ότι παλιά οι Κοκκινοπλίτες τροφοδοτούσαν με άριστης ποιότητας ασβέστη όλη την περιοχή.

ε. Προσωπικότητες

Θα χρειαζόταν πολλές σελίδες εάν θα ήθελε κανείς να απαριθμήσει τη μεγάλη πρόσφορα του Κοκκινοπλού και των τέκνων του στα γράμματα, στις τέχνες, στο εμπόριο και στον πολιτισμό. Με δυο λόγια ανέδειξε υπουργούς (Δ. Δημάδης, υπουργός Β. Ελλάδος επί Βενιζέλου), αντιπρόεδρο βουλής, βουλευτές, στρατηγούς (Μπακιρτζής, στρατηγός και ηγετικό στέλεχος του ΕΛΑΣ), καθηγητές πανεπιστημίου, δημάρχους, μεγάλους εμπόρους. Επίσης ανέδειξε ιερωμένους, όπως ο Νικηφόρος Μπουροζίκας, προς τιμή του οποίου στήθηκε προτομή σε κεντρικό πάρκο της Κατερίνης, το οποίο φέρει και το όνομα του. Όπως προαναφέρθηκε ο Νικηφόρος, ο οποίος για πολλά χρόνια διέτελεσε Ηγούμενος της Μονής της Πέτρας Ολύμπου ήταν αυτός που συνέταξε κάποιες από τις επιστολές, που στάλθηκαν στην ελληνική κυβέρνηση, εκ μέρους της προσωρινής κυβέρνησης του Ολύμπου το 1878.

ζ. Πολιτιστικοί σύλλογοι

Σήμερα λειτουργούν σε διάφορες πόλεις και χωριά της Ελλάδας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Κατερίνη, Ελασσόνα, Κοκκινοπλός, Καλύβια, Ασπρόχωμα), περίπου 10 πολιτιστικοί και αθλητικοί σύλλογοι Κοκκινοπλιτών (μεταξύ αυτών και ένας ορειβατικός), ενώ άλλοι δυο δραστηριοποιούνται στο Μόναχο και τη Μελβούρνη. Επίσης στον Κοκκινοπλό έχει την έδρα του και ο Εξωραϊστικός Σύλλογος Κοκκινοπλού «Άγιος Αθανάσιος».

Πριν μερικά χρόνια ιδρύθηκε στην Ελασσόνα και ο **σύλλογος Κοκκινοπλιτών**, ο οποίος διοικείται από δραστήριες και πολλά υποσχόμενες Κοκκινοπλίτισες. Με την πρωτοβουλία όλων σχεδόν αυτών των συλλόγων διοργανώνεται κάθε χρόνο στον Κοκκινοπλό και το παγκόσμιο αντάμωμα των Κοκκινοπλιτών, ενώ συμμετέχουν- κάποιες φορές πρωτοστατούν- και στο πανελλήνιο αντάμωμα των Βλάχικων Πολιτιστικών Συλλόγων.

Όλοι αυτοί οι σύλλογοι είναι ενεργά κύτταρα της κοινωνίας και προσφέρουν ανεκτίμητες υπηρεσίες στον πολιτισμό και τον αθλητισμό. Να σημειωθεί ότι το 2005 και το 2013 το πανελλήνιο

αντάμωμα των Βλάχικων Πολιτιστικών Συλλόγων (21^ο και 29^ο αντίστοιχα), ένα πανελληνίας εμβέλειας πολιτιστικό γεγονός, το ανέλαβε ο πολύ δραστήριος **Σύλλογος Κατερίνης**, συνεπικουρούμενος από άλλους φορείς και βέβαια από όλους σχεδόν τους άλλους κοκκινοπλίτικους συλλόγους. Ο ίδιος σύλλογος εκδίδει και εφημερίδα ποικίλων θεμάτων με τον χαρακτηριστικό τίτλο «*Το αντάμωμα*», ενώ κυκλοφόρησε και CDS, με παλιά κοκκινοπλίτικα τραγούδια, που τα τραγουδούν ερασιτέχνες, αλλά καλλίφωνοι Κοκκινοπλίτες και Κοκκινοπλίτισες της Κατερίνης.

Θα ήταν παράληψη αν δεν γινόταν αναφορά και στους τρεις παλιούς οργανοπαίκτες- τραγουδιστές Κοκκινοπλίτες της Κατερίνης, Ζήση Παπαζήση, Νίκο Καστανάρα και αείμνηστο Σάκη Νταμπάκη, οι οποίοι για 40 περίπου χρόνια υπηρετούν το παραδοσιακό τραγούδι σε τοπικό και πανελλήνιο επίπεδο. Παράλληλα στο Δίον και σε πανελλήνιο επίπεδο δραστηριοποιήθηκε ο κλαριντζής Σαφέτης Θ. και ο τραγουδιστής Ζαβαντίας Δ., ενώ οι γιοί τους Κώστας και Βασίλης σταδιοδρομούν ως τραγουδιστές. Τον ίδιο δρόμο ακολουθεί και η νέα τραγουδίστρια από τα Καλύβια **Λένα Ζέτα**, με τον γνωστό στο πανελλήνιο κλαριντζή **Γιάννη Ζιάκο** (αρραβωνιαστικό της και με Κοκκινοπλίτικη καταγωγή από τη μητρική γραμμή).

Για περισσότερο από μια δεκαετία (1984-1996), ο Σύλλογος **Κοκκινοπλιτών Θεσσαλονίκης** εξέδιδε το περιοδικό «*Ολύμπιο Φως*», το οποίο κυκλοφορούσε στο εσωτερικό και στην ομογένεια του εξωτερικού, ενώ πριν μερικά χρόνια εξέδιδε την εφημερίδα «*Όλυμπος*». Ο ίδιος σύλλογος εξέδωσε και τα εξής δυο βιβλία με ιστορικό και λαογραφικό περιεχόμενο¹¹:

-«*Προσφορά των Βλαχόφωνων Ελλήνων στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων*»,

-«*Απαγωγή και ομηρία στον Όλυμπο*».

Βιβλία εξέδωσαν επίσης ο Σύλλογος Κοκκινοπλιτών Λάρισας και Καλυβίων (Ποδοσφαιρικός, Πολιτιστικός, Ορειβατικός).

---

¹¹ Συγγραφέας των τριών αυτών βιβλίων είναι ο καθηγητής του ΤΕΦΑΑ-ΑΠΘ Β. Καϊμακάμης, ο οποίος δώρισε τα συγγραφικά δικαιώματα στο Σύλλογο.

Στην Κατερίνη δραστηριοποιείται στην Α΄ κατηγορία, με πολλές επιτυχίες και ο ποδοσφαιρικός Σύλλογος **«Άρης»** Κοκκινοπλιτών, ενώ ο **«Μύτικας»** Καλυβίων, επίσης Α΄ κατηγορίας, είναι μια από τις λίγες ποδοσφαιρικές ομάδες, που επέζησαν, από την οικονομική κρίση, από τις πολυάριθμες που υπήρχαν, κυρίως στα βόρεια χωριά της Ελασσόνας.

Είναι επίσης σημαντικό να σημειωθεί ότι από το 2012 καθιερώθηκε ο Ορειβατικός Μαραθώνιος (44 χιλ.), με την επωνυμία **Μαραθώνιος Ολύμπου «Φαέθων, Απόστολος Τσουρέκας»**, ο οποίος έχει αφητηρία και τέρμα τον Κοκκινοπλό, ενώ είναι αφιερωμένος στον αείμνηστο πρόεδρο του Συλλόγου Κοκκινοπλιτών Θεσσαλονίκης Τσουρέκα Απόστολο.

Τέλος είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι πολλές κοκκινοπλιτικές οικογένειες αποδήμησαν στην Καλλιθέα, στην Ελασσόνα, στην Κατερίνη, στη Θεσσαλονίκη (ιδιαίτερα στη Ν. Ευκαρπία) και σε πολλές άλλες πόλεις και χωριά του εσωτερικού και εξωτερικού, όπου στη συντριπτική τους πλειοψηφία προκόβουν και προσφέρουν στις τοπικές κοινωνίες.

Μια φωτογραφία χίλιες λέξεις. Ένα από τα τελευταία παλιά πέτρινα, παραδοσιακά σπίτια του Κοκκινοπλού, το οποίο, όπως τόσα άλλα, κατέρρευσε και δεν υπάρχει πια. Μαζί με αυτό χάθηκε όμως ένα μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και της ταυτοπροσωπίας μας.

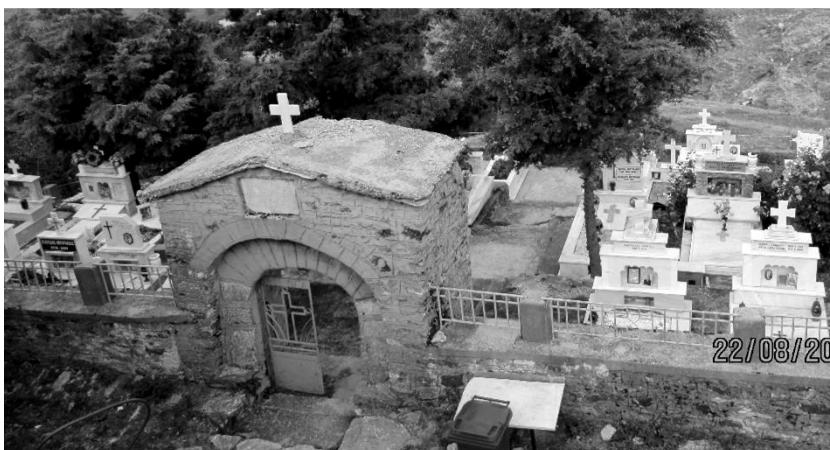

η. Αδρομερή αναφορά στο νεκροταφείο του Κοκκινοπλού

Η αφιδωτή πέτρινη είσοδος και το πέτρινο ντουβάρι του νεκροταφείου Κοκκινοπλού κτίστηκαν το 1912, (φωτ. εντοιχισμένοι μαρμάρινη πλάκα), με δωρεά των Κοκκινοπλιτών της Αμερικής, οι οποίοι είχαν και σύλλογο με την επωνυμία «Άγιος Αθανάσιος». Να σημειωθεί ότι οι παραπάνω πατριώτες έκαναν και άλλες δωρεές στην ιδιαίτερη τους πατρίδα.

–Όταν τον Οκτώβρη του 1912 ξέσπασε ο εθναπελευθερωτικός πόλεμος, 12 νέοι Κοκκινοπλίτες πήραν το πρώτο πλοίο και ήρθαν να πολεμήσουν για την πατρίδα. Παράλληλα ο σύλλογός τους έστειλε στη βασίλισσα χρήματα για την ενίσχυση του αγώνα, τα οποία συνοδεύονταν από επιστολές (έχουν δημοσιευθεί σε προηγούμενες εκδόσεις).

–Το 1943, φοβούμενοι οι Κοκκινοπλίτες την πυρπόληση του χωριού από τους Γερμανούς, έκρυψαν τα διάφορα τιμαλή και σημαντικά έγγραφα της εκκλησίας και της κοινότητας στο νεκροταφείο (στο παρεκκλήσι του κοιμητηρίου Άγιος Θεόδωρος). Οι Γερμανοί, που το 1943 πυρπόλησαν ολοσχερώς το χωριό δεν εξαίρεσαν όμως ούτε το νεκροταφείο. Έτσι χάθηκαν για πάντα σημαντικά έγγραφα, τα οποία μαρτυρούσαν την υπερχιλιόχρονη ιστορία του χωριού. Αυτή την ιστορία προσπαθούμε εμείς σήμερα απεγνωσμένα να «συρράψουμε», κομμάτι, κομμάτι. Όπως σημειώθηκε και σε άλλο βιβλίο *«αυτή η ζημιά είναι ίσως η μεγαλύτερη που υπέστη το χωριό στην ιστορία του, αφού από τις πολυάριθμες εχθρικές επιδρομές και τις συθέμελες πυρπολήσεις συνερχόταν και αναδύοταν από την τέφρα του σαν το μυθικό φοίνικα, ενώ τα έγγραφα και μαζί με αυτά η ιστορία του και το παρελθόν του χάθηκαν για πάντα»*.

Το νεκροταφείο του Κοκκινότλου με την αψιδωτή πέτρινη είσοδο, στην οποία είναι εντοιχισμένη η πλάκα με την επιγραφή: «ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ. ΔΑΠΑΝΗ ΤΩΝ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΠΑΤΡΙΩΤΩΝ 1912».

Στο νεκροταφείο του Κοκκινοπλού υπάρχει, μεταξύ άλλων, και ο τάφος του Κοκκινοπλίτη Λοχαγού Σωτ. Τσιώνου, που έπεσε το 1974, κατά την τούρκικη εισβολή στην Κύπρο. Να σημειωθεί ότι στην Καλλιθέα (έδρα του πρώην Δήμου Ολύμπου) έχει στηθεί και προτομή του παραπάνω ήρωα.

Επάνω: Το εξωκλήσι του Αγίου Αθανασίου με το στρόγγυλο καμπαναριό και τον πέτρινο περίβολο (πριν την ανακατασκευή του), το οποίο είναι κτισμένο στον ομώνυμο πανοραμικό λόφο του Κοκκινοπλού.

Κάτω: Μαρμάρινη πινακίδα από το κηροποιείο του Κοκκινοπλού, το οποίο έπαψε να λειτουργεί μετά τον πόλεμο, με εγχάρακτη επιγραφή «ΚΗΡΟΠΟΙΕΙΟΝ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΩΝ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΠΑΤΡΙΩΤΩΝ 1907». Ήταν δωρεά των Κοκκινοπλιτών της Θεσ/νίκης, την εποχή που ο Κοκκινοπλός και όλη η Βόρεια Ελλάδα βρισκόταν ακόμη υπό την τουρκική κατοχή.

Επάνω: από την εποχή που λειτουργούσαν οι κατασκηνώσεις του Κοκκινοπλού (δεκαετία '80).

Κάτω: τα μαντάνια, τα οποία έπαψαν να λειτουργούν στη δεκαετία του '70. Είναι τα απομεινάρια μιας ακμάζουσας κοκκινοπλίτικης βιοτεχνίας, η οποία εκτείνονταν από τον Κοκκινοπλό έως τα Παλιάμπελα.

Επάνω ο Κοκκινοπλίτης Ιερομόναχος Νικήφ. Μπουρουζίκας: διετέλεσε πολλά χρόνια Ηγούμενος της Ι. Μ. Πέτρας, ενώ ήταν ιδιαίτερα μορφωμένος και συνειδητοποιημένος πατριώτης. Υπήρξε από τους πρωταγωνιστές της επανάστασης του Ολύμπου (1878), μέλος της προσωρινής κυβέρνησης του Ολύμπου και ένας από τους συντάκτες των επιστολών-προκηρύξεων, που έστειλαν οι επαναστάτες στην ελληνική κυβέρνηση και στις μεγάλες δυνάμεις.

Κάτω: ο πρόεδρος και μέλη του Δ.Σ. του Συλ. Κοκ/πλιτών Ν. Πιερίας «ποζάρουν» περίφανοι δίπλα από την προτομή του Νικηφόρου στην ομόνυμη πλατεία της Κατερίνης, ύστερα από την κατάθεση στεφάνου.

B. ΤΑ ΚΑΛΥΒΙΑ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Το χωριό Καλύβια¹² βρίσκεται στους πρόποδες της νότιας πλευράς του Ολύμπου, σε μια πανέμορφη κοιλάδα, που διαρρέεται από ποτάμι που πηγάζει από τα ριζά του Ολύμπου.

Ιδρύθηκε το 1950 από Κοκκινοπλίτες, οι οποίοι μετά τον πόλεμο δεν επέστρεψαν στον πυρπολημένο από τους Γερμανούς Κοκκινοπλό, αλλά στις περιοχές που είχαν τα χειμαδιά τους.

Είναι ένα καθαρά γεωργοκτηνοτροφικό χωριό, γι' αυτό άλλωστε υπάρχουν έμποροι ζώων και ζωοτροφών, ενώ παράγονται εκλεκτά κτηνοτροφικά προϊόντα.

Στις δεκαετίες του 1960 και 1970 λειτουργούσε σχολή μοδιστρικής, ταπητουργείο, τυροκομείο, σφαγείο και νερόμυλος, ενώ υπήρξαν και διάφοροι παραδοσιακοί τεχνίτες (ραφτάδες, μαραγκοί, χαλκιάδες, τσαγκάρης κ.α.

Σήμερα δραστηριοποιούνται διάφοροι σύλλογοι που καλλιεργούν σε αξιοζήλευτα επίπεδα τον πολιτισμό και τον αθλητισμό (Πολιτιστικός, ποδοσφαιρικός, ορειβατικός) και μερικοί άλλοι επαγγελματικοί σύλλογοι που αδρανοποιήθηκαν.

Υπάρχουν επίσης τρία Σούπερ Μάρκετ, φούρνος, κρεοπωλείο, βενζινάδικο και αρκετά καφενεία και ταβέρνες.

Πριν μερικά χρόνια ιδιαίτερη δραστηριότητα επέδειξε και ο Κτηνοτροφικός Σύλλογος Καλυβίων, αφού διοργάνωσε τρεις φορές τη «Γιορτή της Προβατίνας», που είχε απήχηση σε όλο το νομό.

Για τις κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες των κατοίκων ανακατασκευάστηκε η αποθήκη του Γεωργικού Συνεταιρισμού σε αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, η οποία έλυσε πολλά προβλήματα στον τομέα αυτόν. Από το χωριό υπάρχει αυτοκινητόδρομος 24 χλμ. (χωματόδρομος), που οδηγεί στις κορυφές του Ολύμπου στη θέση «Χριστάκη», σε υψόμετρο 2450 μ., όπου οι Καλυβιώτες, το 1998 και το 2010 έκτισαν

---

¹² Περισσότερα για τα Καλύβια στο: Καίμακάμης Β., Το ημερολόγιο ενός χωριού, 1985 και Καίμακάμης Β., Πορεία προς τον Όλυμπο, Καλύβια Κοκκινοπλού, 2012.

δου καταφύγια ανάγκης. Από τη θέση αυτή μέχρι το Μύτικα απομένει μόνο μια ώρα και ένα τέταρτο ποδαρόδρομος. Ας σημειωθεί ότι η διαδρομή αυτή είναι κατά πολύ η πιο σύντομη και πιο προσιτή για την ανάβαση στο Μύτικα.

Στα βορειοανατολικά του χωριού σε ένα πανοραμικό ύψωμα, είναι η πανελληνίως γνωστή πίστα αεροπτεριστών, όπου υπάρχει και ειδικό οίκημα με υπόστεγο.

Τα Καλύβια με φόντο τις χιονισμένες νοτιοανατολικές κορυφές του Ολύμπου. Τα μαύρα βέλη δείχνουν το δρόμο που οδηγεί από τα Καλύβια προς τα καταφύγια ανάγκης (Χριστάκη) και προς το Μύτικα, ενώ το άσπρο βέλος (δεξιά, δείχνει το πανελληνίως γνωστό Κέντρο Αεροπτεριστών.

Γ. ΤΟ ΑΣΠΡΟΧΩΜΑ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Δυτικά από τα Καλύβια και σε απόσταση 4,5 χλμ. βρίσκεται το Ασπρόχωμα το τρίτο αδελφό χωριό των Κοκκινοπλιτών. Δίπλα του, ένα χιλ. δυτικότερα βρίσκεται ο Λόφος και λίγο πιο δυτικά (500 μ.) ο κεντρικός δρόμος που οδηγεί προς την Κατερίνη.

Λέγεται ότι πριν την κατάκτηση της περιοχής από τους Τούρκους (1430 μ.Χ.) στην ίδια τοποθεσία υπήρξε Ελληνικό-Βυζαντινό χωριό, όπου υπήρξαν μέχρι το τέλος της τουρκοκρατίας τα ερείπια της εκκλησίας της Αγίας Παρασκευής.

Μέχρι το 1912 το παραπάνω χωριό που ονομαζόταν Μπα-ρακάδες ήταν τουρκοχώρι, ενώ μετά την απελευθέρωση και αφού εγκαταλείφθηκε από τους Τούρκους, εγκαταστάθηκαν εκεί (από το 1.914), κυρίως τους χειμερινούς μήνες λίγες οικογένειες κτηνοτρόφων από τη Βλάστη (Κοπασταραίοι) και τον Κοκκινοπλό. Οι νέοι κάτοικοι άρχισαν να κτίζουν νέα σπίτια, αλλά κατοίκησαν και σε τούρκικα που είχαν μείνει άθικτα. Μάλιστα ένα ή δύο από τα παραπάνω σπίτια στέκουν ακόμη, αλλά είναι ετοιμόρροπα.

Το 1916 στα ερείπια μιας παλιάς βυζαντινής εκκλησίας που ήταν αφιερωμένη στην Αγία Παρασκευή κτίστηκε νέα εκκλησία αφιερωμένη στον Άγιο Γεώργιο, ενώ από το 2009 στο ίδιο μέρος άρχισε να κτίζεται η νέα μεγαλόπρεπη εκκλησία αφιερωμένη στον ίδιο Άγιο.

Με την απαλλοτρίωση του 1933, έγινε διανομή της γης σε ακτήμονες Κοκκινοπλίτες και έτσι το χωριό έφτασε να αριθμεί στις 45 περίπου οικογένειες, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων ήταν Κοκκινοπλίτες.

Με την πάροδο του χρόνου έγιναν επιμειξίες μεταξύ Κοπασταραίων και Κοκκινοπλιτών, γι' αυτό στις μέρες μας αισθάνονται όλοι παιδιά και κάτοικοι μιας κοινής πατρίδας.

Μετά τη γερμανική κατοχή και την καταστροφή που υπέστη ο Κοκκινοπλός, οι οικογένειες εγκαταστάθηκαν μόνιμα πλέον στο Ασπρόχωμα.

Στα μέσα τις δεκαετίας του '60 το γεωργοκτηνοτροφικό χωριό αριθμούσε 70 πολυμελείς οικογένειες με ζωή και κίνηση και με πολλά παιδιά στο σχολείο (50-60). Την ίδια εποχή άρχισε όμως η αστυφιλία και η αποδήμηση των νέων της περιοχής προς το εσωτερικό και εξωτερικό. Έτσι άρχισε η φθίνουσα πορεία των κατοίκων για να φθάσει στη δεκαετία του '90 στις 20-25 οικογένειες.

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60, με τα Καλύβια και τον Κοκκινοπλό συναποτελούσε την «Κοκκινοπλίτικη τριπολίτιδα» με έδρα της κοινότητας τον Κοκκινοπλό.

Το 1969, λόγω της χιλιομετρικής απόστασης, της έλλειψη συγκοινωνιακών μέσων και γενικά των ακατάλληλων συνθηκών εξυπηρέτησης των κατοίκων, το χωριό προσαρτίστηκε στην κοινότητα Λόφου. Το 1930 αναγνωρίστηκε το δημοτικό σχολείο Ασπροχώματος και σε δυο χρόνια(1932) κτίστηκε το πρώτο μονοθέσιο σχολείο. Το 1962 κτίστηκε νέο διθέσιο σχολείο, το οποίο λειτούργησε μέχρι το 1988-89, οπότε λόγω έλλειψης παιδιών έπαψε να λειτουργεί.

Το 2000 το παραπάνω σχολείο ανακατασκευάστηκε και μετατράπηκε σε αίθουσα πολλαπλών χρήσεων. Από τις αρχές του 2013 άρχισαν οι εργασίες για την ανακατασκευή του παλιού μονοθέσιου σχολείου, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί και αυτό για τις κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες του χωριού.

Παρά το γεγονός ότι από τη δεκαετία του '80 και μετά έμειναν λίγες οικογένειες, έγιναν από τους φιλοπρόοδους κατοίκους του χωριού, αλλά και τους απόδημους, πολλές προσπάθειες για τον καλλωπισμό και την πολιτιστική αναβάθμιση του χωριού. Ας σημειωθεί ότι ήδη το 1990, τη μέρα του Αγίου Γεωργίου, πραγματοποιήθηκε το πρώτο αντάμωμα των απανταχού «Μπαρακαδιωτών» το οποίο δυστυχώς δεν είχε συνέχεια.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙ- ΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΣΠΡΟΧΩΜΑΤΟΣ (1955-1957)

Αναμνηστικές φωτογραφίες των μαθητών και του δάσκαλου από το σχολ. έτος 1955-1956. Ας σημειωθεί ότι στη φωτογραφία (κάτω) τα παιδιά είναι '50, ενώ εγγεγραμμένα λέγεται ότι ήταν περισσότερα.

Γυμναστικές επιδείξεις στην αυλή του παλιού σχολείου, στο τέλος της σχολικής χρονιάς. (Η αυλή ήταν ανάμεσα απο την εκκλησία και το σχολείο).

Επάνω: στιγμιότυπο από τις επιδείξεις (τσοβαλοδρομία με μάλινα τσουβάλια) στο τέλος του σχολικού έτους.

Κάτω: η ώρα της γυμναστικής μιας μικρής τάξης στην αυλή του παλιού σχολείου (ανάμεσα από το σχολείο και την εκκλησία).

Επάνω: η παλιά εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στις αρχές της δεκαετίας '50. Λέγεται ότι κτίστηκε το 1916, στα ερείπια της εκκλησίας της Αγίας Παρασκευής, που υπήρξε από τη βυζαντινή εποχή. Στο ίδιο μέρος από το 2009 άρχισε να κτίζεται νέα μεγαλύτερη εκκλησία, αφιερωμένη στον ίδιο Άγιο (3^η στη σειρά).

Κάτω: νοτιοδυτική άποψη του Ασπροχώματος στις αρχές της δεκαετίας του '50.

Επάνω: το γραφικό εκκλησάκι της Αγίας Παρασκευής, το οποίο βρίσκεται στην ανατολική είσοδο του Ασπροχώματος.
Κάτω: η πανέμορφη βρύση του «μπάρμπα-Μητρούση», η οποία βρίσκεται στη δυτική είσοδο του χωριού.
Και τα δυο παραπάνω κτίσματα, τα οποία είναι δωρεά των αδελφών Δ. Στούπα, εις μνήμην του πατέρα τους Δημήτρη (Μητρούση) αποτελούν δυο μοναδικά στολίδια του χωριού.

Ο νέος ναός του Αγίου Γεωργίου Ασπροχώματος, ό οποίος με τη βοήθεια πολλών πατριωτών και κυρίως των δραστήριων τοπικών παραγόντων θεμελιώθηκε και άρχισε να κτίζεται το 2009. Τα έργα προχώρησαν αρκετά, αλλά υπάρχουν πολλές και άμεσες ανάγκες, τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό του ναού. Ας ελπίσουμε ότι οι πατριώτες, από το υστέρημά τους θα προσφέρουν και πάλι οικονομική βοήθεια, ώστε ο Αϊ Γιώργης να μη μείνει για πολλά χρόνια ακόμη ημιτελής και ακαλαισθητός.

Δ. ΠΥΘΙΟ

Άμεση σχέση ο Κοκκινοπλός έχει και με το γειτονικό Πύθιο, αφού στην πλειοψηφία οι κάτοικοί του, αλλά και οι απόδημοι είναι κοκκινοπλίτικης καταγωγής, ή έχουν κοκκινοπλίτικη πρόσμιξη.

Το χωριό βρίσκεται κοντά στην Εθνική οδό Κατερίνης – Ελασσόνας, ενώ η θέση παλαιότερα είχε στρατηγική σημασία, αφού από την περιοχή αυτή είχε κανείς τη δυνατότητα να ελέγξει μια από τις προσβάσεις προς Μακεδονία και Πιέρια.

Η ιστορία της γύρω περιοχής χάνεται στα βάθη των αιώνων, αφού το Πύθιο αποτελούσε μαζί με την Άζωρο και τη Δολίχη την αρχαία Περραιβιακή Τριπολίτιδα.

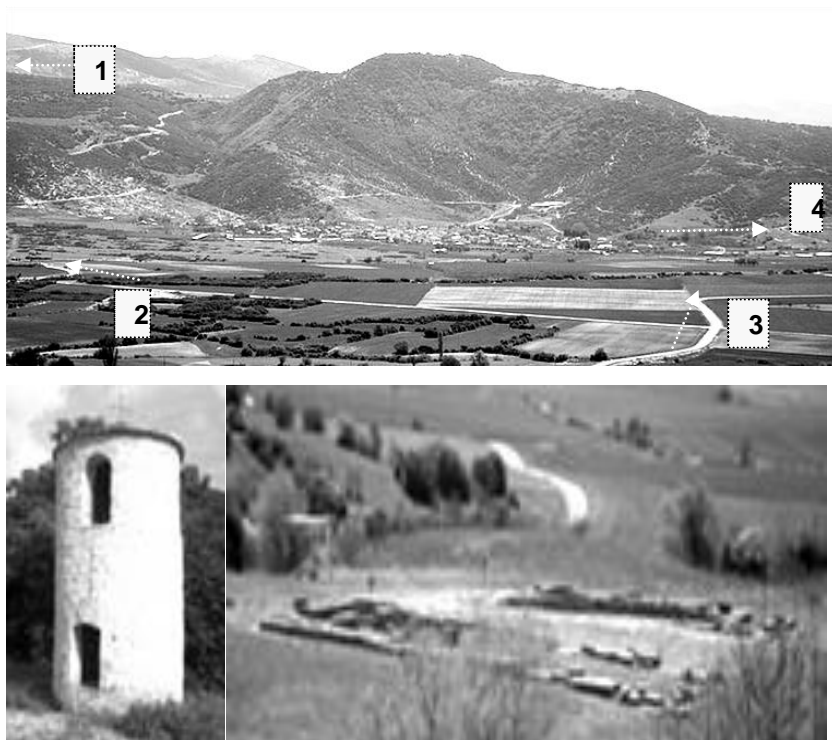
Κοντά στο σημερινό χωριό υπήρχε μαντείο και ξακουστός ναός αφιερωμένος στο Θεό Απόλλωνα, ο οποίος ήταν θεός του φωτός, του έρωτα, της ομορφιάς και της μαντικής. Το όνομα του χωριού οφείλεται στον Πύθιο Απόλλωνα, ενώ το παλιό όνομα «Σέλος», κατά μια εκδοχή σημαίνει βάση, έδρα (όπως και σέλα).

Πιθανολογείται ότι στον λατρευτικό χώρο του Πυθίου, θυσίασε στο Δία ο Μέγας Αλέξανδρος, λίγο πριν εκστρατεύσει προς την Ασία, ενώ είχε στρατολογήσει πολεμιστές και ιδιαίτερα Θεσσαλούς ιππείς¹³.

Μάρτυρες του σημαντικού αυτού αρχαίου θρησκευτικού και πολιτιστικού κέντρου, πέρα από τα ερείπια του ίδιου του ναού του Απόλλωνα είναι και τα κομμάτια από κολώνες και άλλα μάρμαρα, τα οποία είναι εντοιχισμένα σε χριστιανικούς ναούς και σπίτια του σημερινού Πυθίου.

---

¹³ <http://el.wikipedia.org/wiki/Πύθιο/Λάρισα>

Επάνω: άποψη του αμφιθεατρικά κτισμένου Πυθίου στα ριζά του ΝΔ Ολύμπου.

1. Ο παλιός δρόμος που οδηγεί από Καλύβια προς Κοκκινοπλό.
2. Ο αυτοκινητόδρομος, που οδηγεί προς τον Κοκκινοπλό.
3. Ο αυτοκινητόδρομος, που οδηγεί από τον κεντρικό δρόμο (Κατερίνης- Ελασσόνας) προς Πύθιο.
4. Ο αυτοκινητόδρομος, που οδηγεί προς αρχαιολογικό χώρο και Καλύβια.

Κάτω αριστερά: το καμπαναριού της εκκλησίας της Παναγίας. Το παμπάλαιο κυλινδρικό σχήμα του το κάνει μοναδικό και βέβαια αξιοθέατο.

Κάτω δεξιά: Ερείπια του ναού του Απόλλωνα που βρίσκεται νοτιοανατολικά του Πυθίου.

Ε. ΔΙΟΝ

Δεσμούς αίματος και κοινής καταγωγής είχε ο Κοκκινοπλός ανάκαθεν και με το Διον (*Μαλαθριά ή Παλατάκι*), που είναι κτισμένο κοντά στα ερείπια του αρχαίου Δίου, το οποίο ήταν το ιερό και πολιτιστικό κέντρο των αρχαίων Μακεδόνων.

Σήμερα οι κάτοικοι του Δίου στην πλειοψηφία τους είναι κοκκινοπλίτικης καταγωγής, ενώ έχουν ως θρησκευτικό και πολιτιστικό τους κέντρο την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής.

Λέγεται ότι όταν οι ρωμαϊκές λεγεώνες του Παύλου Αιμίλιου νίκησαν το μακεδονικό στρατό του Περσέα (μάχη Πύδνας, 168 π.Χ.) και κατέστρεψαν συθέμελα την ιερή πόλη των Μακεδόνων το Δίον, οι κάτοικοι διασκορπίστηκαν και εγκαταστάθηκαν στις γύρω περιοχές, μια από τις οποίες ήταν και η τοποθεσία που βρίσκεται σήμερα ο Κοκκινοπλός. Επομένως εάν μελετήσει κανείς την ιστορία του χωριού αυτού από την αρχή, ίσως διαπιστώσει ότι «*οι Κοκκινοπλίτες είναι Μαλαθριώτες και όχι οι Μαλαθριώτες Κοκκινοπλίτες*».

Στο αρχαίο Δίον ο Φίλιππος καθιέρωσε και διοργάνωσε τα Ολύμπια, στα πρότυπα των Ολυμπιακών της Ολυμπίας, ενώ ο γιός του Αλέξανδρος, πριν ξεκινήσει για τη μεγάλη του εκστρατεία στην Ασία, τέλεσε μεγάλες θυσίες προς τιμή των θεών και των μουσών.

Κατά την επανάσταση του Ολύμπου (1878) οι Τούρκοι προξένησαν μεγάλη ζημιά στους Κοκκινοπλίτες κτηνοτρόφους που χείμαζαν εκεί, αφού τους πυρπόλησαν τα μαντριά και τους έσφαξαν τα ζώα.

Τέλος είναι γνωστό ότι, ο αρχαιολογικός χώρος και το αξιόλογο Μουσείο του Δίου συνέβαλλαν στην τουριστική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής, ενώ ανέδειξαν το χωριό σε πανελλήνιο επίπεδο.

Από το 1995, κάθε χρόνο, μεταξύ Φεβρουαρίου και Μαρτίου διοργανώνεται στο προαύλιο του Ιερού Ναού της Αγίας Παρασκευής το Αντάμωμα των απανταχού δημοτών του Δίου. Την πρωτοβουλία την έχει κυρίως ο δραστήριος και αξιοσέβαστος παπά-Δημήτρης Κουτσιμάνης (Κοκκινοπλίτικης καταγωγής) και το εκκλησιαστικό συμβούλιο. Στη φωτογραφία ο πάπα-Δημήτρης με τον επίτροπο της Αγίας Παρασκευής, ενώ ετοιμάζουν ένα από τα ανταμώματα.

Το αρχαίο θέατρο του Δίου, όπου, μεταξύ άλλων, το καλοκαίρι του 2005 έλαβε χώρα η κεντρική εκδήλωση του Σαββάτου του πανελληνίου ανταμώματος των Βλάχικων Πολιτιστικών Συλλόγων. Τη διοργάνωση του πολιτιστικού αυτούγεγονότος, που είναι πανελληνίας εμβέλειας την είχε αναλάβει ο Σύλλογος *Κοκκινοπλιτων Κατερίνης* συνεπικουρούμενος από άλλους φορείς και βέβαια από όλους σχεδόν τους άλλους κοκκινοπλίτικους συλλόγους.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΓΙΑ ΕΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΚΑΛΗ ΣΟΔΕΙΑ ΣΤΑ ΑΜΠΕΛΙΑ ΤΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟΥ

α. Σκοπός, πηγές

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου ήταν να ερευνηθούν, να καταγραφούν και να αναδειχθούν τα λαογραφικά δρώμενα του Κοκκινοπλού, που είχαν σχέση με την εφορία, την καρποφορία και την καλή σοδειά του αμπελώνα, καθώς και την απόδοση τιμής στον προστάτη των αμπελιών Άγιο Τρύφωνα. Η έρευνα για την καταγραφή και ανάδειξη του παρόντος θέματος στηρίζεται κυρίως στις παρακάτω πηγές:

- στις πρωτογενείς, αλλά και δευτερογενείς γραπτές πηγές,
- στις προφορικές μαρτυρίες υπερήλικων Κοκκινοπλιτών και Λιβαδιωτών,
- στην επιτόπια καταγραφή των δρώμενων,
- στις μακροχρόνιες προσωπικές εμπειρίες του ιδίου του συγγραφέα, αφού συμμετείχε στα δρώμενα αυτά από μικρό παιδί.

β. Από αρχαιότατους χρόνους ο άνθρωπος θεοποίησε το φυσικό προβάλλον

Ο άνθρωπος από καταβολής κόσμου γνώριζε ότι η ζωή του, η ευημερία του και η συνέχειά του ήταν συνυφασμένα και αλληλένδετα με το φυσικό περιβάλλον και ιδιαίτερα με την εφορία και την καλή σοδειά. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι στη

θρησκευτική συνείδηση όλων των αρχαίων λαών οι θεότητες, που εκπροσωπούσαν και προστάτευαν τη φύση, κατείχαν πρωτεύουσα θέση¹⁴. Αυτή τη νομοτέλεια ακολούθησαν και οι Έλληνες σε όλη τους την ιστορική πορεία, αφού από τη μινωική εποχή λάτρευαν την κυρίαρχη θεότητα «*Μητέρα Θεά*» της φύσης¹⁵. Αργότερα στην κλασική εποχή η θεά Δήμητρα, η κόρη της Περσεφόνη, ο Διόνυσος και δεκάδες άλλες θεότητες και νεράιδες, έπαιξαν τον ίδιο ρόλο.

Σημαντικός και για πάντα επίκαιρος είναι και ο μύθος του Φαέθοντα, ο οποίος καταδικάσθηκε από τους θεούς να τρώει τις σάρκες του, επειδή έκαψε ένα δάσος¹⁶.

Σύμφωνα με ένα άλλο αρχαιοελληνικό μύθο, επειδή ο Ερισύχθωνας έδειξε ασέβεια στο φυσικό περιβάλλον και κατέστρεψε ένα δάσος, τιμωρήθηκε σε ακόρεστη πείνα, από τη θεά Δήμητρα, που ήταν προστάτιδα του δάσους. Τελικά ο Ερισύχθωνας πριν καταλήξει στο θάνατο άρχισε να τρώει και τις ίδιες του τις σάρκες¹⁷.

Ο Στράβων μας πληροφορεί ότι στους αρχαίους Έλληνες και αργότερα στους Ρωμαίους τελούνταν *δενδροφορίες*, εορτές δηλαδή, κατά τις οποίες ένα δένδρο, το οποίο κατείχε θέση θεότητας, περιφέρονταν σε πομπή. Αυτές οι πομπές είχαν καθιερωθεί προς τιμή του Διονύσου του *δενδρίτη*, αλλά και της Δήμητρας¹⁸.

Όλες σχεδόν οι θρησκείες θεωρούν το φυσικό περιβάλλον ως πολύτιμο δώρο θεού, γι' αυτό ζητούν από τους πιστούς αγάπη, σεβασμό και προστασία.

¹⁴ Μπουσμπούκης Α., *Η Μα «μητέρα» στην Έδεσσα και τον ευρύτερο μακεδονικό χώρο* (Πρακτικά του Α' Πανελληνίου Επιστημονικού Συμποσίου. Η Έδεσσα και η περιοχή της, Έδεσσα 1995, σσ. 111-124.

¹⁵ Μουρατίδης Ι., *Ιστορία φυσικής αγωγής (με στοιχεία φιλοσοφίας)*, σσ. 31, 60, 61, 103, εκδ. Χριστοδουλίδη, Θεσσαλονίκη 2000.

¹⁶ Καϊμακάμης Δ. & α. «Τα αγωνίσματα και το φυσικό περιβάλλον των κλεφταρματολών μέσα από τα δημοτικά τραγούδια», *Αθλητική ιστορία και φιλοσοφία*, 3(2004)185-202.

¹⁷ Λεξικό του Αρχαίου Κόσμου Τομ. Β', σ. 319.

¹⁸ Μεγάλη ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τόμ. Θ', σ. 41.

Ο ίδιος ο Χριστός πολλές φορές απεικονίζεται ανάμεσα σε ζώα και φυτά ως Καλός Ποιμήν, «*Εγώ ειμί ο ποιμήν ο καλός. Ο ποιμήν ο καλός την ψυχήν αυτού τίθησιν υπέρ των προβάτων*», ως «*Καλός Γεωργός*», ως άμπελος «*εγώ ειμί η άμπελος...*» κτλ¹⁹.

Είναι επίσης γνωστό ότι σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας γιορτάζονται αρκετοί Άγιοι, ως προστάτες της κτηνοτροφίας και της κτηνοτροφικής παραγωγής (Μόδεστος, Μάμας, Μηνάς) της εφορίας της γης, της σοδειάς, και όπως θα φανεί στη συνέχεια της αμπέλου.

**Ο Χριστός ως
Άμπελος στη
χριστιανική εικο-
νογραφία. «Εγώ
ειμί η άμπελος η
αληθινή...».**
(Ιωάν., ΝΑ26, 15, 10).

¹⁹Ιωάν. κεφ. Γ΄στοιχ.11./ ΝΑ26, 15, 10.

γ. Η άμπελος στον αρχαίο ελληνικό και στον ορθόδοξο ελληνικό κόσμο

Είναι γνωστό ότι στον αρχαιοελληνικό πολιτισμό κυρίαρχος θεός της βλάστησης και ιδιαίτερα της αμπέλου και του κρασιού ήταν ο θεός Διόνυσος, προς τιμή του οποίου γίνονταν πολλές γιορτές, όπως τα *Λήναια*, τα «*Διονυσιακά Όργια*», τα Ανθεστήρια, τα Μικρά και Μεγάλα Διονύσια κτλ.²⁰.

Ο Αριστοτέλης επισημαίνει ότι αρκετά χρόνια πριν από αυτόν υπήρχε η συνήθεια να πραγματοποιούνται συγκεντρώσεις και θυσίες μετά την περίοδο της συγκομιδής. Όπως ισχυρίζεται ο φιλόσοφος αυτή η εποχή ήταν η καταλληλότερη, διότι υπήρχε ελεύθερος χρόνος²¹.

Το αμπέλι, ο καρπός αυτού και το κρασί πέρασαν στον χριστιανικό κόσμο ως ευλογημένα δώρα του θεού, αλλά απαλλαγμένα από τα αρχαία παγανιστικά στοιχεία.

Ο Χριστιανισμός αντικατέστησε το Διόνυσο και αρκετούς άλλους αρχαίους θεούς με Άγιους, όπως ο Άγ. Τρύφων. Παράλληλα τα αρχαία λαογραφικά και θρησκευτικά δρώμενα, άλλα διατηρήθηκαν, άλλα καταργήθηκαν και άλλα τροποποιήθηκαν και προσαρμόστηκαν στην ορθόδοξη παράδοση.

Εκτός αυτού, τόσο η άμπελος, όσο και ο καρπός αυτής σημάδεψαν τη χριστιανική πίστη, αφού ο ίδιος ο Χριστός παρομοιάζεται με την άμπελο: «*Εγώ είμι η άμπελος η αληθινή και ο Πατήρ μου ο γεωργός έστιν...*»²², ενώ οι πιστοί παρομοιάζονται με τα κλήματα της αμπέλου²³.

Επίσης το κρασί (οίνος), θρησκευολογικά εξεταζόμενο, θεωρείται ισοδύναμο και ισότιμο προς το αίμα των ανθρώπων και των ζώων. Γι αυτό και συχνά, κατά την λατρεία, αντικαθίσταται

²⁰ Nilson, Gr. Rel. 315-329, Αριστοφάνης, *Αχαρνές*, 245-285./ Πλάτων, *Νόμοι*, 1637 α./ Lawler, L.B., *TheMaenads. A contribution to the study of the Dance in Ancient Greece: Memories of the American Academy in Rome* 6 1972: 69 κ.ε.

²¹ Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια* VII, 1160a.

²² ΙΩΑΝΝΗΣ 15,1.

²³ ΙΩΑΝΝΗΣ. 15, 5.

το αίμα με τον οίνο. Πρόκειται για την «αναίμακτον θυσίαν»²⁴. Ακόμη και στην παλιά διαθήκη έμμεσα συνιστάται το κρασί, αφού ο ψαλμός αναφέρει ότι «οίνος ευφραίνει καρδίαν ανθρώπου...»²⁵. Αλλά και ο Απόστολος Παύλος, στην επιστολή του προς τον Τιμόθεον σημειώνει και του συνιστά²⁶: «... οίνω ολίγω χρω δια τον στόμαχόν σου και δια τας πυκνάς σου ασθενείας...».

Σύμφωνα με το Βολανάκη²⁷, κατά τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή εποχή (7ος-18ος αιώνας μ.Χ.) το θέμα της αμπέλου απαντά σε διάφορες μορφές, σε τοιχογραφίες, τέμπλα, εικόνες, χειρόγραφα, άμφια, ιερά καλύμματα, εκκλησιαστικά σκεύη, είδη μικροτεχνίας κλπ. Σε ορισμένες εικόνες ο Χριστός απεικονίζεται ως «Άμπελος», ενώ σε άλλες η Θεοτόκος ως «Η Ρίζα του Ιεσσαί», «Άμπελος» κλπ. Μάλιστα ιδιαίτερα στην Κρήτη πολλοί ναοί, μονές, εικόνες και οικισμοί έχουν πάρει το όνομά τους από την άμπελο και τα παράγωγά της.

Αναμνηστική φωτογραφία, μελών του Δ.Σ. του Συλ. Κοκ/λιτών Ν. Πιερίας, μαστόρων και φίλων, κατά την ανακαίνιση της εκκλησίας της «Μεταμόρφωσης» των Κοκκινοπλίτικων αμπελιών. Ας σημειωθεί ότι οι διατελέσαντες τότε πρόεδροι του παραπάνω Συλλόγου Κατσίμπορας Η. (4^{ος} αριστ.) και Παπαζήσης Ανασ. (6^{ος} αριστ.), δραστηριοποιήθηκαν ιδιαίτερα για την περάτωση του παραπάνω έργου.

²⁴ Βολανάκης Ι., «Η Αμπελος στα χριστιανικά μνημεία της Κρήτης».

(<http://www.kairatos.com.gr/afieromata/ampelos.htm>).

²⁵ Ψαλμός 103 104, 15.

²⁶ Α' Τιμόθεον 5,23.

²⁷ Βολανάκης, ό.π.

δ. Τα αμπέλια του Κοκκινοπλού και το εξωκλήσι της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα

Προπολεμικά ο Κοκκινοπλός είχε ένα μεγάλο αμπελώνα των 600 στρεμμάτων, ο οποίος βρισκόταν στη βορειοδυτική πλευρά του κάμπου του Πυθίου, σε απόσταση έξι χιλιομέτρων από το χωριό. Στη μέση του αμπελώνα, ο οποίος ανήκε σε 200 περίπου οικογένειες, πριν πολλά χρόνια οι Κοκκινοπλίτες είχαν κτίσει σε ένα λοφίσκο, ένα γραφικό εξωκλήσι αφιερωμένο στη Μεταμόρφωση του Σωτήρα και στη Γέννηση της Θεοτόκου²⁸.

Κατά τη διάρκεια των εργασιών (κλάδεμα, σκάλισμα, τρύγος), οι νοικοκυραίοι κατέβαιναν στον αμπελώνα ομαδικά, όπου παρά τη βαριά δουλειά, εύρισκαν ευκαιρία να τραγουδήσουν, να χορέψουν και παράλληλα να απευθύνουν στην Παναγιά και στο Σωτήρα Χριστό παρακλήσεις ή ευχαριστίες για την καλή σοδειά.

Με ευλάβεια και κατάνυξη αντάλλαζαν μεταξύ τους τις εξής κυρίως στερεότυπες ευχές: «καλή σοδειά», «κύριε ελέησον», «του θεού να γίνει», «ο θεός βοηθός», «η Παναγιά μαζί μας», «του χρόνου περισσότερα» κτλ. Παράλληλα δεν έλειπαν τα πειράγματα και τα αστεία μεταξύ τους, αφού ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των Κοκκινοπλιτών ήταν το πηγαίο χιούμορ και η σκωπτική διάθεση. Το γεγονός άλλωστε ότι ακόμη και σήμερα σχεδόν πουθενά δεν υπάρχει Κοκκινοπλίτης, χωρίς παρατσούκλι, είναι μία ακόμη απόδειξη, ότι ο κόσμος αυτός έχει βαθιά ριζωμένα κάποια χαρακτηριστικά, που τα «κουβαλά» από τα βάθη των αιώνων. Εκεί στον αμπελώνα, αλλά και στο δρόμο προς το χωριό τραγουδούσαν μεταξύ άλλων και το εξής τραγούδι²⁹:

*«Αμπέλι μου, μωρέ αμπέλι μου
αμπέλι μου πλατύφυλλο και κοντοκλαδεμένο
Πιρπιρόριζα.
Για δεν ανθείς για δεν καρπείς
μωρέ αμπέλι μου
σταφύλια για δε βγάνεις, μα την Παναγιά
Πιρπιρόριζα.*

²⁸ Αδάμου, ό.π., σσ. 231, 232.

²⁹ Αδάμου, ό.π., σσ. 231, 232.

*Θα σε πουλήσω αμπέλι μου
και θα σε παζαρέψω μα την Παναγιά
Πιρπιρόριζα.....»*

Επίσημα οι Κοκκινοπλίτες άνοιγαν στον κύκλο του χρόνου το εξωκλήσι των αμπελιών και λειτουργούσαν τις εξής τρεις φορές: κάθε 1^η Φεβρουαρίου, δηλαδή τη μέρα που γιόρταζε ο Άγιος Τρύφων, ο προστάτης των αμπελιών και γενικότερα της γεωργίας και των γεωργών. Την 28^η Απριλίου μέρα της Ζωοδόχου Πηγής- και την 6^η Αυγούστου στη γιορτή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα. Ας σημειωθεί ότι σε όλες αυτές τις γιορτές τιμούσαν την εκκλησία και αρκετοί κάτοικοι των γειτονικών χωριών (ιδιαίτερα του Πυθίου, αφού ούτως ή άλλως πολλοί από αυτούς ήταν Κοκκινοπλίτες).

Όργωμα με τα ζώα, στα κοκκινοπλίτικα αμπέλια, στη δεκαετία του 50΄, με φόντο το εξωκλήσι της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα και τις γέρικες βελανιδιές, που το περιβάλουν. Άξιο προσοχής είναι και το ξύλινο αλέτρι, το οποίο δεν είχε αντικατασταθεί πλήρως από το σιδερένιο.

ε. Λαογραφικά δρώμενα των Κοκκινοπλιτών στη γιορτή της «Μεταμόρφωσης»

Στις 6 Αυγούστου, που η χριστιανοσύνη γιορτάζει τη Μεταμόρφωση του Σωτήρα, γιόρταζε, όπως προαναφέρθηκε και η εκκλησία των κοκκινοπλίτικων αμπελιών και μαζί με αυτήν ο αμπελώνας και ο ευλογημένος του καρπός, το σταφύλι. Έτσι, τη μέρα αυτή η Θεία Λειτουργία γινόταν εκεί με δύο-τρεις ιερείς, ενώ συγκεντρωνόταν πολύς κόσμος, όχι μόνο από τον Κοκκινοπλό, αλλά και από τα γειτονικά χωριά.

Από νωρίς το πρωί οι νοικοκυραίοι έμπαιναν στο αμπέλι τους, έκοβαν μερικά τσαμπιά και αφού τα τύλιγαν σε μια καθαρή πετσέτα τα τοποθετούσαν σε ειδικό χώρο μέσα στην εκκλησία. Στο τέλος της Θείας Λειτουργίας ο ιερέας διάβαζε την ειδική για αυτή τη μέρα ευχή «εις την μετάληψιν της σταφυλής», η οποία έλεγε τα εξής:³⁰

«Ευλόγησον Κύριε τον καρμπόν αυτόν της αμπέλου τον νέον, ον δια της του αέρος ευκαρπίας και των σταγόνων της βροχής και της των καιρών γαλήνης, εις ταύτην την ωριμοτάτην στάσιν ελθείν ευδοκήσας, ίνα η ενημίν τοι εξ αυτού γεννήματος της αμπέλου μεταλαμβάνουσιν εις ευφροσύνην...».

Στη συνέχεια η κάθε νοικοκυρά έπαιρνε τα δικά της σταφύλια (τα αναγνώριζε κυρίως από το σχέδιο και το χρώμα της πολύχρωμης υφαντής πετσέτας) και τα μοίραζε στους παρευρισκόμενους, οι οποίοι έδιναν διάφορες ευχές που αφορούσαν την ωρίμανση, την ποιότητα, την ποσότητα, τον τρύγο και το κρασί των σταφυλιών.

Ένα μέρος από τα σταφύλια αυτά οι νοικοκυρές τα φύλαγαν για το χωριό, όπου τα μοίραζαν από σπίτι σε σπίτι, αλλά και στον κάθε διαβάτη και περαστικό. Όλη αυτή η εκδήλωση ήταν αφιερωμένη στη Μάνα Παναγιά, στη Μάνα Γη, στον Άγιο Τρύφωνα, στη βλάστηση, στο σταφύλι, στον καλό και πλούσιο τρύγο, αλλά και στο κρασί. Παράλληλα τα σταφύλια, αλλά και σε

³⁰Θεία Λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου (B. Σαλίβερς), σ. 134.

άλλες περιπτώσεις το κρασί, αποτελούσαν προσφορές στις ψυχές των νεκρών. Να σημειωθεί ότι παρόμοιες προσφορές στις ψυχές των νεκρών, κυρίως με κρασί, λάμβαναν χώρα και κατά την τελευταία μέρα των αρχαίων Ανθεστηρίων, που διοργανώνονταν προς τιμήν του Διονύσου.³¹

Ας σημειωθεί ότι σύμφωνα με τις διηγήσεις υπερήλικων Κοκκινοπλιτών, του επίσημου τρύγου προηγούνταν μια ιεροτελεστία.³² Οι τρυγητές, παρόντων των ιερέων, των αγροφυλάκων και άλλων επισήμων, συγκεντρώνονταν πρώτα κάτω από τρεις τεράστιες γκορτσιές που βρίσκονταν στην άκρη του Αμπελώνα (ανατολικά προς το Πύθιο). Εκεί λάμβανε χώρα μια σύντομη ιεροτελεστία, με ευχές και προσευχές και αμέσως μετά ένας αγροφύλακας έδινε το σήμα της έναρξης του τρύγου πυροβολώντας μια φορά στον αέρα.

Άξιο προσοχής είναι το γεγονός ότι οι Κοκκινοπλίτισες γυναίκες είχαν κυρίαρχη θέση και πρωταγωνιστικό ρόλο σε πολλά από τα παραπάνω δρώμενα, κάτι που μας παραπέμπει στη διονυσιακή λατρεία, χωρίς βέβαια τα παγανιστικά στοιχεία, τις εκστασιακές-οργιαστικές συμπεριφορές κτλ.³³

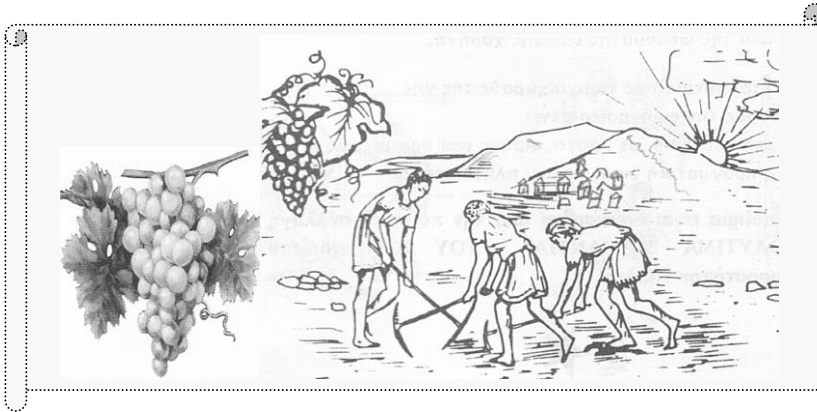
Το παραπάνω έθιμο διασώζεται μερικώς και στους σύγχρονους Κοκκινοπλίτες και ιδιαίτερα στο νέο χωριό των Κοκκινοπλιτών τα Καλύβια. Σήμερα οι Καλυβιώτες-Κοκκινοπλίτες δεν έχουν πλέον αμπέλια, αφού τα εγκατέλειψαν μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, αλλά το έθιμο διασώζεται περίπου ως εξής: Το πρωί της 6^{ης} Αυγούστου δηλαδή τη «μέρα του Σωτήρα», οι νοικοκυρές φέρνουν στην εκκλησία ένα κανιστράκι με σταφύλια σκεπασμένο με πετσέτα, το οποίο τοποθετούν σε ειδικό μέρος. Ύστερα από τη θεία λειτουργία ο ιερέας ευλογεί τα σταφύλια και διαβάζει την ειδική ευχή «εις την μετάληψιν της σταφυλής» για

³¹ Φιλόστρατος, Ηρ. 12.2, Deubner, *AticFeste*, σσ. 93-123.

³² Η πληροφορία αυτή προέρχεται από τον πρώην πρόεδρο του Συλλόγου Κοκκινοπλιτών Κατερίνης Ι. Βελή.

³³ Fraceliere, R., *Ο Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος των Αρχαίων Ελλήνων*, Αθήνα 1990, 245-251./ Πλούταρχος, *Ηθικά*, 613c./ Ευριπίδης, *Βάκχαι*, 56, 62-63, 664, 726./ Σοφοκλής, *απόσπ.* 678./ Ευριπίδης, *Βακχαι*, 130-141./ Αισχύλος, *απόσπ.* 350, *Ευμενίδες* 500.

εφορία, καρποφορία και καλή σοδειά. Στη συνέχεια οι νοικοκυρές παίρνουν τα σταφύλια, τα οποία «είναι προσφορές στις ψυχές των νεκρών» και τα μοιράζουν από σπίτι σε σπίτι, αλλά και στον κάθε περαστικό που συναντούν. Αυτοί που δέχονται αυτές τις προσφορές απαντούν συνήθως με τις ευχές «ζωή σε σας», ή «να ζήσετε να τους θυμόσαστε».

ζ. Το χιούμωρ, η σκωπτική διάθεση των Κοκκινοπλιτών και τα αμπέλια

Με τον κοκκινοπλίτικο αμπελώνα και την ίδρυσή του συνδέεται και ένας παλιός «μύθος-φάρσα», τον οποίο δημιούργησαν οι γειτονικοί Λιβαδιώτες-επίσης Βλαχόφωνοι, με βαθιές ρίζες στην παράδοση και με πολύ χιούμωρ- για να ανταποδώσουν στους Κοκκινοπλίτες μια άλλη ανάλογη «φάρσα» που έπαθαν απ' αυτούς³⁴.

Λέγεται λοιπόν, ότι τα πολύ παλιά χρόνια, όταν οι Κοκκινοπλίτες δεν είχαν αμπέλια, αλλά ούτε γνώριζαν το ευλογημένο αυτό φυτό, επισκέφθηκαν το Λιβάδι, το γειτονικό βλαχοχώρι για να τιμήσουν το συμπεθεριό και τη φιλία που τους συνέδεε. Εκεί οι επισκέπτες αντίκρισαν για πρώτη φορά ένα «παντάξενο» φυ-

³⁴ Καϊμακάμης Β., «Το χιούρ και η σάτιρα είναι μέσα στον τρόπο ζωής των Κοκκινοπλιτών», *Ολύμπιο Φως*, 1(1986)12-14./ Καϊμακάμης Β., «Κοκκινοπλίτικα χωρατά και ανέκδοτα» *Ολύμπιο Φως*, 2(1986)6,12-14.

τό (το αμπέλι) και όπως ήταν φυσικό ρώτησαν τους νοικοκυραίους με θαυμασμό και περιέργεια: *«Μωρέ, τι είναι τούτο το φυτό και τι μπιρμπιλία είναι αυτά που κρέμουνται;»*

Οι Λιβαδιώτες, που καιροφυλακτούσαν να αδράξουν μια οποιαδήποτε ευκαιρία να *«ανταποδώσουν»* στους Κοκκινοπλίτες την παλιότερη φάρσα για την οποία *«φύσαγαν και δεν κρύωνε»*, εκμεταλλεύτηκαν την περίσταση αμέσως. *«Είναι το φυτό θαύμα, που το βράδυ το φυτεύεις και το πρωί καρποφορεί»³⁵*, απάντησαν με σοβαρότητα και πειστικότητα.

Χωρίς να χάσουν καιρό οι Κοκκινοπλίτες ζήτησαν αμέσως να πάρουν εκατοντάδες κλαδιά για να τα φυτέψουν στα χωράφια τους, ώστε την άλλη μέρα να φάνε τους νόστιμους αυτούς καρπούς. Με μεγάλη προθυμία οι Λιβαδιώτες έκοψαν πολλά κλαδιά και αφού τα φόρτωσαν στα κοκκινολίτικα άλογα, αποχαιρέτισαν τους ανυποψίαστους φιλοξενούμενους φωνάζοντας δυνατά και βέβαια σαρκαστικά *«καλή όρεξη και καλά κρασιά...»*.

Κατενθουσιασμένοι οι Κοκκινοπλίτες επέστρεψαν βιαστικά στο χωριό τους και αφού κάλεσαν με κωδωνοκρουσίες τους συγχωριανούς, τους ανήγγειλαν το ευχάριστο νέο. Χωρίς καθυστέρηση, σύσσωμοι οι κάτοικοι κατευθύνθηκαν προς τα χωράφια του κάμπου για να φυτέψουν όσο το δυνατόν νωρίτερα τα ευλογημένα φυτά.

Εκεί, αφού είπαν τις καθιερωμένες ευχές για εφορία και καρποφορία και αφού ο ιερέας διάβασε με κατάνυξη τις ειδικές ευχές, φύτεψαν όλα τα κλαδιά. Παράλληλα ήπιαν ή έχυσαν στα αμπέλια *«για την ψυχή των νεκρών και την καλοτυχία των ζωντανών»*, όλο το παλιό κρασί, αφού είχαν πειστεί ότι από την επόμενη μέρα θα είχαν άφθονα σταφύλια, από τα οποία θα έκαναν όσο κρασί ήθελε η ψυχή τους.

Στο τέλος έλαβαν χώρα πάλι οι καθιερωμένες ευχές και οι ευχαριστίες προς το θεό και τους ευεργέτες Λιβαδιώτες. Έτσι επέστρεψαν κατευχαριστημένοι στο χωριό για να κοιμηθούν και

---

³⁵ Βλαχιστί: «Σιάρα φυτιψιάστει ταχιάουα καρπουσιάστει...».

να ξεκουραστούν, διότι την άλλη μέρα τους περίμενε ο τρύγος των άφθονων νέων σταφυλιών.

Τη νύχτα οι Λιβαδιώτες πήγαν κρυφά στα κοκκινοπλίτικα νεόφυτα αμπέλια και αφού κρέμασαν στις πρώτες σειρές των κλαδιών μεγάλα τσαμπιά, έφυγαν χωρίς να αφήσουν ίχνη.

Το πρωί, όταν οι Κοκκινολίτες έφθασαν στα αμπέλια διαπίστωσαν με έκπληξη και θαυμασμό, ότι όλα έγιναν, όπως τους το είχαν διαβεβαιώσει οι καλοί τους φίλοι και συμπαέθεροι οι Λιβαδιώτες, γι' αυτό άρχισαν και πάλι να απευθύνουν ευχαριστίες στο θεό, αλλά και ευγνωμοσύνη σ' αυτούς.

Δεν άργησαν όμως να καταλάβουν την αλήθεια και βέβαια τη μεγάλη «φάρσα», που τους είχαν σκαρώσει οι συμπαέθεροί τους. Για λίγο οι απογοητευμένοι Κοκκινοπλίτες, που κρατούσαν τα μεγάλα κοφίνια για τα ανύπαρκτα σταφύλια, κοιτούσαν ο ένας τον άλλο και μονολογούσαν λέγοντας: «*μία σου και μία μου συμπαέθερε, αλλά τώρα η σειρά μου*».

Παίρνοντας οι Κοκκινοπλίτες τον ανηφορικό δρόμο για την επιστροφή στο χωριό, ως γνήσια τέκνα του Διόνυσου, του Πάνα και του Αριστοφάνη, και ως λαός με πολύ χιούμορ και σκωπτική διάθεση, μόνο γελούσαν με το πάθημά τους. Μάλιστα λέγεται ότι για να διασκεδάσουν το «*χουνέρι*» τους (πάθημα) αυτό τραγουδούσαν σε «*παράφραση και τροποποίηση της στιγμής*» το γνωστό σε όλους τραγούδι του Κουμπάρου-Νουνού:

*«Το πίνει ο Βλάχος το κρασί το πίνει δεν τ' αφήνει,
το πίνει στην υγεία του να ζήσ' η συμπαεθεριά του.
Πιες το Βλάχεμ' πιες το και πάλι γέμισέ το,
δος του μια να γίνει μέλι, να ξεχάσεις το χουνέρι».*

Βέβαια οι Κοκκινοπλίτες «*έστυβαν*» συγχρόνως τα μυαλά τους για να βρουν και να ανταποδώσουν ότι το «*καλύτερο*» στα συμπαεθεριά, κάτι βέβαια που δεν άργησε να έρθει, αλλά αυτή η φάρσα δεν είναι επί του παρόντος³⁶.

---

³⁶ Καϊμακάμης, «Ολύμπιο Φως», ό.π.

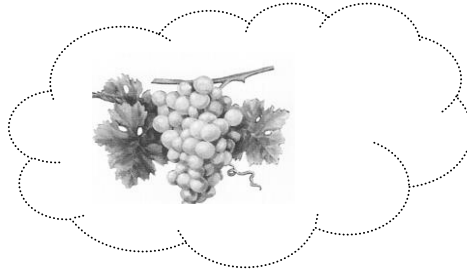
Τέλος, για να είμαστε και κάπως κοντά στην πραγματική ιστορία, πρέπει να σημειωθεί ότι οι Κοκκινοπλίτες είχαν πολύ παλαιότερα αμπέλια, η ιστορία των οποίων χάνεται στα βάθη των αιώνων. Οπότε εάν αναζητήσει κανείς την ιστορική αλήθεια, για το εάν το αμπέλι το γνώριζαν νωρίτερα οι Κοκκινοπλίτες, ή οι αγαπημένοι τους συμπέθεροι οι Λιβαδιώτες, ίσως μπερδευτεί ακόμη περισσότερο με κάποιο άλλο μύθο-φάρσα παλαιότερων καιρών.

Όπως και να έχουν τα πράγματα γεγονός είναι ότι οι ιστορίες αυτές δεν είναι μόνο χαριτωμένες και διδακτικές, αλλά δείχνουν και τη συνέχεια και διαχρονικότητα του Ελληνισμού.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά θα μπορούσε κανείς να σημειώσει ότι, στον Κοκκινοπλό, ένα ιστορικό και απομονωμένο κεφαλοχώρι του Ολύμπου, προπολεμικά λάμβαναν χώρα σε όλο τον κύκλο του χρόνου πολλά θρησκευτικά και λαογραφικά δρώμενα, που είχαν σχέση με την εφορία της γης, την καρποφορία και την παραγωγή. Κυρίαρχη θέση στα δρώμενα αυτά κατείχε η γιορτή της αμπέλου και του σταφυλιού στο εξωκλήσι της Μεταμόρφωσης, που ήταν κτισμένο σε λοφίσκο στη μέση του αμπελώνα. Παρά το γεγονός ότι οι Κοκκινοπλίτες ήταν κατεξοχήν κτηνοτροφικός λαός, έδειχναν ιδιαίτερη αγάπη στο αμπέλι, στον Άγιο των αμπελιών και στα λαογραφικά και θρησκευτικά δρώμενα, που είχαν σχέση με αυτά. Φαίνεται ότι η αγάπη αυτή, η σκωπτική διάθεση, αλλά και το πηγαίο χιούμορ, από το οποίο διακρίνονταν οι ορεσίβιοι Κοκκινοπλίτες, ήταν χαρακτηριστικά που είχαν τις ρίζες τους στους αρχαίους προπάτορές τους.

Εκτός από όλα αυτά, τα παραπάνω δρώμενα επιτελούσαν συγχρόνως και έναν κοινωνικό-επικοινωνιακό σκοπό, αφού δινόταν η ευκαιρία στους ανθρώπους να συναντηθούν, να επικοινωνήσουν, να διασκεδάσουν και να εκφράσουν τις χαρές, τις λύπες και τους προβληματισμούς τους.

Γελοιογραφία για τα κοκκινοπλίτικα αμπέλια και τη «φάρσα» των Κοκκινοπλιτών από τους Λιβαδιώτες («Ολύμπιο Φως», 1(1986). (ο γιός του Ολύμπου).

Επάνω: το εξωκλήσι των κοκ/τικων αμπελιών, όπως ήταν πριν ο Σύλ. Κοκ/πλιτών Ν. Πιερίας κάνει τη ριζική ανακαίνιση (2009).

Κάτω: μέλη του Δ.Σ. του παραπάνω Συλλόγου, φίλοι τους και κτίστες, κατά την εθελοντική εργασία της ανακαίνισης.

Μεταξύ άλλων διακρίνεται και ο παλαίμαχος εργολάβος και πάντα πρόθυμος για εθελοντική εργασία μπάρμπα Αντώνης Πρίντζιος (βέλος).

Επάνω: ημέρα της Ζωοδόχου Πηγής (28-4-2011): το Δ.Σ., μέλη του Συλλόγου Κοκ/πλιτών Ν. Πιερίας και άλλοι Κοκκινοπλίτες, μετά τη θεία λειτουργία στο εξωκλήσι της «Μεταμόρφωσης».

Κάτω: ο Άγιος Τρύφων προστάτης των αμπελιών και γενικότερα της γεωργίας και των γεωργών. Την ημέρα της γιορτής του (1^η Φεβρ.) οι Κοκκινοπλίτες «άνοιγαν» την εκκλησία των αμπελιών, όπου λειτουργούσαν και προσεύχονταν για ευγονία και καλή σοδιά.

Το τραγούδι του τρυγητού (Κ. Κρυστάλλη)

.....
 τὸ λὲν στ' ἀμπέλια οἱ λυγερές, τὸ λὲν μὲ χίλια γέλια,
 το λέει κ' ἡ Γκόλφω ἢ ὁ μορφη, τὸ λέει με το τραγούδι:
 - Ἀμπέλι μου, πλατύφυλλο καὶ καλοκλαδεμένο,
 δέσε σταφύλια κόκκινα, νὰ μπῶ νὰ σε τρυγήσω,
 νὰ κάμω ἀθάνατο κρασί, μοσκοβολιὰ γιομάτο.
 Μὲς στὰ κατῶ γιὰ τὰ βαθιὰ σὰ ν' μὴ σχο νὰ το κρύψω,
 νὰ το φυλάξω οἰάκαιρες χρονιές, ἀκέριους μῆνες,
 ὡ σπου νὰ ῥθει μίαν ἀνοιξη, νὰ ρθει ἕνα καλοκαίρι
 .....

Ὁ τρύγος (Κ. Κρυστάλλη)

.....Ἔτσι οἱ κοπέλες τοῦ χωριοῦ πετιοῦνται ἀπὸ τὰ σπίτια
 κ' εἰς κάμπους κ' εἰς βουνὰ σκορποῦν, κι' ὅπ' εἶναι ἀμπέλι τρέχουν
 μὲ τὰ καλάθια τὰ πλεχτὰ καὶ μὲ τὰ βατοκόπια
 καὶ μὲ τραγούδια, μὲ χαρές, ὅταν ἀρχίζει ὁ τρύγος.
 Ἀναταράζονται οἱ ερμιές, ἀχολογοῦν τ' ἀμπέλια,
 λὲς κι ἀπὸ κάθε πέτρα ορθή, λὲς κι ἀπὸ κάθε βᾶτον,
 ὅπου στὸ χόρτο σέρνεται, κόρης κορμὶ φυτρώνει.

Πράσινη ἀπλῶ νεται ἢ φυτιὰ κ' οἱ ρόγες μεστωμένες,
 μαύρες καὶ κίτρινες, ξανθιές, μαυρολογοῦν, γιολίζου
 στὴν πρῶτη ἀχτίδα τοῦ ζεστοῦ τοῦ ἡλιοῦ ὅπ' ἀνατέλλει,
 σαν μαύρα μάτια, σαν χοντὰ κλωνιὰ μαργαριτάρια.
 Οἱ βέργες οἱ καμαρωτὲς λαμποκοποῦν κ' ἐκείνες,
 κ' οἱ περογλιές ξαπλῶνται στὰ διάπλατα κρεβάτια,
 καὶ στὴν πυκνή τους χλωρασιὰ καὶ στὸ βαθύ τους ἴσκιο
 τὴν ἰδρωμένην ἀργατιὰ δροσίζου, ἀνασαίνου,
 τὴν ἀργατιὰ πού ολημερίς ὅλο τρυγάει κι ἀπλῶνει,
 .....

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΡΑΚΛΟΙ- ΑΡΑΠΗΔΕΣ

Τα δρώμενα του καρναβαλιού στον Κοκκινοπλό του παλιού καιρού

α. Πρόλογος

Είναι γνωστό ότι σε αρκετά μέρη της Ελλάδας την πρωτοχρονιά, που συμπίπτει με τη γιορτή του Αγίου Βασιλείου, του πιο σπουδαίου από τους Χριστιανούς Ιεράρχες, γιορτάζεται το έθιμο του καρναβαλιού, με διαφορετικές βέβαια ονομασίες (Καρναβάλι, Καλικαντζάρια, Αράπηδες, Μπαμπαλιούρια, Καπεταναίοι κτλ.), διαφορετικές στολές και διαφορετικά τελετουργικά δρώμενα.

Συνολικά τα παραπάνω δρώμενα δεν είναι παρά κατάλοιπα από την αρχαία παγανιστική θρησκεία των προπατόρων μας, τα οποία λίγο ή πολύ αποδέχτηκε, αφού δεν μπόρεσε να αποβάλει και να εξαλείψει ο Χριστιανισμός.

Στον Κοκκινοπλό του παλιού καιρού, μια απομονωμένη και ιστορική Βλαχόφωνη κωμόπολη της νοτιοδυτικής πλευράς του κυρίως όγκου του Ολύμπου με υψόμετρο 1.250 μ.³⁷, το έθιμο του καρναβαλιού του Αγίου Βασιλείου (αράκλοι=αράπηδες) ήταν από τα σημαντικότερα γεγονότα στον κύκλο του χρόνου. Όπως θα φανεί και στη συνέχεια, στα περισσότερα από τα δρώμενα του παραπάνω εθίμου, πραγματοποιήθηκε δια μέσου των αιώνων μια σταδιακή σύσμιξη διαφόρων στοιχείων του ελληνοχρι-

---

³⁷ Βλ. σχετικά Ι. ΑΔΑΜΟΥ, *Κοκκινοπλός*, Κοκκινοπλός 1992. Β. ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ, *Η ιστορία του Κοκκινοπλού*, Λάρισα 1955. Β. ΚΑΙΜΑΚΑΜΗΣ, *Οι Ελληνοβλαχοί. Κοκκινοπλός το βλαχοχώρι του Ολύμπου*, Θεσσαλονίκη 1984. Β. ΚΑΪΜΑΚΑΜΗΣ, *Απαγωγή και ομηρία στον Όλυμπο*, Θεσσαλονίκη 2007.

στανικού-ορθόδοξου, αλλά και του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.

Παρόμοιο έθιμο με αυτό της πρωτοχρονιάς, αλλά με μικρότερη συμμετοχή, κάπως διαφορετική αμφίεση και κυρίως λιγότερη συναισθηματική φόρτιση λάμβανε χώρα στον Κοκκινοπλό και στα νέα χωριά των Κοκκινοπλιτών Καλύβια και Ασπρόχωμα τη μέρα του Αϊ Γιάννη.

Ας σημειωθεί ότι οι Κοκκινοπλίτες του παλιού καιρού δεν γνώριζαν το καρναβάλι των Αποκριών, ούτε τις σάτιρες και τις βωμολοχίες που το συνόδευαν. Αντί γι' αυτό είχαν όμως πολλά άλλα έθιμα, που ίσως ήταν άγνωστα σε άλλα μέρη.

Άξιο προσοχής είναι επίσης το γεγονός ότι οι Κοκκινοπλίτες χρησιμοποιούσαν τον όρο «*Καρναβάλι του Αϊ Βασίλη*» και όχι τον όρο «*Καρναβάλι της πρωτοχρονιάς*», κάτι που προβάλλει και αναδεικνύει ιδιαίτερα τον χριστιανικό χαρακτήρα του εορτασμού.

Κυρίως, από τη δεκαετία του '70 και μετά, όλα τα παραπάνω έθιμα άρχισαν να φθίνουν και να αλλοιώνονται, τόσο στον Κοκκινοπλό, όσο και στα άλλα δυο αδελφά χωριά, κάτι που ως γνωστόν, λίγο ή πολύ συνέβη με πολλά άλλα πατροπαράδοτα έθιμα σε όλη την ελληνική κοινωνία.

Σήμερα το έθιμο του καρναβαλιού επιζεί μόνο στα Καλύβια –το μεγαλύτερο σε πληθυσμό χωριό των Κοκκινοπλιτών– αλλά μεταλλαγμένο και αλλοιωμένο, χωρίς να έχει πλέον άμεση σχέση με αυτό του παλιού καιρού. Επίσης, λίγες φορές κάποιοι από τους πολιτιστικούς Συλλόγους των Κοκκινοπλιτών, που εδρεύουν σε διάφορες πόλεις του εσωτερικού και εξωτερικού, έκαναν αξιέπαινες προσπάθειες να αναβιώσουν «*το έθιμο του Αράπη*».

Τέλος, η περιγραφή και αναφορά των καρναβαλικών δρώμενων που ακολουθούν αφορούν και την περίοδο της τουρκοκρατίας, κατά της οποίας ο Κοκκινοπλός και όλα σχεδόν τα απομονωμένα κεφαλοχώρια, όπου δεν κατοικούσαν Τούρκοι, είχαν δημιουργήσει στο διάβα των αιώνων ένα δικό τους «*μικροπολιτισμό*» και ένα δικό τους κώδικα αξιών.

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να ερευνήσει να καταγράψει και να αναδείξει το έθιμο του καρναβαλιού, όπως γινόταν τον παλιό καιρό στον Κοκκινοπλό Ολύμπου, αλλά και μεταπολεμικά, τόσο στον ίδιο τον Κοκκινοπλό, όσο και στα νέα χωριά των Κοκκινοπλιτών Καλύβια και Ασπρόχωμα.

Η συλλογή των δεδομένων βασίστηκε κυρίως στην επιτόπια έρευνα, που άρχισε ο συγγραφέας από τις αρχές της δεκαετίας του '70. Επομένως την κύρια πηγή πληροφόρησης αποτελούν οι προφορικές μαρτυρίες υπερήλικων Κοκκινοπλιτών, το φωτογραφικό υλικό και η επιτόπια καταγραφή στοιχείων την εποχή, που το λαογραφικό αυτό δρώμενο δεν είχε ακόμη ατονήσει και αλλοιωθεί.

Τα μακροχρόνια προσωπικά βιώματα του συγγραφέα, αποτελούν επίσης μια ανεκτίμητη πηγή, αφού από μικρό παιδί (δεκαετία '50) και για τρεις και πλέον δεκαετίες λάμβανε μέρος και ο ίδιος στα δρώμενα του καρναβαλιού. Το γεγονός αυτό του δημιούργησε μια δια βίου σχέση, η οποία κάθε τόσο ωθεί το συγγραφέα στην αναζήτηση και καταγραφή νέων στοιχείων³⁸.

Προκειμένου να δοθεί μια πλήρης και κατανοητή εικόνα στη νέα αυτή προσπάθεια, ερευνώνται κατά σειρά τα εξής επί μέρους δρώμενα:

- *τα δρώμενα για την αναγγελία της πρωτοχρονιάς,*
- *προετοιμασία των νέων για το καρναβάλι (παρέες, ρόλοι, αμφίεση),*
- *το Καρναβάλι τη μέρα της πρωτοχρονιάς,*
- *το «χάλασμα του Αράπη» και το βραδινό γλέντι,*
- η σφαγή των καρναβαλιών.

---

³⁸Το 1986 στο περιοδικό *Ολύμπιο Φως* (τ. 6, σσ. 7-10) δημοσιεύτηκε από το συγγραφέα μια παρόμοια εργασία, η οποία το 1992 συμπεριλήφθηκε και στο βιβλίο του αείμνηστου Γιάννη Αδάμου (Κοκκινοπλός 1992, σσ. 245-249). Το 2012 στο επιστημονικό περιοδικό Θεσσαλικά Μελετήματα δημοσιεύθηκε απο το συγγραφέα η εργασία με τίτλο «Αράκλοι-Αράπηδες. Τα δρώμενα του καρναβαλιού στον Κοκκινοπλό Ολύμπου, 2(2012)345-358.

β. Τα δρώμενα για την αναγγελία της πρωτοχρονιάς

Οι νέοι, που τη μέρα του Αι Βασίλη- Πρωτοχρονιάς θα γίνονταν «Αράπηδες» (καρναβάλια), έπρεπε να προετοιμαστούν σωματικά και ψυχολογικά για να ενσαρκώσουν το δύσκολο και επίπονο αυτό ρόλο, όσο το δυνατόν καλύτερα. Έτσι, αρκετές μέρες πριν από την άγια και πρώτη μέρα του χρόνου κρατώντας στο χέρι μεγάλες μαγκούρες και έχοντας κουδούνια και κυπριά έβγαιναν τις νύχτες στις ράχες που υπήρχαν έξω από το χωριό, όπου χόρευαν, άναβαν φωτιές και μετακινούνταν τρέχοντας ή βαδίζοντας από ράχη σε ράχη. Εκεί συναντούσαν και άλλες παρέες από άλλες γειτονιές και όλοι μαζί οι νέοι διασκέδαζαν.

Πολλές φορές οι παρέες προκειμένου να επιβληθούν σε άλλες παρέες και να κρατήσουν για τον εαυτό τους μια τοποθεσία (κυρίως ύψωμα) ερχόταν σε αντιπαράθεση και συμπλέκονταν μεταξύ τους. Έτσι το αθώο αυτό έθιμο κάποιες φορές γινόταν η αιτία να τραυματιστούν μερικοί νέοι αλλά και να διαταραχτούν οι φιλικές τους σχέσεις.

Όπως θα φανεί και στη συνέχεια, οι κατά τα άλλα φιλήσυχοι, εργατικοί και φιλοπαίγμονες ορεσίβιοι νέοι υπηρετούσαν με τη συμπεριφορά τους αυτή κάποιον κώδικα αξιών, ο οποίος έπαιζε καθοριστικό ρόλο στις κλειστές παρολύμπιες κοινωνίες. Πέρα από όλα αυτά, με αυτές τις δραστηριότητες δινόταν η ευκαιρία σε αυτούς που θα ντύνονταν καρναβάλια τη μέρα του Αι Βασίλη, να προετοιμαστούν σωματικά και ψυχικά, για την ολοήμερη και επίπονη αυτή δραστηριότητα.

Παράλληλα πίστευαν όμως ότι με το έθιμο αυτό των κουδουνιών αναγγέλλουν τον ερχομό της Πρωτοχρονιάς και ότι όλο αυτό το τελετουργικό θα ξυπνούσε τη φύση από το λήθαργο του χειμώνα και θα ερχόταν η Άνοιξη. Ήταν και αυτό μια πανάρχαια δοξασία, κατάλοιπο της παγανιστικής θρησκείας των αρχαίων Ελλήνων.

γ. Προετοιμασία των νέων για το καρναβάλι (παρέες, ρόλοι, αμφίεση)

Αρκετές μέρες πριν από τη μέρα του Αι Βασίλη- Πρωτοχρονιάς οι νέοι που ήθελαν να ντυθούν καρναβάλια πλησίαζαν τους φίλους τους και εμπιστευτικά τους πρότειναν να συγκροτήσουν μαζί μια παρέα. Αφού έβρισκαν μερικά άτομα (από δυο μέχρι δέκα) έδιναν ραντεβού σ' ένα φιλικό σπίτι και εκεί ύστερα από συζήτηση αποφάσιζαν τι θα ντυθεί ο καθένας και πολλές άλλες λεπτομέρειες, που αφορούσαν το όλο δρώμενο, που θα διαδραματιζόταν την πρωτοχρονιά.

Όλα αυτά γίνονταν με μεγάλη μυστικότητα, διότι δεν έπρεπε ούτε οι οικογένειες των νέων να γνωρίζουν ποιος και τι θα ντυθεί. Από αυτή τη στιγμή και μετά ο καθένας, ανάλογα με την αμφίεση και το ρόλο που αναλάμβανε, προετοίμαζε μόνος του και κρυφά με μεγάλη φροντίδα τα ρούχα του, τα δέρματα, την προσωπίδα, τα κουδούνια κτλ.

Ας σημειωθεί ότι τον ρόλο που έπαιρνε το κάθε μέλος της παρέας, συνήθως δεν το διάλεγε ο ίδιος, αλλά καθοριζόταν ύστερα από συζήτηση και έγκριση της παρέας, αφού έπρεπε να ταιριάζει στη σωματική του διάπλαση, στο χαρακτήρα του, στις ικανότητές του και γενικά στην ψυχοσύνθεσή του.

Έτσι λοιπόν «*Αρκούδα*» ντυνόταν κάποιος ψηλός, σωματώδης και άγαρμπος, ενώ «*Αρκουδιάρης*» κάποιος αστείος και ετοιμόλογος που ήξερε να τραγουδάει και να παίζει ντέφι. Ένας κοντός και πολύ αστείος ντυνόταν «*Γιαγιά*», ενώ «*Γιατρός*» ντυνόταν ένας με λεπτά χαρακτηριστικά και ευφράδεια λόγου. Το ρόλο του «*Αράπη*» τον αναλάμβαναν δυο, τρεις ή και τέσσερις, συνήθως ψηλοί και δυνατοί νέοι, οι οποίοι θα άντεχαν τα μεγάλα κουδούνια και τη βαριά αμφίεση. Ως «*Νύφες*» ορίζονταν κάποιοι όμορφοι με λεπτά χαρακτηριστικά, ως «*Χωροφύλακας*» ένας ψηλός, αυστηρός και δυνατός. Πέρα από τις συγκροτημένες και οργανωμένες παρέες των ενηλίκων πολλοί νέοι και μικρά παιδιά ξεκινούσαν τη μέρα ως μοναχικά καρναβάλια και στη συνέχεια συγκροτούσαν παρέες.

δ. Μέλη μιας παρέας, αρμοδιότητες και αμφίεση

Μια μεγάλη παρέα περιλάμβανε συνήθως 8 έως 10 μέλη (όλοι άνδρες), με τις εξής αρμοδιότητες:

–*Αρκούδα*: ήταν κάποιος ντυμένος με δέρματα προβάτου και κασίκας αλυσοδεμένος από τον αρκουδιάρη, ο οποίος ήταν βαμμένος με φούμο στο πρόσωπο ή φορούσε μαύρο λεπτό μαντίλι και στο κεφάλι καπέλο. Επίσης φορούσε μαύρο παλτό μακρύ ή καμπαρντίνα, ενώ στο χέρι κρατούσε μεγάλο ξύλο (φούρκα) και είχε κρεμασμένο ένα κόσκινο για ντέφι.

–*Δύο-τρία ζευγάρια Καπεταναίοι (τσολιάδες) με νύφες*. Οι τσολιάδες ήταν ντυμένοι με την πατροπαράδοτη φουστανέλα, κρατούσαν όπλο ή γκλίτσα και δεν είχαν προσωπίδα. Ο καθένας είχε τη νύφη του, την οποία προστάτευε από τα τσιμπήματα, τους εναγκαλισμούς και το κλέψιμο (απαγωγή) από τους επιθετικούς και ζηλιάρηδες άνδρες του χωριού.

Οι νύφες ήταν ντυμένες με γυναικεία μοντέρνα και προκλητικά ρούχα, είχαν ροδοκόκκινο βαμμένο πρόσωπο, μεγάλα «σουβλερά» στήθη, ενώ έκαναν τα «γλυκά μάτια» και άφηναν ερωτικά υπονοούμενα στους περαστικούς και περιέργους άνδρες. Στο χέρι κρατούσαν πάντοτε ένα πορτοκάλι, σύμβολο του ερωτισμού και της θηλυκότητας.

Κάποιοι από τους νέους του χωριού, που δεν ήταν καρναβάλια άρπαζαν μια νύφη και τρέχοντας την απήγαγαν, την «έκλεβαν». Βέβαια, σύμφωνα με το έθιμο αυτή η απαγωγή κόστιζε στον απαγωγέα, διότι στη συνέχεια τον συλλάμβαναν οι καπεταναίοι και ο χωροφύλακας και πλήρωνε πρόστιμο. Μάλιστα το πρόστιμο ήταν ιδιαίτερα «τσουχτερό», όταν ο «γιατρός» της παρέας, ύστερα από ειδική εξέταση διαπίστωνε ότι η νύφη «δεν ήταν πλέον αγνή...».

–*Η γιαγιά* ήταν κουτσή, ντυμένη στα μαύρα (χαροκαμένη), με μεγάλη καμπούρα και κρατούσε μπαστούνι. Παρ' όλα αυτά της άρεσε να μιλάει για ωραίους παππούδες, για ερωτικές συννευρέσεις-περιπτώξεις κτλ. Γι' αυτό άλλωστε τις περισσότερες φορές ήταν και έγκυος.

Κάποιες φορές η γιαγιά είχε και έναν παππού κουτσό, στραβό, καμπούρη, αλλά με έναν τεράστιο φαλλό (συνήθως πράσο), που συχνά επιδεικνυόταν από το ανοιχτό ή σχισμένο σαλβάρι.

–Ο *γιατρός* φορούσε κάποια άσπρη ή ανοιχτόχρωμη καμπαρτίνα, καπέλο, γυαλιά, και γραβάτα. Στο χέρι κρατούσε τσάντα, ενώ στο λαιμό είχε ακουστικά ή κάτι σαν ακουστικά. Μέσα στην τσάντα είχε αντί για σιρόπια και χάπια, κουφέτα, νερό, στραγάλια, ένα πραγματικό σφυρί και τανάλια για τα δόντια.

–Οι *αράπηδες* ήταν ντυμένοι με δέρματα και φοβερές προσωπίδες. Αυτοί κουβαλούσαν τα κουδούνια, τα οποία είχαν με τριχιά δεμένα στο στήθος και στην πλάτη (πίσω τα κυπριά, μπροστά τα κουδούνια). Στο χέρι κρατούσαν μεγάλο ξύλινο σπαθί, με το οποίο φοβέριζαν τους πάντες.

–Ο *χωροφύλακας* ήταν ντυμένος με ρούχα χωροφύλακα ή αν δεν υπήρχαν τέτοια με ρούχα αγροφύλακα (δραγάτη), ενώ στο χέρι ή στον ώμο είχε όπλο.

–*Παπάς*: πολλές φορές την παρέα τη συνόδευε και ένας μεταμφιεσμένος παπάς, ο οποίος θα έπρεπε να γνωρίζει σατυρικά τραγούδια και ρήσεις, τα οποία έψελνε μεγαλόφωνα. Ήταν αυτός που ευλογούσε τις αποφάσεις για τα «*χαράτσια*» του γιατρού, του χωροφύλακα κτλ.

–Ο *αλευράς* ήταν συνήθως ο νεότερος της παρέας (έφηβος 16-18 ετών), είχε δυο τορβάδες (κάποιες φορές είχε και γαϊδούρι) και μάζευε αλεύρι ή ό,τι άλλο του έδιναν οι νοικοκυρές των σπιτιών, που κατά τη διάρκεια της ημέρας επισκεπτόταν η παρέα.

ε. Το πρωί της πρωτοχρονιάς

Τα χαράματα της Πρωτοχρονιάς αυτοί που ήθελαν να ντυθούν καρναβάλια έπαιρναν τις στολές, τις προσωπίδες και τα κουδούνια και κρυφά, ακόμη και από τους οικείους τους, πήγαιναν έξω από το χωριό σε κάποιο στάβλο ή σε κάποιο εγκαταλειμμένο σπίτι.

Αφού ντύνονταν και ετοιμάζονταν καλά, έβγαιναν και με μεγαλοπρέπεια και περηφάνια κατευθύνονταν σιγά, σιγά προς το χωριό. Σε αυτή την πρώτη εμφάνιση, τα καρναβάλια γνωρίζοντας ότι οι χωριανοί τα παρακολουθούν από μακριά, έδιναν μια πρώτη παράσταση με διάφορους θεατρινισμούς, σατυρικές, αλλά και φοβερές παραστάσεις.

Έτσι κατευθύνονταν προς την εκκλησία, όπου περιφέρονταν στις γύρω περιοχές, περιμένοντας να τελειώσει η Θεία Λειτουργία.

Μεταπολεμικά στα Καλύβια, όπου η Θεία Λειτουργία του Αγίου Βασιλείου γινόταν στον παλιό Άγιο Γεώργιο (ένα χιλιόμετρο έξω από το χωριό), οι παρέες και τα πολυάριθμα μεμονωμένα καρναβάλια συγκεντρώνονταν στις γύρω περιοχές της εκκλησίας, χωρίς όμως να ενοχλούν τη διεξαγωγή της Θείας Λειτουργίας. Μεταξύ όλων αυτών ήταν και δεκάδες καρναβαλάκια (παιδιά ακόμη και 7 χρονών) με μικρά κουδούνια και ξύλινα μικρά σπαθιά.

Όλοι αυτοί οι μικροί, από τη μια αισθάνονταν περήφανοι και χαίρονταν που συμμετείχαν στη μεγάλη γιορτή, από την άλλη όμως φοβόταν τα φοβερά και απειλητικά μεγάλα καρναβάλια. Πολλές φορές μάλιστα, όταν τα μεγάλα καρναβάλια έκαναν απειλητικές κινήσεις προς τα μικρά, αυτά εξαφανίζονταν τρέχοντας ή κατακυλώνοντας, κάτι που τους έκανε τελικά να ξεκαρδίζονται στο γέλιο, αλλά κάποιες φορές ξεσπούσαν σε κλάμα και προέβαιναν σε πρόωρη αποχώρηση από το μεγάλο πανηγύρι, λόγω φόβου ή τραυματισμού. Τα συναισθήματα από στιγμή σε στιγμή άλλαζαν, από ευχάριστα σε δυσάρεστα και το αντίθετο, αφού άκουγε και έβλεπε κανείς προσποιητά κλάματα, ουρλιαχτά, σπαρταριστό γέλιο, φοβερές κραυγές, χειροκροτήματα και ότι άλλο προκαλούσε κυρίως γέλιο, φόβο και θαυμασμό.

Και όμως μέσα στην απροσδιόριστη και μπερδεμένη αυτή κατάσταση όλα λειτουργούσαν με μια νομοτελειακή ακρίβεια και πειθαρχία, αφού τηρούνταν κατά γράμμα οι άγραφοι πατροπαράδοτοι νόμοι του καρναβαλιού, οι οποίοι αποδέχονταν τη σάτιρα, αλλά όχι τη χυδαιότητα και τον ευτελισμό.

ζ. Μετά τη Θεία Λειτουργία

Όταν τελείωνε η Θεία Λειτουργία τα καρναβάλια έμπαιναν στον αυλόγυρο της εκκλησίας και όλα μαζί έστηναν μεγάλο χορό ακολουθώντας ένα γνωστό ρυθμό, που έβγαине από την κίνηση των ποδιών, των χεριών και των κουδουνιών³⁹. Πηδούσαν δηλαδή εναλλάξ μια φορά στο ένα πόδι, σηκώνοντας το άλλο γόνατο ψηλά, μια φορά στο άλλο (χόπλες), ενώ στο χέρι κρατούσαν το ξύλινο σπαθί. Όσοι έζησαν από κοντά, σαν καρναβάλια, αλλά και σαν θεατές, αυτό το θέαμα, τον ήχο και το ρυθμό, είναι βέβαιο ότι κάθε φορά που τα σκέπτονται τα νοιώθουν και τα ακούν μέσα τους.

Ο κόσμος στέκονταν ή καθόταν στο πεζούλι περιμετρικά στον αυλόγυρο, από όπου παρακολουθούσε τα δρώμενα των καρναβαλιών. Άλλοι θαύμαζαν τους θεατρνισμούς, άλλοι τα φοβερά δέρματα και τις προσωπίδες, άλλοι καταλαμβάνονταν από φόβο και όλοι μαζί είχαν ατέλειωτη περιέργεια και αγωνία να μάθουν ποιοί είναι οι μεταμφιεσμένοι νέοι. Επίσης όλοι οι ενήλικες είχαν στην τσέπη τους κέρματα για να τα δώσουν στη συνέχεια στα καρναβάλια που θα τους σταματούσαν. Στα μικρά καρναβάλια έδιναν λίγα λεφτά (κυρίως δεκάρες), ενώ στα μεγαλύτερα περισσότερα.

Επίσημα το καρναβαλικό πανηγύρι ξεκινούσε, όταν έβγαине ο παπάς από την εκκλησία και συμβολικά κερνούσε τα καρναβάλια, τα οποία του έκαναν υπόκλιση.

Στη συνέχεια τα καρναβάλια περίμεναν τους ενήλικες έξω από την αυλή της εκκλησίας και τους «χαράτσωναν» με το πρόσχημα ότι διέπραξαν κάποια παράβαση. Οι συνήθεις «παραβάσεις» που διέπραττε ένας άνδρας ήταν ότι κοίταξε με λάγνο μάτι κάποια νύφη (το έλεγαν σε αυτούς που συνήθως ήταν ταπεινοί και σοβαροί), άφησε το γαϊδούρι στο χωράφι του γείτονα (το έλεγαν σε αυτόν που δεν είχε γαϊδούρι, ούτε ο γείτονάς του χω-

---

³⁹ Εδώ γίνεται αναφορά κυρίως στην εκκλησία του Αϊ Γιώργη, στα μεταπολεμικά Καλύβια, όπου ο συγγραφέας βίωσε τα δρώμενα, από μικρό παιδί (κυρίως ως ενεργό καρναβαλάκι).

ράφι), δεν έστειλε τα παιδιά στο σχολείο (σε αυτόν που ήταν ανύπανδρος και δεν είχε παιδιά κτλ.).

Τις γυναίκες τις «χαράτσωναν» για άλλους παρόμοιους λόγους. Έτσι λοιπόν κατηγορούσαν κάποια γριά διότι γλυκοκοίταξε τον τσολιά, κάποια άλλη υπερήλικη την ξαπλώνανε στο κρεβάτι για να διαπιστώσει ο γιατρός εάν είναι έγκυος, κάποια άλλη διότι τσακώθηκε με τη νύφη της (συνήθως αυτές που δεν είχαν νύφη) κτλ. Άλλους τους «ευλογούσε» ο παπάς, άλλους τους «εξέταζε» ο γιατρός, άλλους τους «πατούσε» η αρκούδα για να τους φύγουν οι πόνοι και οι ρευματισμοί και βέβαια στο τέλος όλοι πλήρωναν.

Στη συνέχεια τα μεμονωμένα καρναβάλια και οι συγκροτημένες παρέες κατευθύνονταν προς το χωριό και επισκέπτονταν τα σπίτια με τη σειρά. Οπωσδήποτε πήγαιναν σε νοικοκυριά που είχαν Βασίλη, αλλά και σε αυτά που δεν είχαν. Παράλληλα όποιον έβρισκαν στο δρόμο τον «χαράτσωναν» με τον γνωστό τρόπο.

Οι νοικοκυρές κερνούσαν τα καρναβάλια λουκούμι, τσίπουρο, ξηρούς καρπούς, αλλά και χρήματα. Πολλές φορές έδιναν (κυρίως παλιότερα) αλεύρι, τσιγαρίδες και χοιρινό κρέας⁴⁰.

Το πρώτο καρναβάλι που έμπαινε στο σπίτι έριχνε στη φωτιά αλάτι για το καλό του χρόνου. Έδιναν δηλαδή λίγο αλάτι στο καρναβάλι και αυτό ρίχνοντας το λίγο-λίγο στη φωτιά έλεγε πάντοτε στα ελληνικά *«αρχή μηνιά και αρχή χρονιά, να ζήσουν οι νοικοκυραίοι, τα παιδιά, τα πρόβατα, τα γίδια, τα αγελάδια...»* κτλ.

Όπως προαναφέρθηκε τα μεγάλα και δυνατά καρναβάλια εκφόβιζαν τα μικρότερα και τα εκτόπιζαν. Μάλιστα παλιότερα, όταν συναντιόνταν σε κάποιο δρόμο κάποια μεμονωμένα καρναβάλια ή κάποιες παρέες, έπρεπε η μια από τις δυο πλευρές

---

⁴⁰ Στις μέρες μας, τα λίγα παιδιά που γίνονται καρναβάλια στα Καλύβια συγκεντρώνουν αρκετά χρήματα, αφού οι ενήλικες θέλουν με κάθε τρόπο να κρατηθεί το έθιμο. Γι' αυτό άλλωστε τους δίνουν ένα οικονομικό κίνητρο, κάτι βέβαια που δεν σώζει την απελπιστική κατάσταση του εθίμου.

να δείξει υποτέλεια και να φιλήσει τα σπαθιά της άλλης παρέας. Οι παππούδες που ζούσαν τη δεκαετία του '60 και '70 διηγούνταν ότι στα παλιά χρόνια, λόγω του παραπάνω εθίμου έγιναν συμπλοκές ακόμη και σφαγές, αφού κάποιες φορές καμία πλευρά δεν καταδεχόταν να δείξει υποτέλεια. (Για το παραπάνω έθιμο και για τη σφαγή γίνεται λόγος στη συνέχεια σε ειδικό κεφάλαιο).

Ας σημειωθεί ότι προπολεμικά, πριν δηλαδή ιδρυθεί το νέο χωριό των Κοκκινοπλιτών τα Καλύβια, οι νέοι που τις μέρες αυτές βρίσκονταν στα χειμαδιά (Καλύβια και Ασπρόχωμα) γινόταν επίσης καρναβάλια.

Στα Καλύβια η Θεία Λειτουργία γινόταν στον Αϊ Γιώργη τον παλιό, απ' όπου ξεκινούσαν τα καρναβάλια και πήγαιναν σε όλα τα διάσπαρτα χειμερινά σπίτια, που ήταν σε ακτίνα 4 χιλιομέτρων. Επίσης, κάποιες φορές πήγαιναν ακόμη και στα γειτονικά χωριά Σκοπιά, Σπαρμό, Ολυμπιάδα, Πύθιο.

Λέγεται ότι τα παλιά χρόνια κάποια καρναβάλια πήγαιναν από τα χειμαδιά στον Κοκκινοπλό (περίπου 10 χλμ.), ενώ πολύ σπάνια πήγαιναν και από τον Κοκκινοπλό προς τα χειμαδιά ή το Πύθιο.

Επίσης λέγεται ότι στα χρόνια της τουρκοκρατίας κάποιοι κλέφτες έβρισκαν ευκαιρία τη μέρα αυτή να μπουν στο χωριό, δήθεν ως καρναβάλια και να κάνουν ζημιά στον τούρκικο Τζαντερμά (σταθμό χωροφυλακής, που υπήρχε στον Κοκκινοπλό από το 1881 έως το 1912), ή σε κάποιο χωρικό που ήθελαν να εκδικηθούν. Γι' αυτό άλλωστε για κάποια χρόνια οι Τούρκοι είχαν απαγορεύσει τις προσωπίδες, κάτι που όπως λέγεται δεν κράτησε για πολύ, αφού οι Κοκκινοπλίτες τους λίγους Τούρκους Τζαντερμάδες, που ως γνωστόν προσκυνούσαν τα «άσπρα» (γρόσια) τους τάζαν τους πότιζαν, τους έδιναν «μπαχτσίσι» και τους έκαναν ότι ήθελαν⁴¹.

---

⁴¹ Βλ. σχετικά: ΚΑΙΜΑΚΑΜΗΣ Β., Απαγωγή και ομηρία στον Όλυμπο, Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 61, 62.

η. Το «χάλασμα του Αράπη» και το βραδινό γλέντι

Αργά το απόγευμα εξουθενωμένα και ταλαιπωρημένα τα καρναβάλια αποσύρονταν σε κάποιο γνωστό σπίτι και «χαλούσαν τον αράπη», δηλαδή έβγαζαν τα ρούχα και τελείωνε πλέον το μεγάλο πανηγύρι..

Μάλιστα η ρήση «χάλασε από αράπης» επικρατεί στους Κοκκινοπλίτες ακόμη και σήμερα, με μεταφορική όμως έννοια. Όταν δηλαδή θέλουν να πουν για κάποιον ότι δεν είναι πλέον ενεργό μέλος λένε: «πάει αυτός χάλασε από αράπης». Δηλαδή «κρέμασε τα παπούτσια», όπως λέγεται σήμερα για τους ποδοσφαιριστές που σταματάνε το ποδόσφαιρο.

Όλοι αυτοί λοιπόν που αποτελούσαν μια μεγάλη παρέα συγκεντρώνονταν σε ένα φιλικό σπίτι, όπου ξεκουράζονταν και διασκεδάζαν τρώγοντας και πίνοντας κυρίως αυτά που είχαν συγκεντρώσει κατά τη διάρκεια της ημέρας. Οι συγγενείς τους (μητέρες, αδελφές, γιαγιάς, γειτόνισσες) αναλάμβαναν το μαγείρεμα και τις διάφορες πίτες.

Συνήθως το γλέντι δεν διαρκούσε πολύ, διότι οι νέοι ήταν πολύ κουρασμένοι, πολλές φορές μάλιστα και τραυματισμένοι από τα κουδούνια και τους ακροβατικούς θεατρνισμούς.

Ύστερα από μια τέτοια κούραση και ταλαιπωρία⁴², ένας-ένας οι νέοι έφευγαν για τα σπίτια τους, με μια κρυφή και πολλές φορές φανερή υπόσχεση στον εαυτό τους και στους φίλους τους: «ποτέ ξανά αράπης».

Και όμως, όταν την άλλη χρονιά ξαναπλησίαζε ο καιρός δεν μπορούσαν να ξεφύγουν ή μάλλον δεν ήθελαν ποτέ να είναι έξω από το μεγάλο πανηγύρι, το μεγαλείο του Καρναβαλιού.

Ήδη από τα μέσα του Δεκέμβρη, όταν τις νύχτες άρχιζαν κάποιοι νέοι να χτυπούν τα κουδούνια στις γειτονικές με το χωριό ράχες, ένοιωθαν το πρώτο χτυποκάρδι και το πρώτο ερέθισμα. Ήταν το πρώτο κάλεσμα για ένα πανηγύρι, για ένα καθή-

---

⁴² Λέγεται ότι λίγα χρόνια μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, ένα νέο παλικάρι που είχε ντυθεί καρναβάλι, πέθανε από υπερκόπωση, όταν πήγε να ξεκουραστεί.

κον, για μια περιπέτεια. Όσο πλησίαζε ο καιρός τόσο περισσότερο οι νέοι λαχταρούσαν τη μέρα αυτή, τόσο σφοδρή γινόταν η επιθυμία τους, τόσο περισσότερα όνειρα και σχέδια για το καρναβάλι έκαναν.

Έτσι συνεχιζόταν το έθιμο και μαζί μ' αυτό ο κύκλος του χρόνου και της ζωής, για να φθάσουμε στις μέρες μας, που, τείνει να εξαιρεφτεί όπως τόσα άλλα ήθη και έθιμα.

Ας ελπίσουμε ότι οι Κοκκινοπλίτες δεν θα αφήσουν το έθιμο να σβήσει, έστω και εάν είναι «αλλοιωμένο», υποτονικό και με ελάχιστη συμμετοχή. Πάντως εκτός από τα Καλύβια, κάποιοι από τους Κοκκινοπλίτικους συλλόγους της διασποράς, αναβιώνουν μερικές φορές στις έδρες τους το πατροπαράδοτο έθιμο του καρναβαλιού, με όλα τα στοιχεία βέβαια του λεγόμενου «εκσυγχρονισμού».

θ. Η σφαγή των καρναβαλιών

Όπως προαναφέρθηκε το έθιμο του καρναβαλιού ήταν ένα κράμα από διασκέδαση, σάτιρα, παλικαριά, χριστιανικά δρώμενα και ειδωλολατρικά-διονυσιακά κατάλοιπα. Πολλές φορές οι νέοι που γίνονταν καρναβάλια έπαιρναν τόσο σοβαρά το ρόλο τους, ώστε η υπόθεση αυτή να ξεφεύγει από τα όρια του απλού εθίμου και να γίνεται αιτία εγωιστικής συμπεριφοράς, διαμάχης και σύγκρουσης.

Έτσι, από τη μια έχανε το νόημα ένα πανάρχαιο ειρηνικό έθιμο και μετατρέποταν σε πολεμικό παιχνίδι, ενώ από την άλλη μέσα σε αυτό ενσαρκώνονταν και αναδεικνύονταν κάποιες άλλες πανάρχαιες αξίες.

Ενδεικτικά θα παρατεθεί στη συνέχεια μια ιστορία-θρύλος, που διαδραματίστηκε στα πολύ παλιά χρόνια, στον παλιό δρόμο (μονοπάτι) που συνέδεε τον Κοκκινοπλό με τα Καλύβια στην τοποθεσία που μέχρι τις μέρες μας φέρει την ονομασία «λα βτμάσλο» (στους σκοτωμένους).

Κάποτε, λοιπόν τη μέρα του Αγίου Βασιλείου- Πρωτοχρονιάς συναντήθηκαν στον παραπάνω δρόμο δυο παρέες καρνα-

βαλιών⁴³, που ήταν από διαφορετικά χωριά, ίσως όμως να ήταν Κοκκινοπλιτόπουλα που πήγαιναν από τα χειμαδιά προς τον Κοκκινοπλό και άλλα από τον Κοκκινοπλό προς τα χειμαδιά ή το Πύθιο.

Σύμφωνα με το έθιμο, έπρεπε η πιο αδύνατη παρέα, αφού πάρει το νεύμα από τον αρχηγό της, να φιλήσει τα σπαθιά της πιο δυνατής, ως ένδειξη υποταγής.

Αυτό όμως δεν το έκανε ούτε η μια ομάδα ούτε η άλλη, με αποτέλεσμα να επακολουθήσουν σπρωξίματα, συμπλοκή και σφαγή μεταξύ των «Αράπηδων», οι οποίοι είχαν και πραγματικά σπαθιά.

Είναι φανερό ότι τα νέα παλικάρια προτίμησαν την πάλη μέχρι θανάτου, παρά το φίλημα του σπαθιού, αφού αυτό θα σήμαινε προσωπική και ομαδική αδυναμία, δειλία, υποταγή και ατίμωση του χωριού τους και της ομάδας τους.

Ως μάρτυρας αυτής της σφαγής υπάρχει σήμερα, όπως προαναφέρθηκε, το γνωστό στους κατοίκους των γειτονικών χωριών τοπωνύμιο «*Λα βτμάσλοι*» (στους σκοτωμένους). Βέβαια, λίγοι ίσως γνωρίζουν την παραπάνω θλιβερή ιστορία και το βαθύτερο νόημά της, αφού δεν περνάει κανείς πλέον από τον παλιό δρόμο (μονοπάτι) που οδηγεί προς τον Κοκκινοπλό.

Παλιότερα κάθε παρέα που περνούσε από την παραπάνω τοποθεσία «*έπιανε*» ως θέμα συζήτησης τους σφαγμένους Αράπηδες.

Κάποτε, όταν ο συγγραφέας ήταν μικρό παιδί (ίσως το 1957), ολόκληρο το Καραβάνι που κατευθυνόταν από τα Καλύβια προς τον Κοκκινοπλό, για το πανηγύρι της Αγίας Παρασκευής σταμάτησε προκειμένου οι πιο σοφοί της παρέας να κάνουν μια επιτόπια έρευνα- ενημέρωση και να συζητήσουν για το συμβάν. Εκεί ο συγγραφέας άκουσε για πρώτη φορά ότι «*πάνω από το δρόμο υπήρχαν μέχρι πριν λίγα χρόνια και ανθρώπινα μαλλιά από τους σφαγμένους νέους*» ή ότι «*τις νύχτες κλαίει το αίμα των*

---

⁴³ Κάποιοι παππούδες, μιλούσαν για δυο Καρναβάλια που συναντήθηκαν στον παραπάνω δρόμο και όχι για δυο παρέες.

αδικοχαμένων νέων...». Οι απόψεις για το πώς ακριβώς έγινε το κακό διαφέρουν, αφού κάποιοι είχαν και την τάση να διανθίζουν το πραγματικό αυτό γεγονός με δικά τους φανταστικά στοιχεία και θρησκοληψίες.

Όπως και να διαδραματίστηκε η παραπάνω ιστορία, εάν την κρίνει κανείς με τα σημερινά δεδομένα, δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί ως αποκοτιά, αδελφοκτόνος σπαραγμός και θανάσιμος νεανικός εγωισμός.

Έτσι θα κρινόταν και από τους ανθρώπους εκείνης της εποχής, εάν όμως έκριναν μεμονωμένα την πράξη, χωρίς να λάβουν υπόψη την παράδοση, τα ήθη και έθιμα, τους άγραφους νόμους, τις αξίες και τις αλληγορίες, με τις οποίες είχαν γαλουχηθεί οι νέοι των κλειστών και ορεσίβιων κοινωνιών εκείνης της εποχής.

Όσο κι αν θεωρείται αποτρόπαια η παραπάνω πράξη, εάν τοποθετηθεί χρονολογικά και στη συνέχεια μελετηθεί και ερμηνευθεί με τα κριτήρια της εποχής της, θα διαπιστωθεί ότι εμπεριέχει ένα ιδεολογικό υπόβαθρο και πολλά διαχρονικά στοιχεία της ταυτότητας του Ελληνισμού, από την εποχή του Ομήρου μέχρι την τουρκοκρατία και τις παρυφές του 21^{ου} αιώνα.

Ι. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ενδεικτική επισήμανση κάποιων στοιχείων της ιδιοσυγκρασίας των κατά τα άλλα φιλήσυχων, φιλοπαιγμόνων, θρησκευόμενων και αρειμάνιων Κοκκινόπλιτών, ίσως βοηθήσουν τον αναγνώστη να κατανοήσει τα συχνά παράτολμα δρώμενα του καρναβαλιού.

1. Βρισκόμαστε στον τουρκοκρατούμενο, αλλά και στον απελευθερωμένο, μετά το 1912 Όλυμπο, όπου τα απομονωμένα κεφαλοχώρια είχαν δημιουργήσει ένα δικό τους «*μικροπολιτισμό*» και ένα δικό τους *κώδικα αξιών*, αφού δεν είχαν άμεση επαφή-επικοινωνία, τόσο με τους Τούρκους, όσο και με τους Έλληνες.

2. Οι νέοι, οι οποίοι τη μέρα του Αγίου Βασιλείου-Πρωτοχρονιάς θα γίνονταν «*Αράπηδες*», έπρεπε να είχαν προε-

τοίμαστέ ανάλογα, ψυχικά και σωματικά για να ανταποκριθούν στα επίπονα καθήκοντα του εθίμου. Παράλληλα, θα έπρεπε να είχαν πάρει «το βάπτισμα του πυρός» κατά την περίοδο της προετοιμασίας στις νυχτερινές εξορμήσεις.

3. Ο «Αράπης» κουβαλούσε μεγάλα κουδούνια, φορούσε δερμάτινη προσωπίδα και ήταν ντυμένος με βαριά δέρματα οικόσιτων και άγριων ζώων. Αν τύχαινε να συγκρουστεί με άλλους «Αράπηδες» δεν έπρεπε να υποκύψει. Ως εκ τούτου θα έπρεπε να είναι δυνατό, γρήγορο, toλμηρό και έξυπνο παλικάρι. Είναι η ενσάρκωση, του ήρωα, αθλητή και πολεμιστή.

4. Την παραμονή του Αι Βασίλη-Πρωτοχρονιάς το σπαθί το τοποθετούσαν στο εικόνισμα και την άλλη μέρα το έδινε στον «Αράπη» η γιαγιά ή η μάνα, λέγοντάς του κάποιες ευχές. Φαίνεται ότι στα παγανιστικά-διονυσιακά κατάλοιπα εισέρχεται το χριστιανικό εικόνισμα και η χριστιανή μάνα, η οποία ως άλλη Σπαρτιάτισσα του λέει περίπου το γνωστό «*ή τάν ή επί τάς*». Επομένως το καρναβάλι είχε και αλληγορική σημασία, αφού ήταν η ενσάρκωση του ήρωα, του αθλητή, του πολεμιστή, αλλά και του υπερασπιστή των ιερών και των οσίων του Γένους.

5. Εκτός από την παρέα, κανείς δεν έπρεπε να γνωρίζει ποιος κρύβεται πίσω από τις προσωπίδες και τα φοβερά δέρματα. Έτσι εκφράζεται η μυστικότητα και οι συνωμοτικοί κανόνες, που ακολουθούσαν οι Ρωμιοί στα χρόνια της τουρκοκρατίας.

6. Όταν ο «Αράπης» ήταν μόνος του εκπροσωπούσε τον εαυτό του και την οικογένειά του, ενώ όταν ήταν με παρέα που είχε αρχηγό εκπροσωπούσε τον αρχηγό και βέβαια τη γειτονιά και το χωριό. Εδώ υπάρχουν στοιχεία από τη σπαρτιατική αγωγή, δηλαδή υπακοή στον αρχηγό και στους άγραφους νόμους της πατρίδας.

7. Το να γίνει κανείς «Αράπης» τη μέρα του Αϊ Βασίλη-Πρωτοχρονιάς, ήταν τιμή γι' αυτόν, για την οικογένειά του και για το χωριό του, αφού πίστευαν ότι με τα βαριά κουδούνια και το σπαθί στο χέρι θα εξορκίσει το κακό δηλαδή τα δαιμόνια (τον Τούρκο), θα αφυπνίσει τη φύση (το Γένος) και θα φέρει την Άνοιξη-Ανάσταση (τη λευτεριά). Επίσης πίστευαν ότι έτσι τιμούν τον Αϊ Βασίλη, γι' αυτό οι «Αράπηδες» χόρευαν τραγουδώντας

το γνωστό τραγούδι του Αγίου «*Αγιός Βασίλης έρχεται από την Καισαρεία...*».

8. Όταν τελειώνει η Θεία Λειτουργία οι «*Αράπηδες*» συγκεντρώνονταν στην αυλή, όπου πρώτος ο παπάς τους έδινε φιλοδώρημα, ενώ αυτοί υποκλίνονταν. Επομένως το έθιμο του καρναβαλιού δεν είναι μόνον παγανιστικό-διονυσιακό κατάλοιπο, αλλά ένα μίγμα θρησκευτικών και πολιτισμικών δρώμενων, που περιέχει στοιχεία από όλες τις εποχές του Ελληνισμού, ενώ δείχνει και το σεβασμό στον κλήρο και στην Εκκλησία.

9. Είναι χρήσιμο να σημειωθεί ότι ο Άγιος Βασίλειος της ορθόδοξης ελληνικής παράδοσης δεν έχει καμία σχέση με τον ξενόφερτο καλοθρεμμένο και ροδοκόκκινο Άγιο Βασίλειο των Δυτικών (κανονικά είναι ο Santa Klaus=Άγιος Νικόλαος), με το έλκηθρο και το σακούλι γεμάτο υλικά δώρα και γλυκά.

Ο πατροπαράδοτος Ελληνορθόδοξος Άγιος Βασίλειος, τον οποίο η Χριστιανοσύνη τιμά με διάφορες εκδηλώσεις, είναι λεπτός, ασκητικός, απέρπιτος και φορά απλά ρούχα. Το κυριότερο είναι ότι στο δισάκι του δεν μεταφέρει υλικά αγαθά, αλλά πάπυρους και περγαμηνές (τα βιβλία της εποχής του), ενώ στο χέρι, όπως λένε και τα παραδοσιακά κάλαντα «*βαστάει πένα και χαρτί, χαρτί και καλαμάρι*». Όλα αυτά τα δώρα του Αγίου Βασιλείου είναι «*τα αγαθά της παιδείας και του πνεύματος*»⁴⁴. Όλες οι παραπάνω διευκρινήσεις-ερμηνείες για το καρναβάλι συντάσσουν έναν άγραφο, αλλά απαραίτητο κώδικα τιμής και δεοντολογίας, στον οποίο εμπεριέχονται πολιτισμικά στοιχεία από την εποχή του Ομήρου μέχρι την εποχή για την οποία γίνεται λόγος.

Επομένως ένας νέος που ντυνόταν καρναβάλι τη μέρα του Αγίου Βασιλείου εκπροσωπούσε και κάποιες σημαντικές αξίες των σκλαβωμένων Ρωμιών, ενώ μετά την απελευθέρωση εκπροσωπούσε τις αξίες του χωριού, της οικογένειας, της ομάδας και του εαυτού του. Αυτό σημαίνει ότι όλες αυτές οι έννοιες ήταν φορτισμένες και από ένα ανάλογο ιδεολογικό υπόβαθρο.

---

⁴⁴ Βαρδαχάνης Μελ. (Αρχ/ρίτης.), «Οι τρεις Ιεράρχαι», Εφημ. «Ορθόδοξος Τύπος», (18-1-08).

Πρωτοχρονιάτικο καρναβάλι στα τέλη της δεκαετίας του '50
στα Καλύβια.

Αριστερά: αλυσοδεμένη «Αρκούδα» (Ι. Γεροφάκας +).

Δεξιά: «Αρκουδιάρης» (Κ. Δραγασιάς +).

1957, 1958: Ζεύγη καρναβαλιών (καπεταναίοι και νύφες), έξω από το προαύλιο του παλιού Αϊ Γιώργη στα Καλύβια.

«Καπεταναίοι και νύφες» στο καρναβάλι του Αϊ Γιάννη.
Επάνω: τέλη δεκαετίας '50 στον παλιό Αϊ Γιώργη στα Καλύβια.
Κάτω: μέσα δεκαετίας '60 στην πλατεία.

Καλύβια 1963: καπεταναίοι, νύφες, γιατρός, νοσοκόμος, χωροφύλακας, εφοριακός κτλ. Ο «Γιατρός» (μετέπειτα παπά-Θανάσης Καζακλάρης) εξετάζει «άρρωστο» άνδρα στην αυλή του Αϊ Θανάση.

1963: ο «Γιατρός» εξετάζει «άρρωστη» γυναίκα στην αυλή του Αϊ Θανάση. Κάποιοι από αυτούς, που απεικονίζονται στις δυο τελευταίες φωτογραφίες, όπως ο Μήτσος Σιαμάτρας, ο Μήτσος Μανώλης, ο Λάκης Ζιακούλης και ο Γιώρ. Καϊμακάμης έφυγαν από τη ζωή δυστυχώς νέοι.

Κοκκινοπλίτικο καρναβάλι (Αράπης) στην Κατερίνη. Η αναπαράσταση-αναβίωση διοργανώθηκε από το Σύλλογο Κοκκινοπλιτών Ν. Πιερίας το 2010.

1987, 1988 στα Καλύβια: καπεταναίοι, νύφες, χωροφύλακας, νοσοκόμος, αράπης, εφοριακός κτλ. στο καρναβάλι της Πρωτοχρονιάς και του Αϊ Γιάννη. (Το βέλος δείχνει τον αείμνηστο Σιαμάτρα Κ., ο οποίος έφυγε από τη ζωή 18-19 χρονών).

Επάνω Καλύβια: το καρναβάλι του Αϊ Γιάννη στις αρχές της δεκ. του '90.

Κάτω Αθήνα: γιορτή Καρναβαλιού για μικρά παιδιά του Συλ. Κοκ/πλιτών Αθηνών. Είναι αλήθεια ότι τα παραπάνω καρναβάλια δεν μοιάζουν καθόλου με τα κοκκινοπλίτικα καρναβάλια του παλιού καιρού. Είναι σημαντικό όμως το γεγονός ότι, ως Κοκκινοπλιτόπουλα συγκεντρώθηκαν να γνωριστούν και να γιορτάσουν τα πατροπαράδοτα έθιμα των Αποκριών.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

«ΒΡΟΧΟΦΟΡΑ» ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΣΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΙΚΟ ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟ

Σκοπός, πηγές

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου ήταν να ερευνηθούν, να καταγραφούν και να αναδειχθούν δύο θρησκευτικά- λαογραφικά δρώμενα των Κοκκινοπλιτών του παλιού καιρού, που έχουν σχέση με τη βροχόπτωση, την καρποφορία της γης και την κτηνοτροφική παραγωγή.

Η έρευνα για την καταγραφή και ανάδειξη των παραπάνω δρώμενων στηρίζεται κυρίως στις προφορικές μαρτυρίες και στην επιτόπια καταγραφή των δρώμενων από τη δεκαετία του '70 και μετά. Επίσης στηρίζεται στις μακροχρόνιες προσωπικές εμπειρίες του ιδίου του συγγραφέα, αφού συμμετείχε στα δρώμενα αυτά από τότε που ήταν μικρό παιδί (δεκαετία '50).

Α. Ο «ΒΡΟΧΟΦΟΡΟΣ» ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ ΑΓΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΟΛΥΜΠΟΥ

Όταν υπήρξε παρατεταμένη ανομβρία, ή «πειραγμένη» (χαλασμένη) σοδιά, ή όταν τα κοπάδια δεν πήγαιναν καλά, οι Κοκκινοπλίτες κατέφευγαν στον Άγιο Διονύσιο Ολύμπου και ζητούσαν τη μεσολάβησή του για βοήθεια⁴⁵. Έτσι, αφού πρώτα πραγ-

---

⁴⁵ Το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου κτίστηκε τον 16^ο και είναι ένα αρχιτεκτονικό μνημείο μοναδικής ομορφιάς, αρμονικά και ιδανικά εντεταγμένο στο φυσικό

ματοποιούσαν μια μικρή συνέλευση στην εκκλησία του χωριού αποφάσιζαν να στείλουν ένα ή δύο εθελοντές στο μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου Ολύμπου για να πάρουν κάποια από τα θαυματουργά λείψανα του Αγίου και να τα φέρουν στο χωριό.

Ύστερα από όλα αυτά, τα παραπάνω άτομα ξεκινούσαν με τα άλογα μέσα από γνωστό, αλλά δύσβατο μονοπάτι του Ολύμπου και πήγαιναν στο Μοναστήρι που βρίσκεται στον ανατολικό Όλυμπο στο φαράγγι του Ενιπέα (υψόμετρο 900 μ.). Εκεί τους υποδέχονταν οι μοναχοί με κωδωνοκρουσίες και τους φιλοξενούσαν μέχρι να ξεκουραστούν αυτοί και τα ζώα τους.

Στη συνέχεια λάμβανε χώρα μια σύντομη ιεροτελεστία «*παράδοσης και χρέωσης του Αγίου*», ενώ τη στιγμή που οι απεσταλμένοι έπαιρναν το δρόμο της επιστροφής χτυπούσαν και πάλι οι καμπάνες. Έχοντας τον Άγιο, που ήταν ένα ασημένιο σεντουκάκι, ενός κιλού περίπου, στο οποίο μέσα φυλάσσονταν κάποιο λείψανο του Αγίου Διονυσίου έπαιρναν το δρόμο της επιστροφής.

Στο χωριό έφθαναν την άλλη μέρα το απόγευμα, ύστερα από συνολικά τρεις μέρες ταξίδι. Οι κάτοικοι γνωρίζοντας περίπου την ώρα της επιστροφής έβγαιναν έξω από το χωριό και τους περίμεναν με αγωνία και θρησκευτική κατάνυξη. Σε αρκετή απόσταση από τους συγκεντρωμένους κατοίκους έβγαιναν «*ως προφυλακή*» δυο άτομα, τα οποία μόλις έβλεπαν τους απεσταλμένους με τον Άγιο, κουνούσαν τα χέρια ή ένα ρούχο και φώναζαν δυνατά «*έρχεται, έρχεται*». Οι λέξεις αυτές (έρχεται, έρχεται) έφταναν σαν άνεμος στους χωρικούς, οι οποίοι τις μετέδιδαν ο ένας στον άλλο και τις επαναλάμβαναν.

Αμέσως μετά συγχρονισμένα και με κατάνυξη όλοι μαζί φώναζαν «*κύριε ελέησον, κύριε ελέησον*». Την ίδια στιγμή ειδοποιούσαν με ειδικά σήματα κάποιους συχωριανούς, που περίμεναν

κό πεεριβάλλον του Ολύμπου. Μετά το 1821 καταλήφθηκε από τον τουρκικό στρατό, πυρπολήθηκε και λεηλατήθηκε. Με την πάροδο του χρόνου ξανακτίστηκε και αναδειχθεί και πάλι ως θρησκευτικό, πνευματικό και εθνικό κέντρο. Το 1943 ανατινάχθηκε από τα Γερμανικά στρατεύματα κατοχής επειδή κρύβονταν εκεί Έλληνες αντάρτες.

στο χωριό επάνω στο καμπαναριό. Αυτοί με τη σειρά τους άρχιζαν να χτυπούν την καμπάνα ασταμάτητα, δυνατά και γρήγορα. Μάλιστα, κάποτε στις αρχές της δεκαετίας του '60, η καμπάνα, η οποία ήταν ακόμη κρεμασμένη στη γέρικη πουρναριά του Αϊ Θανάση ράγισε απο το πολύ χτύπημα. (το καμπαναριό της παραπάνω εκκλησίας κτίστηκε το 1962).

Μόλις έφθαναν οι απεσταλμένοι με τον Άγιο στους συγκεντρωμένους χωρικούς, πρώτα προσκυνούσαν οι Ιερείς, ο πρόεδρος, τα παιδιά και ακολουθούσαν όλοι οι παρευρισκόμενοι. Στη συνέχεια συγκροτούσαν όλοι μαζί μια μεγάλη πομπή, της οποίας προηγούνταν οι ιερείς και οι απεσταλμένοι με τον Άγιο στα χέρια και κατευθύνονταν προς το χωριό.

Στο δρόμο, όλοι μαζί, με θρησκευτική ευλάβεια και κατάνυξη, έψελναν ή έλεγαν διάφορες στερεότυπες ευχές και προσευχές για βροχόπτωση, βλάστηση και καλή σοδιά, όπως «*κύριε ελέησον*», «*βρέξε θεούλη μια βροχή ο λαός παρακαλεί*» «*καλή σοδιά*» κτλ.

Όλη η πομπή πήγαινε πρώτα στο παρεκκλήσι του χωριού, όπου ο ιερέας διάβαζε διάφορες ευχές για βροχόπτωση, βλάστηση, καρποφορία και κυρίως την εξής⁸: «*...την δε γην κατακοσμήσας χλόη και χόρτω και ποικιλία σπερμάτων σπορίμων κατά γένος, και πάσιν άνθεςι μορφώσας εις ευκοσμίαν, και ευλογήσας αυτήν. Αυτός και νυν, Δέσπωτα, επίβλεψον εξ Αγίου κατοικηρίου σου, επί το κήμα τούτο και ευλόγησον αυτόν, και διαφύλαξον από πάσης φαρμακείας και επασιδίας και παντός κακού περιεργείας τε πονηρίας, και πανουργίας ανθρώπων πονηρών...*».

Στη συνέχεια και με προκαθορισμένη σειρά κάθε οικογένεια έπαιρνε για ένα βράδυ τον Άγιο στο σπίτι. Ανάλογα με την οικονομική της επιφάνεια, αλλά και την ευχαρίστησή της έδινε κάτι στον Άγιο. Από το συνολικό ποσό των χρημάτων που συγκεντρώνονταν, ένα μέρος έπαιρνε το μοναστήρι και ένα μέρος το χωριό (κυρίως για έργα της εκκλησίας).

Όταν τελείωνε αυτή η διαδικασία ο Άγιος (τα λείψανα) έπαιρνε το δρόμο της επιστροφής περίπου με την ίδια διαδικασία.

Να σημειωθεί ότι πάντοτε πήγαιναν να πάρουν τον Άγιο άνδρες, ενώ μια φορά (στα τέλη της δεκαετίας του '60) το έκαναν αυτό τέσσαρες τολμηρές και πολύ πιστές Καλυβιώτισσες, οι οποίες πραγματοποίησαν την δύσκολη, επίπονη και επικίνδυνη αυτή αποστολή, όχι με άλογα, αλλά με γαϊδουράκια.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, πολλές φορές συνέβαινε η παρατεταμένη ανομβρία να τελειώνει τη μέρα και την ώρα που έφθανε ο Άγιος στο χωριό, αφού ξαφνικά τότε συννέφιαζε και άρχιζε να πέφτει η πολυπόθητη και ευλογημένη βροχή. Μάλιστα κάποιες φορές, ενώ οι κάτοικοι συνόδευαν τον Άγιο και φώναζαν όλοι μαζί τις συνηθισμένες παρεκκλίσεις «*κύριε ελέησον*» και «*βρέξε θεούλη μια βροχή...*», συγχρόνως έβαζαν τα χέρια, ή κάποιο πρόχειρο ρούχο στο κεφάλι, για να προφυλαχτούν από την ξαφνική και δυνατή βροχή, που μόλις είχε αρχίσει.

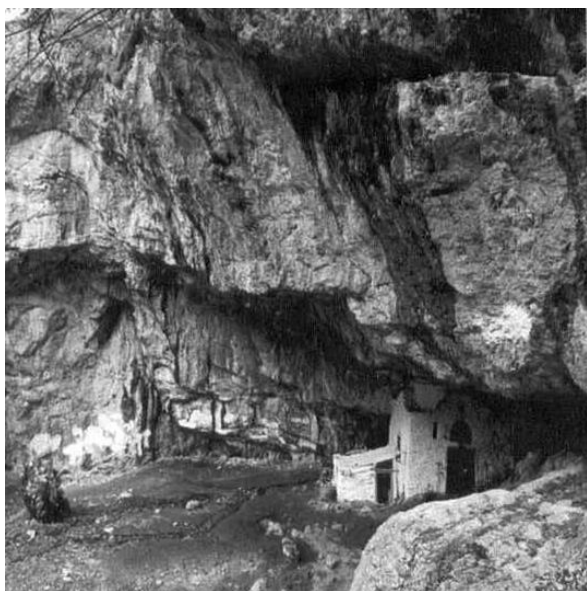
Οι Κοκκινοπλίτες πίστευαν τόσο πολύ στο «*βροχοφόρο*» θαυματουργό Άγιο Διονύσιο, ώστε πολλές φορές κάποιιοι, των οποίων τα σπαρτά δεν χρειάζονταν βροχή, βιάζονταν να τα τελειώσουν (κυρίως το αλώνισμα) πριν έρθει ο Άγιος στο χωριό. Μάλιστα λέγεται ότι, κάποτε μια αγρότισσα, που δεν είχε αλωνίσει παρακαλούσε να μη φέρουν ακόμη τον Άγιο, μέχρι να τελειώσει και αυτή, διότι πίστευε ακράδαντα ότι, μόλις φέρουν τον Άγιο θα βρέξει και θα της χαλάσουν τα θερισμένα σιτηρά.

Η μεγάλη πίστη και ο σεβασμός των Κοκκινοπλιτών στον Άγιο Διονύσιο φαίνεται και από το εξής περιστατικό, που διαδραματίστηκε στα Καλύβια το 1986: Ήταν ημέρα του Αγίου Γεωργίου, όταν οι ενήλικες της οικογένειας, που φιλοξενούσε τον Άγιο πήγαν σε κάποια εκδήλωση, αφήνοντας στο σπίτι δύο παιδιά, πέντε και δέκα χρονών. Όταν επέστρεφε η υπερήλικη γιαγιά της οικογένειας, είδε με κατάπληξη και τρόμο κάποιους γείτονες να προσπαθούν να σβήσουν τη φωτιά, που έβγαινε από το σπίτι της. Χωρίς να χάσει χρόνο άρχισε να φωνάζει δυνατά «*μωρέ ο Άγιος, ο Άγιος, ο Άγιος*», ενώ συγχρόνως όρμησε μέσα στο φλεγόμενο σπίτι. Οι παρευρισκόμενοι δεν κατάλαβαν τι εννοούσε και έκαναν προσπάθεια να την συγκρατήσουν από την «*απνενοημένη*» προσπάθεια. Στάθηκε όμως αδύνατο, αφού η γυναίκα ενήργησε με αφάνταστη ταχύτητα, δύναμη και αποφασιστικότη-

τα. Έτσι, αφού χάθηκε για λίγο μέσα στις φλόγες, εξήλθε τρέχοντας και έχοντας σφιχτά στο στήθος το σεντουκάκι (λείψανα) του Αγίου Διονυσίου και μια εικόνα της παναγίας. Το περιεργό στο περιστατικό αυτό είναι ότι, όταν η υπερήλικη γυναίκα είδε το σπίτι να φλέγεται δεν φώναξε «τα παιδιά..», ούτε «το σπίτι...», ούτε βέβαια «η περιουσία...», αλλά εντελώς αυθόρμητα και μάλιστα πολλές φορές «ο Άγιος, ο Άγιος...».

Για την ιστορία, τα παιδιά δεν ήταν μέσα στο σπίτι (γιός και ανηψιός του συγγραφέα), η φωτιά σβήστηκε σχετικά έγκαιρα (σπίτι του συγγραφέα), ενώ η υπερήλικη γυναίκα δεν έπαθε εντελώς τίποτε (μητέρα του συγγραφέα).

Τέλος, αξ σημειωθεί ότι, παρόμοια δρώμενα με επικλήσεις και προσευχές στο Δία για βροχόπτωση σε περίοδο ανομβρίας, λάμβαναν χώρα και στην αρχαία Κρανώνα, την σχετικά γειτονική με τον Κοκκινοπλό πόλη της αρχαίας Θεσσαλίας⁹.

Αριστερά: το ασκητήριο- σπήλαιο, με το μικρό παρεκκλήσι, που βρίσκονται κάτω από την παλιά Μονή του Αγίου Διονυσίου και δίπλα στις πηγές του Ενιπέα ποταμού.

Δεξιά: Λειψανοθήκη του Αγίου.

Πανοραμική άποψη του παλιού Μοναστηριού του Αγίου Διονυσίου Ολύμπου, όπως ήταν πριν οι Γερμανοί επιδρομείς το 1943 το καταστρέψουν ολοσχερώς. Εδώ έρχονταν οι Κοκκινοπλίτες τα παλιά χρόνια, να δανειστούν τα λείψανα του Αγίου, ενώ στις μέρες μας απευθύνονται στο μετόχι, όπου είναι και η έδρα του νέου μοναστηριού.

Β. ΤΟ ΔΡΩΜΕΝΟ ΤΗΣ «ΒΡΟΧΟΦΟΡΟΥ» ΠΙΡΠΙΡΟΥΝΑΣ

Σε περιόδους παρατεταμένης ξηρασίας, αλλά και όταν οι Κοκκινοπλίτες ένωσαν την ανάγκη να ευχηθούν για την καλή σοδειά, την καρποφορία της γης και την κτηνοτροφική παραγωγή, κατέφευγαν, μεταξύ άλλων και στην «Πιρπιρούνα» ή «Πιρπιρίτσα». Πρόκειται για ένα λαογραφικό δρώμενο, γνωστό λίγο ή πολύ στο πανελλήνιο, με πολλές όμως παραλλαγές, το οποίο, όπως τόσα άλλα, έχει τις ρίζες του σε αρχαιοελληνικά δρώμενα⁴⁶.

Η περιγραφή και διεξαγωγή του παραπάνω δρώμενου ήταν η εξής: πολλές γυναίκες του χωριού συναντιόντουσαν σε ένα φιλικό σπίτι και συζητούσαν όλες τις λεπτομέρειες, που αφορούσαν τη διοργάνωση του «εθίμου της Πιρπιρούνας». Αφού όριζαν τη μέρα, που θα λάμβανε χώρα το δρώμενο και την παντρεμένη γυναίκα (με παιδιά), που θα έντυναν ως «Πιρπιρούνα», συναντιόντουσαν το πρωί της συγκεκριμένης ημέρας σε ένα φιλικό σπίτι.

Εκεί κάποιες γυναίκες από την παρέα «έφτιαχναν την Πιρπιρούνα», με τα χλωρά κλαδιά κάποιου δένδρου (κυρίως ιτιάς), που είχε κόψει νωρίς το πρωί ένας άνδρας. Έντυναν δηλαδή τη γυναίκα, που είχαν ορίσει να γίνει «Πιρπιρούνα», δένοντας με ένα σχοινί γύρω από το σώμα της τα χλωρά κλαδιά.

Στη συνέχεια έριχναν στο κεφάλι της «Πιρπιρούνας» μια λεπτή μαύρη μαντίλα, μέσα από την οποία είχε τη δυνατότητα να βλέπει, αλλά να μη αναγνωρίζεται, αφού εκτός από την παρέα κανείς στο χωριό δεν έπρεπε να γνωρίζει ποια γυναίκα «έγινε Πιρπιρούνα».

Στο τέλος της βάζανε στο κεφάλι μια μεγάλη κατσαρόλα για να την προφυλάγει από το νερό, που όπως θα δούμε στη συνέχεια, θα της ρίχνουν οι νοικοκυρές του χωριού.

---

⁴⁶ (Νετ 2, εκπομπή «Ελληνικό Πρόγραμμα», 9-9-12). Κατά τα μέσα Ιουλίου στην πιο ζεστή και ανομβρή μέρα του μηνός οι αρχαίοι ντύνονταν με δέρματα και ανέβαιναν στις κορυφές του Πηλίου και παρακαλούσαν τον Ακραίο Δία να βρέξει.

Ενώ λάμβανε χώρα αυτή η διαδικασία, που ονομαζόταν «*το φτιάξιμο της Πιρπιρούνας*», οι γυναίκες τραγουδούσαν «*το τραγούδι της Πιρπιρούνας*», ή έλεγαν διάφορες ευχές και επικλήσεις για βροχόπτωση και καλή σοδιά.

Όταν ήταν όλα έτοιμα η ομάδα των 15 έως 20 γυναικών ξεκινούσε και από σπίτι σε σπίτι γύριζε όλο το χωριό. Το κυρίαρχο τραγούδι της παρέας, δηλαδή «*το τραγούδι της Πιρπιρούνας*», που επαναλαμβανόταν, μεταξύ άλλων, όλη τη μέρα, ήταν το εξής:

*«Πιρπιρό βασιλικό, το θεό παρακαλώ,
για να βρέξει μια βροχή, μια βροχή καλή, καλή,
στα 'στάρια στα κλωνάρια, να γεμίσουνε τ' αμπάρια,
όλη η γη για να βλαστήσει,
ο θεός να τα βλογήσει».*

Πέρα από το παραπάνω τραγούδι, το οποίο γνώριζαν σαν προσευχούλα όλοι οι Κοκκινοπλίτες, από τότε που ήταν μικρά παιδιά (με διάφορες παραλλαγές), η παρέα αυτοσχεδίαζε και πολλά άλλα. Έτσι λοιπόν απηύθυνε διάφορες ευχές και παρεκκλίσεις για βροχόπτωση, βλάστηση, καλή σοδιά και καλή παραγωγή από τα χιλιάδες γιδοπρόβατα, ενώ συγχρόνως αυτοσχεδίαζε διάφορους χορούς.

Η νοικοκυρές έβγαιναν στο μπαλκόνι, υποδέχονταν με καλοσύνη την παρέα, κερνούσαν και με ένα κανάτι ράντιζαν ή έριχναν όλο το νερό μαζί στο κεφάλι της Πιρπιρούνας, το οποίο ήταν, όπως προαναφέρθηκε, καλυμμένο με κατσαρόλα, ή ταψί. Συγχρόνως έλεγαν διάφορες ευχές για βροχόπτωση και κυρίως «*θεέ μου έτσι να βρέξει*». Την ίδια στιγμή ή Πιρπιρούνα χοροπηδούσε και δεχόταν με ευχαρίστηση το νερό, ενώ όλοι μαζί τραγουδούσαν και χόρευαν το «*πιρπιρό βασιλικό...*». Στο τέλος η κάθε νοικοκυρά έδινε στην παρέα, ότι είχε ευχαρίστηση (αλεύρι, τυρί, ξυρούς κτλ).

Νωρίς το απόγευμα και αφού η παρέα είχε περάσει από όλα τα νοικοκυριά πήγαινε στο ποτάμι, ή σε μια βρύση με πολύ νερό και «*χαλούσε την Πιρπιρούνα*». Έβγαζε δηλαδή τα κλαδιά από τη γυναίκα και τα πετούσε στο ποτάμι ή στη βρύση λέγοντας διάφορες ευχές για βροχόπτωση, ευγονία και υγεία.

Στη συνέχεια η παρέα κατέλεγε σε ένα φιλικό σπίτι και αφού πρώτα ξεκουραζόταν, άρχιζε να ετοιμάζει διάφορα φαγητά, με τα προϊόντα, που είχαν συγκεντρώσει από το χωριό. Όταν ήταν όλα έτοιμα έστρωναν «το τραπέζι της Πιρπιρούνας», όπου μπορούσε να λάβει μέρος η κάθε γυναίκα του χωριού.

Πολλές φορές συνέβαινε, την ίδια μέρα που έβγαινε η «Πιρπιρούνα» στο χωριό, να σταματήσει και η παρατεταμένη ανομβρία. Έτσι λοιπόν, ενώ οι γυναίκες που απαρτίζανε την παρέα της Πιρπιρούνας τραγουδούσαν «..θεέ μου να βρέξει μια βροχή...», συγχρόνως έβαζαν τις ποδιές στο κεφάλι για να προφυλαχτούν από την ξαφνική και καταρρακτώδη βροχή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικάγια τα δύο «βροχοφόρα» θρησκευτικά και λαογραφικά δρώμενα του Κοκκινοπλού θα μπορούσε κανείς να σημειώσει τα εξής:

- Οι Κοκκινοπλίτες ήταν γεωργοκτηνοτρόφοι, δεμένοι με τη θρησκεία, τη φύση, τη γη και τον Όλυμπο και παράλληλα άμεσα εξαρτημένοι απ' όλα αυτά.
- Πολλές φορές η παρατεταμένη ανομβρία και ξηρασία είχαν ως άμεσο αντίκτυπο την κακή παραγωγή και τις αρρώστιες, κάτι βέβαια που προκαλούσε φτώχεια και τη δυστυχία.
- Για να αντιμετωπίσουν και να εξορκίσουν την ανομβρία, την κακή σοδιά και τις αρρώστιες κατέφευγαν, μεταξύ άλλων σε διάφορα πατροπαράδοτα θρησκευτικά και λαογραφικά «Βροχοφόρα» δρώμενα, όπως αυτό του Αγίου Διονυσίου και της Πιρπιρούνας.
- Τα δρώμενα αυτά τα οποία είχαν τις ρίζες τους στον αρχαιοελληνικό πολιτισμό, επιτελούσαν συγχρόνως και έναν κοινωνικό-επικοινωνιακό σκοπό, αφού δινόταν η ευκαιρία στους ανθρώπους να συναντηθούν, να επικοινωνήσουν, να διασκεδάσουν και να εκφράσουν τις χαρές και τα προβλήματα τους.

Επάνω: στιγμιότυπο από τη «Βροχοφόρα Πιρπιρούνα» στα Καλύβια (μέσα δεκαετίας '80).

Κάτω: στιγμιότυπο από την αναπαράσταση του δρώμενου της «Βροχοφόρας Πιρπιρούνας», από το Σύλλογο Κοκκινοπλιτών Ν. Πιερίας (μέσα δεκαετίας '90).

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΟΥ ΑΪ ΑΘΑΝΑΣΗ ΣΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟ⁴⁷

Η εκκλησία του Αΐ Θανάση (τετράκλιτη βασιλική) που κτίστηκε το 1870, στα θεμέλια ενός μικρού παρεκκλησίου, με τον περίβολο και το γραφικό στρόγγυλο καμπαναριό, όπως ήταν στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Τα παραπάνω κτίσματα ήταν λιθόκτιστα, με ξύλινα ζωνάρια και σκεπασμένα με πλάκα. Στις αρχές της δεκαετία του 70΄ άρχισαν, όπως λέγεται, να παρουσιάζουν διάφορα στατικά προβλήματα. Έτσι το 1973, με τη σύμφωνη γνώμη της τοπικής αυτοδιοίκησης και του Μητροπολίτη Ελασσόνας γκρεμίστηκαν εκ θεμελίων και κτίστηκε νέα εκκλησία με καμπαναριό, στα θεμέλια της παλιάς με δωρεά της οικογένειας Αθανασίου Απ. Τσουρέκα.

---

⁴⁷Το παραπάνω πανηγύρι είναι το μοναδικό δρώμενο, από αυτά που περιγράφονται στο παρόν βιβλίο, που ο συγγραφέας δεν το έζησε ο ίδιος από τότε που ήταν παιδί.

Οι εθνικές και θρησκευτικές γιορτές, σε συνδυασμό με τα λαϊκά πανηγύρια, αποτελούσαν για τους Κοκκινοπλίτες και όλες τις τοπικές ελληνικές κοινωνίες, σεμνές και ωραίες εκδηλώσεις. Εκεί τους δινόταν η ευκαιρία να επιτελέσουν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και κυρίως να ανταμώσουν, να κάνουν νέες γνωριμίες –μεταξύ των οποίων και τα συνοικέσια– και βέβαια να διασκεδάσουν.

Εκτός από το τριήμερο πανηγύρι της Αγ. Παρασκευής, που ήταν το μεγαλύτερο γεγονός στα πολιτιστικά, θρησκευτικά, κοινωνικά, αλλά και εμπορικά δρώμενα του Κοκκινοπλού, οι Κοκκινοπλίτες διοργάνωναν και το πανηγύρι του Αϊ Θανάση. Λάμβανε χώρα στην ομώνυμη εκκλησία που βρίσκεται στον γραφικό-πανοραμικό λόφο στα βόρεια του χωριού, σε υψόμετρο 1.300 μ.⁴⁸.

Η εκκλησία του Αϊ Αθανάση κτίστηκε το 1870, στα θεμέλια ενός μικρού παρεκκλησίου, ενώ στις αρχές της δεκαετία του 70' άρχισε, όπως λέγεται, να παρουσιάζει διάφορα στατικά προβλήματα. Έτσι το 1973, με τη σύμφωνη γνώμη της τοπικής αυτοδιοίκησης και του Μητροπολίτη Ελασσόνας γκρεμίστηκε εκ θεμελίων και κτίστηκε νέα εκκλησία στα θεμέλια της παλιάς με δωρεά της οικογένειας Αθανασίου Απ. Τσουρέκα (Κοκκινοπλίτες από τη Θεσσαλονίκη).

Σε όλους είναι γνωστό ότι η γιορτή του Αγίου Αθανασίου του Μεγάλου (298-373 μ.Χ.) γιορτάζεται από την Ορθόδοξη Χριστιανοσύνη στις 18 Ιανουαρίου⁴⁹. Λίγοι γνωρίζουν ότι στις 2 Μαΐου γιορτάζεται η ανακομιδή των λειψάνων του Αγίου και ότι κάποιες τοπικές κοινωνίες διοργανώνουν διάφορες εκδηλώσεις.

---

⁴⁸ Για το πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου έγραψε στο «Ολύμπιο Φως» 8(1996)13, και ο καθηγητής Φ.Α. και πρώην φοιτητής του συγγραφέα Μπαλογιάννης Γ.

⁴⁹ Ο Μέγας Αθανάσιος είναι ένας από τους 4 μεγάλους Πατέρες της Ανατ. Εκκλησίας και ένας από τους 33 Πατέρες της Ρωμαιοκαθολικής. Σε νεαρή ηλικία στην Α' Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας της Βιθυνίας (325 Μ.Χ.) αναδείχθηκε πρωτεργάτης στην καταδίκη της διδασκαλίας του Αρείου, ενώ σε ηλικία 33 ετών εξελέγη πατριάρχης Αλεξανδρείας.

Τη μνήμη της παραπάνω επετείου γιόρταζαν τα παλιά χρόνια με σεμνές και γεμάτες κατάνυξη εκδηλώσεις και οι Κοκκινοπλίτες. Ήταν η εποχή που οι κτηνοτρόφοι επέστρεφαν από τα χειμαδιά, οπότε υπήρξε μια επιπλέον ευκαιρία να γιορτάσουν το Αντάμωμα, αλλά και τον ερχομό της Άνοιξης και του Καλοκαιριού.

Οι Κοκκινοπλίτες πίστευαν ότι η εικόνα του ΑΪ Θανάση ήταν θαυματουργή, γι' αυτό το θεωρούσαν ευλογία και καλοτυχία να τη φιλοξενούν για μερικές μέρες στα νοικοκυριά τους.

β. Την παραμονή της γιορτής (1^η Μαΐου)

Την παραμονή της γιορτής, οι ιερείς του Κοκκινοπλού και πολλοί χωρικοί πήγαιναν στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής και έπαιρναν την εικόνα του ΑΪ Θανάση, η οποία πριν καταλήξει εκεί περνούσε για αρκετό καιρό από σπίτι σε σπίτι, διότι πίστευαν ότι είναι θαυματουργή και θα βοηθήσει τα νοικοκυριά.

Με την εικόνα, η οποία κάθε λίγο και λιγάκι άλλαζε χέρια, η πομπή των ιερέων και των πιστών έπαιρνε την ανηφόρα προς το λόφο του ΑΪ Θανάση και κατέληγε στην εκκλησία, όπου λάμβανε χώρα μια σύντομη λειτουργία.

Στη συνέχεια γινόταν οι προετοιμασίες για την επόμενη μέρα. Έφερναν δηλαδή ξύλα, ετοίμαζαν με τετράγωνες πέτρες τα ειδικά μέρη που θα στήριζαν τα καζάνια και θα ανάβανε τη φωτιά για να βράσουν το γάλα. Παράλληλα οι γυναίκες καθάριζαν

την εκκλησία και συγύριζαν το προαύλιο για να είναι όλα έτοιμα για την επόμενη μέρα.

γ. 2 Μαΐου

Νωρίς το πρωί ο κόσμος ανηφόριζε προς τον Αϊ Θανάση, όπου λάμβανε χώρα πρώτα η θεία λειτουργία και το προσκύνημα των πιστών. Με συγκίνηση και κατάνυξη οι πιστοί έψαλαν με τους ιερείς και τους ψάλτες το γνωστό απολυτίκιο του Αγίου⁵⁰.

Μετά τη θεία λειτουργία προσφερόταν στους πιστούς γάλα, το οποίο έβραζαν πίσω από την εκκλησία σε μεγάλα καζάνια. Στη συνέχεια λάμβανε χώρα το λεγόμενο «*χτύπημα της εικόνας*» του Αϊ Θανάση. Η πλειοδοσία γινόταν ως εξής: Ο Επίτροπος της εκκλησίας φώναζε με στεντόρεια φωνή «*Η εκκλησία δίνει για τον Άγιο...100 δρχ*».

Μετά από μερικά δευτερόλεπτα ο Επίτροπος επαναλάμβανε το ποσό της Εκκλησίας, που αποτελούσε τη βάση.

Στη συνέχεια ακουγόταν μέσα από τον κόσμο ο πρώτος πλειοδότης που έλεγε: «*από τον... τάδε... 150 δρχ*».

Ο Επίτροπος επαναλάμβανε το όνομα του πλειοδότη και το ποσό, μέχρι να εκδηλωθεί ο επόμενος.

Όταν αργούσε να εκδηλωθεί κάποιος μετρούσε «*ένα, δυο...*», αλλά έμεινε αρκετά στο δυο. Εάν πράγματι δεν εκδηλωνόταν κανείς κατέληγε: «*ένα, δυο, τρία, κατοχυρώνεται στον...τάδε. Βοήθειά σου...βοήθειά σου*».

Αμέσως το πλήθος χειροκροτούσε τον ανάδοχο-πλειοδότη και επαναλάμβανε τη λέξη βοήθειά σου.

---

⁵⁰Ηχος γ'. «*Στύλος γέγονας, Ορθοδοξίας, θείους δόγμασιν, υποστηρίζων, την Εκκλησίαν, Ιεράρχα Αθανάσιε· τω γαρ Πατρί τον Υιόν ομοούσιον, ανακηρύξας κατήσχυνας Αρειον. Πάτερ Όσιε, Χριστόν τον θεόν Ικέτευε, δωρήσασθαι Ημίν το μέγα έλεος*».

Το μέγεθος της προσφοράς ήταν βέβαια ανάλογο με την οικονομική ευχέρεια και την ευχαρίστηση του καθενός. Ακολουθούσε μεγάλος χορός, απ' όλους τους παρευρισκόμενους στην αυλή της εκκλησίας με πρώτο τραγούδι το εξής:

*«Στον Αη-θανάση στην αυλή
μωρ' με μάρμαρο στρωμένο
με μολύβι σκεπασμένο
αηδονούλες μιγκινεύουν
και τον Γκάτζιο Γιάννη λέγουν
μωρ' μας έρχονται ζορμπάδες
από πέρα απ' το γιοφύρι
τα ιερά για να πατήσουν
τα ιερά μας δεν πατιούνται
γιατί έχουν πόρτες ασημένιες
κλειδαριές μαλαματένιες».*

Στη συνέχεια τραγουδούσαν και χόρευαν τραγούδια και χορούς της Άνοιξης και του Πάσχα όπως «Πότε να έρθει η άνοιξη λουλούδι μ' του Μαΐου...» κ.α.

Όταν τελείωνε ο χορός, ξεκινούσαν όλοι μαζί, σε πομπή προς το χωριό. Μπροστά πήγαινε ο πλειοδότης-ανάδοχος με την εικόνα του Αϊ Θανάση, οι ιερείς, οι επίτροποι και οι ψάλτες. Λίγο πιο πίσω οι άρχοντες του χωριού και ακολουθούσαν όλοι οι πιστοί. Στα σταυροδρόμια του χωριού γινόταν δεήσεις από τους ιερείς για τους περίοικους.

Στο τέλος η πομπή, έχοντας πάντα μπροστά την εικόνα του Αγίου, κατέληγε στο σπίτι του πλειοδότη, ο οποίος πρόσφερε στους ιερείς, καθώς επίσης και στους κοντινούς συγγενείς και φίλους τον καθιερωμένο καφέ. Ο υπόλοιπος κόσμος έφευγε σιγά-σιγά στα σπίτια του και στις δουλειές του.

Έτσι μια ακόμη μεγάλη γιορτή τελείωνε. Σε τρεις μήνες περίπου (25-26-27 Ιουλίου) θα ερχόταν η γιορτή της Αγίας Παρασκευής, την οποία περίμεναν όλοι με αγωνία, αφού, μεταξύ των άλλων, θα αντάμωναν με τα προσφιλή τους πρόσωπα και θα διασκέδαζαν.

Τέλος ας σημειωθεί ότι τα τελευταία χρόνια, με την πρωτοβουλία του Συλλόγου Κοκκινοπλιτών Ν. Πιερίας, αναβίωσε το παραπάνω έθιμο, με πάνδημη συμμετοχή, αλλά στις συνθήκες των καιρών. Μάλιστα φέτος τελέστηκε και μνημόσυνο εις μνήμην των ευεργετών Αθανάσιου, Ευδοξίας και Απόστολου Τσουρέκα, ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για την προσφορά τους στο χωριό.

Σημείωση: προπολεμικά οι Κοκκινοπλίτες που κατέβαιναν στα χειμαδιά δηλαδή στις περιοχές που σήμερα είναι το χωριό Καλύβια εκκλησιάζονταν στην παλιά εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Εκεί τη μέρα του Αϊ Γιώργη διοργάνωναν ένα παρόμοιο πανηγύρι με αυτό του Αϊ Θανάση του Κοκκινοπλού. Μάλιστα ο συγγραφέας διαθέτει και βιντεοκασέτα από το 1986, όπου υπερήλικες Καλυβιώτες διηγούνται με κάθε λεπτομέρεια, τους χορούς, τα καζάνια με τα φαγητά, το «χτύπημα» της εικόνας του Αϊ Γιώργη κτλ.

2-5-2013: στιγμιότυπο από τη γιορτή του Αϊ Θανάση, όπου η Κοκκινοπλίτισσα κ. Άννα προσφέρει τραχανά στον καλό πατριώτη και πρώην πρόεδρο του Συλλόγου Κοκκινοπλιτών Ν. Πιερίας μπάρμπα- Γιάννη Βελή.

δ. Η πάνδημη συμμετοχή των Κοκκινοπλιτών στις κηδείες και στα μνημόσυνα ως δείγμα κοινωνικότητας, αλληλεγγύης και κοινωνικής συνοχής

Το παρόν κεφάλαιο θα κλείσει με την παράθεση μερικών στοιχείων, από τον πλούτο των νεκρικών εθίμων των Κοκκινοπλιτών. Παρά το γεγονός ότι τα στοιχεία αυτά αποτελούν ένα ελάχιστο δείγμα, βγαίνουν αρκετά κοινωνικά και ανθρωπιστικά μηνύματα, τα οποία είναι πολύ χρήσιμα, κυρίως για τις νέες γενεές.

Μέσα σε όλη αυτή την αλλοίωση και αποξένωση της σύγχρονης κοινωνίας, εμείς οι απανταχού Κοκκινοπλίτες κρατάμε αναλλοίωτο ένα πανάρχαιο θρησκευτικό -πολιτισμικό έθιμο-συνήθεια. Πρόκειται για τη σύσσωμη συμμετοχή στο «*ύστατο χαιρε*» προς τους πατριώτες που φεύγουν από τον «*μάταιο*» τούτο κόσμος, αλλά και τη συμμετοχή στα μνημόσυνα, που τελούνται στη συνέχεια «*εις μνήμην και ανάπαυση της ψυχής*» του νεκρού.

Και ενώ τα γειτονικά χωριά και οι άλλες φυλές μας θαυμάζουν για τη συνήθεια αυτή και προσπαθούν να μας μιμηθούν, υπάρχουν και κάποιοι από τους ίδιους τους Κοκκινοπλίτες – ευτυχώς ελάχιστοι– που αυτή την πάνδημη συμμετοχή στις κηδείες και στα μνημόσυνα των Κοκκινοπλιτών την κρίνουν με ειρωνική και σκωπτική διάθεση.

Οι ίδιοι κρίνουν αρνητικά και την άλλη συνήθεια των Κοκκινοπλιτών να επισκέπτονται δηλαδή τους ασθενείς (στο σπίτι ή στο νοσοκομείο).

Οι επικριτές των παραπάνω συνηθειών δεν μπορούν ίσως να κατανοήσουν ότι μέσα από τις συνήθειες αυτές –πέρα από την ίδια τη συμμετοχή στην εξόδιο ακολουθία– επιτελούνται σημαντικοί κοινωνικοί σκοποί και καλλιεργούνται πανανθρώπινες αξίες που έχουν σχέση με την ανθρωπιά, τη συγχώρηση, την κοινωνικότητα, τη συμπιλίωση, την αλληλεγγύη, τη συνοχή της κοινωνίας κτλ.

Βέβαια είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο άνθρωπος πρέπει σε όλα να έχει την αίσθηση του μέτρου και να γνωρίζει ότι όλες οι περιπτώσεις δεν είναι ίδιες. Με άλλα λόγια **πρέπει να εί-**

ναι σε θέση να κρίνει, τότε πρέπει, τότε χρειάζεται και τότε επιβάλλεται να πάει κάπου, αλλά και πόσο θα καθίσει, πόσο θα μιλήσει και τι θα πει.

Μέτρο ίσως χρειάζεται και στα πλουσιοπάροχα τραπέζια και «καφέδες», που ακολουθούν τα μνημόσυνα και τα τρισάγια των Κοκκινοπλιτών.

Πάντως για τα παραπάνω θέματα-συνήθειες εμείς οι ίδιοι οι Κοκκινοπλίτες περηφανευόμαστε ή αυτοσαρκαζόμαστε με την παρακάτω ρήση: *«Είδες σε προθάλαμο ή διάδρομο νοσοκομείου να περιμένει πολύς κόσμος; Τότε ένας από τους ασθενείς κάποιου θαλάμου θα είναι γύφτος ή Κοκκινοπλίτης. Είδες σε μια κηδεία ή σε ένα μνημόσυνο πολύ κόσμο και πλουσιπάροχο τραπέζι; τότε ο νεκρός είναι σημαντική προσωπικότητα ή Κοκκινοπλίτης».*

Κοκκινοπλίτισα της δεκαετίας του '50 ξεφουρνίζει ψητό από τον παραδοσιακό αυτοσχέδιο φούρνο.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΛΑΝΤΑ ΣΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΙΚΟ ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟ

α. Τα Χριστουγεννιάτικα κάλαντα στον ελληνικό κόσμο

Είναι γνωστό ότι όλος ο Χριστιανικός κόσμος γιορτάζει τη γέννηση του Χριστού την 25^η Δεκεμβρίου, εκτός βέβαια από την Αρμένικη Ορθόδοξη Εκκλησία, η οποία γιορτάζει τη μέρα των Θεοφανίων.

Είναι επίσης γνωστό ότι σε όλο τον ελληνικό κόσμο την παραμονή των Χριστουγέννων⁵¹, της Πρωτοχρονιάς, των Θεοφανίων ακόμη και των Βαΐων (ή Λαζάρου), ψέλνονται εθιμικά ευχετικά και εγκωμιαστικά τραγούδια. Κύρια παραδοσιακά μουσικά όργανα που συνοδεύουν τα κάλαντα είναι το τρίγωνο, το λαούτο, το νταούλι η τσαμπούνα, η φλογέρα, η γκάιντα κ.ά.

Εάν ερευνησει κανείς τα τραγούδια που ψέλνονται ως χριστουγεννιάτικα κάλαντα στον ελληνικό κόσμο θα διαπιστώσει ότι υπάρχουν περισσότερες από τριάντα παραλλαγές. Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν εισαχθεί και διάφορα αγγλοσαξωνικά χριστουγεννιάτικα τραγούδια, μερικά από τα οποία έχουν μεταγλωττιστεί στην ελληνική και δυστυχώς τείνουν να υπερκαλύψουν ή εκτοπίσουν τα παραδοσιακά.

---

⁵¹ Χριστούγεννα (σύνθετη λέξη της δημοτικής *Χριστού+γέννα*) δηλώνουν την ετήσια εορτή της γέννησης του Χριστού (25^η Δεκ.). Το χρονικό διάστημα που περικλείει τις γιορτές των Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς και Θεοφανίων, ονομάζεται στη λαογραφία και *Δωδεκαήμερο*.

Πέρα από τις διαφορές και τις κατά τόπους παραλλαγές, στο πανελλήνιο είναι γνωστά, μεταξύ άλλων, και τα παρακάτω τρία χριστουγεννιάτικα τραγούδια.

-Καλήν εσπέραν άρχοντες
κι αν εί- κι αν είναι ορισμός σας
Χριστού την θεία γέννηση
να πω- να πω στ' αρχοντικό σας,

-Χριστός γεννάται σήμερα
εν Βη- εν Βηθλεέμ τη πόλη,
οι ουρανοί αγάλλονται,
.....

-Τρίγωνα κάλαντα σκόρπισαν παντού
κάθε σπίτι μια φωλιά του μικρού Χριστού.
Τρίγωνα κάλαντα μέσ' τη γειτονιά
ήρθαν τα Χριστούγεννα κι η Πρωτοχρονιά.

-Χριστούγεννα , Πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή του χρό-
νου,
για βγάτε, δέτε , μάθετε , πως ο Χριστός γεννάται .
Γεννάται κι αναθρέφεται με μέλι και με γάλα ,
το μέλι τρων οι άρχοντες, το γάλα οι αφεντάδες
.....

β. Τα κοκκινοπλίτικα χειμαδιά και το σφάξιμο των γουρουνιών

Ύστερα από την παραπάνω σύντομη αναφορά στα κάλαντα του Ελληνισμού και του Χριστιανισμού γενικότερα, ας δούμε στη συνέχεια τα κάλαντα των Κοκκινοπλιτών, που είναι άλλωστε και το κύριο θέμα του παρόντος κεφαλαίου.

Επειδή όμως ο συγγραφέας έζησε από μικρό παιδί (δεκαετία '50, '60 στα Καλύβια), περισσότερο μεταφέρονται και διατυπώνονται οι εμπειρίες του από το νέο χωριό των Κοκκινοπλιτών, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι υπάρχει ιδιαίτερη διαφορά από τα κάλαντα του Κοκκινοπλού και του Ασπροχώματος.

Η ιδιαιτερότητα που υπήρξε στα Καλύβια ήταν οι μεγάλες αποστάσεις, αφού στη δεκαετία του '50 και αρχών '60, παρά το γεγονός ότι είχε ιδρυθεί το νέο χωριό, οι μισές οικογένειες ζούσαν στις γύρω περιοχές (στα παλιά χειμαδιά) σε ακτίνα μέχρι και τριών χιλιομέτρων.

Γράφοντας κανείς για τα κάλαντα των Χριστουγέννων δεν θα μπορούσε να μην κάνει, έστω μια σύντομη αναφορά στη σφαγή των γουρουνιών, ένα γεγονός, το οποίο αποτελούσε για τους Κοκκινοπλίτες σταθμό, τόσο για τα νοικοκυριά, όσο και για τα παιδιά.

Το σφάξιμο λοιπόν των γουρουνιών λάμβανε χώρα κυρίως την Παρασκευή (23 Δεκ.), αλλά και μια ή δυο μέρες νωρίτερα. Κατά τη διάρκεια των παραπάνω ημερών, στο χωριό δεν άκουγε κανείς, παρά τα ουρλιαχτά των γουρουνιών που σφάζονταν, τις δυνατές φωνές των ανδρών που προσπαθούσαν να συντονίσουν στη σύλληψη και τη σφαγή του ζώου, και βέβαια τα γέλια των περιέργων παιδιών που ακολουθούσαν τους σφαγείς από σπίτι σε σπίτι.

Η σφαγή γινόταν στην άκρη της αυλής του κάθε σπιτιού, από χωρικούς που έκαναν τη δουλειά αυτή αφιλοκερδώς⁵². Τα μικρά παιδιά που τους ακολουθούσαν στέκονταν λίγο πιο μακριά και περίμεναν με περιέργεια να δουν τα «κόλπα» που θα κάνουν να ρίξουν το γουρούни κάτω και να το σφάξουν.

Διασκέδαζαν ιδιαίτερα όταν το γουρούни ήταν ζωηρό, και ακόμη περισσότερο, όταν ξέφευγε από τους σφαγείς, κάτι βέβαια που τα παιδιά παρακαλούσαν να συμβεί συχνά. Παράλληλα όλοι αυτοί οι πιτσιρικάδες περίμεναν να έρθει η ώρα και της λεγόμενης «Φούσκας» (ουροδόχος κίστη του γουρουνιού) με την οποία κατασκεύαζαν μπάλα.

Μόλις αυτός που κρατούσε τη μαχαίρα έσφαζε το γουρούни στο λαιμό και αυτό έπαυε να χτυπιέται, η νοικοκυρά το θυμιάτιζε και στη συνέχεια ακολουθούσε το γδάρσιμο, το ξεκοίλιασμα κτλ.

---

⁵² Στη γειτονιά του συγγραφέα στα Καλύβια, ο μπαρμπα Τάκης Παπαζήσης ήταν ειδικός στο σφάξιμο των γουρουνιών, αλλά όπως θα φανεί και σε άλλο κεφάλαιο και στην εξαγωγή δοντιών.

Όταν οι σφαγείς-γδάρτες τελείωναν άρχιζε η δουλειά της νοικοκυράς, δηλαδή το λιώσιμο της λίγδας, το βράσιμο του πατά, η κατασκευή των λουκάνικων κ.τ.λ. Με λίγα λόγια τίποτε δεν πετούσαν, αφού και από το δέρμα κατασκεύαζαν τσαρούχια, σαμάρια, κορδόνια κτλ.

Για την όλη διαδικασία του χριστουγεννιάτικου γουρουνιού θα μπορούσε κανείς να γράψει πολλά, αρχίζοντας από την αγορά του γουρουνόπουλου, το μεγάλωμα, το ειδικό τάισμα και καταλήγοντας στη σφαγή, στη συντήρηση του λύπους και του κρέατος και στην κατανάλωση. Ας σημειωθεί ότι τα παλιά χρόνια οι Κοκκινοπλίτες, αντί για λάδι, χρησιμοποιούσαν λίπος γουρουνιού και σπανιότερα βούτυρο από το γάλα των ζώων τους.

γ. Προετοιμασία των νοικοκυρών για τα κάλαντα

Στις 23 Δεκεμβρίου (Παρασκευή) όλες οι νοικοκυρές ζύμωναν και στη συνέχεια με ιδιαίτερη φροντίδα και μεράκι έκαναν τα λεγόμενα κόλιντα, που ήταν μικρά ψωμάκια διαφόρων σχημάτων. Πριν ασχοληθούν με τα πολλά κόλιντα που προοριζόταν για τα παιδιά έπλαθαν με θρησκευτική ευλάβεια τα εξής:

–**Δύο** μεγάλα στρόγγυλα με σταυρό στη μέση (αφιερωμένα στην Παναγιά και στο σπίτι), τα οποία τα πήγαιναν στην εκκλησία και τα διάβαζε ο παπάς. Στη συνέχεια τα τοποθετούσαν στο εικόνισμα και μετά από κάποιο χρονικό διάστημα τα έτριβαν και τα έβαζαν στο αλάτι που έδιναν στα οικόσιτα ζώα.

–**Ένα** στριφτό σαν 8 που συμβόλιζε την γκλίτσα και τα πρόβατα. Τρία μικρά που προοριζόνταν για την βρύση. Το ένα το έριχναν στη βρύση την παραμονή (Σάββατο) όταν πήγαιναν με τα γκιούμια και τη στάμνα, αφού πρώτα σταύρωναν τη βρύση με λίγδα. Το δεύτερο το έριχναν στη βρύση την Πρωτοχρονιά και το τρίτο τη μέρα των Φώτων.

Στη συνέχεια οι νοικοκυρές έπλαθαν σε διάφορα σχήματα τα κόλιντα που προοριζόταν για τα παιδιά ως «*συχάρικια*» για τη γέννηση του Χριστού.

Όλα αυτά τα κόλιντα, αφού τα ψήνανε στις γάστρες και στους πέτρινους-χωμάτινους φούρνους (αργότερα στις σόμπες) τα τοποθετούσαν σε ειδικό μέρος για να τα έχουν έτοιμα για τα παιδιά που θα άρχιζαν να έρχονται από τις μια τα ξημερώματα (Παρασκευή προς Σάββατο).

Το ίδιο βράδυ οι νοικοκυραίοι έβαζαν χονδρά κούτσουρα στο Τζάκι για να καίει όλη τη νύχτα, αφού σύμφωνα με τις δοξασίες του λαού θα ερχόταν ο Χριστούλης να ζεσταθεί.

δ. Τα κόλιντα των παιδιών

Τα μεσάνυχτα, από 23 προς 24 Δεκ., μετά τις 12 ξυπνούσαν τα παιδιά -κάποια από αγωνία δεν κοιμόταν καθόλου- ντύνονταν με ζεστά μάλλινα χειροποίητα ρούχα, διότι τις περισσότερες φορές είχε χιόνια, έπαιρναν ένα τορβά και μια μαγκούρα και παρέες, παρέες ξεκινούσαν για τα κάλαντα. Έπαιρναν τα σπιτία με τη σειρά, πρώτα τα κοντινά και μετά τα απομακρυσμένα.

Ας σημειωθεί ότι εκείνα τα χρόνια δεν υπήρξε ηλεκτρικό ρεύμα, οι δρόμοι τις περισσότερες φορές ήταν γεμάτοι λάσπη και τα τσοπανόσκυλα των απομακρυσμένων σπιτιών ήταν πολύ άγρια.

Όταν τα παιδιά της παρέας (αγόρια και κορίτσια) έφθαναν στην αυλή του σπιτιού φώναζαν προειδοποιητικά και μονολεκτικά τη λέξη «κόλιντααααα», τονίζοντας και κρατώντας το γράμμα α. Μόλις η νοικοκυρά άκουγε σηκωνόταν ανέβαζε το φως της γκαζόλαμπας, η οποία έκαιγε όλη τη νύχτα και με το ταψί με κόλιντα στο χέρι έβγαινε στην πόρτα, τις περισσότερες φορές χωρίς φως ή με αναμμένο δαδί.

Τότε η παρέα πλησίαζε και τραγουδούσε συνήθως το εξής τραγούδι: «κόλιντα και μέλιντα χριστός γεννάται σήμερα γεννάται και βαπτίζεται στον ουρανό πηγαίνει κούλιντα-α-α-α. κούλιντα-α-α-α».

Η νοικοκυρά τους καλωσόριζε με εγκαρδιότητα απαντώντας μονολεκτικά με τη λέξη «κόλιντααα» ή «χρόνια πολλά» και στη

συνέχεια τους έδινε από ένα κόλιντο. Πολλές φορές τους ρωτούσε «*βρε ποιοι είσθε*», αφού τα παιδιά ήταν τυλιγμένα και το φως λιγοστό ή καθόλου.

Να σημειωθεί ότι η νοικοκυρά έπαιρνε ένα αγόρι από την πρώτη παρέα μέσα στο αναμμένο τζάκι και του έδινε αλάτι για να «*ρίξει στη φωτιά για το καλό των νοικοκυραίων και του νοικοκυριού*». Σύμφωνα με το έθιμο το παιδί έριχνε με το ένα χέρι λίγο, λίγο αλάτι στη φωτιά και συγχρόνως έλεγε ευχές για τους ανθρώπους της οικογένειας τα ζώα τους και τα γεννήματα τους. Συνήθως έλεγε τα εξής: «*Αντε χρόνια πολλά, να ζήσουν οι νοικοκυραίοι, τα παιδιά, τα πρόβατα, τα γίδια, τα γελάδια όλα τα ζωντανά και όλα να παν' καλά. Και του χρόνου!!!*».

Εκτός από τις συνηθισμένες και στερεότυπες αυτές ευχές, ανάλογα με το θάρρος που είχε το παιδί, αλλά και τον νοικοκύρη στον οποίο απευθυνόταν έλεγε και άλλες ευχές. Έτσι λοιπόν αν απευθυνόταν σε ένα περήφανο τσέλιγκα, εγκωμιάζε τα γιδοπρόβατά του με τα εξής λόγια:

*«Μέσα σε τούτη την αυλή τη μαρμαροστρωμένη
εδώ 'ναι χίλια πρόβατα και πεντακόσια γίδια
και χίλιασαν και μίλιασαν και γίνκαν τρεις χιλιάδες».*

Στα σπίτια που αργούσαν να ανοίξουν ή δεν άνοιγαν καθόλου –σπάνια περίπτωση– αφού έλεγαν πρώτα το προηγούμενο τραγούδι, στο τέλος έλεγαν στα βλάχικα μια στιχομυθία σε τραγούδι (...κολιντάσα, κολιντάσα η γιαγιά (τάδε) δεν δίνει).

Σε σπίτια που είχαν κορίτσια τα κάπως μεγαλύτερα παιδιά μερικές φορές έλεγαν το εξής σκωπτικό τραγούδι:

*«κουλιντρίτσι μιλιντρίτσι, δώσε Μπαμπού του Κουρίτσι.
Τι του θέλεις γάιδαρε του ξένου του Κουρίτσι
Να το φιλώ να το τσιμπώ να κοιμηθούμε αντάμα
κουλιντασα... κουλιντασα».*

Σε νοικοκυριά που πενθούσαν, λόγω πρόσφατου θανάτου, τα παιδιά απέφευγαν να πουν τα κάλαντα. Αντίθετα όταν γνώριζαν ότι σε κάποια οικογένεια συνέβη κάτι ευχάριστο (γεννητοῦρια, αρραβώνα, γάμος) πήγαιναν με ιδιαίτερη χαρά, διότι πολλές φορές είχαν και κάποιο ιδιαίτερο κέρασμα.

Πέρα από το χωριό, τα παιδιά έπρεπε να επισκεφθούν και τα διάσπαρτα σπίτια που ήταν, όπως προαναφέρθηκε στα παλιά χειμαδιά των γύρο περιοχών. Παρά το γεγονός ότι ήταν πολύ δύσκολη υπόθεση (λάσπες, σκοτάδι, ποτάμια, τσοπανόσκυλα), τα παιδιά προσπαθούσαν να πάνε παντού.

Βέβαια οι περιπέτειες της ολονύχτιας αυτής πεζοπορίας στο σκοτάδι, στις λάσπες, στα χιόνια και στα τσοπανόσκυλα ήταν ατέλειωτες. Ατέλειωτη και αξιοζήλευτη ήταν όμως και η αντοχή, η θέληση και η σκληραγώγηση αυτών των παιδιών, τα οποία με όλα αυτά διασκέδαζαν.

Όταν συναντιόνταν οι παρέες αντάλλασσαν πληροφορίες για τους δρόμους, τα σκυλιά και κυρίως τα νόστιμα κόλιντα. Περιζήτητα ήταν τα κόλιντα με ζάχαρη, κάτι βέβαια πολύ σπάνιο.

Από σπίτι σε σπίτι κι από γειτονιά σε γειτονιά τους έπαιρναν τα χαράματα και έτσι οι παρέες διαλύονταν και τα παιδιά με μισογεμάτο από κόλιντα τσοβά πήγαιναν στο σπίτι. Ας σημειωθεί ότι τα κάπως μεγαλύτερα παιδιά, πολλές φορές πήγαιναν πρώτα μετους πατεράδες ή τα μεγάλα αδέρφια για να σκαρίσουν τα πρόβατα ή τα γίδια και μετά πήγαιναν για κόλιντα.

Είναι αυτονόητο ότι ύστερα από μια τέτοια διαδρομή και κάτω από τόσο αντίξοες συνθήκες, τα παιδιά ήταν εξουθενωμένα, παρά το γεγονός ότι εκείνη την εποχή ήταν πολύ σκληραγωγημένα. Όμως οι εμπειρίες και η χαρά για τις περιπέτειες, τις οποίες διηγούταν για μέρες επισκίαζαν την ταλαιπωρία, που εύκολα λησμονούσαν.

Σήμερα το έθιμο αυτό το κράτησαν κάπως στα Καλύβια διότι είναι μεγάλο χωριό, αλλά δεν έχει καμιά σχέση με τα κόλιντα του παλιού καιρού, όπως δεν έχουν και τόσα άλλα έθιμα. Δυστυχώς και τα κοκκινοπλίτικα κάλαντα έχουν «αποδομηθεί», «εξευρωπαϊστεί», «δυτικοποιηθεί», «παγκοσμιοποιηθεί». Με άλλα λόγια, δεν είναι πλέον κοκκινοπλίτικα, ούτε καν ελληνικά.

Τα Κάλαντα, όπως τα αποτύπωσε στον πίνακά του το 1872 ο μεγάλος Έλληνας ζωγράφος Νικηφόρος Λύτρας.

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΩΝ⁵³

Εισαγωγή

Είναι γνωστό ότι, τον παλαιό καιρό οι κατά τόπους κοινωνίες και ιδιαίτερα οι ορεινές και απόμακρες ήταν σχεδόν αυτόνομες και αυτοσυντήρητες. Προμηθεύονταν τις περισσότερες πρώτες ύλες κατευθείαν από τη φύση, ή από τα ζώα και αφού τις επεξεργάζονταν, τις μετέτρεπαν σε τροφές, ρούχα, οικοσκευές, εργαλεία κτλ. Την προαιώνια αυτή νομοτέλεια ακολούθησε ιδιαίτερα το μικρογραφικό «*βασίλειο*» του Κοκκινοπλού, αφού ήταν ορεινό και απόμακρο από αστικά κέντρα (έχει το μεγαλύτερο υψόμετρο από τα παρολύμπια χωριά με 1.250 μ.). Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει ότι η κωμόπολη αυτή ήταν εντελώς αποκομμένη από τον έξω κόσμο, αφού είναι γνωστό ότι είχε αγωγιάτες και εμπόρους, οι οποίοι είχαν συναλλαγές, τόσο με τη Μακεδονία, όσο και με τη Θεσσαλία.

Από τα παραπάνω χαρακτηριστικά, αλλά και το γεγονός ότι οι κάτοικοι της τοπικής αυτής κοινωνίας ήταν Βλαχόφωνοι, δημιουργήθηκε δια μέσω των αιώνων ένας ξεχωριστός και ιδιαίζων «*μικροπολιτισμός*», κυρίως στα ήθη και έθιμα, στην αρχιτεκτονική, στη λαϊκή τέχνη, στα επαγγέλματα, αλλά και στην ιδιοσυγκρασία (ψυχικά και πνευματικά χαρακτηριστικά).

Τα κυρίαρχα φυσικά υλικά από τα οποία κατασκεύαζαν τα πάντα ήταν η **πέτρα**, το **ξύλο**, το **μαλλί**, το **δέρμα** και τα διάφορα **φοιτά** για τις **βαφές** και τα **γιατροσόφια**.

---

⁵³ Η παραπάνω εργασία δημοσιεύθηκε επίσης στην εφημερίδα «Όλυμπος» που εξέδιδε ο Σύλλογος Κοκκινοπλιτών Θεσσαλονίκης.

Επίσης χρησιμοποιούσαν τα κέρατα από τα ζώα για την κατασκευή λαβών και διάφορων χρηστικών αντικειμένων, το χύμα και το αλωνισμένο άχυρο, για την κατασκευή τούβλων, αλλά και ολόκληρο το άχυρο της βρίζας για το σκέπασμα των καλυβών και των στάβλων.

Όλα αυτά τα υλικά για να φθάσουν στην τελική μορφή και να χρησιμοποιηθούν περνούσαν από διάφορα στάδια επεξεργασίας. Για να έχουν π.χ. φλοκάτες, κάπες και άλλα υφαντά ρούχα έπρεπε, αφού κουρέψουν τα πρόβατα ή τα γίδια, να πλύνουν το μαλλί, να το λαναρίσουν, να το γνέψουν, να το βάψουν με ειδικά χόρτα, να το υφάνουν στον αργαλειό και στο τέλος να το περάσουν στο μαντάκι. Ανάλογη επεξεργασία γινόταν στα δέρματα και στο ξύλο, αφού για την κάθε κατασκευή ακολουθούσαν και την ειδική επεξεργασία.

Προκειμένου πχ. να κατασκευάσουν το γαλοδέρμα (ειδικός ασκός μέσα στον οποίο έφτιαχναν το ξυνόγαλο), ακολουθούσαν την εξής διαδικασία: διάλεγαν ένα καλό δέρμα από κατσίκι περίπου δυο μηνών, το στέγνωναν σε αεριζόμενο ίσκιο και στη συνέχεια το μαλάκωναν, το ξύριζαν και έδεναν κατάλληλα τα ανοιχτά μέρη (πόδια, πίσω μέρος), εκτός από το λαιμό.

Μέσα σε αυτόν τον ασκό έβαζαν νερό και φλούδες από ρίζες πουρναριού και φτελιάς (καραγάτσι) και για 15 μέρες κάθε λίγο και λιγάκι το κουνούσαν γρήγορα. Όταν η εσωτερική επιφάνεια του γαλοδέρματος έπαιρνε ένα κοκκινωπό χρώμα τελείωνε και η επεξεργασία. Με τον ίδιο τρόπο περίπου επεξεργάζονταν και κατασκεύαζαν διάφορους άλλους ασκούς για τυρί, ψωμί, νερό κτλ. Πέρα από τα πολυάριθμα παραδοσιακά επαγγέλματα που υπήρξαν, όπως **ραφτάδες, σαμαράδες, χαλκιάδες, κατασκευαστές εργαλείων (ακόμη και όπλων), μαραγκοί, τσαρουχάδες, υλοτόμοι, γανωτήδες, αγωγιάτες- κυρατζήδες**⁵⁴

⁵⁴Οι Αγωγιάτες – Κυρατζήδες είχαν ένα από τα πιο προσοδοφόρα, επίπονα και επικίνδυνα επαγγέλματα, το οποίο διατηρήθηκε, εν μέρει μέχρι τη δεκαετία του '50. Με τα μουλάρια τους εκτελούσαν τη συγκοινωνία της εποχής εκείνης, αλλά και τη μεταφορά όλων των αγαθών, των εμπορευμάτων, των ειδήσεων και των ανθρώπων. Μαζί με όλα αυτά αποτελούσαν και το ταχυδρομείο του χωριού. Γνώριζαν όλους τους δρόμους και τις περιοχές, ενώ κάλυπταν μεγάλες αποστάσεις προς Ελασσόνα, Λάρισα, Κατερίνη, Θεσσαλονίκη, Σέρβια, Κοζάνη, Φλώρινα κλπ. Βέβαια διέτρεχαν και αρκετούς κινδύνους από ληστές, κομιτα-

κτλ., σχεδόν κάθε οικογένεια διέθετε στο σπίτι της και μια μικρή βιοτεχνία επεξεργασίας μαλλιού, τα τελικά προϊόντα της οποίας χρησιμοποιούσαν οι ίδιοι, ή τα αντάλλαζαν με άλλα προϊόντα άλλων κατοίκων.

Μέσα από τον αέναο αυτό κύκλο της επεξεργασίας των πρώτων υλών από τους ίδιους τους κατοίκους, αναδείχθηκαν και ξεχώρισαν κάποιοι χαρισματικοί κατασκευαστές-καλλιτέχνες, οι οποίοι, ενώ ήταν ερασιτέχνες και τις περισσότερες φορές αγράμματοι τσοπάνηδες, δημιουργούσαν από το ξύλο, το μαλλί, και την πέτρα θαυμάσια έργα τέχνης, τα οποία δυστυχώς δεν έχουν εκτιμηθεί, διαφυλαχτεί και συντηρηθεί, ανάλογα με την πραγματική τους αξία.

Στη συνέχεια θα γίνει μια προσπάθεια να επισημανθούν και να αναδειχθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και η αξία της υπαρκτής λαϊκής τέχνης των Κοκκινοπλιτών του παλαιού καιρού, η οποία είναι μέρος του ευρύτερου ελληνικού μας πολιτισμού.

Το γαλοδέρμα (αριστερά) ήταν ειδικά επεξεργασμένος ασκός- κυρίως από δέρμα κατσικιού- μέσα στον οποίο οι τσοπάνηδες, έκαναν το νοστιμότατο και θρεπτικότερο ξυνόγαλο.

Δεξιά: Γκάϊντα.

τζήδες, Τουρκαλβανίτες, αρρώστιες κτλ. Τα μουλάρια τους, ήταν καλοθρεμμένα και περιποιημένα, με κεντημένα σαμάρια με επίχρυσες παραστάσεις και χάντρες στο μέτωπο με τρίχωμα ασβού, για να μην τα ματιάσουν. Ας σημειωθεί ότι το κοκκινοπλιτικό караβάνι είχε ως χαρακτηριστικό γνώρισμα τη μάλλινη πάλα, με μαύρα και άσπρα διαζώματα που από το σαμάρι προεξείχε και έπεφτε στα καπούλια του ζώου. Περισσότερα στο: Αδάμου Ι., Ο Κοκκινοπλός, Κοκκινοπλός 1992, σσ. 218-221.

Κάποια από τα επαγγέλματα, που εξασκούσαν οι Κοκκινοπλίτες του παλιού καιρού ήταν και αυτά που ενδεικτικά απεικονίζονται: (υλοτόμοι, κυρατζήδες, σαμαράδες, αγωγιάτες τσαγκάρηδες, βοσκοί, κτηνοτρόφοι).

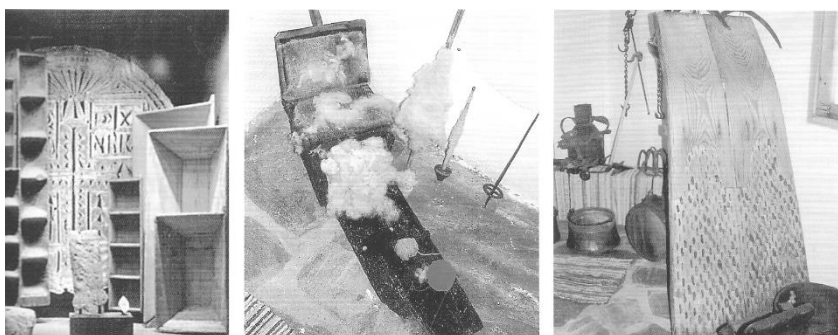

Α. Μάλλινες υφαντές δημιουργίες των Κοκκινοπλιτών

*****

Επάνω: τρεις γυναίκες επιδίδονται σε τρία διαφορετικά εργόχειρα (αριστερά γνέσιμο στο τσικρίκι, στη μέση, ύφανση στον αργαλειό και δεξιά πλέξιμο).

Κάτω, από αριστερά: πινακωτές, σκαφίδες, λανάρι (χτένι), δοκάνι, μπαργκάτσια κ.α.

Αδρομερή αναφορά στα Κοκκινοπλίτικα υφαντά

Όπως προαναφέρθηκε, στην παρούσα ενότητα την τιμητική έχει η κοκκινοπλίτισσα γυναίκα του παλαιού καιρού, αφού αυτή ήταν η δημιουργός των μάλλινων υφαντών δημιουργιών, που στόλιζαν τα κοκκινοπλίτικα σπιτία. Τα περισσότερα από τα υφαντά αυτά, που είχαν ανεκτίμητη **οικογενειακή, καλλιτεχνική, λαογραφική, θρησκευτική, εθνική, ακόμη και υγιεινή αξία**, καταστράφηκαν σκεπάζοντας τα «Ντάτσουν» των Νεοκοκκινοπλιτών, ή ρίφθηκαν στα σκουπίδια, ή ανταλλάχθηκαν με τα πλαστικά προϊόντα κάποιων επιτηδείων γυρολόγων, οι οποίοι στη συνέχεια τα «μοσχοπούλησαν» σε πλούσιους Νεοέλληνες για να στολίσουν τις βίλες τους.

Πέρα από τις διάφορες οικιακές και γεωργοκτηνοτροφικές εργασίες η Κοκκινοπλίτισσα είχε και την αποκλειστικότητα των εργόχειρων του αργαλειού.

Μέσα στους ρυθμικούς χτύπους του πατροπαράδοτου αυτού εργαλείου παρεμβάλλονταν συχνά το μέτρημα του υφαντού και των σχεδίων με την παλάμη, τα χαμηλόφωνα λιανοτράγουδα, οι συζητήσεις, τα διάφορα παραμύθια, αλλά και τα όνειρα για το μέλλον.

Πριν φθάσει το μαλλί, ως επεξεργασμένο πλέον νήμα στον αργαλειό περνούσε από την εξής επεξεργασία:

Αφού κουρεύανε οι άνδρες τα ζώα (πρόβατα και γίδια), αναλάμβαναν το μαλλί οι γυναίκες, οι οποίες το χώριζαν σε κατηγορίες, ανάλογα με το μήκος της τρίχας, το χρώμα και ορισμένα άλλα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Έτσι από την πρώτη αυτή φάση γνώριζαν οι γυναίκες ποιο μαλλί θα προοριζόταν για φλοκάτες, για ρούχα χονδρά ή λεπτά και για άλλα υφαντά.

Στη συνέχεια άρχιζε η επεξεργασία που περνούσε από τις εξής κυρίως φάσεις: πλύσιμο στο ποτάμι ή στη βρύση και κοπάνισμα με τον κόπανο, λανάρισμα, γνέψιμο, βάψιμο με ανεξίτηλα χρώματα από ειδικά άγρια χόρτα, και ύφανση. Προκειμένου να προετοιμαστεί το νήμα για τον αργαλειό χρειαζόταν και άλλη ιδιαίτερη προετοιμασία.

Στη συνέχεια τα υφαντά που προοριζόταν για φλοκάτες, κάπες, σακάκια, παντελόνια κτλ. τα έστελναν στο μαντάνι, ενώ τα υπόλοιπα που προοριζόταν για μπάντες, σεντόνια και άλλες υφαντές καλλιτεχνίες, απλώς τα συρράβανε. Να σημειωθεί ότι τα νήματα που προοριζόταν για χονδρά υφαντά, όπως οι φλοκάτες, τα έγνεθαν στο τσικρίκι, ενώ όσα ήταν για λεπτά υφάσματα τα έγνεθαν στη ρόκα.

Τα θέματα (απεικονίσεις) των υφαντών είχαν σχέση με το βουνό, τα άγρια και ήμερα ζώα, τους κλέφτες, τους τσοπάνηδες και τους γεωργούς. Μερικές φορές απεικόνιζαν και γνωστές αρχαιοελληνικές παραστάσεις, οι οποίες περιμετρικά περιβάλλονταν από τον Μαϊάνδρο.

Ύφαιναν κυρίως τα ρούχα ένδυσης (όλων των ειδών) και ότι έχει σχέση με το λεγόμενο «σπιτομάζωμα», όπως βελέντζες, χαλιά, σεντόνια, πατάκια, μαξιλάρια, μπάντες, μπερντέδες κτλ.

Ήταν ένας θαυμάσιος κύκλος επεξεργασίας προϊόντων, που μεταξύ άλλων αναδεικνυε την αρμονική συνύπαρξη του ανθρώπου με τη φύση, την ομορφιά, την απλότητα, την καλλιτεχνική δημιουργία και την από αιώνων συσσωρευμένη εμπειρία και θυμοσοφία του λαού.

Στην παρούσα ενότητα παρατίθενται τα υφαντά-δημιουργίες της γιαγιάς **Σοφίας Σιαμάτα** (το γένος Νέστορα Νάνου), τα οποία τόσο αυτή όσο και τα παιδιά της συντήρησαν και αγάπησαν με θρησκευτική ευλάβεια και σεβασμό, περίπου επτά δεκαετίες.

Η παρούσα ενότητα θα κλείσει με το εξής επιμύθιο:

Ο κάθε άνθρωπος, που θέλει να λέγεται πολιτισμένος και καλλιεργημένος, που αγαπά την τέχνη, την ιστορία, την οικογένεια, την πατρίδα του και τον πολιτισμό, οφείλει να στρατευτεί για τη διάσωση και συντήρηση των πατροπαράδοτων λαϊκών δημιουργιών της κάθε κοινωνίας.

Τραγούδι του αργαλιού (Κ. Κρυστάλλη)

Η Ζερβοπούλα η όμορφη κι αρχοντοθυγατέρα στον αργαλιό της
ύφαινε κι ανάρια ετραγουδούσε:

- Διασίδι, καλοδιάσιδο, γνεμένο στὸ νυχτέρι,
διασίδι μ'όντας σ' έγνεθα, τον συχνονειρεύομουν,
διασίδι, όντας σ' εδιάζομουν, ήρθεν από τα ξένα,
διασίδι, όντας σ' ετύλιγα στην εκκλησιά τον είδα,
διασίδι, όντας σ' εκόλναγα, μόστειλεν αρραβώνα.
Παίξε αργαλιέ μου, βρόντησε, πέτα χρυσή σαίτα,
τρίχτε καημένα χτένια μου, βαστάτε τον ηχώ μου,
να βγούν τα υφάδια γλήγορα, να ράψω τα προικιά μου,
γιατ' ο καλός μου βιάζεται, βιάζεται να με πάρει!

Αριστερά, Ασπρόχωμα 1975: η γιαγιά Μαρία Στούπα (1899-1985), γένεθι και προετοιμάζει το νήμα, το οποίο θα χρησιμοποιήσει στη συνέχεια στον αργαλιό για τα υφαντά.

Δεξιά, Πύθιο 1954: η νιόπαντρη Κοκκινοπλίτσια Χατζή Άννα (το γένος Β. Σκρέτα), γνέθει λεπτό νήμα, με το οποίο στη συνέχεια θα πλέξει τα ρουχαλάκια του παιδιού που περιμένει.

Το ψήσιμο των καρβελιών σε παραδοσιακό φούρνο, από νέους «Μπαρακαδιώτες», κάτω από τις οδηγίες της γιαγιάς Τούλας Δ. Στούπα

Β. Η Γκλίτσα

α. Τα ξύλινα σκεύη στον κοκκινοπλίτικο μικρόκοσμο

Στην παρούσα ενότητα την τιμητική έχει ο Κοκκινοπλίτης άνδρας, αφού θα γίνει αναφορά στις ξυλόγλυπτες δημιουργίες του, με ιδιαίτερη αναφορά στην **γκλίτσα**.

Όπως είναι γνωστό παλαιότερα το ξύλο κυριαρχούσε σε όλα τα χρηστικά αντικείμενα των ανθρώπων της υπαίθρου. Ειδικοί επαγγελματίες ξυλουργοί, αλλά και αυτοδίδακτοι λαϊκοί τεχνίτες κατασκεύαζαν όλα σχεδόν τα εργαλεία και τα χρηστικά αντικείμενα του γεωργού, του κτηνοτρόφου και της σπιτονοικοκυράς. Έτσι λοιπόν, από το αλέτρι του γεωργού, το καρδάρι και τη φλογέρα του βοσκού, το αλωνιστικό δοκάνι του γεωργού και το βαρέλι του αμπελουργού, μέχρι τον αργαλειό της νοικοκυράς, την ανέμη, τη ρόκα, τη σαρμανίτσα του παιδιού, το σεντούκι, το αμπάρι και όλο το «σπιτομάζωμα» (κουτάλια, πινάκια, σοφράδες, σκάφες, πινακοτές κτλ.), ήταν ξύλινες κατασκευές, πολλές από τις οποίες ήταν αληθινά καλλιτεχνικά κοσμήματα. Για κάθε κατασκευή επέλεγαν ειδικό δένδρο ή ειδικά μέρη του δένδρου (ρίζα, βλαστάρι, κορμός κτλ.). Ανάλογα με την εποχή που κοβόταν το ξύλο, αλλά και το μέρος που ήταν το δένδρο (προσήλιο, ανήλιο) δεχόταν και την ειδική προπαρασκευαστική επεξεργασία (καψάλισμα, θάψιμο στο χώμα ή κοπριά κτλ.), για να μη σκάσει, να γίνει ανθεκτικό, αλλά και να πάρει το επιθυμητό χρώμα.

Όμορφη «μερακλήδικη» γκλίτσα, δημιουργία του Χρ. Κουκουβίτη στις αρχές της δεκαετίας του 1960.

β. Η γκλίτσα ή κλούτσα – Γενικά

Βασικά η γκλίτσα ήταν ένα εργαλείο πολλαπλών χρήσεων του βοσκού, αφού με αυτή έπιανε τα πρόβατα από το πόδι, σ' αυτή στηριζόταν σε δύσβατα μέρη και αυτή χρησιμοποιούσε, όταν η περίπτωση το απαιτούσε, ως μέσο προφύλαξης, εκφοβισμού, ή ακόμη και επίθεσης. Με άλλα λόγια ήταν ένα εργαλείο που ήταν αχώριστος συνοδός-φύλακας του βοσκού.

Παράλληλα στον λαϊκό πολιτισμό και ιδιαίτερα στο γεωργο-κτηνοτροφικό κόσμο η γκλίτσα επικράτησε ως ένα έμβλημα λεβεντιάς, αρχοντιάς και κυριαρχίας. Στην αγορά, στο καφενείο, αλλά και σε όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις, ο τσέλιγκας κρατούσε με περηφάνια σαν βασιλικό σκήπτρο την «επίσημη» σκαλιστή γκλίτσα του, που χρύσιζε από την ειδική επεξεργασία του πυξαριού.

Η γκλίτσα κατασκευαζόταν από τους ίδιους τους κτηνοτρόφους, είτε για ιδίαν χρήση, είτε για δώρο σε φίλους και συγγενείς.

Στον Κοκκινοπλό του παλαιού καιρού είχαν αναδεχθεί σημαντικοί αυτοδίδακτοι λαϊκοί καλλιτέχνες, που «πελεκούσαν γκλίτσες, που μιλούσαν», όπως χαρακτηριστικά έλεγαν οι συγχωριανοί τους. Κανείς απ' αυτούς δεν έπαιρνε λεφτά, ή άλλα ανταλλάγματα για τις γκλίτσες και τις άλλες μικροδημιουργίες του (ρόκες, κουτάλια, πινάκια κτλ.), διότι τις έκανε μόνο για να τις δωρίσει.

Η καθημερινή γκλίτσα του τσοπάνη ήταν απλή, χωρίς ιδιαίτερες καλλιτεχνίες, κεντήματα και σύμβολα, ενώ η λεγόμενη «επίσημη» τα είχε όλα αυτά σε διάφορες μορφές και τεχνοτροπίες.

Φιλοτεχνούσαν κυρίως συμβολικές παραστάσεις (σκαλιστές και ανάγλυφες) με πολυάριθμα θέματα, που προέρχονταν από τη ζωή του κτηνοτρόφου, των κλεφταρματολών, αλλά και τη μυθολογία. Στο μπροστινό μέρος περισσότερο κυριαρχούσε το τυλιγμένο φίδι (δράκος), ή ο Αϊ Γιώργης καβαλάρης, ενώ στο πισινό το κριάρι ή το άλογο. Στη βάση σκάλιζαν κάποια άλλη μορφή, που ήταν συγχρόνως και ειδική σφυρίχτρα.

γ. Πρώτη ύλη και τρόπος κατασκευής

Για την κατασκευή της γκλίτσας προτιμούσαν περισσότερο τη ρίζα από πυξάρι, πουρνάρι ή οξιά, χωρίς βέβαια να αποκλείονται και διάφορα άλλα δένδρα.

Το πιο δυνατό και όμορφο ξύλο ήταν χωρίς αμφισβήτηση το πρώτο (πυξάρι), ενώ για την κατασκευή της βέργας τα πιο κατάλληλα θεωρούνταν τα φιντάνια της κρηνιάς. Το πρωτογενές αυτό υλικό το έβρισκαν οι ενδιαφερόμενοι σε αφθονία στις πλαγιές και λαγκαδιές του Ολύμπου.

Όπως προαναφέρθηκε πριν αρχίσει η κατασκευή προηγούνταν ένας κύκλος ειδικής επεξεργασίας, που καθιστούσε το ξύλο «αθάνατο», όπως χαρακτηριστικά έλεγαν.

Ο τσοπάνης που κατασκεύαζε γκλίτσες είχε τα εργαλεία του (μαχαίρα, τρυπήτρι, ξυράφι) πάντοτε μαζί του και όταν είχε χρόνο καθόταν με μεράκι και προσοχή και μεταμόρφωνε μια ρίζα δένδρου σε ένα εργαλείο-κόσμημα, σε μια καλλιτεχνική δημιουργία που πραγματικά «μιλούσε».

Κάποιοι από τους κατασκευαστές αυτούς έμειναν στην ιστορία για τα θαυμαστά τους δημιουργήματα, μερικά από τα οποία κρατούν περήφανοι παππούδες στα χέρια τους ακόμη στις μέρες μας. Να σημειωθεί ότι ο καθένας είχε τη δική του τεχνοτροπία με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, γι' αυτό μέχρι και σήμερα οι υπερήλικες Κοκκινοπλίτες τις ξεχωρίζουν και αναγνωρίζουν τον κατασκευαστή, έστω κι αν οι γκλίτσες αυτές είναι 70 και 80 χρονών, ενώ ο κατασκευαστής μπορεί να έχει αποβιώσει πριν αρκετές δεκαετίες⁵⁵.

Ένας από τους τελευταίους Κοκκινοπλίτες (ίσως ο τελευταίος), που κατασκεύαζε ακόμη γκλίτσες, είναι ο σχεδόν 90χρονος σήμερα μπάρμπα Τσίλας Μπουρουζίκας, που το χειμώνα μένει στη Λάρισα και το Καλοκαίρι στη στάνη του στο Μπιντίνι, βορειοδυτικά του Κοκκινοπλού.

Οι εκατοντάδες ξύλινες δημιουργίες του μπάρμπα Τσίλα (γκλίτσες, ρόκες, κουτάλια, πινάκια κτλ.) έχουν χαριστεί από τον

---

⁵⁵ Οι δύο από τις τρεις γκλίτσες που απεικονίζονται στη φωτογραφία είναι περίπου 50 χρόνων. Η μεσαία είναι κατασκευασμένη από τον Χ. Κουκουβίτη.

ίδιο σε εκατοντάδες ανθρώπους, γι' αυτό βρίσκονται τώρα διάσπαρτες σε όλο τον κόσμο (εσωτερικό και εξωτερικό).

Ένας άλλος άριστος καλλιτέχνης ήταν ο 72χρονος σήμερα Χρήστος Κουκουβίτης, του οποίου οι δημιουργίες διακρίνονταν για την άφθαστη ομορφιά.

Σήμερα η γκλίτσα, πέρα από το γεγονός ότι χρησιμοποιείται από κάποιους γεωργοκτηνοτρόφους και υπερήλικες (για στήριγμα), θεωρείται ως ένα έμβλημα της ελληνικής παράδοσης και του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού.

Γεγονός είναι πάντως ότι είναι μια τέχνη του παρελθόντος, από την οποία, μεταξύ άλλων, αναδεικνύεται η ιστορία, ο πολιτισμός, η οικονομική κατάσταση και η τεχνοτροπία μιας μικρής κοινωνίας, αλλά και ενός ολόκληρου λαού.

Το παιδί και η ομορφιά της παραδοσιακής στολής

Τυπικά δείγματα της κοκκινολίτικης υφαντικής τέχνης.
(Δημιουργίες Σιαμάτρας Σοφ., το γένος Νεσ. Νάνου, αρχές
δεκαετίας '50).

Τυπικά δείγματα της κοκκινολίτικης υφαντικής τέχνης.
(Δημιουργίες Σιαμάτρας Σοφ., το γένος Νεσ. Νάνου, αρχές δε-
καετίας '50).

Επάνω αριστερά: ο 90χρονος μπάρμπα Τσίλας Μπουροζίκας πελεκά γκλίτσα για να τη δωρίσει σε φίλο του.

Δεξιά: ο γνωστός κατασκευαστής παραδοσιακών στολών και παλιός ράφτης Γ. Ζαρώτης από την Ελασσόνα, ο οποίος ασχολείται με τη ραπτική περισσότερο από 60 χρόνια.

Κάτω: ο Νταμπώσης Β. παίζει την ξύλινη φλογέρα του.

Οι παραπάνω πατριώτες είναι οι τελευταίοι αγνοί λαϊκοί καλλιτέχνες, οι οποίοι δημιούργησαν με την ψυχή και «κεντούσαν» με τα χέρια. Έκαναν γκλίτσες και φουστάνελες που να «μιλούν» και έπαιζαν φλογέρες, που «έκλαιγαν».

Επάνω: χειροποίητη ξύλινη καρδάρα, χωρίς καρφιά, κατασκευασμένη προπολεμικά από τον Κουκουβίτη Αστ., σύζυγο Θεοπίστης. (Μουσείο Καλυβίων).

Κάτω: ένα τυπικό δείγμα της ξυλόγλυπτης τέχνης σε γκλίτσες. Η πρώτη απεικονίζει κεφαλή αλόγου (δεξιά) και φιδιού (αριστερά), ενώ είναι και σφυρίχτρα. Η δεύτερη απεικονίζει τον Αϊ Γιώργη τον Καβαλάρη που φονεύει τον δράκο. Οι άλλες δυο είναι οι επίσημες γκλίτσες, που κρατούσαν οι τσελιγκάδες.

Επάνω: χειροποίητη ξύλινη ανέμη και χειροποίητο ξύλινο βαρέλι, όπου χτυπούσαν και έβγαζαν το βούτυρο. (Μουσείο Καλυβίων).

Κάτω: ξύλινο αλέτρι, το οποίο χρησιμοποιήθηκε από τους Κοκκινοπλίτες μέχρι και τη δεκαετία του 1950. (Μουσείο Καλυβίων).

Παππούς και εγγονός ποζάρουν με περηφάνια στο φωτογραφικό φακό, επιδεικνύοντας τις χρυσοποϊκίλτες παραδοσιακές στολές και τις σκαλιστές γκλίτσες. Είναι και αυτό ένα αισιόδοξο και παρήγορο μήνυμα στους χαλεπούς καιρούς που ζούμε.

Καλύβια, Αύγουστος 1999: ο αείμνηστος μπάρμπα- Μήτης Ζαρώτης (1915-1999) ήταν ο τελευταίος Καλυβιώτης, ίσως και ο τελευταίος Κοκκινοπλίτης, που τίμησε τα μάλλινα ρούχα (επιανοφόρια και εσώρουχα), χειμώνα καλοκαίρι μέχρι το θάνατό του. Ας σημειωθεί ότι οι σύγχρονες αρρώστιες, όπως χοληστερίνη, ζάχαρο, πίεση, πονοκέφαλοι κτλ. δεν επισκέφτηκαν ποτέ τον παραπάνω καλοκάγαθο και γεμάτο καλοσύνη και χιούμορ συμπατριώτη μας.

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Εάν θα είθελε κανείς να περιγράψει αναλυτικά όλα τα έθιμα, τις προλήψεις και τις δοξασίες που υπήρχαν στον κύκλο της ζωής των Κοκκινοπλιτών του παλιού καιρού θα χρειαζόταν σίγουρα εκατοντάδες σελίδες.

Ένα πρώτο και σημαντικό κεφάλαιο θα αποτελούσε π.χ. η εγκυμοσύνη, ο τοκετός η λοχία και η βάπτιση. Ένα άλλο, επίσης σημαντικό κεφάλαιο θα αποτελούσε ο αραβώνος και ο γάμος, ενώ ακολουθούν η τεκνοποίηση, τα γεράματα και ο θάνατος.

Όλα αυτά τα στάδια της ζωής των Κοκκινοπλιτών ήταν γεμάτα από μικρές και μεγάλες εκδηλώσεις με ωραία πατροπαράδοτα έθιμα, αλλά και πολλές προλήψεις και δισεδαιμονίες, από τις οποίες στην πραγματικότητα καταδυναστεύονταν παιδιά και ενήλικες.

Ο ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΑΒΩΝΙΑΣΜΕΝΟΙ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Ο γάμος στον κύκλο της ζωής του ανθρώπου κατέχει κυρίαρχη θέση, όχι μόνο ως θρησκευτικό μυστήριο και πανηγυρικό γεγονός, αλλά ως κομβικό σημείο για την μετά του γάμου οικογενειακή ζωή. Επομένως δεν είναι περίεργο το γεγονός ότι σε όλο σχεδόν τον πολιτισμένο κόσμο και κυρίως στον ελληνικό πολιτισμό, από την αρχαία εποχή μέχρι σήμερα έχουν δημιουργηθεί δεκάδες ήθη και έθιμα που εντάσσονται στις τελετές του γάμου.

Στα παραπάνω πλαίσια εντάσσονται και τα έθιμα, που λαμβάνουν χώρα στον Κοκκινοπλιτικό γάμο, ο οποίος έχει αρκετά κοινά με αυτά της ευρύτερης περιοχής, αλλά και πολλές ιδιαίτε-

ρότητες. Ας σημειωθεί ότι ο Κοκκινοπλός ήταν μια απόμερη και σχεδόν αυτόνομη ορεινή κοινωνία, η οποία με την πάροδο των χρόνων δημιούργησε ένα δικό της «μικροπολιτισμό», όπου δημιουργήθηκαν, μεταξύ άλλων και πολλά ξεχωριστά ήθη και έθιμα.

Στις μέρες μας, στον Κοκκινοπλό και στα αδελφά χωριά Καλύβια και Ασπρόχωμα, πολλά από τα έθιμα του γάμου, όπως και τόσα άλλα ξεχάστηκαν, άλλα αλλοιώθηκαν και άλλα μεταλλάχτηκαν, σύμφωνα με τις επιταγές των «μοντέρνων» καιρών.

Στα τρία αδελφά χωριά (Κοκκινοπλός, Καλύβια, Ασπρόχωμα) τα έθιμα του γάμου μετά τον πόλεμο πέρασαν από διάφορες φάσεις. Στις δεκαετίες του 50' και 60' διατηρήθηκαν σχεδόν όλα τα παλιά ήθη και έθιμα, ενώ στις δεκαετίες του 70' και 80' τα περισσότερα, όπως τόσα άλλα είχαν εγκαταλειφτεί ή ατονήσει.

Στην τελευταία δεκαετία, στα Καλύβια, που είναι ένα μεγάλο χωριό, με κοινωνική, εμπορική, αθλητική και πολιτιστική ζωή άρχισαν και πάλι κάποια από τα έθιμα του γάμου να αναβιώνουν και μάλιστα με μαζική συμμετοχή και πολύ φροντίδα, όπως τα «προζήμια», η «κουλούρα», κάλεσμα όλου του χωριού με ειδικό μπουκάλι-παγούρι τσίπουρου κτλ.).

Ας σημειωθεί ότι την Πέμπτη το βράδυ στην «Κουλούρα», τόσο στο σπίτι του γαμπρού, όσο και σε αυτό της νύφης, οι καλεσμένοι, το γλέντι και τα έξοδα ισοδυναμούν σχεδόν με ένα γάμο.

Βέβαια το γλέντι που ακολουθεί μετά τα στέφανα, όπου συμμετέχουν όλοι μαζί οι καλεσμένοι (γαμπρού και νύφης μαζί) σε κέντρο της Ελασσόνας, δεν έχει σχεδόν καμία σχέση με αυτό που έκαναν παλιότερα οι νοικοκυραίοι στα σπίτια τους και στην αυλή τους. Το Σάββατο το βράδυ το γλέντι γινόταν στο σπίτι της νύφης με τους καλεσμένους της οικογένειάς της και την Κυριακή το βράδυ γινόταν στο σπίτι του γαμπρού με τους δικούς τους καλεσμένους.

Εδώ είναι χρήσιμο ίσως να παρεμβληθεί ένα κείμενο από το βιβλίο *«Πορεία προς τον Όλυμπο»*⁵⁶, όπου ο συγγραφέας, αφού λαμβάνει υπόψη τα *«σημεία και τις επιταγές των καιρών»*, περιγράφει συνοπτικά το σύγχρονο γαμήλιο γλέντι των Καλυβιωτών στο κέντρο διασκέδασης, το οποίο δεν είναι παρά ένα *«ευρωπαϊκού τύπου θέαμα»*.

«Στις δεκαετίες αυτές η «εξέλιξη» –στην πραγματικότητα «μετάλλαξη» της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και της ταυτότητας– αλλοίωσε τα πάντα και συγχρόνως τείνει να εξαφανίσει τη μια από τις δυο μητρικές μας γλώσσες, δηλαδή τα βλάχικα. Το γλέντι πχ. για τα πατροπαράδοτα κεράσματα του αρραβώνα και του γάμου μεταφέρθηκε από το σπίτι του νοικοκύρη στο καφενείο του χωριού και από εκεί σε ειδικές αίθουσες των γειτονικών χωριών και στη συνέχεια σε υπερπολυτελείς αίθουσες της πρωτεύουσας της επαρχίας, όπου έχει μετατραπεί σε ένα ξενόφερτο «ευρωπαϊκού τύπου θέαμα». Ας δεχτούμε ότι η εξέλιξη αυτή ήταν αναπόφευκτη και ότι αυτά και πολλά άλλα είναι «σημεία και επιταγές των καιρών». Το θλιβερό είναι ότι το γλέντι αυτό δεν έχει καμία σχέση με την παράδοσή μας και τον πολιτισμό μας, δηλαδή με εμάς τους ίδιους.

Παρακολουθώντας κανείς όλη αυτή την ξενόφερτη «ιεροτελεστία», που διοργανώνουν και μας επιβάλλουν τα τελευταία χρόνια οι επιχειρηματίες αιθουσάρχες, δεν μπορεί παρά να θλιβεται, αλλά και να γελά.

Στην πραγματικότητα είναι ένας τραγέλαφος, ένα θέαμα με πρωταγωνιστές τους ίδιους τους νοικοκυραίους και τα παιδιά τους. Πολλές φορές όλοι αυτοί, απλώς συμβιβάζονται και υποκρίνονται ότι ευχαριστούνται χορεύοντας πχ. το χορό βάλς, τον οποίο ούτως ή άλλως δε γνωρίζουν, δεν έχουν ποτέ χορέψει, αλλά ούτε πρόκειται να χορέψουν στη ζωή τους».

Η παραπάνω κριτική δεν σημαίνει ότι ο συγγραφέας πιστεύει ότι τα παλιά ήθη και έθιμα ήταν όλα χρήσιμα, με ανθρωπιστικές βάσεις και αξίες. Αντίθετα υπήρξαν και εκείνη την εποχή έθι-

---

⁵⁶ Καϊμακάμης Β., Πορεία προς τον Όλυμπο, Καλύβια Κοκκινόπλου, Θεσσαλονίκη 2012, σσ. 16,17.

μα που θα μπορούσε κανείς να τα χαρακτηρίσει απάνθρωπα, ρατσιστικά και δεισιδαιμονικά.

Αυτό το ομολογούσαν και το ομολογούν ακόμη σήμερα αρκετοί υπερήλικες, οι οποίοι από τη μια αναπολούν κάποια ωραία έθιμα του γάμου του «παλιού καιρού», όπου αναπτύσσονταν οι ανθρώπινες σχέσεις, το χιούμορ και η αμοιβαία εμπιστοσύνη, ενώ από την άλλη θυμούνται με τις πιο κακές εμπειρίες «όλα αυτά τα χαζά», όπως τα αποκαλούν. Άλλωστε την ίδια άποψη μεταφέρει και εκφράζει στο τέλος της εργασίας του και ο σεβαστός δάσκαλος κ. Βραχνιάς, αφού μεταξύ άλλων σημειώνει: «(τα διάφορα έθιμα του γάμου) ...για άλλους είναι ενέργειες περιττές γεμάτες δεισιδαιμονικό συμβολισμό και για άλλους ηπύλη η οδηγούσα σεμιαμεταφυσική πραγματικότητα».

Η αλήθεια λοιπόν είναι ότι οι προπάτορές μας για μια Εβδομάδα (κανονικά δυο Εβδομάδες) γιόρταζαν το σημαντικό γεγονός του γάμου με δεκάδες επί μέρους έθιμα, τα οποία περιείχαν στοιχεία από τον ελληνορθόδοξο πολιτισμό που προβάλουν και αναδεικνύουν διαχρονικές ανθρωπιστικές αξίες. Παράλληλα υπήρξαν και κάποια, τα οποία, δεν ήταν παρά μια σύμμειξη πισωδρομικών προλήψεων, θρησκοληψιών και παγανιστικών κατάλοιπων.

Τα περίεργα του προξενιού

Το λεγόμενο προξενιό ήταν ο καθιερωμένος τρόπος, με τον οποίο «συνάπτονταν οι επαφές και οι συμφωνίες» για τους αραβώνες των νέων του παλιού καιρού. Ακόμη και σήμερα είναι γνωστές στον πολύ κόσμο διάφορες χαρητωμένες και περίεργες ιστορίες που συναιβησαν στα χωριά μας με πρωταγωνιστές τους γονείς, τους υποψήφιους για αραβώνα και κάποιους παλιούς επιτήδειους προξενητάδες (κυρίως γυναίκες). Για τα σημερινά δεδομένα οι ιστορίες αυτές φαντάζουν ανέκδοτα ενταγμένα στα «απίστευτα και όμως αληθινά».

Προπολεμικά υπήρξαν π.χ. περιπτώσεις αραβωνιασμένων ζευγαριών που σχεδόν δεν γνωρίζονταν, και βέβαια οι σχέσεις τους ήταν ανύπαρκες. Άλλωστε σύμφωνα με τα καθιερωμένα

της εποχής εκείνης οι αραβωνιασμένοι δεν έπρεπε ούτε τυχαία να συναντηθούν στο δρόμο. Εάν τύχαινε να βρεθούν σε κάποιο συγκενικό-φιλικό σπίτι δεν έπρεπε να μιλήσουν μεταξύ τους, ενώ ήταν απογορευτικό να μείνουν μόνοι τους.

Υπήρξαν περιπτώσεις, που οι γονείς ενός κοριτσιού και ενός αγοριού (κυρίως οι πατεράδες) συμφωνούσαν –δίναν το λόγο– να παντρέψουν τα παιδιά τους όταν μεγαλώσουν και να συμπμεθεριάσουν.

Επίσης λέγεται ότι όταν πήγαιναν οι άνθρωποι του γαμπρού να ζητήσουν μια νύφη, παρουσίαζαν αντί για τη νύφη άλλη πιο όμορφη (κυρίως μια αδελφή της που της έμοιαζε), για να εντυπωσιάσουν και για να «κλίσουν» τον αραβώνα. Βέβαια η επίσημη αραβωνιασμένη και αυτή που θα έπερναν τελικά για νύφη ήταν άλλη.

Τα χαριτομένα, τα περίεργα και τα ευτράπελα από τον κόσμο των αραβωνιασμένων και των προξενητάδων του παλιού καιρού δεν έχουν τελειωμό. Παρά το γεγονός αυτό, όλοι οι αραβώνες οδηγούσαν στο γάμο, ενώ κανένας γάμος- οικογένεια δεν χαλούσε.

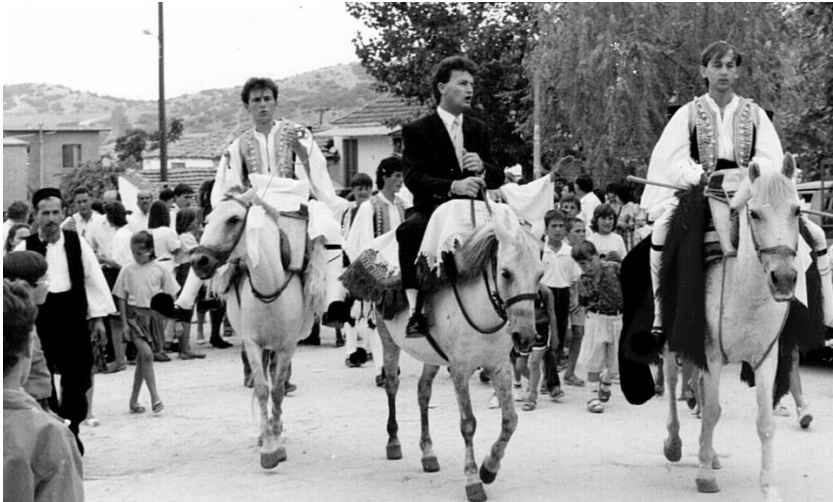
Τελειωμό δεν έχει και η λεγόμενη «εξέλιξη» στο θέμα αυτό, αφού σε μόνο μερικές δεκαετίες, η κοπέλα ήδη ως φίλη μπεινοβγαίνει στο σπίτι του αγοριού, ενώ ως αραβωνιασμένη «κατασκοινώνη» μόνιμα στο σπίτι του αραβωνιαστικού με τον οποίο συζεί. Σχεδόν καθιερωμένο είναι πλέον και το φαινόμενο της εγκυμονούσας νύφης ή και της μητέρας νύφης.

Έτσι από μια κοινωνία όπου τα αδέλφια «έκοβαν κεφάλια» εάν κάποιος τολμούσε να κοιτάξει την αδελφή τους, ή εάν η ίδια η αδελφή τους τολμούσε να συκώσει τα μάτια και να κοιτάξει ένα νέο, περάσαμε σε μια κοινωνία που τόσο τα αδέλφια, όσο και οι γονείς της κοπέλας «κρυφοκαμαρώνουν» για την αδελφή ή την κόρη που έχει φίλο, ακόμη και όταν αυτή είναι ανήλικη.

Πάντως παρατηρώντας κανείς την πορεία της πλειοψηφίας των σύγχρονων νέων ζευγαριών διαπιστώνει ότι συμβαίνει κάτι το περίεργο και το αντιφατικό. Δηλαδή γνωρίζονται αυθόρμητα και ελεύθερα χωρίς παρεμβάσεις και προξενεία και στη συνέχεια

τις περισσότερες φορές συζούν ως ερωτευμένοι για μερικά χρόνια (πρώτο τέστ, να δουν αν τεριάζουν). Μετά συνεχίζουν να συζούν για ένα ή δυο χρόνια ως επίσημοι αραβωνιασμένοι (δεύτερο τέστ να δουν αν τεριάζουν). Τέλος παντρεύονται και αφού περνούν μερικά χρόνια διαπιστώνουν –ιδιαίτερα με τον ερχομό του πρώτου παιδιού- ότι δεν τεριάζουν και βέβαια «τα τινάζουν όλα στον αέρα».

Γιατί άραγε αυτή η αντιφατικότητα; Απαντήσεις στα παραπάνω φαινόμενα έχουν δοθεί και δίνονται καθημερινά από πολλούς ειδικούς και συμβουλάτορες (οι περισσότεροι από αυτούς έχουν οι ίδιοι διαλειμένες οικογένειες), αλλά πραγματική βοήθεια στους νέους αυτούς που ξεκινούν ερωτευμένοι και ευτυχισμένοι και στη συνέχεια «τα τινάζουν όλα στον αέρα» φαίνεται ότι δεν δίνουν.

Καλύβια Αύγ. 1990: αναβίωση ενός παλιού γαμήλιου έθιμου σε πραγματικό γάμο. Ο γαμπρός (Κ. Τσακίρη ή Ροδόπουλος) με τα μπρατίμια πηγαίνουν έφιπποι έξω από το χωριό να προαπαντήσουν τη νύφη, που έρχεται από άλλα μέρη (Θεσ/νίκη).

ΓΡΑΠΤΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΙΚΟ ΓΑΜΟ

Γραπτό κείμενο για τον κοκκινοπλίτικο γάμο έχουμε για πρώτη φορά από το Βάσο Καλογιάννη στο βιβλίο που έγραψε το 1955, με τίτλο «Ιστορία του Κοκκινοπλού», όπου παραθέτει 12 σελίδες (75-87)⁵⁷.

Το 1992 ο αείμνηστος Γιάννης Αδάμου στο βιβλίο του με τίτλο «Κοκκινοπλός» αφιερώνει 10 σελίδες (234-244) σε χορούς και τραγούδια του γάμου.

Το 1988 ο τότε φοιτητής του ΤΕΦΑΑ-ΑΠΘ Μπαλογιάννης Γεώργιος (Κοκκινοπλίτης) πραγματοποίησε για τον **κοκκινοπλίτικο γάμο** μια εμπειριστατωμένη έρευνα, ως διπλωματική εργασία, με επιβλέποντα καθηγητή το συγγραφέα του παρόντος βιβλίου.

Λίγο αργότερα με προτροπή του συγγραφέα δυο άλλες φοιτήτριες του ΤΕΦΑΑ-ΑΠΘ και ΤΕΦΑΑ Αθηνών (Μπαρά Άννα, το γένος Μπεκιάρη, Έβη Φωτοπούλου, το γένος Ταγιάννη) επίσης κοκκινοπλίτικης καταγωγής, από τη μητρική γραμμή έγραψαν τη διπλωματική τους εργασία με θέμα «*Χοροί και τραγούδια του Κοκκινοπλού*», όπου μεταξύ άλλων ερεύνησαν τους χορούς και τα τραγούδια του γάμου.

Τον Αύγουστο του 2012 και ενώ το παρόν βιβλίο ήταν προ πολλού έτοιμο για έκδοση, έστειλε στο συγγραφέα ο σεβαστός Δάσκαλος κ. Κωνσταντίνος Βραχνιάς⁵⁸ μια δική του εργασία με τίτλο «*ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΛΥΒΙΑ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟΥ ΕΛΑΣΣΟΝΟΣ*». Την παραπάνω εργασία, όπου παρατίθενται 23 σελίδες για τον Καλυβιώτικο-κοκκινοπλίτικο γάμο, ο κ. Βραχνιάς την είχε γράψει την εποχή που υπηρέτούσε στα Καλύβια (1958-1962), ενώ για 50 χρόνια την είχε στο αρχείο του.

---

⁵⁷ Καλογιάννης Β., *Η ιστορία του Κοκκινοπλού*, Λάρισα 1955, σσ. 75-87. Παλιότερη πηγή από το παραπάνω βιβλίο ίσως να υπήρχε, αλλά κάηκε το 1943, όταν πυρπολήθηκε ο Κοκκινοπλός.

⁵⁸ Ο κ. Βραχνιάς Κωνσταντίνος, που καταγόταν από το Βόλο υπηρέτησε στο Δημοτικό σχολείο Καλυβίων από το 1958 έως το 1962, όπου υπήρξε δάσκαλος του συγγραφέα και όλων των συνομηθικών του..

Στην ίδια εργασία περιγράφονται με πολύ λιγότερες σελίδες επίσης το έθιμο της «Πιρπιρούνας» και του «Θανάτου».

Από το παραπάνω υλικό συμπεριλήφθηκε στο παρόν βιβλίο ο «Γάμος» (με φωτογραφίες από το αρχείο του συγγραφέα), αφού η μεν «Περπιρούνα» ήταν ήδη ενταγμένη στο παρόν βιβλίο, ο δε «Θάνατος» καταχωρήθηκε στις «προς έκδοση μελλοντικές εκδόσεις» με πολλές σημειώσεις και παραπομπές του συγγραφέα. Ας σημειωθεί ότι για την παραπάνω λαογραφική καταγραφή ο κ. Βραχνιάς τιμήθηκε με έπαινο το 1963 από την Ακαδημία Αθηνών (Αριθ. Πρωτ. 47468).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο 81χρονος σήμερα κ. Βραχνιάς, με τον οποίο ο συγγραφέας δεν έπαψε ποτέ να έχει άριστες ανθρώπινες και πνευματικές σχέσεις είναι ένας εξαιρετικά μορφωμένος εκπαιδευτικός, ο οποίος με αυταπάρνηση και γεμάτη Ελληνισμό και Ορθοδοξία ψυχή δούλεψε 40 ολόκληρα χρόνια σε διάφορα σχολεία της πατρίδας. Παράλληλα μέχρι και αυτή τη στιγμή που η υγεία του είναι κλονισμένη δεν έπαψε με τα γραπτά και τις διαλέξεις του να φωτίζει την ελληνική κοινωνία.

Τέλος ο κ. Βραχνιάς επισημαίνει σε γράμμα που έστειλε στο συγγραφέα ότι οι εξής Καλυβιώτισες γυναίκες τον βοήθησαν ιδιαίτερα στη συλλογή των στοιχείων: «*Ζωή Τσακίρη του Λαζάρου, Μπέλλη Γιάνναινα (Μαρίκα), Έλλη Νάνου, η γυναίκα του Στέριου*». Εκτός από την εργασία του κ. Βραχνιά, που είναι μακροσκελέστατη και αναλυτική, παρατίθεται στη συνέχεια και η ενότητα, που αναφέρεται στο γάμο, από το βιβλίο του Βάσου Καλογιάννη⁵⁹.

Επελέγησαν οι δυο αυτές εργασίες, παρά το γεγονός ότι οι συγγραφείς δεν είναι Κοκκινοπλίτες, διότι γράφτηκαν σε μια εποχή που τα διάφορα έθιμα του γάμου δεν είχαν αλλοιωθεί και μεταλλαχτεί (1955, 1958-1960). Με άλλα λόγια πέρα από τις προφορικές πληροφορίες των κατοίκων, οι ίδιοι οι συγγραφείς ήταν αυτόπτες μάρτυρες των εθίμων, τα οποία κατέγραφαν επί

---

⁵⁹ Καλογιάννης Β., Η ιστορία του Κοκκινοπλού, Λάρισα 1955, σσ. 75-87.

τόπου. Κατά την άποψη του συγγραφέα⁶⁰, θα μπορούσε κανείς να προσθέσει ή να τροποποιήσει κάποια σημεία στις παραπάνω εργασίες. Συνολικά όμως είναι δυο πρωτογενείς πολύ χρήσιμες λαογραφικές πηγές.

Ο ΓΑΜΟΣ ΣΤΑ ΚΑΛΥΒΙΑ ΚΟΚΚΙΝΟΠΗΛΟΥ ΕΛΑΣΣΟΝΟΣ»

Του Βραχνιά Κωνσταντίνου⁶¹

«Το χωριό, του οποίου διάφορα έθιμα θα περιγράψουμε, είναι ορεινό και απομονωμένο. Στην πορεία προς τις σημερινές πανύψηλες κορυφές του πολιτισμού, βρίσκεται ακόμη, όπως και οι ίδιοι χωρικοί το ομολογούν, "πολύ πίσω". Οι εκδηλώσεις τους και οι σκέψεις τους είναι τόσο άπλες, ώστε όταν βλέπει κανείς τούς ανθρώπους αυτούς να σκέπτονται και ενεργούν, ξεκουράζεται. Ξεφεύγει από την δίνη και την ταχύτητα του σημερινού ρυθμού της ζωής. Παρ' όλα αυτά όμως στο ζήτημα του γάμου έχουν προσδώσει οι άνθρωποι αυτοί μια τέτοια συνθετότητα, πού αιφνιδιάζεται αλήθεια εκείνος, πού θα είχε την υπομονή να παρακολουθήσει από την αρχή ως το τέλος τα έθιμα και τις προλήψεις πού αναφέρονται στο μυστήριο αυτό. Στο ζήτημα αυτό υπάρχει μεγάλη σχολαστικότης, πού εξουδετερώνει κάθε μετριοπάθεια και κάθε συγκατάβαση.

Αλλά ας πλησιάσουμε τούς χωρικούς των Καλυβίων, να ιδούμε και να ακούσουμε από κοντά, όσα πρόκειται, να κάνουν και να ειπουν, από την στιγμή πού θ' αρχίσουν να προετοιμάζουν ένα γάμο.

---

⁶⁰ Ο συγγραφέας, έζησε όλα τα έθιμα του γάμου, κυρίως στη δεκαετία του 50' και 60', ενώ ασχολήθηκε και ερευνητικά με το θέμα αυτό. Μάλιστα αρκετές φορές, ως μικρό παιδί οδηγούσε τη νύφη καθημερινά, για μια ολόκληρη εβδομάδα, από το σπίτι του γαμπρού στο σπίτι των γονέων της, κρατώντας την κανάτα με το κρασί, όπως προέβλεπε το έθιμο.

⁶¹ Σύμφωνα με την επιθυμία του σεβαστού Δασκάλου η παραπάνω εργασία θα έπρεπε να αντιγραφεί και να αποδοθεί στο πολυτονικό σύστημα, δηλαδή όπως ακριβώς είχε γραφεί. Επειδή η πλήρη απόδοση του πολιτονικού ήταν αδύνατη διατηρήθηκε η ορθογραφία και οι τόνοι, χωρίς όμως τα πνεύματα. Κατά την άποψη του κ. Βραχνιά το πολυτονικό είναι η σωστή και ανόθευτη γραφή για την ελληνική γλώσσα και όχι το «γλωσσοκτόνο μονοτονικό», όπως σημειώνει.

Συνήθως εδώ ο γάμος γίνεται μεπροξενιά, από διάφορα πρόσωπα. Μπορεί όμως ένας νέος να ζητήσει και απ' ευθείας μια νέα από τον πατέρα της, εάν φυσικά την έχει συμπαθήσει. Όταν ο πατέρας μείνει σύμφωνος, τα πράγματα εξελίσσονται αρμονικά.

Εάν όμως ο πατέρας διαφωνήσει, τότε μεσολαβούν διάφορα πρόσωπα συγγενικά από το ένα και το άλλο σπίτι, και προσπαθούν να τον μεταπείσουν. Εάν επιτευχτεί αυτό, τότε συζητούν το θέμα της προίκας, την οποία πρέπει να δώσει ο πατέρας της νέας στον μέλλοντα γαμπρό του. Στο διάστημα αυτό που θα μεσολαβήσει, για να ταχτοποιηθεί το θέμα της προίκας, το όποιο είναι ομολογουμένως δύσκολο, ο νέος έχει το δικαίωμα να επισκέπτεται το σπίτι της νέας, όχι όμως και η νέα το σπίτι του νέου.

Μετά την συμφωνία οι γονείς αλλάζουν χρήματα. Δηλαδή ο πατέρας του νέου δίνει στον πατέρα της νέας 50 Δρχ. λχ. και αντιστρόφως. Μετά την πράξη αυτή, δίνεται πλέον ο "λόγος". Μετά, δε, συζητούν και ορίζουν τον χρόνο τελέσεως των αρραβώνων. Συνήθως γίνονται ημέρα Κυριακή.

ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ

Από την Παρασκευή, οι σπιτικοί του νέου καλούν προφορικά αυτούς που θέλουν να παρευρεθούν στους Αρραβώνες. Έτσι το σπίτι αυτό την ορισμένη μέρα, παρουσιάζει μεγάλη κίνηση. Φαγητά προετοιμάζονται, ενώ πολλές γυναίκες αναλαμβάνουν την εσωτερική και εξωτερική του σπιτιού διαρρύθμιση και καθαριότητα.

Κυρίως το απόγευμα, αρχίζουν να καταφθάνουν οι καλεσμένοι, οι οποίοι συνήθως φέρνουν διάφορα δώρα φουστάνια, παπούτσια, εσώρουχα κτλ. Στην νύφη. Αφού συγκεντρωθούν πολλοί, στρώνεται μετά μεγάλο τραπέζι και αρχίζουν αμέσως το τραγούδι, προτού αρχίσουν το φαγητό.

**«Δω σε τούτα τα τραπέζια, όλο ίσα και λουλούδια
και τριαντάφυλλα στρωμένα κυπαρίσσια φουντωμένα.»*

Πάρε νύφη το μαντήλι να σφουγγίσεις τα τραπέζια.

**Σε τούτον τον καλό σουφρά, γραμμένα μάτια και παρδαλά,
τρεις μαυρομάτες μας κερνούν κι οι τρεις καλέςκοπέλες.*

**Κερνά η πρώτη με γυαλί, η δεύτερη με κούπα
κι ή τρίτη η μικρότερη με μαστραπά ασημένιο.*

**Κέρνα μας ρούσσα κέρνα, κέρνα ως που να φέξει
κι όσα ποτήρια κέρασες όλα γιατην υγεία σου».*

Μετά αρχίζει το φαγητό. Για λίγο κρατά σιωπή, αν και μερικοί τύποι πειρακτικοί, κάτι θα βρουν να σχολιάσουν... Γυναίκες του σπιτιού πηγαينوέρχονται και φροντίζουν να υπάρχει επάρκεια φαγητού και κρασιού υπό την επήρεια του οποίου οι καλεσμένοι λένουν και άλλα τραγούδια, μέχρι πού να σηκωθεί το τραπέζι.

Τότε ετοιμάζονται όλοι για να επισκεφθούν το σπίτι της νύφης. Ένα κορίτσι ελεύθερο, από τούς συγγενείς του γαμπρού, παίρνει τα δώρα σε ένα μεγάλο πανέρι, ό γαμπρός –από εδώ έτσι θα ονομάζουμε τον νέο– και όλοι οι άλλοι ξεκινούν με τραγούδια, και όργανα, αν φυσικά υπάρχουν τέτοια.

ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ

Και στο σπίτι της νύφης έγινε ό,τι ακριβώς έγινε και στο σπίτι, του γαμπρού. Οι καλεσμένοι της νύφης έφεραν κι εκείνοι δώρα, έφαγαν και τραγούδησαν.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ

Στο μεταξύ, το "σσί" του γαμπρού πλησιάζει (πηγαίνει) στο σπίτι της νύφης. Στην αυλή οι σπιτικοί της και άλλοι συγγενείς, τους υποδέχονται μεχειραψία. Οι νεώτεροι από αυτούς μάλιστα, φιλούν το χέρι των μεγαλύτερων εκτων προσερχόμενων.

Η νύφη δεν βγαίνει έξω. Κάθεται μεγυναίκες συγγενείς της σε ιδιαίτερο δωμάτιο. Όσοι ήλθαν τώρα, οδηγούνται σ' ένα δωμάτιο, πού ήταν και οι καλεσμένοι της νύφης. Τούς τακτοποιούν κάπου, και αφού καθίσουν, αρχίζουν το τραγούδι.

**«Αγάς ήλθε και κόνεψε (έκατσε) στη μέση από το σπίτι
κι ακόμα δεν καλόκατσε να καλογευματίση
και την τρυγόνα γύρευε και ή τρυγόνα δεν είν' εδώ
λουλούδια πάει να μέσει τρυγονίτσα μου».*

Κατά την διάρκεια του τραγουδιού οι σπιπικοί κερνούν διάφορα γλυκίσματα και ποτά. Στο τρίτο ποτό, πρέπει να βγει η νύφη. Αρχίζουν λοιπόν οι καλεσμένοι και φωνάζουν "φέρτε μας την νύφη, να βγει ή νύφη" πολλές φορές. Μετά απ' αυτό οι σπιπικοί ντύνουν κάπως νυφιάτικα μια γυναίκα περασμένης ηλικίας και την παρουσιάζουν στον κόσμο για την νύφη. Τότε οι άλλοι διαμαρτύρονται και φωνασκούν. «Δενείναι αυτή θέλουμε μουλάρι νέο, άπιαστο, απ' την αγέλη και όσα λεπτά το ζητάτε, θα αγοράσουμε». Μετά απ' αυτό η δήθεν νύφη φεύγει, αλλά σε λίγο ξαναγαυρίζει πάλι. Νέο πανδαιμόνιο τότε δημιουργείται κλπ. Αυτό γίνεται μερικές φορές, μέχρι πού να καταντήσει ανιαρό και εκνευριστικό συγχρόνως, σε όλους βέβαια, αλλά προπάντων σε κανένα ξένο, ο οποίος πρώτη φορά συνέπεσε να ίδη τόσες και τέτοιες του γάμου συνήθειες.

Έπειτα κοπέλες παρουσιάζουν στον κόσμο την πραγματική νύφη. Αμέσως βλέμματα ανυπόμονα, περίεργα και διερευνητικά την "επεξεργάζονται", ενώ αρχίζει το τραγούδι:

**«Που ήσαν περιστερούλα μου τόσο καιρό χαμένη
Στα πλάϊα ήμουν κι έβοσκα στον κάμπο γκιζερούσα.
Και τώρα το χινόπωρο σιμά στον Αϊ-Δημήτρη,
πήγανα μάσω κάστανα με τ' άλλατα κορίτσια
κι ο Λάππας μας αγνάντευε από ψηλή ραχούλα·
κορίτσια μαυρομάτικα ελάτε παρακάτω,
τ' έχω δυο λόγια να σας πω και δυο να σας ρωτήσω·
Μή να 'ναι Τούρκοι στο χωριό, μηνά 'ναι κι Αρβανίτες,
δεν ξέρω καπετάνιε μου αν είναι κι αν δεν είναι,
εμείς την νύχτα φεύγουμε, εμείς την νύχτα πάμε».*

Η νύφη κατευθύνεται στον πεθερό της –αν δεν υπάρχει τον αναπληρώνει κάποιος άρρην συγγενής του γαμπρού– και "αλλάζει δαχτυλίδια". Δηλαδή παίρνει την βέρα από τον πατέρα της και την δίνει στον πεθερό της και από αυτόν παίρνει την βέρα

του γαμπρού και την δίνει στον πατέρα της. Η νύφη δεν φορεί την βέρα της, αλλά την δίνει και την φορούν άλλα κορίτσια αδελφές της, εξαδέλφες της κλπ. Το ίδιο συμβαίνει και στον γαμπρό.

Μερικοί όμως άρχισαν να μη συμμορφώνονται πλέον με την συνήθεια αυτή και να δίδουν τις βέρες στους μελλονύμφου να τις φορούν κανονικά.

Την ώρα αυτή ένα κορίτσι, από το σπίτι του γαμπρού, κρεμάει στον λαιμό της νύφης ένα σταυρό και στ' αυτιά της ένα ζευγάρι σκουλαρίκια. Η νύφη έπειτα περνάει μπροστά από κάθε καλεσμένο του φιλεί το χέρι και αυτός με το δεξί χέρι του πρέπει να της δώσει το δώρο του. Όποιος δεν έχει δώρο της δίδει χρήματα. Τα δώρα τα συγκεντρώνει μια γυναίκα και τα τοποθετεί ή σε ένα σάκο ή σε μια κανίστρα –πανέρι μεγάλο.

Αλλά και η νύφη δωρίζει δώρα στους καλεσμένους. Αυτά είναι ανδρικά και γυναικεία μαντήλια, βραχιόλια κλπ. Είπαμε και πιο πάνω, ότι για να πάρει η νύφη το δώρο, πρέπει να της το δώσουν με το δεξί χέρι. Πολλοί «*χάριν αστεϊσμού*» της τα δίνουν με το αριστερό, τότε η νύφη δεν το παίρνει. Κάθεται εκεί όρθια, μέχρι που θα ευδοκήσουν οι αστείοι να της το δώσουν με το δεξί. Έτσι φτάνει και στον γαμπρό. Αυτός όμως τότε κοιτάζει δήθεν επάνω, δεξιά ή αριστερά και κάνει ότι δεν την βλέπει. Η νύφη μένει ακίνητη με χαμηλωμένα τα μάτια, μέχρι που θα την «*ίδη*» ο γαμπρός.

Αλλά κατά το διάστημα αυτό, αυτή έχει ν' αντιμετωπίσει και τα πειράγματα των καλεσμένων, καθένας από τους οποίους λέγει ό,τι του κατέβει, δηλαδή άλλος φωνάζει στον γαμπρό «*μπροστά σου είναι η νύφη*» και άλλος πάλι «*δεν ήρθε ακόμη η νύφη*» κλπ.

Τέλος πάντων, κάποτε ο γαμπρός βλέπει την «*αθέατη*» νύφη, ενώ αμέσως την δέχεται με λόγια πειρακτικά, ή με μειδιάσματα ειρωνικά. Της λέγει δηλαδή περίπου «*καλώς όρισες· που ήσουν τόση ώρα πού σε περίμενα*» κλπ.

Αλλά το γεγονός αυτό δεν αποτελεί την αρχή του τέλους, άλλα την αρχή μιας νέας αρχής παιδεμού και τυραννίας. Διότι ενώ τότε η νύφη απλώνει το χέρι της να πάρει το δώρο του γα-

μπρού αυτός της το προσφέρει με το αριστερό χέρι. Η νύφη επανέρχεται και σε λίγο κάνει νέα προσπάθεια. Ο γαμπρός, γελώντας κομποαστικά, της το δίδει και πάλι με το αριστερό χέρι. Αυτό γίνεται πολλές φορές. Το θεωρούν δε κατόρθωμα να βασανίζουν ομολογουμένως την νύφη. Σε έναν αρραβώνα αναγκάστηκε ο γράφων αγανακτισμένος να επέμβει για να τελειώσει μια τέτοια υποτιμητική για τον συνάνθρωπό μας ενέργεια. Και από κάτι τέτοιες εκδηλώσεις καταφαίνεται δυστυχώς, ότι η ψυχή μερίδος εκ των χωρικών μας, δεν έχει κοσμηθεί ακόμη με την ανθρώπινη λεπτότητα και χάριν...

Έτσι η νύφη τελειώνει με όλους τους καλεσμένους και μετά πηγαίνει στο δωμάτιο που ήταν πρώτα. Κάθεται λίγο και ξαναγυρίζει, οπότε κερνά τους καλεσμένους. Μετά προσφέρονται διάφοροι μεζέδες και ποτά. Αν υπάρχουν όργανα παίζουν διάφορους σκοπούς και αυτή η ατμόσφαιρα διατηρείται συνήθως ως το πρωί, οπότε διαλύονται οι ξένοι και το γλέντι.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Α΄. Στο σπίτι του γαμπρού

Την προηγούμενη Κυριακή του γάμου, μία ηλικιωμένη (σεβάσμια) γυναίκα από τις συγγενείς του γαμπρού (αδελφή του πατέρα του ή εξαδέλφη του κλπ.), το πρωί πηγαίνει ένα μπουκάλι τσίπουρο στο σπίτι της νύφης. Με αυτό θέλουν να δηλώσουν ότι δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο πλέον και ότι ο γάμος θα γίνει οπωσδήποτε. Αυτό το μπουκάλι το δίδει στον μεγαλύτερο, που βρίσκεται στο σπίτι της νύφης.

Στο ίδιο μπουκάλι οι σπιτικοί της νύφης, αφού το αδειάσουν, βάζουν κρασί με ζάχαρη για να δείξουν ότι η νύφη είναι "γλυκειά" σαν τη ζάχαρη. Το κρασί μπορεί να είναι ρετσίνα ή μαύρο.

ΤΑ ΠΡΟΖΙΜΙΑ

Την Τετάρτη το βράδυ, περί την 8ην ώρα φιάνουν (πιάνουν) τα προζύμια. Δηλαδή συγκεντρώνονται όλες οι συγγενικές γυναίκες του γαμπρού, ενώ από την νύφη άρχεται ένα κορίτσι ή

τρία και κοσκινίζουν αλεύρι με την σήτα ανάποδα (μπρούμυτα). Από νωρίτερα όμως πήγαν τρία αγόρια με τρεις κανάτες, για να πάρουν νερό από τρεις βρύσες. Τα αγόρια αυτά πρέπει οπωσδήποτε να έχουν γονείς. Όταν φέρουν το νερό, το ρίχνουν στο αλεύρι, ρίχνουν και μερικά κέρματα και αρχίζουν αγοράκια και κοριτσάκια του σχολείου να ζυμώνουν το αλεύρι.

Αφού το δουλέψουν λίγο μετά όλα τα παιδιά, πού βρίσκονται εκεί πηγαίνουν στα προζύμια και αρχίζουν να ψάχνουν για να βρουν τα χρήματα που έριξαν οι γυναίκες. Το τί γίνεται δεν περιγράφεται: Κατακομματιάζουν τα προζύμια, άλλολοσπρώχνονται και λερώνονται όλα. Αλλά κατά το διάστημα αυτό, οι γυναίκες κρεμούν επάνω τους μαλλιά, σκούπες, παλάντζες, μαντήλια κλπ. και αρχίζουν τον χορό. Λέγουν το τραγούδι:

**«Αφέντης κάνει τη χαρά, Βασιλικέ μου τριακλονή
Ερ' αφέντης κάνει γάμο, να ζήσ' γαμπρός κι η νύφη
κι ακάλεσε εννιά χωριά, Βασιλικέ μου τριακλονή
κι ήρθαν τά δώδεκα μπρατίμια (δίς),
να ζήσ' γαμπρός κι η νύφ' (δίς)».*

Μπορεί να τραγουδηθούν και άλλα τοπικά τραγούδια. Μετά όλες οι γυναίκες πού είναι εκεί κερνιούνται γλυκό και μπιρμπιλία (στραγάλια).

ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗ

Την Πέμπτη το πρωί, παίρνουν το περισσότερο προζύμι πού φιάξανε την Τετάρτη καί ζυμώνουν ψωμιά, τά οποία λέγονται κανίσκια. Αφού ψηθούν, παίρνουν ένα απ' αυτά και το δίδουν στην αδελφή του γαμπρού, εάν έχει αδελφή και είναι ανύπαντρη ή σε μια εξαδέλφη του, βάζουν σε ένα χαρτί και λίγο ζυμάρι πού το κρατούν, από τα "προζύμια" της Τετάρτης, βάζουν ακόμη χρήματα και συνήθως ένα δώρο /τσάντα, παπούτσια κλπ. Αυτά όλα το κορίτσι αυτό τα πηγαίνει στην νύφη. Τοζυμάρι το δίδουν, για να πιάσει "μαγιά" από τον γαμπρό και να ζυμώσει και αυτή.

Από την νύφη τώρα δίδουν στο κορίτσι ένα δώρο –κάλτσες πουκάμισο, μαξιλάρια κλπ.–το οποίο προορίζεται για το σπίτι του γαμπρού. Αφού φθάσει εκεί αρχίζουν πάλι να συγκεντρώνονται οι γυναίκες. Μία σεβάσμια από τον γαμπρό, πηγαίνει στον Νούνο /κουμπάρο/ ένα μπουκάλι τσίπουρο. Με αυτό πληροφορείται πλέον θετικά ο Νούνος, ότι θα γίνει το μυστήριο.

Επίσης ο γαμπρός, ορίζει τους μπράτιμους, οι οποίοι θα αναλάβουν τις φροντίδες του γάμου. Κατόπιν υποδείξεως του γαμπρού, ένας απ' αυτούς φοράει μία άσπρη ποδιά (χασένιο πανί), παίρνει ένα μπουκάλι τσίπουρο και πηγαίνει πρώτα στα πρόσωπα που πρόκειται να γίνουν μπράτιμοι. Τούς δίνει και πίνουν από μια γουλιά. Η ενέργεια αυτή, έχει θέσιν διορισμού των. Οι μπράτιμοι τώρα έχουν και επισήμως ανακηρυχτεί. Μετά ο μπράτιμος κατά τον ίδιο τρόπο επισκέπτεται όλα τα σπίτια των οποίων τις οικογένειες θέλουν να καλέσουν στο γάμο. Το τσίπουρο εδώ έχει θέσιν προσκλητηρίου.

Είπαμε και πιο πάνω, ότι οι γυναίκες άρχισαν πάλι να συγκεντρώνονται στο σπίτι του γαμπρού. Αυτές παίρνουν τώρα την κουλούρα –μία ή δύο κουλούρες γίνονται μαζί με κανίσκια, άλλα είναι περισσότερο περιποιημένες– και με ένα μαχαίρι, την χαράσσουν σταυρωτά. Μετά την παίρνει η αδελφή του γαμπρού ή εξαδέλφη του, την βάζει στο κεφάλι της επάνω, αρχίζει το τραγούδι και ο χορός μαζί. Μετά την παίρνει άλλη, ή οποία μπαίνει πρώτη, ενώ η πρώτη πήγε τελευταία. Έτσι γίνεται με όλες τις γυναίκες του χορού. Μέχρι να τελειώσει η δουλειά αυτή, πρέπει να τραγουδούν. Τα τραγούδια δε πάντα θα πρέπει να τελειώνουν σε μονό αριθμόν δηλ. 3,5 κλπ.

Στην συνέχεια παίρνει την κουλούρα ένα αγόρι του γαμπρού και την βάζει στο κεφάλι του. Αρχίζει δε το τραγούδι χορεύοντας:

**«Δω τριγύρω στο χορό (δύο φορές)
δαχτυλίδι μου έπεσε (δύο φορές)
ο... (όνομα γαμπρού) το έχασε,
η... (όνομα νύφης) να το βρει (δύο φορές το όνομα της νύφης),
να το βρει να το χαρεί και στο γαμπρό να το δώσουμε,
όσο να'ρθει η Κυριακή να τους στεφανώσουμε».*

Μετά το αγόρι αυτό πηδά τρεις φορές λέγοντας, «*να ζήσ' η νύφη κι ο γαμπρός*» και κομματιάζει την κουλούρα στα τέσσερα. Έπειτα κερνιούνται όλοι από κανένα τσίπουρο και κάθονταν σε ετοιμασμένο τραπέζι. Τρώγουν τα φαγητά, ενώ ξαναρχίζουν πάλι τα τραγούδια, τα οποία κι εδώ θα τελειώσουν σε μονό αριθμό.

Στο τέλος σηκώνονται από το τραπέζι και ξαναχορεύουν. Όταν τελειώσει ο χορός, διαλύονται όλοι και το σπίτι του γαμπρού πλέον ησυχάζει.

Την Παρασκευή, γίνονται μόνο σπιτικές ετοιμασίες.

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ

Το Σάββατο είναι μέρα πολλών ετοιμασιών. Πολλές γυναίκες από το πρωί συγκεντρώνονται εκεί, για να τακτοποιήσουν το σπίτι, να θεραπεύουν κάθε παρουσιαζόμενη ανάγκη και να φροντίσουν για την κατασκευή των φαγητών, τα οποία θ' απαιτηθούν μέχρι την ώρα που όλοι πλέον θα συγκεντρωθούν στο σπίτι της νύφης, για ν' αρχίσει το τελευταίο γλέντι εκεί.

Οι μπράτιμοι όλο το Σάββατο είναι στον γαμπρό και κάνουν κι αυτοί "χουσμέτια" (δουλειές). Το βράδυ όμως συνήθως, μαζί με τους σπιτικούς του γαμπρού συντρώνουν, πίνουν και διασκεδάζουν για λίγο χρόνο.

Το πρωί πάλι πρώτοι έρχονται οι μπράτιμοι στο σπίτι του γαμπρού. Φέρνουν δε ένα δώρο–πουκάμισο, υαλικά κλπ– κι από ένα κανίσκι. Δώρο και κανίσκι φέρνουν και όλοι οι καλεσμένοι. Αυτά συνήθως φέρνονται το πρωί, μέχρι την ώρα που πρόκειται να πάνε να πάρουν την νύφη. Αλλά αφού συγκεντρωθούν όλοι ή πολλοί καλεσμένοι, στρώνεται πάλι τραπέζι, τρώγουν και ξαναρχίζουν τα τραγούδια και ο χορός. Μετά αλλάζουν και «μπαρμπερίζουν» τον γαμπρό. Ας σημειώσω ότι την ώρα αυτή ο γαμπρός έχει κουρευθεί και ξυρισθεί, αλλά αυτοί συμβολικά τον «ξαναξυρίζουν». Τον "κουρέα" τώρα κάνει ο αρχιμπράτιμος, ο οποίος πρέπει να έχει γονείς.

Την ώρα αυτή τραγουδούν το τραγούδι.

*«Ήλιο μ' στην πέτρα κάθεσαι, η πέτρα βγάζ' κρύο νερό

*να μπαρμπερίσουν τον γαμπρό,
κι όλα σου πρέπουν βρε γαμπρέ
κι όλα σου καλοπιάνονται.
Όσα σακάκιαστο τσαρσί (παζάρι-αγορά)
όλα σου πρέπουν βρε γαμπρέ κι όλα σου καλοπιάνονται,
πού' στε δικό μου ελάτε εδώ,
όλοι τριγύρω είμαστεκι όλοι ντουφέκια ρίχνουμε».*

Η ώρα αυτή, είναι ώρα συγκινήσεων. Πολλοί από τούς σπιτικούς του γαμπρού, ίσως και μερικοί εκ των συγγενών, δακρύνουν. Κατά κάποιο τρόπο, τώρα συνειδητοποιείται αρκούντως το γεγονός του γάμου και συλλαμβάνεται ή έννοια της ανεξαρτητοποίησης του παιδιού των.

Σεμια μικρή λεκάνη πού υπάρχει εκεί, ο αρχιμπράτιμος κουρέας ξεπλένει τις σαπουνάδες του ξυρίσματος. Μετά όλοι οι παρευρισκόμενοι στην λεκάνη αυτή, ρίχνουν χρήματα. Τα χρήματα αυτά τα παίρνει ο αρχιμπράτιμος, δίδει δεκαί στους άλλους μπράτιμους κατά την κρίσιν του.-

Αφού τελείωση ή διαδικασία αυτή, ο γαμπρός φιλεί τα χέρια των γονέων του, γονατίζει τρεις φορές μπροστά στα εικονίσματα και μετά βγαίνουν όλοι έξω. Στην πόρτα υπάρχει ένα αντικείμενο σιδερένιο το οποίο πρέπει να πατήσει ο γαμπρός με το δεξί του πόδι, για να γίνει "σιδερένιος".-

Μετά συγκεντρώνονται όλοι στην αυλή και ξεκινούν σε λίγο για τον Νούνο. Ο γαμπρός όμως με δύο μπράτιμους πού έχουν στην μέση έπεται. Όταν φτάσουν εκεί, τούς υποδέχονται στην αυλή άλλα πρόσωπα με χειραψία, τούς οδηγούν μέσα και τους κερνούν. Τώρα παίρνουν τον κουμπάρο και φίλοι μαζί ξεκινούν πάλι για το σπίτι του γαμπρού. Αλλά έχουν μαζί τους και το φλάμπουρο (παντιέρα), το οποίο κρατεί ένας νεαρός και το οποίο έφτιαξε μόνος του ο κουμπάρος.

Το φλάμπουρο, είναι ένα είδος σημαίας, θα μπορούσαμε να πούμε: Αποτελείται από έναν ιστό, στην κορυφή του οποίου υπάρχει ένας ξύλινος σταυρός. Εις το επάνω μέρος του ιστού αναρτάται ένα άσπρο πανί, όπως και η σημαία.

Στο δεξιό και αριστερό άκρο του σταυρού, βάζουν από ένα μήλο ή ένα πορτοκάλι. Ενώ στο επάνω άκρο βάζουν ένα ρόδι. Τα ρόδια τα κρατούν ξερά από τον χρόνο της συγκομιδής των, γι' αυτή τη δουλειά. Τα δύο μήλα συμβολίζουν το αντρόγυνο και το ρόδι τον κουμπάρο. Στο σταυρό του φλάμπουρου βάζουν ακόμη άσπρο η κόκκινο βαμπάκι (ή μαλλί) και κλωνάρια βασιλικού, πού τα "μπήγουν" στα μήλα και στο ρόδι.

Όπως μας επληροφόρησαν οι χωρικοί το φλάμπουρο αυτό εγίνετο στους χρόνους της Τουρκοκρατίας. Οι Τούρκοι δηλαδή είχαν διατάξει, στους γάμους –για να ξεχωρίζουν και να φαίνονται από άλλες επικίνδυνες συγκεντρώσεις– να σηκώνουν το φλάμπουρο. Από τότε δε, χρησιμοποιείται και σήμερα.

Το φλάμπουρο λοιπόν προηγείται και ακολουθεί ή Νουνά με το στεφανομάντηλο. Το στεφανομάντηλο είναι ένα φουστάνι άραφτο του κουμπάρου, πού το προορίζει για την νύφη. Το έχει τοποθετημένο σ' ένα δίσκο, στον οποίον υπάρχουν ακόμη τα κεριά, κουφέτα και κριθάρι με ρύζι που θα ρίχνουν στο αντρόγυνο, όταν στεφανώνεται. Μετά ακολουθεί ο κουμπάρος κτλ. και κατευθύνονται όλοι στο σπίτι του γαμπρού τραγουδώντας. Στην πόρτα τους περιμένει οπατέρας του γαμπρού, ο οποίος πρώτα ασπάζεται το φλάμπουρο, υποδέχεται του Νουνού τα πρόσωπα και μπαίνουν όλοι πάλι μέσα. Εκεί τους κερνούν και ξαναβγαίνουν στη ναυλή του σπιτιού.

Την ώρα αυτή ή μητέρα του γαμπρού παίρνει ένα πιάτο με στραγάλια και κουφέτα, το οποίον δίδει στην Νουνά, αφού της φιλήσει το χέρι. Η Νουνά παίρνει το πιάτο και μοιράζει το περιεχόμενο στους καλεσμένους του Νουνού.

Μετά το Φλάμπουρο μπαίνει, πάλι μπροστά, ακολουθεί ο Νουνός με την συντροφιά του, έπεται το σόι του γαμπρού με τους γνωστούς και στο τέλος είναι ο γαμπρός με τους μπράτιμους. Όλοι, αυτοί τώρα παίρνουν δεξιό δρόμον και κατευθύνονται στο σπίτι της νύφης. Ο αριστερός δρόμος δεν είναι καλός, είναι "γρουσουζής". Στον δρόμο τραγουδούν.

Όταν φτάσουν εκεί οι σπιτικοί της νύφης υποδέχονται πρώτα τον κουμπάρο, το δε φλάμπουρο ασπάζεται ο πατέρας της. Κατόπιν υποδέχονται και τούς άλλους και όλοι μπαίνουν στο

σπίτι. Αλλά μέσα εκεί χωρίζονται. Ο γαμπρός με τούς μπρά-
τιμους πηγαίνουν σε ιδιαίτερο δωμάτιο, όπου βρίσκεται η νύφη
μετα κορίτσια και της τραγουδούν. Εκεί υπάρχει τραπέζι έτοιμο
και τρώγουν, πίνουν και τραγουδούν. Τρώγουν όλοι έκτος από-
την νύφη.

Τούς άλλους επισκέπτες μόνο τούς κερνούν και βγαίνουν
έξω για χορό. Μετά βγαίνουν έξω και μπαίνουν στο χορό, έκτος
φυσικά από την νύφη πού μέσα στο σπίτι την αποχαιρετούν οι
δικοί της.

B. Στο σπίτι της Νύφης

ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗ

Την Πέμπτη τοπρωί σ' ένα δωμάτιο του σπιτιού της νύφης,
απλώνουν τα προικιά της, για να τα ίδουν οι κάτοικοι. Κυρίως
όμως γυναίκες έρχονται στα προικιά, κάθε μια από τις οποίες
φέρνει ένα δώρο—μαγειρικό σκεύος, ύφασμα κλπ—και όσπρια
περί το ένα κιλό ή λουκούμια. Οι γυναίκες δεν φεύγουν αλλά συ-
γκεντρώνονται εκεί. Αφού μαζευτούν πολλές, παίρνουν την κου-
λούρα που έφερε ο γαμπρός, την χαράσσουν στα τέσσερα και
κάνουν ό,τι περιγράψαμε ότι γίνεται και στο σπίτι του γαμπρού.
Επειδή είναι ίδια τα παραλείπουμε. Τραγουδούν όμως το τρα-
γούδι, μεταξύ άλλων:

**«Δω τριγύρω στο χορό, δαχτυλίδι μου'πεσε,
νά τώβρει νιός νά τό χαρεί, γέρος να μη το δώσει,
αν τώβρει η αγάπη μου με γεια να το φορέσει».**

Μετά στρώνεται τραπέζι για να φάνε οι γυναίκες, οι οποίες
ξανατραγουδούν το τραγούδι, που έχουμε ξαναγράψει

Δω σε τούτα τα τραπέζια κτλ.

Αφού τελειώσει το φαγητό, οι ξένες γυναίκες φεύγουν. Του
σπιτιού βέβαια παραμένουν και δείχνουν τα προικιά σε όσους τα
επισκέπτονται. Αυτούς όλους τους κερνάει ένα κορίτσι 16-18
χρονών, που το κάνουν μπρατίμισσα.

Πρέπει να σημειωθεί όμως, ότι την ημέρα αυτή όσες γυναί-
κες έρχονται, καμμία δεν πρέπει στα χέρια της να κρατάει δου-

λειά –πλέξιμο, κέντημα, γνέσιμο κλπ–, διότι μετά θα μαλώνει η πεθερά με την νύφη. Αυτό γίνεται ως το βράδυ, οπότε ησυχάζουν. Την Παρασκευή έκτος από τις συνηθισμένες εργασίες, δεν παρατηρείται άλλο αξιόλογο προς περιγραφήν.

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ

Το Σάββατο το πρωί έρχονται ορισμένοι άνδρες και γυναίκες για να κάνουν τις ετοιμασίες των φαγητών. Στα σπίτι παρατηρείται πυρετός ετοιμασιών. Τα πάντα σε κίνηση. Κόπτοι και έξοδα δεν υπολογίζονται, προκειμένου οι σπιτικοί να φανούν "εν τάξει" στα περίεργα μάτια του κόσμου.

Το απόγευμα τα φαγητά είναι όλα έτοιμα. Κατά τις 8-9 το βράδυ αρχίζουν να έρχονται πάλι οι καλεσμένοι. Κάθε ένας φέρνει μια κουλούρα ή κρασί ή ρύζι κλπ. Αφού συγκεντρωθούν στρώνονται τραπέζια και τρώγουν. Η νύφη τρώγει χωριστά σε δωμάτιο που είναι γεμάτο από κορίτσια, τα οποία τρώγουν κι αυτά.

Όταν τελειώσουν τα φαγητά λέγουν 3 τραγούδια. Μετά σηκώνονται τα τραπέζια και αρχίζει ο χορός, ο οποίος κρατάει μέχρι το πρωί.

Η νύφη χορεύει με όλους, παραμένουσα πάντα πρώτη στον χορό. Κατά την διάρκεια δε του χορού προσφέρονται μεζέδες και ποτά. Το πρωί της Κυριακής όλοι διαλύονται και μένουν οι σπιτικοί, οι οποίοι εκ νέου προβαίνουν στην τακτοποίησιν του σπιτιού.

Το μεσημέρι ξανασυγκεντρώνονται πάλι οι καλεσμένοι να τραγουδήσουν την νύφη. Σ' ένα δωμάτιο του σπιτιού συγκεντρώνονται οι άνδρες και σ' άλλο τα κορίτσια με τις γυναίκες. Εδώ είναι και η νύφη. Στο δωμάτιο αυτό γυναίκες και κορίτσια φιάχνουν ένα ταψί μπομπότα, την οποίαν ψήνουν αμέσως, την μοιράζονται και την τρώγουν. Η νύφη δεν τρώγει καθόλου μπομπότα.

Στο διάστημα αυτό της παρασκευής κτλ. της μπομπότας άλλες γυναίκες και κορίτσια τραγουδούν τη νύφη. Δεν υπάρχει ειδικό τραγούδι, αλλά συνηθισμένα τραγούδια του γάμου. Η νύ-

φη δεν μιλάει καθόλου – κάθεται σε μια καρέκλα με χαμηλωμένα μάτια και κλαίει.

Την ώρα αυτή έρχονται από το σπίτι του γαμπρού γυναίκες και κορίτσια. Ένα κορίτσι με γονείς κρατά μια λειτουργία μικρή και ένα μαχαίρι με μαύρη λαβή. Το μαχαίρι αυτό είναι του γαμπρού. Μέσα στα δωμάτιο αυτό είναι κρεμασμένο από μια κρεμάστρα το φουστάνια της νύφης, που πρόκειται να φορέσει. Το κορίτσι, πού αναφέραμε πλησιάζει στο φουστάνι, και περνά την λειτουργία με το μαχαίρι τρεις φορές από το λαιμό επάνω του φουστανιού και τα βγάζει από κάτω. Μετά τα βάζει πάλι από το ένα μανίκι και τα βγάζει από το άλλο τρεις φορές πάλι. Μετά το μαχαίρι επιστρέφεται στον γαμπρό, ενώ την λειτουργία την βάζουν σε μία τσέπη πού έφιαζαν στο κομπινιζόν της νύφης, η οποία την φέρει επάνω της επί οκτώ ημέρες.

Μια τέτοια λειτουργίτσα φέρει ομοίως και ο γαμπρός επάνω του επί οκτώ ημέρες. Όταν τελειώσει η ενέργεια αυτή, οι γυναίκες του γαμπρού παίρνουν το φουστάνι της νύφης και της το φορούν. Μέχρι να την ντύσουν καλά λέγουν πολλές φορές το τραγούδι.

**«Όσα φουστάνια στο τσαρσί (παζάρι)
όλα σου κάνουν νύφη μου
κι όλα σου πρέπει νύφη μου».*

Μετά οι γυναίκες αυτές φεύγουν και πηγαίνουν πάλι στο σπίτι του γαμπρού. Οι άλλοι που μένουν στο σπίτι χορεύουν. Στο μεταξύ φτάνουν και οι καλεσμένοι του γαμπρού με τον κουμπάρο. Όταν φτάσουν εκεί μπαίνουν όλοι μέσα στα σπίτι. Μέσα μπαίνει και το φλάμπουρο.

Οι γονείς της νύφης στο μπαλκόνι επάνω τους υποδέχονται με χειραψία. Αφού εισέλθουν όλοι μέσα τους κερνούν και μετά όλοι βγαίνουν πάλι στην αυλή.

Μέσα μένουν οι καλεσμένοι της νύφης, οι οποίοι ένας ένας πηγαίνουν και την χαιρετούν. Αυτή πρώτα πηγαίνει μπροστά στα εικονίσματα κάνει τρεις μετάνοιες χωρίς το σημείον του σταυρού και μετά κάθεται κάπου στο δωμάτιο. Εκεί την πλησιάζει ο πατέρας της και την φιλεί, ενώ την χαιρετά συγχρόνως και με χειραψία. Στο χέρι της, δε, βάζει ένα νόμισμα. Αυτή του φιλεί

το χέρι και το χρήματα τα δίνει σε μια άλλη γυναίκα δίπλα της, η οποία της το συγκεντρώνει. Κατά τον ίδιο τρόπο χαιρετούν όλοι την νύφη. Μετά παίρνουν ένα πιάτο και βάζουν μέσα μαύρο κρασί. Εκεί ο πατέρας ή η μητέρα της νύφης ρίχνουν μερικά κέρματα. Στο πιάτο αυτό πηγαίνουν όλοι οι καλεσμένοι και βουτούν λίγο το δάχτυλα, των χεριών τους.

Όταν τελειώσουν, η μητέρα της νύφης παίρνει την κόρη της, παίρνει και το πιάτο αυτό και την πηγαίνει κάτω από το εικονίσματα, όπου της δίνει να πιεί τρεις φορές. Το υπόλοιπο κρασί, η αδελφή της νύφης ή η μητέρα της, το χύνει σε μια άκρη της αυλής που να μη πατιέται. Αυτή παίρνει και τα χρήματα που είχε μέσα.

Όλοι τώρα αρχίζουν να βγαίνουν έξω. Ένας αδελφός της νύφης την πιάνει "αγκαζέ" και την οδηγεί έξω. Αμέσως τότε μπαίνει μέσα ο γαμπρός και με χειραψία χαιρετά πρώτα τον πεθερό και μετά την πεθερά. Αυτοί του εύχονται βέβαια αναλόγως και μετά βγαίνουν όλοι στην αυλή.

Εδώ σχηματίζεται η πομπή για την εκκλησία, όπου θα τελεσθεί το μυστήριο. Μπροστά μπαίνει ο κουμπάρος με το φλάμπουρο. Πίσω του πηγαίνει μια αδελφή του γαμπρού ανύπαντρη –ή εξαδέλφη του– η οποία κρατά στο κεφάλι της ένα δίσκο. Σ' αυτόν υπάρχουν τα παπούτσια που θα φορέσει η νύφη στην εκκλησία, το φουστάνι που θα της δωρίσει ο κουμπάρος και δύο κουλούρες.

Τις κουλούρες αυτές, που έχουν την διάμετρο των στεφάνων, τις εφτιάξανε στο σπίτι του γαμπρού το Σάββατο. Απ' αυτές η μία είναι του γαμπρού και η άλλη της νύφης. Του γαμπρού έχει επάνω έναν σταυρό ενώ της νύφης δεν έχει τίποτε, είναι σκέτη. Ακολουθούν μετά οι καλεσμένοι του γαμπρού και τελευταίοι της νύφης. Όλοι ξεκινούν για την εκκλησία τραγουδώντας. Τραγουδούν το ίδιο τραγούδι, αλλά τμηματικώς και μια φορά οι μεν μια φορά οι δε.

Όταν φτάσουν εκεί βρίσκουν την πόρτα της εκκλησίας κλειστή. Την έχει κλείσει ο παπάς, ο οποίος βρίσκεται μέσα και περιμένει. Προχωρεί ο Νουνός και την κτυπά. Τότε ο παπάς ανοίγει και μπαίνει μέσα. Αμέσως πληρώνει στον παπά τα έξοδα

πού απαιτούνται για την τέλεση του μυστηρίου. Κάτι δίδουν στον παπά και οι μπράτιμοι. Γι' αυτό πολλές φορές ο παπάς, δεν ανοίγει την πόρτα όταν κτυπήσει μόνο ο κουμπάρος, την ανοίγει όταν κτυπήσουν και οι μπράτιμοι. Μ' αυτό τον τρόπο κάνει κάποιος έμμεσο εκβιασμό κατά κάποιο τρόπο, υποδεικνύοντας στους μπρατίμους ότι για να περάσουν μέσα πρέπει κι αυτοί να έχουν έτοιμα τα χρήματα.

Έπειτα μπαίνουν κι άλλοι μέσα. Η μητέρα της νύφης, εκεί πού θα καθίσει το αντρόγυνο να στεφανωθεί στρώνει ένα χρωματιστό σεντόνι. Μετά πατούν επάνω οι δύο νέοι.

Την ώρα αυτή όμως έξω γίνονται άλλες ενέργειες. Γυναίκες χωρίζονται σε δύο ομάδες. Η μία μένει έξω από το Ιερό και η άλλη πηγαίνει στο νεκροταφείο. Εκεί πηγαίνουν για να «φυλάξουν». Φυλάγουν πράγματι τα μέρη αυτά, γιατί την ώρα αυτή γίνονται το μάγια.

Εκείνος πού θέλει να κάνει μάγια, πρέπει από πρώτα να κλέψει τρία καρφιά καινούργια από ένα μαγαζί. Τα καρφιά αυτά τα "μπήγει" στο χώμα είτε έξω από το ιερό είτε μέσα στο νεκροταφείο. Την ώρα αυτή δε το άτομο αυτό λέγει και «λόγια», το οποία δεν εγνώριζε κανείς να μας το ειπεί. Αυτοί δε πουτο ξέρουν δεν το ομολογούν σε άλλους. Με τα μάγια η ευτυχία του ζεύγους καταστρέφεται. Συνήθως αυτοί αρρωσταίνουν από αρρώστιες "πού δεν γιατρεύουν οι γιατροί". Εδώ μάλλον εννοούν διάφορες ψυχικές ασθένειες, όπως είναι ή επιληψία, σχιζοφρένιες κτλ., πού απέναντι των οποίων ή δύναμις της επιστήμης είναι προς το παρόν τουλάχιστον περιορισμένη. Αυτό άφησαν να νοηθεί οι χωριάτες προς τους οποίους κάναμε πολλές ερωτήσεις. Σε άλλη μας δε ερώτηση, τί θα κάνουν εκείνον που θα πιάνουν να κάνει μάγια, μας απήντησαν ότι «θα τον σκοτώσουμε».

Όσοι, έμειναν έξω χορεύουν και τραγουδούν. Μερικοί δε μπράτιμοι πηγαίνουν στο σπίτι της νύφης και παίρνουν το προικιά της. Τα φορτώνουν επάνω στα ζώα ή μερικά τα κρατούν στα χέρια άλλοι και κατευθύνονται στην εκκλησία με το φλάμπουρο. Τα παίρνουν δε όλα. Ακόμη και τις κότες.

Επανερχόμεθα τώρα μέσα στην εκκλησία. Προτού αρχίσει το μυστήριο ο κουμπάρος καρφώνει επάνω στις πλάτες της νύ-

φης και του γαμπρού ένα φουστάνι (ύφασμα) το οποίο κάνει δώρο στην νύφη, ενώ μετά τρεις μπράτιμοι παίρνουν τα παπούτσια της νύφης, πού ήταν στον δίσκο και της τα φορούν. Δεν λένε τίποτε την ώρα αυτή.

Τα παπούτσια πού έβγαλαν τα δίδουν στην μητέρα της, η οποία τα πηγαίνει στο σπίτι της και από το οποίο τα ξαναπαίρνει η νύφη. Το μυστήριο τελείται κανονικά. Μόνο πού στο κρασί πουθα δώσει ο παπάς στο ζεύγος, ρίχνει μέσα και κομματάκια από τις δύο κουλούρες. Μετά τοφλιτζάνι–σε φλιτζάνι τούς το προσφέρει– το τυλίγει σ' ένα μαντήλι και το σπάζει κτυπώντας το στα πόδια ένας τραπεζιού, το οποίον υπάρχει εκεί κοντά. Αυτό γίνεται για την υγεία του ανδρογύνου.

Επίσης την ώρα πού λέγει ο παπάς "ήδε γυνή να φοβάται τον άνδρα", ο γαμπρός ή η νύφη –όποιος προλάβει– πατά τον άλλον, για να φοβάται πράγματι η γυναίκα τον άνδρα της.

Όταν τελειώσουν τα στέφανα βγαίνουν όλοι έξω. Έξω από την πόρτα της εισόδου ο παπάς στους παντρεμένους βάζει πάλι τα στέφανα και αφού τα αλλάξει κανονικά τα βγάζει μετά. Πρέπει δε να σημειωθεί ότι τα στέφανα αποτελούνται από λωρίδες λαμαρίνας.

Στην θέση αυτή βγάζουν από επάνω τους και το φόρεμα της νύφης. Μετά βγάζουν μια φωτογραφία και ξεκινούν πλέον για το σπίτι του γαμπρού. Στο δρόμο τραγουδούν όλοι μόνοι τους ή με όργανα, αν υπάρχουν.

Όταν φτάσουν στην αυλή του σπιτιού λένουν το τραγούδι:

** «Έβγα μάνα παραμάνα στα κάγκελα
ή έβγα μαϊκό στα κάγκελα
έβγα δέξου τον ιγιό σου τί σου φέρνει.
Σου φέρνει μια πέρδικα, μια πέρδικα περδικούλα».*

Τότε βγαίνει η πεθερά με ένα πιάτο στραγάλια, ή οποία φιλεί τη νύφη και της προσφέρει το πιατάκι με τα στραγάλια. Το πιάτο η νύφη το προσφέρει στην συνέχειασε πρόσωπα συγγενικά της. Το πρόσωπο αυτό μοιράζει τα στραγάλια σε όλους τούς άλλους συγγενείς της νύφης, οι οποίοι τα τρώγουν. Μετά παίρνει ένας το

γυάλινο πιάτο, το πετά επάνω σ' ένα τοίχο του σπιτιού και το κομματιάζει λέγοντας: «*Στεριωμένοι ο γαμπρός και ή νύφη*».

Ετοιμάζεται μετά ή νύφη να μπει μέσα. Μπροστά από την πόρτα της εισόδου τής δίδουν να κράτησει στα χέρια της ένα αγοράκι ενός χρόνου περίπου, «*γιανακάνει κι αυτή αγόρι...*». Αυτή χαρίζει στο αγοράκι ένα ζευγάρι σσερέπια (μάλλινες κάλτσες).

Εάν είναι το σπίτι ισόγειο, στο κατώφλι, εάν δε είναι ανώγειο στην σκάλα, βάζουν ένα σσεκούρι, ή άλλο σιδηρούν αντικείμενο, το οποίο πατούν όλοι που θα περάσουν μέσα –και το ανδρόγυνο φυσικά–για να γίνει τούτο σιδερένιο.

Όταν μπουν μέσα, τα μπρατίμια παίρνουν τις δύο κουλούρες και μαζί με το ανδρόγυνο και τον κουμπάρο αρχίζουν όλοι να τις τραβούν, να τις σπάζουν και να τις κομματιάζουν. Αυτό γίνεται για λόγους ψυχαγωγίας μάλλον, διότι αρχίζουν τότε πολλοί να φωνασκούν και να γελούν από το γεγονός αυτό, βλέποντες συγχρόνως ποιοί θα πάρουν το μεγαλύτερο κομμάτι της κουλούρας. Μετά τα κομμάτια αυτά τα μαζεύουν σ' ένα δίσκο και τα κρατούν οκτώ ήμερες, οπότε θα πούμε παρακάτω τί γίνονται.

Στην συνέχεια αρχίζει χορός και λέγονται διάφορα τραγούδια ή παίζουν τα όργανα. Η νύφη κερνά γλυκό και ό γαμπρός, τσίπουρο. Μετά στρώνεται μεγάλο τραπέζι και τρώγουν όλοι έκτος από την νύφη. Αυτή κάθετα σε μια καρέκλα με χαμηλωμένα τα μάτια και δεν μιλά καθόλου. Αν κανένας την χαιρετήσει, αυτή του φιλεί το χέρι και μένει πάλι σιωπηλή. Έτσι κάθετα ώρες ολόκληρες.

Πολλές φορές οι νύφες λιποθυμούν από την κούραση και την εξάντληση. Διότι, πρέπει να σημειώσω, ότι από τότε που πηγαίνει η νύφη στο σπίτι του γαμπρού δεν τρώγει καθόλου. Θα πούμε μέχρι τότε διαρκεί αυτό αλλά αν και είναι τόσο καταπονημένες δεν έχουν το *δικαίωμα* να πάνε λχ. να ξαπλώσουν στο κρεβάτι και να ξεκουραστούν. Πρέπει πρώτα να ζητήσουν άδεια από την Νουνά, η οποία είναι πολύ φειδωλή στις άδειες της... Αν για τον ίδιο λόγο χρειασθεί να φύγει από τό δωμάτιο των τελετών ο γαμπρός πρέπει να το εγκρίνει προηγουμένως ο

Νουνός. Μετά από το φαγητό ξαναχορεύουν πάλι μέχρι το πρωί. Οπότε διαλύονται.

Το πρωί οι μπράτιμοι κάπως κρυφά φιάχνουν ένα μωρό-μπέμπη με πανιά και τον τοποθετούν σ' ένα μπαούλο της νύφης. Εκεί βάζουν επίσης διάφορα πανιά, ψωμιά χαλκώματα κλπ. Κάποιος πηγαίνει δήθεν να ψάξει και βρίσκει τον "μπέμπη" τον οποίον δείχνει και στους άλλους μπράτιμους, οι όποιοι γελούν και φωνάζουν «έφερε μπέμπη η νύφ'».

Μετά όλοι οι μπράτιμοι πλένονται. Γιανα σκουπισθούν τους δωρίζει η νύφη από μια πετσέτα μικρή. Αφού φύγουν και οι μπράτιμοι, ή νύφη αρχίζει και «στολίζει» το σπίτι με τα προικιά της.

Το μεσημέρι παίρνει ένα αγόρι 3-4 χρονών, του δίδει μια κανάτα με κρασί μαύρο και ξεκινούν για το πατρικό της σπίτι. Το αγόρι προηγείται, η νύφη ακολουθεί. Στο δρόμο όσους συναντήσει η νύφη, τους δίδει στραγάλια που τα κρατά σ' ένα μαντήλι. Φτάνει πρώτη ή νύφη και μετά έρχεται και ο γαμπρός. Δεν πηγαίνουν μαζί γιατί ό γαμπρός "ντρέπεται να περπατά" μαζί με την νύφη. Εκεί ή νύφη τρώγει ρύζι πιλάφι χωρίς ψωμί. Κι ο γαμπρός τρώγει ρύζι, αλλά αυτός έχει τοδικαίωμα να τρώγει καί ό,τι άλλο θέλει.

Μετά το φαγητό η νύφη κοιμάται λίγο και ξεκουράζεται. Εάν θέλει μπορεί να κοιμηθεί και ο γαμπρός. Αφού ξυπνήσουν, παίρνει η νύφη ένα αγοράκι πάλι, αλλά από τους δικούς της συγγενείς, εις το οποίον δίνει την κανάτα από την οποίαν όμως άλλαξαν το κρασί και ξαναβαδίζουν κατά τον ίδιο τρόπο προς το σπίτι της.

Αυτό το δρομολόγιο ή νύφη το κάνει συνεχώς μέχρι την ερχόμενη Κυριακή. Τρώγει δε όπως είπαμε μόνο ρύζι σπίτι της μητέρας της κι αυτό γιαναριζώσει. Ο γαμπρός είναι υποχρεωμένος να την ακολουθεί μόνο τρεις μέρες. Μετά αφήνεται στην κρίση του και στις διαθέσεις του. Σήμερα όμως μερικοί άρχισαν να εφαρμόζουν το έθιμο αυτό μόνο μέχρι Τετάρτη.

Η νύφη από την Δευτέρα βράδυ κοιμάται κανονικά στο νέο της σπίτι. Αλλά το πρώτο βράδυ διστάζει να κατακλιθεί στην συ-

ζυγική κλίνη. Κάθεται συνεσταλμένη και αναποφάσιστη. Τότε πηγαίνει η μητέρα του γαμπρού ή η αδελφή του και την οδηγεί αυτή στο συζυγικό κρεβάτι.

Την ερχόμενη Κυριακή συγκεντρώνονται στο σπίτι του γαμπρού όλοι οι μπράτιμοι και τρίβουν τα κομμάτια από κουλούρες που είχαν κρατήσει στον δίσκο. Εκεί τρίβουν τις δυο λειτουργίτσες που κρατούσαν επάνω τους ο γαμπρός και η νύφη. Στα τριμμένα ψωμιά ρίχνουν τυρί και νερό. Το μίγμα αυτό το ανακατεύουν και γίνεται "παπάρα". όλοι τότε πιέζουν την νύφη να φάει παπάρα, αλλά αυτή μένει αναποφάσιστη. Κάποτε παίρνει μια κουταλιά και τότε όλοι θορυβούν λέγοντας: "Πώ, Πώ, πόσο τρώει ή νύφη". Την παπάρα μετά την τρώγουν όλοι μαζί. Ακολουθούν στην συνέχεια τραγούδια και μετά διαλύονται.

Την ημέρα αυτή γίνεται και άλλη εργασία. Το φλάμπουρο μέχρι σήμερα ευρίσκετο στο μπαλκόνι του σπιτιού του γαμπρού. Σήμερα το κατεβάζουν και βγάζουν το πανί. Τα φρούτα αν είναι σε καλή κατάσταση τα τρώγουν. Αν δεν είναι τα βάζει η νύφη μέσα στο σεντούκι, μέχρι πού να καταστραφούν, οπότε τα πετά. Εκεί βάζει και τα μαλλιά για πάντα.

Το πανί και το ξύλο του φλάμπουρου, καθώς και ένα δώρο, συνήθως πουκάμισο, τα παίρνει ένα κορίτσι από το γαμπρό και τα πηγαίνει στον κουμπάρο.

Στις δεκαπέντε μέρες το αντρόγυνο με την πεθερά της νύφης –αν δεν υπάρχει με μια κουνιάδα– κάνουν μερικές επισκέψεις στους πλησιέστερους συγγενείς, οι οποίοι τους προσφέρουν από ένα πιάτο ή μια σουπιέρα.

Αυτό είναι το τέλος των πολλαπλών εκδηλώσεων, οι οποίες με τόση σχολαστικότητα εφαρμόζονται σ' ένα γάμο στο χωριό μας και πολλές από τις οποίες για άλλους είναι ενέργειες περιττές γεμάτες δεισιδαιμονικό συμβολισμό και για άλλους η πύλη η οδηγούσα σε μια μεταφυσική πραγματικότητα.

«Ο ΓΑΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟΝ» (1955)**του Β. Καλογιάννη⁶²**

«Ο Γάμος εις τον Κοκκινοπλόν αποτελεί ένα γραφικότατον λαϊκόν έθιμον, το οποίον—χάριν της ιστορίας του τόπου— κρίνομεν πολύ σκόπιμον ν' αποθανατίσωμεν δια συντόμου περιγραφής, διαφυλλατούσης όμως τα κύρια χαρακτηριστικά της εκδηλώσεως ταύτης.

Δεδομένου μάλιστα ότι ο Κοκκινοπλός, το Λειβάδιον και μερικά ακόμη χωριά της περιοχής Ολύμπου είναι κυρίως βλαχοχώρια, το έθιμον του γάμου ακολουθεί το γενικώτερον έθιμον του Κουτσοβλαχικού γάμου, ο οποίος είναι χαρακτηριστικός εις τα Βαλκάνια.

Κατ' αρχήν πρέπει να ανιστορήσωμεν ότι οι κοπέλλες του Κοκκινοπλού δεν προικίζονται ούτε με χρήματα, ούτε με ακίνητον περιουσίαν, όπως εις ολόκληρον σχεδόν την χώραν, αλλά μόνον με τα απαραίτητα οικιακά σκεύη, τα οποία χαρακτηριστικώς αποκαλούνται εδώ, «σπιτομάζωμα». Κατά τα άλλα, ήτοι από οικονομικής, κοινωνικής κλπ. πλευράς, ισχύουν τα αυτά κριτήρια της λοιπής Ελλάδος.

Ο γάμος διαρκεί οκτώ (8) ολόκληρα ημερονύκτια, ήτοι άρχεται από Κυριακήν και τελειώνει την Κυριακήν.

Την πρώτην Κυριακήν, ο γαμβρός αποστέλλει το λεγόμενον «ειδοποιητήριον», δηλαδή μιαν φιάλην συνήθως γεμάτη με ρακί, τόσον εις το σπιτικόν της νύμφης όσον και εις τον κουμπάρον, ο οποίος εις τον Κοκκινοπλόν αποκαλείται «νουνός» και είναι κληρονομικός (κουμπάρος, στεφανωστής και βαπτιστής) από γεννεάς εις γεννεάν.

Την Δευτέρα, Τρίτη και Τετάρτην ημέρα της γαμηλίου εβδομάδος, οι συγγενείς αμφοτέρων των μερών ασχολούνται με τις σοβαρώτερες προετοιμασίες του γάμου.

---

⁶² Καλογιάννης Β., *Η ιστορία του Κοκκινοπλού*, Λάρισα 1955, σσ. 75-87.

Την Πέμπτην, ο γαμπρός και το οικογενειακό του, αποστέλλουν εις το σπιτικόν της νύμφης, συμβολικώς το «προζύμι» δια να «πιαστούν τα προζύμια» και ακολούθως να ζυμωθούν αι κουλούρες του γάμου, αι οποίαι ψήνονται σταις γάστρες του σπιτιού.

Τας εσπέρας της ίδιας ημέρας εις το σπίτι της νύμφης, αι φίλοι αυτής, ζυμώνουν από το ίδιον προζύμι, εν μέσω κρατερής οικογενειακής διασκεδάσεως, το ψωμί του γάμου. Τόσον όσον προβλέπεται ότι θα καταναλώθη κατά την διάρκειαν του πολυήμερου ομαδικού γλεντιού. Προς τούτο χρησιμοποιείται ύδωρ το οποίον πρέπει να προέρχεται από τρεις βρύσες και το οποίον προμηθεύονται «αμίλητα και άφωνα» τρία αγόρια, τα οποία πρέπει να έχουν εν ζωή μητέρα και πατέρα.

Το μεσημέρι της αυτής ημέρας, οι συνδαιτημώνες τρώγουν την κουλούρα ή Κουλάκου, όπως συνοπτικώς αποκαλείται αυτή και η οποία προέρχεται εξ ανταλλαγής με ετέρα τοιαύτην του γαμβρού ή της νύμφης.

Την αυτήν ημέραν επίσης, ο γαμβρός στέλνει και προσκαλεί με το καθιερωμένον παγούρι πλήρες ρακίου, τα μπρατίμια ή βλάμηδές του, οίτινες και θα του συμπαρασταθούν εις τους γάμους του.

Η Παρασκευή είναι και αυτή αφιερωμένη εις τας πυρετώδεις προετοιμασίας του «*Σαββατοκύριακου*», το γάμο.

Την ημέρα του Σαββάτου και ιδίως το βράδυ, ο γαμβρός συγκεντρώνει εις το σπίτι του τους μπρατίμους του και τους πλέον στενούς εκ των συγγενών του και επιδίδονται άπαντες εις γλέντι ή επιλεγόμενον τοπικώς εις την τουρκικήν «μουχαμπέτι».

Στο σπίτι της νύμφης πάλιν, προσκαλείται όλον το «*συγγενολόγι*», όπου λαμβάνει χώραν και εκεί άλλο, μεγαλύτερον γλέντι.

Το Σαββατόβραδον αφιερούται εις την προσκόμισιν και τακτοποίησιν των δώρων, τα οποία συνηθίζουν να δωρίζουν εις την νύμφην την προταιρέαν του γάμου της.

Την Κυριακήν το πρωί, από τα εξημερώματα αμφότερα τα «σόια» αρχίζουν τα προσκλητήρια επισήμως δια των μπρατιμιών του γαμπρού και δια των μπρατιμισιών της νύμφης, οι οποίοι φορούν εις τους λαιμούς των λευκά με μαντήλια άπαντες.

Εις το σπίτι του γαμβρού, το πρωινόν πάντα γίνεται η μικρά τελετή του ξυρίσματος του γαμβρού από τα μπρατίμια συμβολικώς, ενώ όλοι οι συγγενείς ρίπτουν τον «οβολόν» των εις μίαν παρακείμενη λεκάνη πλήρην ύδατος. Το ποσόν που συγκεντρύεται το παίρνουν οι μπράτιμοι, δια τους «κόπους» των.

Κατά την διάρκειαν του ξυρίσματος, τα αστεία και τα άσματα, δημιουργούν κατάστασιν ευθυμίας, η οποία κορυφούται στο τελευταίον ξύρισμα του γαμπρού δια να είναι ο πλέον φρέσκος όλων. (Παράλληλα) τραγουδούν (το εξής τραγουδί):

**«Αετός στην πέτρα κάθεσαι κι' η πέτρα βγαζ' κρύο νερό,
να μπαρμπερίσουν το γαμπρό που είστε δικοίμ' ελάτ' εδώ.*

Όλοι τριγύρω είμαστε κι' όλο ντουφέκια ρίχνουμε ...»

Προφανώς ο τελευταίος στίχος, υποστηρίζει την αρχαίαν συνήθειαν της απαγωγής της νύμφης, κατά την οποίαν η γαμήλιος πομπή ήτο μια μικρογραφία ολοκλήρου μάχης.

Εν συνεχεία ενδύουν τον γαμβρόν με τα γαμβριάτικα του ενώ η μητέρα του την ιδίαν στιγμήν δωρίζει και φορεί η ίδια εις τους λαιμούς των μπρατιμιών τα λευκά μανδήλια του γάμου, τα οποία δηλοποιούν την ιδιότητα των.

Κατά το ντύσιμον του γαμβρού, παρ' όλων άδεται το τραγούδι:

*«Όλα του πρέπουν του γαμπρού κι όλα του καλοπρέπουν...»,

και ακολουθεί εις κάθε επανάληψιν τής ως άνω στροφής ο προσδιορισμός καθ' ενός εκ των ενδυμάτων του με κατάλληλα λόγια ενώ ταυτοχρόνως διαπερνούν από τα ανοίγματα των ρούχων και ιδιαίτερα από τα μανίκια αυτών, ένα μικρό μαυρομάνικο μαχαίρι, το οποίον υποτίθεται ότι «είναι για την κακήν ώρα και για το μάτιασμα».

Ακολουθως, αντιπροσωπεΐα του γαμβρού εκ γυναικών συγγενισών του, αποστέλλεται εις την οικίαν της νύμφης, με το μαχαϊρίδιον, δια του οποίου επιτελείται η ίδια μικροτελετή.

Μετά τα ως άνω προεόρτια, ο γαμβρός, μεθ' όλων των συγγενών του, εκκινά εν πομπή και κατευθύνεται προς την οικίαν του κουμπάρου, ο οποίος από του Σαββάτου ήδη, έχει ανηρτημένον εις το υψηλότερον σημείον του σπιτιού του το φλάμπουρο.

Οι Βλάχοι γενικώς, σαρακατσαναίοι, κουτσοβλάχοι κλπ. και ειδικώς οι Κοκκινοπλιώται τοιούτοι, περιβάλλουν το Φλάμπουρον ή φλαμπουριά με μεγάλον σέβας και στοργήν μαζί, διότι δι' αυτούς είναι το ιερόν σύμβολον του γάμου.

Από παλαιών χρόνων και μέχρι της σήμερον το έθιμον του φλάμπουρου εξακολουθεί να δεσπόζει του γάμου εις οιανδήποτε περίστασιν και από οιοδήποτε συνθήκας.

Εις τον Κοκκινοπλόν, το φλάμπουρον συνηθίζεται να συναποτελείται από έναν επιμύκη ευθύ δενδρόκλαδον ή από χονδρόν καλάμι, το οποίον καταλήγει εις την κορυφήν που την στολίζει ένας μαύρος σταυρός, επί των μυτερών αιχμών του οποίου καρφώνονται ανά εν ρόδιον και δύο μήλα – σταυριστά. Το πανί του φλάμπουρου, εδώ είναι μια ελληνική σημαϊούλα, καταλλήλως προσδεδεμένη κάτωθι του σταυρού και ένα μανδήλι, ολόλευκο – συνήθως μεταξωτόν– εν μέσω μαλλίου ή βάμβακος. Τα οποία βάφονται κόκκινα μαζί με τα πασχαλινά αυγά της Μεγάλης Πέμπτης.

Το Φλάμπουρον κρατεί πάντα ο επιλεγόμενος φλαμπουριάρης, όστις συνήθως είναι ένα αγόρι, συγγενές προς τον γαμβρόν με ζώντας τους γονείς του.

Μόλις η πομπή του γάμου πλησιάσει εις το σπίτι της νύμφης, εξέρχεται εις το κατώφλι ο πατέρας της, φιλεί το φλάμπουρο και μετά παραγγέλλει γενικόν κέρασμα μέχρις ότου εξέλθη η νύφη εις την αυλήν.

Την ώραν εκείνην η νύμφη αποχαιρετά ένανέναν τους ειδικούς της, τραγουδιστά, οι οποίοι ταυτοχρόνως, βρέχουν τα δάκτυλά των εις το κρασί που έχει χυθή εις ένα πιάτο και ακολου-

θως αφού ευχηθούν εις την νύμφην της δίδουν να πιή από το ευλογημένον κρασί του γάμου.

Μετά ταύτα και ενώ οι πάντες ρίπτουν ρύζι επί τους ζεύγους δια να «στεργιώση και ριζώση» το νοικοκυριό του, ή γαμήλιος πομπή ξεκινά δια την εκκλησίαν, προπορευομένου του φλάμπουρου και ακολουθούντων του νυμφικού ζεύγους, του κουμπάρου, των συμπεθέρων και των συγγενών και φίλων οι οποίοι πλαισιώνουν τον γάμον.

Η νύμφη φορούσα λευκό πέπλο, το οποίον απεκαλείται «πεσκίρο» κατά τα παλαιά χρόνια, και το οποίον εξέλειπεν επί των ημερών μας, υποβαστάζεται από την τιμητική της συνοδείαν την οποίαν αποτελούν ή δύο αδέρφια της ή ελλείπει τούτων, υπό δύο εκ των στενοτέρων συγγενών της.

Κατά την οδοιπορίαν της γαμηλίου πομπής προς τον ναόν ένθα δι' εντολής της Ιεράς Συνόδου τελούνται πλέον άπαντα τα μυστήρια, οι πορευόμενοι τραγουδούν κατά παρέας (γαμβρού, νύμφης, κουμπάρου, συμπεθερικών κ.λπ.).

**«Ένα κομμάτι σύννεφο κι' ένα κομμάτι αντάρα...
Κι' αυτό, δεν ήταν σύννεφο, κι' ούτε κομμάτι αντάρα,
μον' ήταν τσούπρα του παππά οπούρχεται απ' τ' αμπέλια.
Φέρνει τα μήλα στην ποδιά τα κίτρα στο μαντήλι.
Δύο εγώ της γύρεψα κι' αυτή μου δίνει πέντε.
Δε θέλω 'γω τα μήλα σου τα τσαλαπατημένα
μόν' θέλω αυτά απ' τον κόρφο σου τα μοσχομυρισμένα...»*

Καθώς δε η γαμήλιος συνοδεία καταφθάνει έμπροσθεν της εκκλησίας, της οποίας η θύρα παραμένει εξεπίτηδες κλειστή, η ομήγυρις τραγουδά:

**«Μαρμαροκκλησίτσα, ανοίξετε
ν'άρθη η Ζερβοπούλα να εκκλησιαστή.
Τι έχει πέντε μέρες που περιπατεί ν' εκκλησιά
δεν βρήκε να βλογιαστή.
ούδε και παππά να στεφανωθή...».*

Μετά ταύτα ολόκληρος η πομπή εισέρχεται δια της θύρας του ναού εντός αυτού και τελείται κατανυκτικώς και χαρούμενα

το μυστήριο του γάμου, μετά το πέρας του οποίου, επιστρέφοντες άπαντες προς την οικίαν του γαμβρού τραγουδούν:

**«Πέντε μήνες περπατούσα το γιαλό, γιαλό,
για να βρω καλή γυναίκα για να παντρεφτώ.
Και πάει σα και τη βρήκα μες στο γκιούλ μπαχτσέ.
Βρίσκω κόρη που κοιμούνταν στα τριαντάφυλλα,
έσκυπα να την φιλήσω, δεν με δέχεται
και της τάζω κολωνάτα, ρούσικα φλωριά, χαμογέλασε ...»
κλπ.*

Επίσης διά τον κουμπάρων τραγουδούν το κάτωθι χαρακτηριστικόν ασμάτιον:

**«Μες στην πόλη πήγα κι ήρθα τέτοιον κυρ νουνό δεν βρήκα.
Περπατεί και καμαρώνει, καμαρώνει τους κουμπάρους» κ.λπ.*

Επιστρέφοντες εις την οικίαν του γαμβρού οι συγγενείς της νύμφης, σταματούν το ζεύγος, προ της θύρας τραγουδώντας:

**«Έβγα μάνα, παραμάνα έβγα δέξου τον υγιό σου
πάει μόνος κι ήρθε ζευγάρι» κλπ.*

Ακολουθεί το κέρασμα ή «δέξιμο» και η προσφορά εδεσμάτων ως είναι τα στραγάλια, αι σταφίδες και τα κουφέτα, τα οποία προσφέρονται εντός υαλίνου πιάτου, το οποίον μετα ταύτα θρυμματίζεται αμέσως εις την αυλόπορταν του γαμβρού, δια να φέρη «γούρι».

Οπίσω, έρχεται η προίκα της νύμφης, η «αρμάτα», όπως αποκαλείται, η οποία είναι φορτωμένη εις ένα ή δύο ζώα, δεδομένου ότι, ως ήδη εγράψαμεν, αύτη δεν περιλαμβάνει άλλο τι από τας στρώσεις, ρούχα κλπ. απαραίτητα δια το νέον ζεύγος. Τούτο συνέβαινε πολύ παλαιότερον ενώ τώρα, ως και εις την λοιπήν Ελλάδα, τα προικιά αποστέλλονται από της προηγουμένης και στολίζουν τον οίκον του γαμβρού.

Εν πάση όμως περιπτώσει, κατά την πομπήν της προικός συνηθίζεται άλλοτε να άδεται καθ' οδόν το εξής τραγούδι:

**«Μωρ' τι σας κακοφαίνεται μωρέ βλαχογειτόνοι
πούρθαμεν στο χωριό σας.*

*Σας πήραμαν το μάλαμα, το καθαρό τ' ασήμι,
σας άφκαμαν το χάλκωμα τους παληοντενεκέδες ...»*

Τέλος επακολουθεί ημερονύκτιος διασκέδασις εις τον οίκον του γαμβρού, η οποία διαρκεί μέχρι και της Δευτέρας. Εις αυτό το μεταξύ η νύμφη, ο γαμβρός και τα συμπεθερικά χορεύουν, συνοδεύει λαϊκών οργάνων εις το Κέντρον του χωριού ή μεσοχώρι ή χοροστάσι.

Την Τρίτην τέλος ο γαμβρός, η νύφη και οι μπράτιμοι και μπρατίμισες, «κονεύουν» πάνε και τρώγουν δηλαδή εις το σπιτικό της νύμφης.

Εκεί τους παρατίθεται πλούσιο γεύμα, του οποίου κυριαρχεί η κατ' έθιμον απαραίτητος πηήτα της πενθεράς του γαμβρού. Εν τω μεταξύ ο χορός με τον αργόν σκοπόν των Βλάχων οι οποίοι φέρουν ποτήρια πλήρη οίνου εις την κεφαλήν ενώ χορεύουν, εντυπωσιάζει τα μέγιστα τον ξένον επισκέπτην.

Επιστρέφοντες οι ανωτέρω μετά το γενναίον φαγοπότιον, οι μπράτιμοι του γαμβρού, παραλαμβάνουν και το ταψίον μαζί των και το κτυπούν δυνατά καθ' οδόν, πετώντας προς όλας τα κατευθύνσεις σκώματα και αθώας ειρωνίας δια το πάρσιμο της νύμφης.

Αυτό εν συνόψει είναι το ακολουθούμενον και σήμερον έθιμον του γάμου εις τα βλαχοχώρια του Ολύμπου και εις τον Κοκκινοπλόν, με τας αναγκαίας παραλλαγάς φυσικά, τας οποίας επέβαλεν η εξέλιξις και η ανάγκη της προσαρμογής εις τας νέας σήμερον υφισταμένας οικονομικάς, κοινωνικάς κλπ. συνθήκας ζωής.

Πάντως το έθιμον του βλάχικου γάμου, διατηρεί όλην του την υφήν εις ωραιότατα, γραφικότητα και ωραίας εθνοτοπικάς παραδόσεις, τας οποίας μόνον η επιστήμη της Λαογραφίας δύναται πλέον να διατηρήση δια το αρχείον της ιστορίας».

Καλύβια 1964: η νύφη κατεβαίνει τα σκαλοπάτια του πατρικού της σπιτιού για να οδηγηθεί στην εκκλησία, για τα «στέφανα», ενώ συνοδεύεται από τους οικείους της με τραγούδι, αλλά και δάκρια συγκίνησης.

Κοκκινοπλός 1936: νεόπανδρο ζευγάρι (Δημήτριος ή Καπετάνιος και Αναστασία Καϊμακάμη) ποζάρι στο φωτογραφικό φακό λίγο μετά τα στέφανα, έξω από την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Αξίζει να σημειωθεί ότι για τις ανάγκες της φωτογράφισης η νύφη έπρεπε να ακουμπά με το χέρι της τον ώμο του γαμπρού, κάτι που εκείνη την εποχή προκαλούσε ανύποπτη ντροπή.

Επάνω, Ασπρόχωμα 1961: αναμνηστική φωτογραφία νεόνυμφων με τους οικίους τους.

Κάτω, Καλύβια 2-5-1965: αναμνηστική φωτογραφία νεόνυμφων στον παλιό Αϊ Γιώργη.

Κοκκινοπλός αρχές δεκαετίας '60: στιγμιότυπα από γαμήλιους χορούς στην αυλή της Αγίας Παρασκευής, με τη συνοδεία γκαΐντας από τον μπάρμπα Αντώνη Ψαριάη (γεν. 1929).

Στιγμιότυπα από την αναπαράσταση του Κοκκινοπλίτικου Γάμου στο 10^ο Αντάμωμα των Κοκκινοπλιτών (1995).

Επάνω: οι γνωστοί Κοκκινοπλίτες καλλιτέχνες, από την Κατερίνη (Ζ. Παπαζήσης, Ν. Καστανάρας, αείμνηστος Σάκης Νταμπάκης), οι οποίοι για 40 και πλέον χρόνια υπηρετούν το παραδοσιακό τραγούδι- κλαρίνο, σε τοπικό και πανελλήνιο επίπεδο.

Κάτω: οι παλιοί Κοκκινοπλίτες γκαϊτανζήδες, μπάρμπα Χρήσ. Μπεκιάρης (γεν. 1931) και μπάρμπα Αντ. Ψαριάς (γεν. 1929), από το Δίον και το Σβορώνο αντίστοιχα. Παλιά έπαιζαν στους γάμους και στα πανηγύρια των Κοκ/λιτών, ενώ σήμερα παίζουν μόνο όταν το απαιτούν οι περιστάσεις (αναβίωση εθίμων, τηλεοπτική σταθμοί, μαγνητοφωνήσεις κτλ.).

Τρεις από τους τελευταίους Κοκ/λίτες φλογεράδες (Νταμπώσης Τσίλας., Γούλας Μπουσανάκης, Μανώλης Μάκης). Δυστυχώς, δεν ακούγεται πια η γλυκιά και παραπονιαρική μελωδία της φλογέρας των τσοπάνων του παλιού καιρού. Λέγεται ότι μερικοί τσοπάνιδες έπαιζαν τη φλογέρα τις νύχτες, τόσο μαγευτικά και παραπονιαρικά, ώστε έκαναν τις κοπέλες να τους ερωτευτούν.

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Α. ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΡΟΣΟΦΙΑ

α. Γενικά

Ένα μεγάλο κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί μέρος του λαϊκού πολιτισμού των Κοκκινοπλιτών του παλιού καιρού είναι οι διάφορες πρακτικές (βεντούζες, μετρήματα, τριψίματα κτλ.) και τα πολυάριθμα γιατροσόφια. Πρόκειται για χειρονακτικούς χειρισμούς και αυτοσχέδια φάρμακα –κυρίως από βότανα– τα οποία χρησιμοποιούσαν για να αντιμετωπίσουν τις αρρώστιες, τους τραυματισμούς, τα πιασίματα και ότι άλλο είχε σχέση με την αποκατάσταση της σωματικής και ψυχικής υγείας των ανθρώπων, αλλά και των ζώων⁶³.

Ένα άλλο πολύ ενδιαφέρον θέμα είναι οι δοξασίες, οι θρησκοληψίες και οι δεισιδαιμονίες των Κοκκινοπλιτών, αφού όλα αυτά τους επηρέαζαν άμεσα στον κύκλο του χρόνου και της ζωής.

Παρά το ότι τα παραπάνω θέματα αποτελούν μέρος του επόμενου βιβλίου, παρατίθεται το παρόν κεφάλαιο. Αφορμή αποτέλεσε ο σεβαστός Δάσκαλος κ. Κ. Βραχνιάς⁶⁴, ο οποίος σε κάποια από τα τελευταία γράμματα, που έστειλε στο συγγραφέα έκανε αναφορά στις πρακτικές, στα γιατροσόφια, στις δοξασίες και τις δεισιδαιμονίες των Κοκκινοπλιτών. Όλα αυτά τα γνώρισε

---

⁶³ Για την κάθε περίπτωση, όπως Στομάχι, ψώρα, μπλίντα, ευκοίλια, αιμορραγία, κιτρινάδα, βήχας, πονοκέφαλος, κρυολόγημα, ρευματισμοί, κτυπήματα, κοψίματα, τσιμπήματα, πέτρα νεφρών κ.τλ. χρησιμοποιούσαν ειδικά γιατροσόφια, πρακτικές και οδηγίες.

⁶⁴ Όπως σημειώθηκε και σε άλλο κεφάλαιο ο κ. Βραχνιάς, ο οποίος υπηρέτησε στα Καλύβια, από το 1958 έως το 1962, ήταν δάσκαλος του συγγραφέα. Μεταξύ του δασκάλου και του μαθητή διατηρήθηκε για μισό αιώνα αγνή φιλία, αγάπη και σεβασμός.

και τα βίωσε την εποχή που υπηρετούσε στα Καλύβια (1958-1962). Όπως θα φανεί και στη συνέχεια τα κείμενά του δεν έχουν μόνο ιστορική αξία, αλλά είναι επίσης διδακτικά και επίκαιρα, χωρίς βέβαια να λείπει και το χιούμορ, ένα από τα χαρίσματα του σοφού δασκάλου.

Με την ευκαιρία παρατίθενται σχόλια και εμπειρίες του ίδιου του συγγραφέα, ο οποίος στις δεκαετίες του 50' και του 60' τα βίωσε όλα αυτά στο χωριό, ως μικρό παιδί και έφηβος, όπως και οι συνομήλικοί του.

β. Εξαγωγές δοντιών και γιατροσόφια

Τί να γράψει και τί να αφήσει κανείς για τις προσωπικές και οικογενειακές εμπειρίες από τους οδοντόπονους, τις εξαγωγές και τα «ιλιάτσια» (γιατροσόφια) των δεκαετιών του '50 και '60; Το στίππουρο, η καμένη βελόνα πλεξίματος, το «από σκύλου» (μαγαρισμένο)⁶⁵ και από πάνω το «διάβασμα» και το «ξεμάτιασμα», αποτελούσαν τις βασικές και μοναδικές βοήθειες για τους αφόρητους οδοντόπονους.

Αν τίποτε από όλα αυτά δεν βοηθούσε, το λόγο στα Καλύβια τον είχε κυρίως ο μπάρμπα-Τάκης ο Παπαζήσης με την τανάλια που πετάλωνε τα μουλάρια. Πριν καλά καλά να δει το δόντι –είτε ήταν πρησμένο, είτε ξεπρησμένο– το πρώτο που έλεγε ο μακαρίτης ήταν η φράση «άντερε χαμένι, αυτό δεν είναι τίποτι». Αν ήσουν τυχερός σου έβγαζε το δόντι που πονούσε. Κάποιες φορές όμως σου έδινε δυο δόντια στο χέρι και σου έλεγε «άντε ρε χαμένι, περδίκι είσαι. Ρίξτα στα κεραμίδια, πες πάρει από κόκαλου και δώσιμει από σίδερου και θα φυτρώσουν άλλα τόσα και περισσότερα».

---

⁶⁵ Πρόκειται για τα γεννητικά όργανα (όρχεις) του σκυλιού, τα οποία με κατάλληλη επεξεργασία τα έκαναν σαν αλοιφή. Το γιατροσόφι αυτό το φύλαγαν σε ειδικό βαζάκι και το χρησιμοποιούσαν για τέτοιες περιπτώσεις. Στα βλάχικα το γιατροσόφι αυτό το ονόμαζαν «ντι κάνι» (από σκυλί). Το έλεγαν και «μαγαρισμένο». Η θεία Ανδρονίκη Μπουροζίκα είχε το παραπάνω γιατροσόφι σε ένα μελανοδοχείο, το οποίο ήταν βουλωβμένο με κουκούτσι απο καλαμπόκι και το διέθεται στη γειτονιά «δια πάσαν νόσον....».

Είναι βέβαιο ότι για τους πονόδοντους, τις επιτόπιες εξαγωγές (με τανάλια, με σχοινί ή με χέρι) και τα γιατροσόφια της εποχής εκείνης, όλοι οι παλιοί έχουν να διηγηθούν άπειρα περιστατικά.

Ας αφήσουμε όμως τον σεβαστό Δάσκαλο, τον κ. Κ. Βραχνιά να μας διηγηθεί μια από τις πολλές ιστορίες, που έζησε και ο ίδιος:

Βόλος 28 Αυγούστου 2012

«...Πάντως Βασίλη μέ την σημερινή ευκαιρία θά σου διηγηθώ καί κάτι ακόμη, από τήν τότε πραγματικότητα, που έχει καί αυτό τήν αξιοπρόσεκτη ιδιαιτερότητα του. Υπήρχε λοιπόν στό χωριό ένας παππούς, που τόν αποκαλούσαν οί άνθρωποι «αστρονόμο», διότι τους έλεγε τί καιρό θά έχουν⁶⁶. Αν θυμάμαι καλά ό ίδιος είχε καί μιά τανάλια (δοντάγρα μου τήν έλεγαν), μέ τήν οποία έβγαζε τά χαλασμένα δόντια τών ανθρώπων, βεβαίως χωρίς νάρκωση καί κάποιες φορές στό ...καφενείο! Όταν τό άκουσα αυτό ανατρίχιασα! Συγκλονίστηκα! Τό κράτησα στά «ύπ'όψιν» μου καί όταν κατέβηκα στόν Βόλο ρώτησα τόν οδοντίατρο μου τί φάρμακο θα μπορούσα νά πάρω, γιά νά ανακουφίζω τους ανθρώπους που πονούσαν από τά χαλασμένα τους δόντια.

Μου είπε: Κρεόζωτον. Μ' ενα βαμβακάκι θά τό βάζετε στό χαλασμένο δόντι. Μόνο που νά ξέρουν οί άνθρωποι ότι τό δόντι αυτό θά καταστρέφεται.

Έτσι καί έγινε. Όταν τους έλεγα τους «αρρώστους» μου ότι ό πόνος από τό δόντι θά περάση, αλλά τό δόντι θά καταστραφή, μου λέγανε: Αυτό τώρα είναι καταστραμμένο. Βάλε τό φάρμακο νά ησυχάσω...

---

⁶⁶ Πρόκειται για τον μπάρμπα-Γιώργη Μπουρουζικά, ή Γάλλο (1900-1984), ο οποίος έβγαζε δόντια, μελετούσε τα «μερομήνια» και έκανε ενστικτωδώς μετεωρολογικές προβλέψεις, εβδομάδας, μηνός, και χρόνου. Ο μακαρίτης ο «μπάρμπα-Γάλλος», ήταν καλόκαρδος, σοφός και συνετός άνθρωπος, που γνώριζε πολλές ιστορίες, ενώ ήταν και τραυματίας πολέμου, από τη μικρασιατική εκστρατεία 1919-1922 .

Κάποιο μεσονύκτιο άκουσα χτύπους στην πόρτα. Ποιος είναι; Φώναξα. Εγώ ό Στέργιος ό Νάνος. Κοντεύω, δάσκαλε, νά τρελαθώ άπό τόν πονόδοντο... Κατάλαβα. Σηκώθηκα του άνοιξα την πόρτα καί μπήκε μέσα στό δωμάτιο μου. Άναψα την λάμπα καί φρόντισα νά μαντέψω ποιό ήταν τό δόντι του που πονούσε. "Έβαλα τό βαμβακάκι εκεί που νόμιζα καί ό «ασθενής» απήλθε. Πήγε στό σπίτι του καί κοιμήθηκε χορταστικά! Κατά τό απόγευμα συναντηθήκαμε καί μου είπε: Δάσκαλε, τό φάρμακο που μου έβαλες ήταν τέλειο. Μέχρι να κατέβω τίς σκάλες ό πόνος πέρασε! Βλέπεις όταν γίνη καλή...διάγνωση τότε ή θεραπεία είναι καί αυτή άκρως αποτελεσματική!... 'Εμείς οί δάσκαλοι «τω καιρω εκείνω» ήμασταν καί πολυτεχνίτες!...

Ο δάσκαλος ήταν γιά τό χωριό ευλογία, εκτός άν συνέβαινε νά είναι κακού χαρακτήρος. Στο αρχείο μου υπήρχε καί μιá εργασία μου γιά τήν προσωπικότητα του δασκάλου καί σου τήν στέλνω. Αξίζει τόν κόπο νά τήν διάβασης καί μή παραξευευθής πού είναι λίγο κακογραμμένη. Είναι όμως εργασία ανθρωπιás καί εύθύνης....Σήμερα;....

Στίς μέρες μας οί άνθρωποι, εν πολλοίς, γκρεμίζουν τά πάντα καί μέ τά χέρια καί μέ τά πόδια καί μέ τόν λόγο. Μπουλντόζες έγιναν, γι' αυτό γέμισε ό κόσμος από ναυάγια καί γκρεμισμένες αξίες.Ο Ντιστογιέφσκυ είπε: Όπου δέν υπάρχει θεός τά πάντα επιτρέπονται. Καί όπου επιτρέπονται τά πάντα διαφεντεύει ό διάβολος, οπότε όλοι καί όλα τότε, αγαπητέ μου Βασίλη, πηγαίνουν κατά διαβόλου!».

Τί να πει και τί να προσθέσει κανείς στα παραπάνω σοφά λόγια (γεμάτα όμως παράπονο και πόνο), που βγαίνουν από την ψυχή ενός πραγματικού Δασκάλου;

Ας δούμε μια άλλη εμπειρία του κ. Βραχινιά, που έχει σχέση με την ιατρική περίθαλψη, τις πρακτικές, τα γιατροσόφια και τις δοξασίες της εποχής εκείνης. Σχολιάζει, μεταξύ άλλων, την υγειονομική κατάσταση, τις συνθήκες διαβίωσης και τις προλήψεις των μεταπολεμικών Καλυβιωτών και της ευρύτερης περιο-

χής. Το παρακάτω κείμενο προέρχεται από το βιβλίο του σεβαστού δασκάλου με τίτλο «ΒΙΩΜΑΤΑ»⁶⁷:

«Στην αρχή του σχολικού έτους πολλά παιδιά είναι βρώμικα και γεμάτα μέ σπυριά, που οφείλονται κυρίως στην έλλειψη καθαριότητας αλλά και στην ασιτία. Δεν θά παραλείψω νά σας διηγηθώ ένα μόνο περιστατικό, πού αφορούσε μαθητή μου. Έλειπε κάποιες μέρες από τό σχολείο και μου είπαν τά παιδιά ότι ήταν άρρωστος. Πήγα στό σπίτι του νά ιδώ σέ ποιά κατάσταση βρίσκεται. Τόν βρήκα νά είναι σκεπασμένος μέ μία βελέντζα, δίπλα από τό τζάκι. Έβηχε όμως πολύ και ρώτησα τη μητέρα του αν του έδωσε κάτι ο γιατρός.

–Απάντηση: «Δεν τόν πήγα στόν γιατρό, Δάσκαλε..»

–Κακώς, τής είπα, διότι τό παιδί βήχει πολύ και δεν ξέρεις τί μπορεί νά σημαίνει αυτός ό βήχας...

–«Δίκιο έχεις, Δάσκαλε, αλλά...»

–Τί αλλά;

–«Νά, δέν μ' άφησαν οί γριές!...»

–Οί γριές; Τί είναι αυτές πάλι!

Οί γριές είναι τό ανώτατο υγειονομικό συμβούλιο κάθε, σχεδόν, χωριού τής περιοχής! Τούτο «συνεδριάζει» συνήθως εκτάκτως, όταν οί ανάγκες τό απαιτήσουν. Αμέσως κάθε του μέλος-γριά είναι έτοιμο μπροστά σέ κάθε περίπτωση ασθενείας νά υποδείξη και τό κατάλληλο κατάπλασμα! Καταπλάσματα υπάρχουν για όλες τίς αρρώστιες. Όπου όμως τό κατάπλασμα δέν φέρνει τά αναμενόμενα αποτελέσματα, τότε γίνεται συνδυασμός καταπλάσματος και ξεματιάσματος οπωσδήποτε με...άριστα αποτελέσματα!

Πρό ολίγου καιρού σ' ένα διπλανό μας χωριό μία έγκυος κατελήφθη από τούς πόνους τού τοκετού. Αμέσως τό...αρμόδιο συμβούλιο συνελθόν εκτάκτως, διαπίστωσε μεν τό σοβαρό τής καταστάσεως, αλλά δέν ενέκρινε τήν επείγουσα μεταφορά, τής γυναίκας στό νοσοκομείο, μέ τό...τετραγωνικό επιχείρημα ότι οι γυναίκες παλαιότερα δέν γεννούσαν στά νοσοκομεία και όμως

---

⁶⁷ Βραχνιάς Κ., Βιώματα, Αθήνα 2008, σσ. 53-55.

ήταν μιά χαρά. Πρέπει λοιπόν και οί σημερινές γυναίκες νά μάθουν νά γεννούν μέ τόν ίδιο τρόπο!.. Βεβαίως ετέθησαν σέ εφαρμογή τά καταπλάσματα, αλλά ή γυναίκα εγκατέλειψε τά εγκόσμια...

Νά πώ και κάτι ακόμη; Πάλι σέ διπλανό μας χωριό μιά οικογένεια ειχε πέντε κοριτσάκια. Ή γυναίκα έμεινε έκ νέου έγκυος και ό άνδρας της τήν έδερνε τακτικά, γιά νά μήν ξαναγεννήση κορίτσι. Αυτή όμως τόν ...εκδικήθηκε, διότι γέννησε και πάλι κορίτσι! Τσούπρα...Σήμερα ή ύπαιθρος έχει αλλάξει πολύ, διότι υπάρχει τακτική συγκοινωνία μέ όλα τά χωριά, ηλεκτρικό ρεύμα, τηλεοράσεις, καφετέριες στίς όποιες μπορεί νά κυκλοφορούν και κάποια τσιγαριλίκια, αλλά δέν υπάρχουν Δάσκαλοι και παιδιά. Ή ελληνική ύπαιθρος παρέδωσε ή παραδίδει τό ...πνεύμα!».

Ύστερα από τα παραπάνω είναι χρήσιμο να σημειωθεί ότι μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60 και τις αρχές αυτής του '70 οι γυναίκες γεννούσαν στα σπίτια τους με τη βοήθεια της εμπειρικής μαμής, ενώ κάποιες φορές γεννούσαν σχεδόν μόνες τους. Μάλιστα, προπολεμικά υπήρξαν περιπτώσεις γυναικών που γέννησαν στην αγροτική κατοικία, όπου μέχρι την τελευταία στιγμή δούλευαν στα χωράφια. Δεν ήταν όμως σπάνιες και οι περιπτώσεις που πέθαινε το παιδί, ακόμη και η μάνα.

Στα καλύβια υπήρξαν αρκετές γυναίκες, που γνώριζαν τις πρώτες βοήθειες της γέννας και γενικότερα την τέχνη-πρακτική της μαμής. Οι πιο ειδικές και αναγνωρισμένες ήταν η γιαγιά Βασίλου Γκόλτσιου, γιαγιά Τάνου Ζέττα και η γιαγιά Κατερίνα Σιαμάτρα. Στο Ασπρόχωμα η πιο γνωστή ήταν η γιαγιά Καρακάνενα, ενώ παλιότερα στον Κοκκινοπλό και στα Καλύβια ήταν η γιαγιά Μαριγούλα Τριανταφύλλου (Παλιάζα).

Ας σημειωθεί ότι την εποχή αυτή, πρακτικές μαμές και πρακτικοί γιατροί υπήρχαν σε όλα τα ελληνικά χωριά, ακόμη και σε κωμοπόλεις. Επίσης αρκετοί κτηνοτρόφοι εξειδικεύονταν για τις ανάγκες των ζώων, τόσο ως ορθοπεδικοί και χειρουργοί, όσο και για «πάσα νόσο», που αφορούσε τα ζωντανά τους.

Επομένως, όπως σημειώθηκε και σε άλλο κεφάλαιο, οι κοινωνίες εκείνη την εποχή ήταν αυτόρκες, αφού όλα σχεδόν τα απαραίτητα, όπως τροφές και χρηστικά αντικείμενα, τα παρήγα-

γαν και τα κατασκεύαζαν μόνες τους, ενώ κάλυπταν στοιχειωδώς και τα θέματα υγείας ανθρώπων και ζώων. Παράλληλα οι συναλλαγές γίνονταν κυρίως με είδη, αλλά και με προσφορά εργασίας. Μέχρι και τη δεκαετία του '80, πολλές φορές οι νοικοκυρές ψώνιζαν από το μπακάλη του χωριού και τους διάφορους γυρολόγους με αυγά, τσάι, τυρί, μαλί κτλ. Αλλά και μεγαλύτερες συναλλαγές πολλές φορές γινόταν με ανταλλαγή προϊόντων, χρηστικών αντικειμένων, μεροκάματων, αλλά και ζώων (πρόβατα, άλογα, αγελάδες κτλ.). Επομένως ο τρόπος ζωής των ανθρώπων ήταν ανάλογος με το γενικότερο βιοτικό και πολιτιστικό επίπεδο.

Η γιαγιά (μάϊ) Τάνου Ζέττα και η γιαγιά (μάϊ) Βασίλου Γκόλτσιου: οι δύο παραπάνω συμπαθητικές γριές «ξεγέννησαν» εκατοντάδες γυναίκες, τόσο στον Κοκκινοπλό προπολεμικά, όσο και στα Καλύβια μεταπολεμικά. Παράλληλα γνώριζαν να αποκαταστήσουν τα διάφορα ορθοπαιδικά προβλήματα (διαστρέμματα, εξάρθρωματα, κατάγματα κτλ.) και να γιατρέψουν πολλά νοσήματα με τα βότανα και τα γιατροσόφια. Με άλλα λόγια γιάτρευαν «πάσαν νόσον και αμαρτίαν».

Καλύβια, αρχές δεκαετίας '80: κατάθεση στεφάνου στο ηρώο, από τον ανάπηρο πολέμου μπάρμπα Γιώργη Μπουροζίκα. Δεξιά, με το θυμιατήρι διακρίνεται ο τότε επίτροπος της εκκλησίας μπάρμπα Τάκης Παπαζήσης και δίπλα του ο ψάλτης μπάρμπα Νίκος Ζιακούλης. Και οι τρεις αυτοί αείμνηστοι πατριώτες προσέφεραν στο χωριό αφιλόκερδα και με αγάπη τις διάφορες υπηρεσίες τους. Ας σημειωθεί ότι οι δύο πρώτοι είχαν εξειδικευτεί στην εξαγωγή δοντιών με τη τανάλια, ενώ ο μπάρμπα Γιώργης ήταν και εμπειρικός μετεωρολόγος. Πίσω και δεξιά διακρίνεται, μεταξύ άλλων, ο τότε πρόεδρος της Κοινότητας Σ. Γεροφωκάς και άλλα μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου.

Β. ΔΟΞΑΣΙΕΣ, ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ, ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ

α. Δοξασίες, προλήψεις και ερμηνείες της συμπεριφοράς των ζώων

Οι Κοκκινοπλίτες και γενικότερα οι άνθρωποι του παλιού καιρού πίστευαν πολύ στα μάγια, στο «κακό μάτι», τις κατάρες και τα φαντάσματα. Πρόκειται για πρακτικές και δοξασίες που ήταν βαθιά ριζωμένες στον κύκλο της ζωής, κυρίως των ανυποψίαστων και αγράμματων ανθρώπων. Παράλληλα πίστευαν ότι για όλα αυτά τα κακά υπάρχουν και τα αντίδοτα-θεραπεία, δηλαδή το λύσιμο των μάγιων, το ξεμάτιασμα, οι ευχές, τα φυλακτά κτλ.

Επίσης υπήρξαν άπειρες άλλες προλήψεις και δεισιδαιμονίες, για διάφορα μικροπράγματα και περιπτώσεις, οι οποίες ήταν συνυφασμένες με την καθημερινότητα των ανθρώπων.

Έτσι τα παιδιά μεγάλωναν με κάποιες καθιερωμένες «κλισέ» φράσεις των γονέων και των ενήλικων, που ήταν κυρίως «ααα..δεν κάνει» ή «ααα..έτσι κάνει». Τέτοιες δοξασίες όπως αυτές που παρατίθενται στη συνέχεια θα μπορούσε κανείς να καταγράψει πολυάριθμες:

«δεν κάνει να χτυπάς τις κρικέλες της πόρτας γιατί θα πεθάνει κάποιος».

«Δεν κάνει να κατουράς στο δρόμο διότι θα έρχεται ο καπνός του τζακιού επάνω σου».

«Δεν κάνει να τινάζεις ρούχα, κουβέρτες, σεντόνια κτλ. έξω τη νύχτα διότι φεύγει η τύχη-γούρι του σπιτιού».

«Δεν κάνει να δώσεις το σαπούνι (από χέρι σε χέρι), σε κάποιον διότι θα τσακωθείς μαζί του».

«Δεν κάνει να μπει κανείς νύχτα σε σπίτι που υπάρχει λεχώνα διότι θα πάθει κακό η λεχώνα, ή το παιδί».

«Δεν κάνει να στηρίζεις το πρόσωπο με τις παλάμες γιατί θα πεθάνει ο μπαμπάς ή η μαμά».

«Δεν κάνει να φας μετά το βασίλεμα του Ηλίου διότι θα κάνεις γλώσσα σαν της αγελάδας».

«Δεν κάνει να μετράς τα αστέρια διότι θα γεμίσει το σώμα σου κρεατοελιές», και πολυάριθμα άλλα «δεν κάνει.....».

Όσο περίεργο και αν φαίνεται πολλές από τις παραπάνω χαριτωμένες και απλοϊκές δοξασίες στηρίζονται σε κάποια λογική βάση και εξυπηρετούν κάποιο σκοπό. Εάν π.χ. προσπαθήσει κανείς να ερμηνεύσει την τελευταία, θα διαπιστώσει ότι εξυπηρετούσε τους εξής δυο σκοπούς: οι πτωχές και πολύτεκνες οικογένειες που δεν είχαν να ταΐσουν τα παιδιά, έλυαν το πρόβλημα της γκρίνιας, αφού γνώριζαν (τα παιδιά) ότι «τέτοια ώρα δεν κάνει να φάνε». Έτσι πήγαιναν στο κρεβάτι και «χόρταιναν ύπνο». Για την άλλη μέρα έχει ο θεός.

Ίσως όμως η παραπάνω δοξασία να εξυπηρετεί και υγιεινούς σκοπούς, αφού είναι γνωστό ότι το βράδυ ποτέ δεν πρέπει να έχει κανείς γεμάτο στομάχι.

Επίσης υπήρξαν κάποιες τοποθεσίες, όπου «έκλεγε», όπως έλεγαν το αίμα. Αυτό πίστευαν ότι συνέβαινε σε σημεία όπου άδικα σκοτώθηκαν (εκτελέστηκαν, δολοφονήθηκαν) κάποιοι άνθρωποι.

Σε κάποιες άλλες τοποθεσίες πίστευαν ότι οι μάγισσες κατέβαζαν το φεγγάρι στη γη ή μάγευαν τους σκύλους και τους «καβαλίκευαν». Σε κάποια παλιά εγκαταλειμμένα σπίτια πίστευαν ότι υπάρχει στοιχειό, ενώ σε κάποιες βρύσες ή πηγές πίστευαν ότι εμφανίζονταν μοίρες και νεραϊδες⁶⁸.

---

⁶⁸ Αδάμουλ., Ο Κοκκινοπλός, 1992, σσ. 224-227. Οι Νεραϊδες και οι Μοίρες πήγαιναν στις βρύσες τα χαράματα, λούζονταν και χτένιζαν τα χρυσά μαλλιά τους. Σημείο συγκέντρωσης είχαν τη βρύση Κρούτσιαλη, που είναι έξω από το χωριό. Τα μαλλιά έφταναν μέχρι τα γόνατα. Όταν έπαιρναν νερό οι κάτοικοι από τη βρύση αυτή τη νύχτα, δεν μιλούσαν, γιατί οι Μοίρες τους έπαιρναν τη λαλιά. Για να τις καλοπάρουν έφερναν τάματα, γλυκά και φρούτα, και τα άφηναν στα πεζούλια της βρύσης.

Πίσω από όλα αυτά πολλές φορές υπήρξε μια έξυπνη σκηνοθεσία-διάδοση από κάποιους επιτήδειους ιδιοκτήτες μπροστινών, οπωροφόρων δένδρων, κοτετσιών κτλ., οι οποίοι με αυτόν τον τρόπο απέτρεπαν τους επίδοξους κλέφτες από την περιουσία τους.

Οι άνθρωποι του παλιού καιρού πίστευαν επίσης ότι πολλά μηνύματα-πληροφορίες που αφορούν την ίδια την πορεία τους, αλλά και τις καιρικές συνθήκες τις αντιλαμβάνονταν από τα ζώα και τα πτηνά, τα οποία σε αυτές τις περιπτώσεις ενστικτωδώς συμπεριφέρονταν με ένα ξεχωριστό τρόπο.

Όταν π.χ. μια κότα κακάριζε ή λαλούσε, όπως ο κόκορας θεωρούσαν ότι θα συμβεί κάτι κακό στην οικογένεια, γι' αυτό την έσφαζαν αμέσως.

Όταν ο σκύλος ούρλιαζε, πίστευαν ότι κάποιος θα πεθάνει.

Όταν τα κοκόρια λαλούσαν πολύ νωρίς, θα «χαλούσε» ο καιρός.

Όταν το απόγευμα τα πρόβατα έτρωγαν βιαστικά ακόμη και το πουρνάρι, που κατά τα άλλα δεν το προτιμούσαν, το βράδυ θα χιόνιζε κτλ.

Βέβαια εάν μελετήσει κανείς τις ιδιαίτερες συμπεριφορές των ζώων θα διαπιστώσει ότι κάποιες φορές ερμηνεύονται και επιστημονικά. Επομένως θα έλεγε κανείς ότι πολλές φορές πίσω από τις γραφικές αυτές δοξασίες κρύβεται κάποια αλήθεια ή ερμηνεύεται κάποιο φυσικό φαινόμενο. Από την άλλη, είναι γεγονός ότι πολλές από τις δοξασίες, τις προλήψεις και τις δεισιδαιμονίες αυτές καταδυνάστευαν τους ανθρώπους, οι οποίοι ζούσαν με το φόβο των φαντασμάτων, του «κακού ματιού» των μάγιων κτλ.

Γ. ΜΑΓΙΑ ΚΑΙ ΞΟΡΚΙΑ

Όπως προαναφέρθηκε ο κύκλος της ζωής των ανθρώπων του παλιού καιρού ήταν γεμάτος ήθη και έθιμα, μέσα στα οποία πολλές φορές ήταν ενταγμένες προλήψεις και δεισιδαιμονίες που προκαλούσαν φόβο, έλλειψη εμπιστοσύνης, ακόμη και κακές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Μελετώντας κανείς π.χ. τα έθιμα του γάμου διαπιστώνει, ότι υπάρχουν πολλές τέτοιες προλήψεις. Πιο συγκεκριμένα πίστευαν ότι το πιο κρίσιμο χρονικό διάστημα για μάγια εις βάρους των νεόνυμφων ήταν λίγο πριν, κατά τη διάρκεια και αμέσως μετά το μυστήριο του γάμου.

Για του λόγου το αληθές παρατίθεται το παρακάτω χαρακτηριστικό παράδειγμα, από την επιτόπια έρευνα- καταγραφή που έκανε ο Δάσκαλος κ. Κ. Βραχνιά από το 1958 έως το 1962⁶⁹: *«Έπειτα μπαίνουν κι άλλοι μέσα (στην εκκλησία). Η μητέρα της νύφης, εκεί που θα καθήση τό αντρόγυνο νά στεφανωθεί στρώνει ενα χρωματιστό σεντόνι. Μετά πατούν επάνω οί δύο νέοι. Τήν ώρα αυτή όμως έξω γίνονται άλλες ενέργειες. Γυναίκες χωρίζονται σε δύο ομάδες. Η μία μένει έξω από τό Ιερό καί ή άλλη πηγαίνει στό νεκροταφείο: Εκεί πηγαίνουν για νά «φυλάξουν». Φυλάγουν πράγματι τά μέρη αυτά, γιατί τήν ώρα αυτή γίνονται τά μάγια.*

Εκείνος που θέλει νά κάνη μάγια, πρέπει από πρώτα νά κλέψη τρία καρφιά καινούργια από ενα μαγαζί. Τά καρφιά αυτά τά "μπήγει" στό χώμα είτε έξω από τό ιερό, είτε μέσα στό νεκροταφείο. Τήν ώρα αυτή δέ τό άτομο αυτό λέγει καί «λόγια», τά οποία δέν εγνώριζε κανείς νά μας τά ειπεί. Αυτοί δέ που τά ξέρουν δέν τά ομολογούν σέ άλλους. Μέ τά μάγια η ευτυχία του ζεύγους καταστρέφεται. Συνήθως αυτοί αρρωσταίνουν από αρρώστειες "που δέν γιατρεύουν οί γιατροί". Εδώ μάλλον εννοούν

---

⁶⁹ Απόσπασμα, από την εργασία του Δάσκαλου κ. Κ. Βραχνιά με τίτλο «ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΛΥΒΙΑ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟΥ ΕΛΑΣΣΟΝΟΣ», που έγραψε την εποχή που υπηρετούσε στα Καλύβια (1958-1962).

διάφορες ψυχικές ασθένειες όπως είναι ή επιληψία, σχιζοφρένιες κτλ., πού απέναντι των οποίων ή δύναμις της επιστήμης είναι πρὸς τό παρόν τουλάχιστον περιορισμένη. Αυτό άφησαν νά νοηθη οί χωριάτες πρὸς τούς οποίους κάναμε πολλές ερωτήσεις. Σέ άλλη μας δέ ερώτηση·τί θά κάνουν εκείνον πού θά πιάσουν νά κάνη μάγια, μας απήνησαν ότι «θά τόν σκοτώσουμε».

Όπως υπήρξαν αυτοί που έκαναν τα μάγια, υπήρξαν και αυτοί που τα έλυναν.

Προπολεμικά στον Κοκκινοπλό ήταν ξακουστός, για το λύσιμο των μάγιων (ξόρκια) ο Γεώργιος Μέγας, ενώ μεταπολεμικά ανέλαβε την αποστολή αυτή ο γιός του Αντώνης (πατέρας των αδελφών Δημητρίου και Χρήστου Μέγα). Όχι μόνο Κοκκινοπλίτες, αλλά και άνθρωποι από την ευρύτερη περιοχή, ακόμη και από άλλους νομούς κατέφευγαν στους παραπάνω για το λύσιμο των μάγιων.

Όπως θα φανεί και στη συνέχεια, τα μάγια, το μάτιασμα (βασκανία) και γενικότερα οι δεισιδαιμονίες και οι προλήψεις υπάρχουν, λίγο ή πολύ σε όλη την ελληνική επικράτεια, σε όλους τους λαούς και μάλιστα, από τους αρχαίους χρόνους.

Δ. ΜΑΤΙΑΣΜΑ-ΒΑΣΚΑΝΙΑ

Ο λαός πιστεύει ότι όταν ένας άνθρωπος κοιτάει κάποιο άλλο άτομο επίμονα και με πολύ ένταση, ενώ παράλληλα είναι κακοπροαίρετος και έχει το συναίσθημα της ζήλιας και του φθόνου, μπορεί να ματιάσει το άτομο αυτό, δηλαδή να τον επηρεάσει αρνητικά και να του προκαλέσει δυσμενή και ολέθρια ψυχική επίδραση. Έτσι μπορεί να του προκαλέσει πονοκέφαλο, υπνηλία, αδιαθεσία, πόνο, κακοτυχία, ακόμη και θάνατο. Όλα αυτά μπορεί να συμβούν και στα προσφιλή πρόσωπα, τα ζώα ή τα φυτά του ματιασμένου.

Οι άνθρωποι που ματιάζουν (ακούσια ή εκούσια) έχουν έμφυτη αυτή την ικανότητα, αφού πιστεύεται, ότι έχουν *«ισχυρή και ζωώδη μαγνητική επίδραση»*. Με άλλα λόγια η βασκανία δεν είναι τίποτε περισσότερο *«από την ασυνείδητη εκπομπή σε μεγάλη ένταση χαμηλού μαγνητικού δυναμισμού»*.

Ο βασκανιστής είναι συνήθως άτομο προικισμένο με ισχυρή θέληση, ενώ μπορεί να επιβληθεί μόνον σε άτομα αδύναμα, με ασθενή θέληση, άσχημη ψυχική κατάσταση και γενικά σε αυτούς που πιστεύουν στη βασκανία. Πιστεύεται ότι άτομα ηθικά, με υγιή ψυχική και πνευματική κατάσταση, που ζούνε έντιμα και σύμφωνα με τους φυσικούς νόμους, δύσκολα ματιάζονται.

Λέγεται ότι κάποιοι μπορεί να ματιάσουν, ανθρώπους, ζώα φυτά κτλ. και ακούσια, δηλαδή παρά τη θέλησή τους, αρκεί να θαυμάσουν κάτι ή να ασχοληθούν ιδιαίτερα με αυτό. Ο λαός πιστεύει ότι αυτοί που ματιάζουν έχουν και κάποια ιδιαίτερα εξωτερικά γνωρίσματα, όπως πράσινα μάτια (γενικότερα ανοιχτόχρωμα ή μικρά μάτια) και σμιχτά φρύδια. Επίσης πιστεύεται ότι οι σαββατογεννημένοι δεν ματιάζονται.

Όπως υπάρχουν αυτοί που έχουν την ικανότητα να ματιάζουν, έτσι υπάρχουν και αυτοί που έχουν την ικανότητα να ξεματιάζουν. Τα λόγια για το ξεμάτιασμα ποικίλουν από άτομο σε άτομο, όπως ποικίλουν οι χειρονομίες και τα υλικά που χρησιμοποιούν (αλάτι, ψωμί, λάδι κτλ.). Από το φυτικό βασίλειο αντιβασκανικά θεωρούνται το σκόρδο, η δάφνη, η λευκάκανθα και

διάφορα φυτά αποκρουστικά στην μυρωδιά, την αφή, ή την όψη. Για την αποτροπή του «κακού ματιού», έχει επικρατήσει στο λαό το φτύσιμο στον κόρφο τρεις φορές, κάτι που ήταν γνωστό και στους αρχαίους Έλληνες.

Λιγότερο ή περισσότερο υπάρχουν πληθυσμοί σε όλους τους λαούς του κόσμου (κυρίως στα στρώματα των αγράμματων και ανεκπαιδευτων ανθρώπων), που πιστεύουν στη βασκανία καθώς και στα αντιβασκανικά τελετουργικά, όπως προσευχές, φυλακτά, χειρονομίες κτλ.

Ακόμη και σήμερα υπάρχουν πολλοί γνωστοί Κοκκινοπλίτες που ξεματιάζουν. Μάλιστα ο μακαρίτης ο «Καπετάνιος» (πατέρας του συγγραφέα), όταν σαράντιζε έλεγε χαριτολογώντας στον ενδιαφερόμενο τη γνωστή ρήση: «καλό είναι το σαράντισμα, αλλά πάρε και καμιά γάτα». Ως γνωστόν η ρήση αυτή αναφέρεται σε κάποιον που πήγε να του σαραντίσουν το σπίτι, ώστε να φύγουν τα ποντίκια. Επειδή όμως τα ποντίκια δεν φεύγουν με σαράντισμα, το καλύτερο φάρμακο είναι η γάτα. Με άλλα λόγια ο μακαρίτης ο μπάρμπα- Καπετάνιος καταλάβαινε ότι η υγεία δεν αποκαθίσταται με το σαράντισμα, αλλά με το γιατρό, τα φάρμακα και τα «ιλιάτσια».

Για να είναι έγκυρο το σαράντισμα αυτός που γνωρίζει τα στερεότυπα λόγια, που λέει μπορεί να τα πει μόνο σε έναν, με την προϋπόθεση ότι αυτός θα τα κρατήσει μυστικά και θα ξεματιάξει μόνο όταν πεθάνει ο πρώτος.

Πολλές από τις παραπάνω πρακτικές και δοξασίες δεν επιδρούσαν μόνο ανασταλτικά στην πρόοδο και την ευημερία των ανθρώπων, αλλά είχαν και στοιχεία απάτης και παραπλάνησης, κάτι που δεν συνάδει, κυρίως με το χριστιανισμό.

Ύστερα από όλα αυτά θα έλεγε κανείς, ότι οι άνθρωποι της κάθε εποχής πρέπει να έχουν το αισθητήριο και την παιδεία, ώστε να καταλαβαίνουν ποιά από τα στοιχεία της παράδοσης και του πολιτισμού πρέπει να κρατούν και να προβάλουν ως χρήσιμα και παιδευτικά για τον άνθρωπο και ποιά να αποβάλλουν ως πισωδρομικά, προληπτικά, βλαβερά και αντιχριστιανικά.

Η βασκανία στα αρχαία χρόνια

Εάν μελετήσει κανείς την ιστορία θα διαπιστώσει ότι ήδη οι πρώτοι γνωστοί πολιτισμοί (Χαλδαίοι, Ασσύριοι, Ιουδαίοι, Αιγύπτιοι, Έλληνες και Ρωμαίοι), μεταξύ άλλων πίστευαν «στο κακό μάτι», δηλαδή το μάτιασμα και την αντιμετώπιση-θεραπεία αυτού. Μέσω των Ελλήνων και των ρωμαίων η πρακτική αυτή επικράτησε και ρίζωσε και στους άλλους ευρωπαϊκούς λαούς.

Εκτός από ορισμένους σκεπτικιστές, η πίστη στο «κακό μάτι» ήταν ευρύτατα διαδεδομένη και ριζωμένη, όχι μόνο στο λαό, αλλά και στα πιο ανεπτυγμένα πνεύματα των αρχαίων Ελλήνων και των Ρωμαίων (Δημόκριτος, Αριστοτέλης, Πλούταρχος, Απολλωνίδης, Φίλαρχος, Ηλιόδωρος, Αλέξανδρος, Αφροδισιεύς, Πλίνιος, Βιργίλιος, Κικέρων). Μάλιστα ο Δημόκριτος, ο Πλούταρχος, ο Αριστοτέλης και ο Ηλιόδωρος ασχολήθηκαν με το φαινόμενο αυτό και προσπάθησαν να το εξηγήσουν και να δώσουν λογική εξήγηση. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι μεταφέρθηκαν απaráλλακτες οι δοξασίες αυτές των αρχαίων Ελλήνων ως τις ημέρες μας. Το «οφθαλμίζειν», και «εποφθαλμίζειν» σήμαιναν ακριβώς ότι εννοούμε σήμερα λέγοντας «ματιάζω», ενώ η φράση «ως μη βασκανθώ τρις εις εμόν έπτυσσα κόλπον»⁷⁰, σημαίνει αυτό που και στις μέρες μας επικρατεί, δηλαδή φτύνουμε τρεις φορές στον κόρφο για να μη ματιαστούμε. Επίσης το κρεμασμένο σκόρδο στην είσοδο του σπιτιού ή του καταστήματος έχει παραμείνει από τα αρχαία χρόνια.

Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι μερικές αντιβασκανικές για τους αρχαίους χειρονομίες (φασκέλωμα ή η σχετική παραστατική χειρονομία του φαλλού) μεταφέρθηκαν και χρησιμοποιούνται σήμερα ως υβριστικές.

Η Εκκλησία και η βασκανία

Οι περισσότερες γνωστές θρησκείες δέχονται τη βασκανία, ενώ στο Κοράνι και σε εβραϊκά ιερά κείμενα υπάρχουν ειδικές αναφορές

---

⁷⁰ Θεοκρίτου Ειδύλλια 6, 14.

Η χριστιανική θρησκεία δέχεται την βασκανία ως επέμβαση του πονηρού πνεύματος, γι αυτό τη θεωρεί έργο του διαβόλου, που σχετίζεται κυρίως με τον φθόνο και την ζήλεια. Δεν δέχεται όμως τη χρήση άλλων φυλακτών πλην του σταυρού. Μάλιστα η ΣΤ΄ Οικουμενική Σύνοδος είχε ορίσει καθαίρεση για τους κληρικούς και εξαιτή αφορισμό για τους λαϊκούς, οι οποίοι έδιναν στις γυναίκες δεμάτια από μεταξένια νήματα, υφασμένα με τρίχες αρκούδας ή και πουγγιά, ως εγκόλπια κατά της βασκανίας.

Παρά ταύτα η χριστιανική θρησκεία δεν κατόρθωσε να καταργήσει τη χρήση των φυλακτών, αφού ως γνωστόν είναι ευρύτατα διαδεδομένα. Βέβαια ο αγιασμός παίζει το ρόλο και του φυλαχτού, αφού προφυλάσσει από το κακό μάτι.

Σήμερα η Εκκλησία διαβάζει την εξής ειδική ευχή για τη βασκανία, η οποία, ας σημειωθεί, θα πρέπει να διαβάζεται μόνο από ιερέα: «...ο ιατρός και θεραπευτής των ψυχών ημών, η ασφάλεια των εις Σε ελπίζόντων, Σου δεόμεθα και Σε παρακαλούμεν απόστησον, φυγάδευσόν και απέλασον πάσαν διαβολικήν ενέργειαν, πάσαν σατανικήν έφοδον και πάσαν επιβουλήν περιέργειαν Τε πονηράν και βλαβήν και οφθαλμών βασκανίαν...από του δούλου σου, και ή υπό ωραιότητος, ή ανδρείας, ή ευτυχίας, ή ζήλου και φθόνου ή βασκανίας συνέβη αυτός.....κατάπεμψον άγγελον ειρηνικόν, κραταιόν, ψυχής και σώματος φύλακα, ός επιτιμήσει και απελάσει πάσαν πονηράν βουλήν, πάσαν φαρμακείαν και βασκανίαν των φθοροποιών και φθονερών...».

Εκκλησιαστικοί συγγραφείς, αλλά και μεγάλοι Πατέρες της Εκκλησίας ταυτίζουν τη βασκανία με το φθόνο και το έργο του διαβόλου, ενώ θεωρούν ότι δεν κάνει κακό μόνο στον βασκανισμένο, αλλά και στο βάσκανο. Μάλιστα ο Άγιος Βασίλειος έγραψε ειδικό λόγο για τη βασκανία. Στη συνέχεια παρατίθεται ένα απόσπασμα, όπου ο Γέροντας Παΐσιος απαντώντας σε σχετικές ερωτήσεις διατυπώνει τις απόψεις του για τη βασκανία :

Γέροντας Παΐσιος: «Η ζήλεια, όταν έχει κακότητα, μπορεί να κάνει ζημιά. Αυτή είναι η βασκανία. Είναι μια δαιμονική ενέργεια».

– Γέροντα, τη βασκανία την παραδέχεται η Εκκλησία;

- «Ναι, υπάρχει και ειδική ευχή. Όμως μόνο ο ιερέας μπορεί να διαβάξει την ευχή για βασκανία. Όταν κανείς λέει κάτι με φθόνο, τότε πιάνει το «μάτι».
- Πολλοί, Γέροντα, ζητούν «ματάκια» για τα μωρά, για να μην τα ματιάζουν. Κάνει να φορούν τέτοια;
- «Όχι, δεν κάνει. Να λέτε στις μητέρες σταυρό να τα φορούν».
- Γέροντα, αν κανείς επαινέσει ένα ωραίο έργο, και αυτοί που το έφτιαξαν δεχθούν τον έπαινο με υπερήφανο λογισμό και γίνει ζημιά, αυτό είναι βασκανία;
- «Αυτό δεν είναι βασκανία. Σ' αυτήν την περίπτωση λειτουργούν οι πνευματικοί νόμοι. Παίρνει τη Χάρη Του ο Θεός από τον άνθρωπο, και τότε γίνεται ζημιά. Βασκανία υπάρχει σε σπάνιες περιπτώσεις. Ιδίως οι άνθρωποι που έχουν ζήλεια και κακότητα –λίγοι είναι τέτοιοι – αυτοί είναι που ματιάζουν. Μια γυναίκα λ.χ. βλέπει ένα παιδάκι χαριτωμένο με την μάνα του και λέει με κακότητα: «Γιατί να μην το είχα εγώ αυτό το παιδί; Γιατί να το δώσει ο Θεός σ' αυτή;» Τότε το παιδάκι εκείνο μπορεί να πάθει ζημιά- να μην κοιμάται, να κλαίει, να ταλαιπωρείται, γιατί εκείνη το είπε με μια κακότητα. Και αν αρρώστιασε και πέθαινε το παιδί, θα ένιωθε χαρά μέσα της. Άλλος βλέπει ένα μοσχαραάκι, το λαχταρά, και αμέσως εκείνο ψοφάει.

Πολλές φορές όμως μπορεί να ταλαιπωρείται το παιδί και να φταίει η ίδια η μάνα. Μπορεί δηλαδή η μάνα να είδε καμιά φορά κανένα αδύνατο παιδάκι και να είπε: «Τί είναι αυτό; Τί σκελετωμένο παιδί!» Να καμάρωνε το δικό της και να κατηγορήσε το ξένο. Και αυτό που είπε με κακία για το ξένο παιδί, πιάνει στο παιδί της. Μετά το παιδί ταλαιπωρείται εξ αιτίας της μάνας, χωρίς να φταίει. Λειώνει-λειώνει το καημένο, για να τιμωρηθεί η μάνα και να καταλάβει το σφάλμα της. Τότε φυσικά το παιδί θα πάει μάρτυρας! Τα κρίματα του Θεού είναι άβυσσος».

ΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Α. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΙΤΩΝ

Το παρόν κεφάλαιο χωρίζεται σε τρεις διαφορετικές φωτογραφικές ενότητες.

-Στην πρώτη παρατίθενται ενδεικτικά κάποιες παλιές φωτογραφίες, όπου απεικονίζονται πρόσωπα και γεγονότα από την προπολεμική και μεταπολεμική ζωή των απανταχού Κοκκινοπλιτών.

-Στη δεύτερη παρατίθενται φωτογραφίες από τις δραστηριότητες των Πολιτιστικών και Αθλητικών Συλλόγων των απανταχού Κοκκινοπλιτών.

-Στην τρίτη ενότητα παρατίθενται φωτογραφίες από το 29^ο Πανελλήνιο Αντάμωμα των Βλάχων (κυρίως των Κοκκινοπλιτικών Συλλόγων), μιας και αυτό έλαβε χώρα στην Κατερίνη και Καρίτσα (28-30 Ιουν. 2013) με τη συνδιοργάνωση και την πρωτοβουλία του Συλλόγου Κοκκινοπλιτών Κατερίνης⁷¹.

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι να διδαχθούν οι σύγχρονοι νέοι, αλλά και οι επερχόμενες γενεές, με εύκολο και εντελώς φυσικό τρόπο, την ιστορία του χωριού, των προγόνων και των απανταχού Κοκκινοπλιτικών Συλλόγων, αφού είναι γνωστό ότι *«μια φωτογραφία μας λέει και μας διδάσκει όσο χίλιες λέξεις»*.

Πολλές πληροφορίες αντλεί κανείς από τις ενδυμασίες των απεικονιζόμενων ανθρώπων (είδος, ποιότητα, μέγεθος, τρόπος ένδυσης, οικονομική κατάσταση κτλ.). Ας σημειωθεί ότι όσο πιο παλιά, τόσο περισσότερο κυριαρχούσε το μάλλινο υφαντό και πλεκτό ρούχο (επίσημο και καθημερινό).

Πολλά διδάσκεται κανείς από τα διάφορα χειροποίητα χρηστικά αντικείμενα και εργαλεία και πολύ περισσότερα από τα διάφορα επαγγέλματα.

---

⁷¹ Το φωτογραφικό υλικό από το 29^ο Πανελλήνιο Αντάμωμα των Βλάχων προσετέθη στο παρόν κεφάλαιο, ενώ το βιβλίο βρισκόταν στο τυπογραφείο. Έτσι τελείωσε το βιβλίο, η ύλη του οποίου είχε αρχίσει να συγκεντρώνεται πριν 35 και πλέον χρόνια.

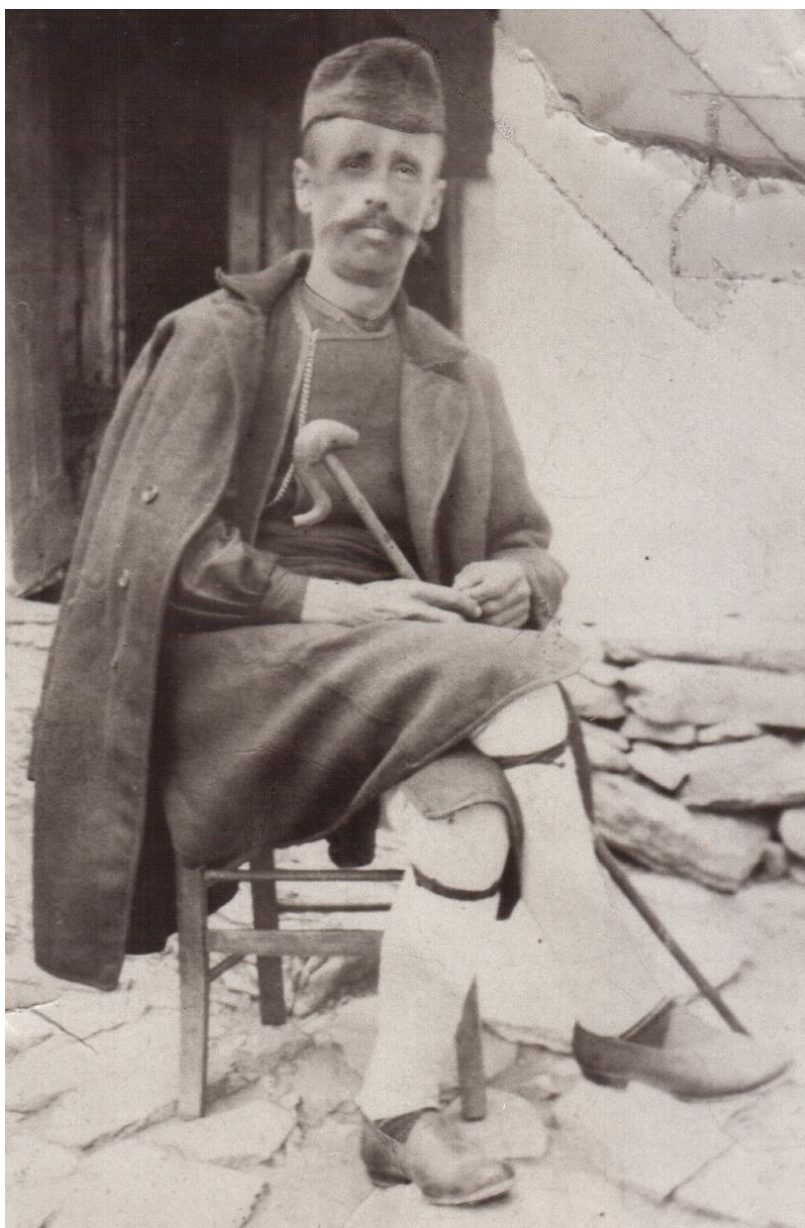
Βασική πηγή πληροφόρησης αποτελεί επίσης το ίδιο το σώμα και το πρόσωπο των ανθρώπων, αφού προπολεμικά, έως και τις δυο- τρεις πρώτες δεκαετίες, μετά τον πόλεμο ('50-'70), οι άνθρωποι ήταν αδύνατοι ισχνοί και ηλιοκαμένοι.

Από τη δεκαετία του '80 και μετά, ακόμη και οι κτηνοτρόφοι απεικονίζονται κυρίως με περιττά κιλά και πλήρως «εξευρωπαϊσμένα» ρούχα.

Ας ελπίσουμε ότι στο μέλλον θα βρεθούν πολύ περισσότερες φωτογραφίες, από τα επαγγέλματα και τα διάφορα γεγονότα του κύκλου της ζωής των προπατόρων μας, οι οποίες θα εκδοθούν σε ειδικό Φωτογραφικό Λεύκωμα.

Μεταφορά τυροκομικών προϊόντων απο το βουνό στο χωριό, με το άλογο.

Κοκκινοπλός 1920: ο τσέλιγκας Παλάγκας Δημ. (Μήτας) με τη φωτογραφία του μας λέει «χίλιες λέξεις» και μας δίνει χίλιες πληροφορίες, ιδιαίτερα για τη χειροποίητη μάλλινη στολή του.

Επάνω: το ζεύγος Ζιώγα (1875-1964) και Φανής (1882-197) Καραγιάννη.
Κάτω: το ζεύγος Κόλα και Ευδοκίας Παπαζήση.
Σε ότι αφορά τις ενδυμασίες τους, οι οποίες είναι παλιές κοκκινοπλίτικες ισχύει και εδώ η ρήση «*μια εικόνα χίλιες λάξεις*».

Δύο Κοκκινοπλίτες στρατιώτες της δεκαετίας του '20, οι οποίοι φορούν διαφορετικές στολές και έχουν γράψει διαφορετική ιστορία.

Ο πρώτος (Μπουροζίκας Γ. ή Γάλλος) πολέμησε στο Μικρασιατικό Μέτωπο (1919-1922), όπου τραυματίστηκε και υπέφερε τα πάνδεινα, μετά την κατάρρευση του μετώπου.

Ο δεύτερος (Κόσσυβας Δ. του Λαζάρου), ο οποίος είχε ιδιαίτερα σωματικά προσόντα, υπηρετούσε στα Βασιλικά Ανάκτορα και στη Βασιλική Φρουρά. Εκεί έχασε τη ζωή του, χωρίς όμως να δοθούν πιστικές διευκρινίσεις, ενώ εγκρίθηκε κάποια σύνταξη για τους γονείς του.

Κοκκινοπλός, τέλη δεκαετίας '20: ο Γεώρ. Παλάγκας (Καμένος), με την αδελφή του Σταουρούλα (πρώτη σύζυγος Θεόδ. Σιαμάτρα). Άξια προσοχής είναι ιδιαίτερα η αρχοντική φορεσιά της Σταουρούλας, η οποία είναι βελούδινη και μάλινη.

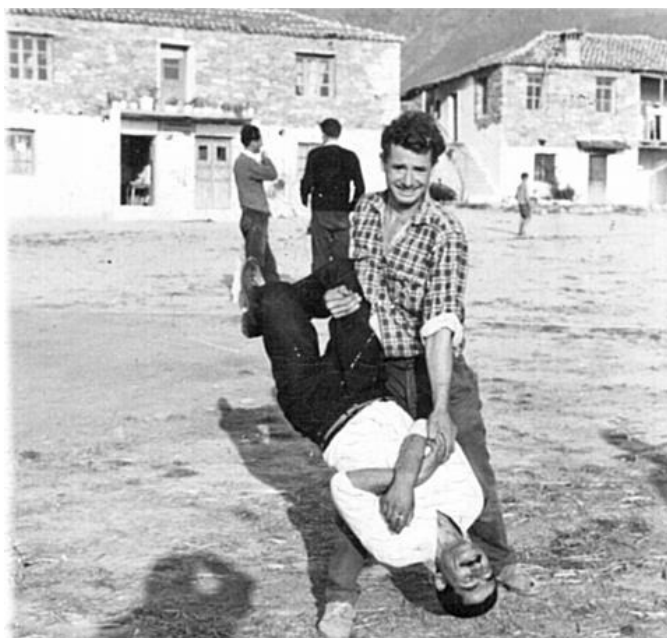
Επάνω, αρχές δεκαετίας '50: μέλη της οικογένειας Κόλα και Ευδοκίας Παπαζήση.
Κάτω 1948: μέλη της οικογένειας Νικ. (Μακρηνικόλα) και Σταματίας Παλάγκα.

Επάνω: Κοκκινοπλός
μέσα δεκαετίας '20, οι-
κογένεια Δημ. Παλάγα
(Μήτα).
Κάτω: Ασπρόχρωμα
1947, οικογένεια Μιχ.
Νάνου.

Τέλη δεκαετίας 50, στο Κοινοτικό Κατάστημα του Κοκκινοπλού: αναμνηστική φωτογραφία μελών του Κοινοτικού Συμβουλίου και χωροφυλάκων. Στη δύσκολη μεταπολεμική εποχή ο Νάσιος Σιαμάτρας (στα σκαλοπάτια), ο οποίος έλαβε μέρος και στη μικρασιατική εκστρατεία, ο Κώτσιος Ζιακούλης (ανάμεσα από τους δυο χωροφύλακες) και ο Νάσιος Γκόλτσιος (δεξιά) υπηρέτησαν την Κοινότητα από τη θέση του προέδρου και του αντιπροέδρου. Να σημειωθεί ότι την εποχή εκείνη η κοινότητα Κοκκινοπλού ήταν σαν μια μικρή κοινοπολιτεία, αφού τη συναποτελούσαν τα τρία αδελφά χωριά (Κοκκινοπλός, Καλύβια, Ασπρόχωμα). Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι το 1943, ο Κοκκινοπλός είχε καεί από τους Γερμανούς ολοσχερώς, ενώ στα παλιά χειμαδιά κτίστηκε ένα νέο χωριό, τα Καλύβια ή Άγιος Γεώργιος. Επομένως, το έργο τόσο της τοπικής αυτοδιοίκησης, όσο και των ιδίων των κατοίκων ήταν πολύ δύσκολο.

Πλατεία Καλυβίων αρχές δεκαετίας '60:
Επάνω: Μανώλης Θ., Καζακλάρης Αθ. (μετέπειτα Παπαθανάσης).
Κάτω: Τσακίρης Γ. (+), Τρυανταφύλλου Δ., Ταγιάνης Γ., Καμάκας Δ.
(καθιστός).

Επάνω: αλώνισμα στις αρχές της δεκαετίας του '50 στον Κοκκινο-πλό.

Κάτω: Καλύβια, αρχές δεκαετίας '60. Από αριστερά: Γεροφωκάς Ι., Μανώλης Θ., Μαργαρίτης Μαρ.

Επάνω, Κοκκινοπλός 1939:
αριστερά Ελευθερία Μέγα,
μετέπειτα σύζυγος Μ. Πα-
λάγκα.

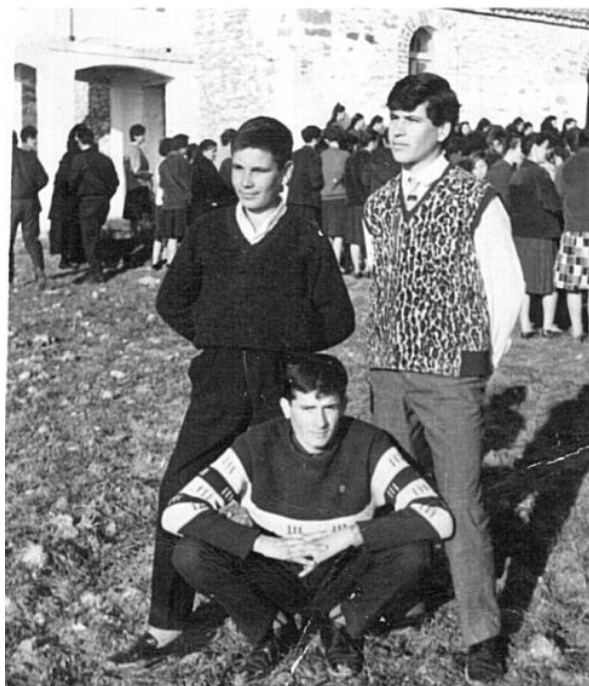
Κάτω, Καλύβια τέλη δεκαε-
τίας 50 (Νταμπόση Ειρ.,
Τσακίρη Στ., Μέγα Ελ.)

Επάνω: Καλύβια, μέσα δεκαετίας '60, στη βρύση, που βρισκόταν στη ΝΑ πλευρά της πλατείας. Να σημειωθεί ότι δεύτερος από αριστερά (μπάρμπα Τούλης Καϊμακάμης), έμεινε στην ιστορία ως ο παχύτερος Κοκκινοπλίτης της εποχής εκείνης.

Κάτω, Καλύβια, μέσα δεκαετίας '80: ο παπά- Θανάσης και οι εκκλησιαζόμενοι, μετά τη θεία λειτουργία. Να σημειωθεί ότι από τους εικονιζόμενους βρίσκονται στη ζωή μόνο τρεις.

Καλυβιωτόπουλα και Καλυβιωτοπούλες στα μέσα της δεκαετίας του 60.

Επάνω: Καλυβιωτόπουλα στις αρχές της δεκαετίας '70. (Ο 2^{ος} από δεξιά-βέλος είναι ο αείμνηστος Μήτσος Μπαλούκας, ο οποίος έφυγε από κοντάς μας πολύ νέος).

Κάτω τέλη δεκαετίας '70: φλογέρα, ρετσίνα και καλή παρέα, στο καφενείο του αείμνηστου Θωμ. Μπουροζίκας. Ας σημειωθεί ότι Θ. Μανώλης, ο οποίος παίζει την πατροπαράδοτη φλογέρα, είναι από τους ελάχιστους εναπομείναντες καλούς φλογεράδες.

Επάνω, Καλύβια, αρχές δεκαετίας '60: μοδιστρική σχολή για Καλυβιωτοπούλες στο σπίτι του μπάρμπα Νικόλα Τσακίρη.
Κάτω, Κοκκινοπλός αρχές δεκαετίας '60: χορός με τη συνοδεία γκάνιτας από τον Αντ. Ψαριάη και φόντο τα πέτρινα- με πλάκα σκεπασμένα- σπίτια του Κοκκινοπλού.

Κοκκινοπλίτικη- Καλυβιώτικη οικογένεια (Δημ. και Σοφίας Σιαμάτρα) των αρχών της δεκαετίας του '60.

Β. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΚΙΝΟΠΛΗΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

Δίον 10-3-2013, προαύλιο Αγ. Παρασκευής: στιγμιότυπο από το 18^ο Α-ΝΤΑΜΩΜΑ των απανταχού Διοτών, το οποίο ήταν αφιερωμένο στη συμπλήρωση των 100 χρόνων Ελεύθερης Πιερίας.

Αύγουστος 2012, πλατεία Καλυβίων: τριάντα και πλέον Κοκκινοπλιτόπουλα, μεταξύ των οποίων μέλη του Ορειβατικού και πολιτιστικού Συλλόγου Καλυβίων, ποζάρουν στο φακό χαρούμενα, αφού μόλις προ λίγου αναβίωσαν πεζή τον παλιό δρόμο-μονοπάτι Κοκκινοπλός- Καλύβια. Ας ευχηθούμε ότι αυτή η αξιέπαινη προσπάθεια θα βρει μιμητές και θα καθιερωθεί ως θεσμός.

Επάνω πλατεία Καλυβίων 2012: στιγμιότυπο από τον καθιερωμένο ετήσιο απολογισμό των Δ.Σ. των καλυβιώτικων Συλλόγων (Πολιτιστικού, Ποδοσφαιρικού, Ορειβατικού).

Κάτω, πλατεία Καλυβίων, 15αύγουστος 2012: το χορευτικό συγκρότημα των γυναικών με τη χοροδιδάσκαλο κ. Μπασιά-Καζακλή Βάγια, ύστερα από μια εντυπωσιακή επίδειξη παραδοσιακών χορών.

Άνοιξη 2012, Νέα Ευκαρπία.
Επάνω: το Δ.Σ. του Συλλόγου Κοκκινοπλιτών Θεσσαλονίκης
στην ιδιόκτητη αίθουσα.
Κάτω: μέλη του Συλλόγου, ύστερα από κάποια εκδήλωση.

Επάνω: Αποκριάτικες εκδηλώσεις (2012) των μικρών παιδιών του Συλ. Κοκ/λιτών Θεσ/κης με τη χοροδιδάσκαλο κ. Ζαρώτη Φ. (μπροστά) και μερικούς γονείς.

Κάτω: αναμνηστική φωτ., από την παρουσίαση του βιβλίου «Απαγωγή και ομηρία στον Όλυμπο» εκ μέρους του Συλ. Κοκ. Θεσ/κης. Διακρίνονται: ο αείμνηστος πρόεδρος του Συλ. Απ. Τσουρέκας, ο δημοσιογράφος και πρόεδρος της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών Ν. Μέρτζος, ο αείμνηστος καθηγητής Πανεπιστημίου Αστ. Σάκος, ο πρώην πρόεδρος του Συλ. Κοκ/των Γκόλτσιος Δ., χορεύτριες του Συλλόγου και ο Συγγραφέας.

Επάνω (1986): το χορευτικό συγκρότημα του Συλ. Κοκ. Θεσ/κης με τους χοροδιδάσκαλους Μπαλογιάνη Γ. και Βαρνά Γ. (μπροστά 3^{ος} και 4^{ος} αντίστοιχα), ύστερα από «πρόβα» στο Παλέ ντε Σπορ. Παρίσταται επίσης το μέλος του Δ.Σ. και υπεύθυνος του χορευτικού Στούπας Στέλ. και ο πρόεδρος του Συλλόγου Καϊμακάμης Β. (1^{ος} και 2^{ος} από αριστερά).

Κάτω (1986): Στιγμιότυπο από κάποια εκδρομή των μελών του Συλλόγου.

Επάνω, μέσα της δεκαετίας '70: το χορευτικό συγγρότημα του Σουλ. Κοκ/πλιτών Θεσ/κης, ύστερα από κάποια εκδήλωση.

Κάτω, μέσα δεκαετίας '70: το ζεύγος και χορευτές Βασίλης και Σούλα Σαφέτη με τα παιδιά τους, ύστερα από εκδήλωση του Σουλ. Κοκ/πλιτών Θεσ/κης

Πλατεία Καλλιθέας 2012: στιγμιότυπα από τις εκδηλώσεις (ομιλίες, τρισάγιο, καφές), του Συλ. Κοκ/λιτων Κατερίνης, εις μνήμη του Κοκκινοπλίτη Λοχαγού, Σ. Τσιώνου, ο οποίος έπεσε στην Κύπρο το 1974, κατά την τουρκική εισβολή.

Επάνω: μεταξύ άλλων, διακρίνεται ο πρόεδρος του Συλλόγου Σιαμάτρας Δ., ο οποίος εκφωνεί ένα σύντομο λόγο.

Κάτω: ο πρόεδρος του συλλόγου, μέλη του Δ.Σ. και συγγενείς του ηρωικού λοχαγού μπροστά από την προτομή του.

Επάνω: αναμνηστική φωτογραφία από τον ετήσιο χορό (2013) του Συλ. Κοκ/πλιτών Κατερίνης. Μεταξύ άλλων διακρίνονται: ο πρόεδρος του Συλλόγου Σιαμάτρας Δ., ο πρόεδρος της Πανελ. Ένωσης Βλάχ. Πολιτ. Συλλόγων Μαγειρίας Μ., ο πρόεδρος του Συλ. Κοκ/πλιτών Θεσ/κης και αντιπ. της Πανελ. Ένωσ. Βλάχ, Πολιτ, Συλ. κ. Μπατζιοτάσιος Ι. κ.α.

Κάτω: το χορευτικό συγκρότημα του Συλ. Κοκ/πλιτών Κατερίνης με το χοροδιδάσκαλο και μέλη του Δ.Σ.

Επάνω: το Δ.Σ. του Συλ. Κοκ/λιτών Αθηνών ετοιμάζεται να κόψει την πατροπαράδοτη βασιλόπιττα και να τη μοιράσει στα μέλη.
Κάτω: Σε ετήσιο χορό του Συλλόγου οι «εξ Αθηνών» Κοκκινοπλίτες τραγουδούν με μεράκι και νοσταλγία πατροπαράδοτα τραγούδια.

Αναβίωση του αποκριάτικου εθίμου της «χάσκας» από Κοκκινοπλίτες της Αθήνας. Έτσι θυμούνται οι παλιοί (επάνω) και μαθαίνουν τα παιδιά (κάτω). Ας σημειωθεί ότι με πρωτοβουλία του προέδρου του Συλ. Κοκ/πλιτών Αθήνας Β. Γκόλτσιου, αναβιώνει κάθε χρόνο και το έθιμο του χειροφιλήματος.

Επάνω Αθήνα Φεβρ.1981: αναμνηστική φωτ. μελών του Δ.Σ. του Συλ. Κοκ/λιτών Αθηνών, από τον ετήσιο χορό στο ξενοδ. Χίλτον. Από αριστερά: Καμάκας Κ., Μπατζιωτάσιος Γ. + (πρόεδρος Συλ. Κοκκιν. Θεσ/κης), Γκόλτσιος Σπ., Δημάδης Β. (πρόεδρος Συλ. Κοκ. Αθηνών), Μπουρουζίκας Ι.

Κάτω Κοκκινόπλος 4-8-1996: αναμνηστική φωτ. από την επίσκεψη των αδελφών Ανθοχωρητών στον Κοκκινόπλο. Το ιστορικό αυτό αντάμωμα το εμπνεύστηκε και το διοργάνωσε ο αείμνηστος Ανθοχωρήτης μπάρμπα Παύλος Γιωτάκης (δεξιά).

ΜΟΝΑΧΟ

Επάνω: Αναμνηστικές φωτογραφίες του χορευτικού συγκροτήματος της Κοινότητας Κοκ/πλιτών Μονάχου ύστερα από εκδήλωση στο Μόναχο.

Κάτω: μέλη του Δ.Σ. (αείμνηστος Καστάρης Σακ., Μανώλης Γούλ., Παλάγκας Τακ.) σε εκδήλωση της Κοινότητας στο Μόναχο.

Αναβίωση των πατροπαράδοτων αποκριάτικων εθίμων (χειροφιλιμα, χάσκα) σε εκδηλώσεις της Κοινότητας Κοκ/λιτών Μονάχου.

Επάνω, τέλη δεκ. '80: χορευτές- τριες της Κοινότητας Κοκκινοπλιτών Μονάχου, ύστερα από χορευτική παράσταση.

Κάτω, Οκτ. 2000, ιστορικό κέντρο Μονάχου: μέλη της Κοινότητας Κοκκινοπλιτών Μονάχου -μεταξύ των οποίων και ο αείμνηστος Ν. Καμάκας- ξεναγούν τα φιλοξενούμενα μέλη του αδελφού Συλ. Κοκ/λιτών Κατερίνης και το συγγραφέα του βιβλίου, ο οποίος πραγματοποίησε στο Μόναχο ειδική διάλεξη, με θέμα «Κοκκινοπλός», «Ελληνισμός του Μονάχου».

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Επάνω: Κοκκινοπλίτες της Μελβούρνης στα τέλη 10ετίας '60. Από αριστερά: Μπατζογιάννης Β., Παπαζήσης Αν. Σκαμπαρδώνης Ν., Παπαζήσης Σπ. (1^{ος} Κοκ/πλίτης στην Αυστραλία, 1953), Καίμακάμης Β. (Αθαν.), Καίμακάμης Β. (Αναστ.), Μπατζικώστας Θ., Μπατζογιάννης Κ.

Κάτω: μέλη του Δ.Σ. του Συλ. Κοκ/λιτών Αυστραλίας στα μέσα 10ετίας '80.

Μελβούρνη 1985-86: στιγμιότυπα από εκδρομικές εξορμήσεις του Συλλόγου Κοκκινόπλιτών Αυστραλίας.

Επάνω: Το Δ.Σ. του Συλ. Κοκ/πλιτών Λάρισας στα μέσα της δεκαετίας του '80.

Κάτω: Κοκκινοπλίτες ντυμένοι με τις παραδοσιακές στολές, στον ετήσιο χορό του παραπάνω συλλόγου.

Επάνω, Κοκκινόπλος 2008: το χορευτικό συγκρότημα του Συλ. Κοκ/πλιτών Λάρισας με φόντο την Αγία Παρασκευή. Κάτω αριστερά διακρίνεται και ο 90χρονος μπάρμπα Τσίλας Μπουροζίκας, του οποίου όλη η οικογένεια (γιοί, κόρες, νύφες, εγγόνια) συμμετέχει στα παραδοσιακά δρώμενα των Κοκκινόπλιτών.

Κάτω, Μπατζικώστας Σαβ., Ζαρώντης Γ., Στούπας Απ.: τρία δραστήρια μέλη του Εξωραϊστικού Συλ. Κοκκινόπλου «Αγιος Αθανάσιος» της δεκαετίας του '80. Ας σημειωθεί ότι ο πρώτος (αείμνηστος) διετέλεσε και πρόεδρος της Κοινότητας Κοκκινόπλου στη δεκαετία του '60, ενώ ο δεύτερος είναι γνωστός κατασκευαστής παραδοσιακών στολών.

Επάνω, Ασπρόχωμα 1985: αναμνηστική φωτογραφία του χορευτικού συγκροτήματος του Ασπρόχωματος.
Κάτω, Ασπρόχωμα 1990: «Μπαρακαδιότες» χαίρονται για τη συνάντησή τους στο 1^ο Αντάμωμα των απανταχού «Μπαρακαδιωτών», τη μέρα του Αϊ Γιώργη.

Σύλλογος Κοκκινοπλιτισών
Ελασσόνας.
Επάνω: στην ιστορική βρύση
Τσιαμάρα στον Κοκκινοπλό.
Κάτω: κατά τη διάρκεια εκδή-
λωσης στην Ελασσόνα.

Αύγουστος 2012, γήπεδο Καλυβίων.

Επάνω: ποδοσφαιριστές και προπονητής του «Μύτικα», κατά την πρώτη μέρα της προπαρασκευαστικής περιόδου στη Β΄ κατηγορ.

Κάτω: ο πρόεδρος Παλάγκας Αλκιβιάδης, μέλη του Δ.Σ. και φιλοθεάμονες νέοι παρακολουθούν την προπόνηση από την πλευρά των αποδυτηρίων.

Ας σημειωθεί ότι στη σεζόν 2012-13 ο Μύτικας ανέβηκε στην Α΄ κατηγορία, μια τεράστια επιτυχία, που αποτέλεσε θέμα συζήτησης στους ποδοσφαιρικούς κύκλους της περιοχής.

Επάνω: Άρης Κοκκινοπλιτών Κατερίνης στο γήπεδό του, πριν την έναρξη κάποιου αγώνα.

Κάτω, 29-12-2012: οι αδελφές ποδοσφαιρικές ομάδες, Άρης Κοκκινοπλιτων Κατερίνης και Α.Ο. Μύτικας Καλυβίων (ποδοσφαιριστές και μέλη των Δ.Σ.), στα Καλύβια στο γήπεδο του Μύτικα, εν όψει φιλικού αγώνα.

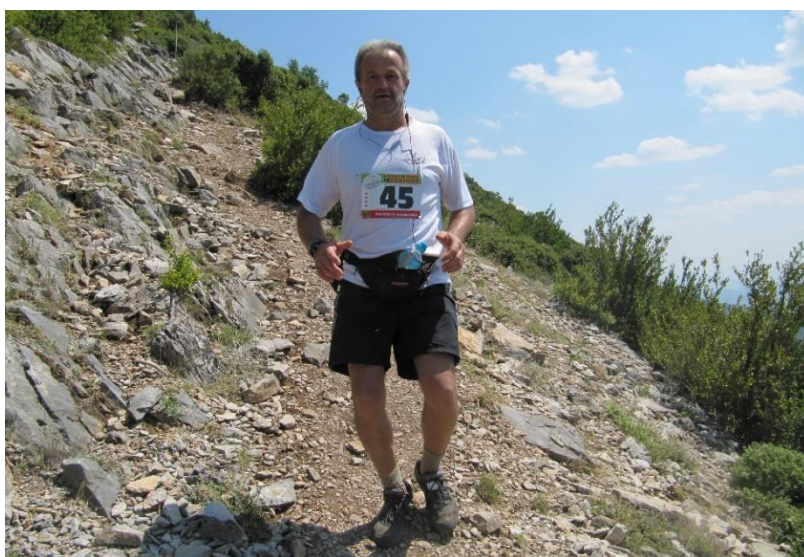
ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ ΟΛΥΜΠΟΥ- ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟΥ

(«Φαέθων, Απόστολος Τσουρέκας»)

Επάνω (29-7-2012): Στιγμιότυπο από τον 1^ο ορειβατικό Μαραθώνιο Ολύμπου-Κοκκινοπλού.

Κάτω (14-7-2013): Διο Κοκκινοπλίτες- Κλυβιώτες Μαραθωνοδρόμοι (Γκόλτσιος Α., Μανώλης Β.), λίγο πριν την εκκίνηση στην Κατασκοίνωση, για το 2^ο ορειβατικό Μαραθώνιο (44 χιλ.). Ο πρώτος αναδείχθηκε 32^{ος} με χρόνο 09:14:09 και ο δεύτερος 56^{ος} με χρόνο 10:32:22. Να σημειωθεί ότι έλαβε μέρος και ο Κοκκινοπλίτης από την Κατερίνη Γαϊτάνης Δ., ο οποίος αναδείχθηκε 33^{ος} με χρόνο 09:24:16.

Επάνω : η Μαραθωνοδρόμος Μ. Καλογήρου (8η στο σύνολο των 100 και πλέον δρομέων με χρόνο 7:27:25), περνά από τη βρύση «Ρούδι», όπου δροσίζεται και ενθαρρύνεται από τον γνωστό Κοκκινοπλίτη ορειβάτη Τάκη Παλάγκα, ο οποίος ήταν καθοδόν με την παρέα του για τον μικρό Μαραθώνιο (22 χιλ. εκτός συναγωνισμού).

Κάτω: ο Κοκκινοπλίτης- Καλυβιώτης Μαραθωνοδρόμος Νάσιος Γκόλτσιος κατηφορίζει προς το τέρμα, κατακτώντας την 32^η θέση. Ας σημειωθεί ότι ο παραπάνω δρομέας, ο οποίος έλαβε μέρος και στον 1^ο ορειβατικό Μαραθώνιο (2012), δεν υπήρξε ποτέ δρομέας ή αθλητής στο πασαελθόν.

Επάνω: Κοκκινοπλίτες δρομείς, εκπρόσωποι φορέων και φιλοθεάμονες στο τέρμα του 2^{ου} ορειβατικού Μαραθώνιου Ολύμπου (Κιόσκι). Μεταξύ άλλων διακρίνονται: ο αντιδήμαρχος Νάνος Ι., ο Περιφερειακός Σύμβουλος Παιδής Αθ., οι εκπρόσωποι του «Εξωραϊστικού» και «Ορειβατικού» Θεοχάρης Π. και Γκόλτσιος Α. (Ξανθός), ο Μαραθωνοδρόμος Γκόλτσιος Νάσιος και οι ημιμαραθωνοδρόμοι (22 χιλ., εκτός συναγωνισμού) Καΐμακάμης Β., Νταμπώσης Δ., Μπουροζίκας Ν., Τσουρέκας Α., Παλάγκας Τάκης.

Κάτω: Ο αντιδήμαρχος Νάνος Ι. με τα μέλη των Δ.Σ. των Καλυβιώτικων Συλλόγων (Ποδοσφαιρικού, Ορειβατικού, Πολιτιστικού) και τον Μαραθωνοδρόμο Νάσιο Γκόλτσιο στο τέρμα του Μαραθωνίου (Κιόσκι).

**Γ. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΑΠΟ ΤΟ 29^ο
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΑΝΤΑΜΩΜΑ ΤΩΝ ΒΛΑΧΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤ.
ΣΥΛΛΟΓΩΝ (Κατερίνη, Καρίτσα, 28-30 Ιουν. 2013)**

Επάνω: η αφίσα του 29^{ου} Πανελληνίου Ανταμώματος των Βλάχων και δεξιά, το έμβλημα της Πανελλνιας Ομοσ. Πολιτισ. Συλ. Βλάχων (ΠΟΠΣΒ).

Κάτω, αριστερά: ο πρόεδρος του Συλλόγου Κοκ/λιτών Ν. Πιερίας και ο αειθαλής Μετσοβίτης αρχιχορευτής Φάφαλης Β.

Δεξιά: οι πρόεδροι των αδελφών Κοκ/λίτικων Συλλόγων Θεσ/νίκης και Ν. Πιερίας, Μπατζιοτάσιος Ι. (επίσης αντιπρ. της ΠΟΠΣΒ) και Σιαμάτρας Δ.

Επάνω: ο πρόεδρος της ΠΟΠΣΒ και της Παγκόσμιας Βλάχικης Αμφικτιονίας Μαγειρίας Μ. απονέμει τιμητική πλακέτα στον πρόεδρο του Συλλόγου Κοκ/πλιτών Ν. Πιερίας Σιαμάτρα Δ. για την προσφορά του Συλλόγου στη διοργάνωση του 29^{ου} Ανταμώματος της ΠΟΠΣΒ.

Κάτω: στιγμιότυπο από την ομιλία του παλαίμαχου δημοσιογράφου και προέδρου της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών Μέρτζου Ν., με θέμα «Η Βλαχόφωνη Ρωμιοσύνη».

Επάνω και μέση: στιγμιότυπα από την παρέλαση των Συλλόγων στον κεντρικό δρόμο της Κατερίνης.

Κάτω: στιγμιότυπο από το μεγάλο χορό. (Σε όλα τα πλάνα διακρίνονται χορευτές-τριες των Κοκκινοπλίτικων Συλλόγων).

Επάνω: το χορευτικό συγκρότημα του Συλλόγου Κοκ/λιτών Θασ/κης, πριν από την κεντρική παρέλαση, με τη χοροδιδάσκαλο Ζαρώτη Φ. (2^η από αριστερά).

Κάτω: το χορευτικό συγκρότημα γυναικών του αδελφού Πολιτιστικού Συλλόγου Δίου.

Αναμνηστικές φωτογραφίες των αδελφών Κοκ/τικων Συλλόγων Καλυβίων και Λάρισας πριν από τις κεντρικές εκδηλώσεις στην Κατερίνη. Επίσης διακρίνονται μέλη των ΔΣ.

ΚΑΡΙΤΣΑ: ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ (30 Ιουν.)

Επάνω: προετοιμασία για την είσοδο των χορευτικών συγκροτημάτων στο χώρο των εκδηλώσεων.

Κάτω (πριν από τις εκδηλώσεις): αναμνηστική φωτογραφία του χορευτικού συγκ/ματος του Συλλόγου Κοκ/λιτών Κατερίνης με τον Πρόεδρο της ΠΟΠΣΒ Μαγειρία Μ. (στη μέση). Επίσης διακρίνεται ο πρόεδρος του Συλλόγου Σιαμάτρας Δ. και ο χοροδιδάσκαλος Φτεγιώτης Αθ. (2^{ος} από αριστερά).

Επάνω: στιγμιότυπο από το μεγάλο χορό. (Σε πρώτο πλάνο χορευτές-ιες των αδελφών Συλλόγων Καλυβίων και Λάρισας.

Κάτω: αναμνηστική φωτογραφία του χορευτικού συγκροτήματος του Συλλόγου Κοκ/πλιτών Κατερίνης (μετά το μεγάλο χορό).

Το χορευτικό συγκρότημα των αδελφών Συλλόγων Καλυβίων και Λαρίσης με τον πρόεδρο του Συλ. Καλυβίων Νταμπώση Τζιμη (δεξιά), τη χοροδιδάσκαλο Καζακλήρη- Μπασιά Βάγια και το μέλος του ΔΣ Γεροφωκά- Λαζαρίδου Τάνια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελόπουλος Α., *Οι έννοιες «πατρίδα», «έθνος», και «κοινωνία», στην Καππαδοκία στην εποχή των Καππαδόκων πατέρων και δη του Μ. Βασιλείου*, σσ. 61, 62. (πρακτικά α' πανελληνίου επιστημονικού συνεδρίου, θεολογικής σχολής, «Καππαδοκία, ιστορία –θεολογία – παιδεία – πολιτισμός», Θεσσαλονίκη 2002.
- Αγίου Νεκταρίου, *Περί κλήσεως και αποστολής του Έλληνος*, Ιερός Σύνδεσμος 1906." 1. 7. 1906, αρ. φ. 28, σ. 5-8.
- Αδάμου Ι., *Ο Κοκκινοπλός*, Κοκκινοπλός 1992.
- Αναγνωστόπουλος Π., *Η αρχαία ολυμπ. Πιερία*, Θεσ/νίκη 1971.
- Βολανάκης Ι., *Η Αμπελος στα χριστιανικά μνημεία της Κρήτης*.
- Βραχνιάς Κ., *Ανθίσματα*, Βόλος 2010, σ. 50.
- Βραχνιάς Κ., *Λαογραφικό υλικό από τα Καλύβια Κοκκινοπλού Ελασσόνος*, Καλύβια 1962, σσ. 1-23.
- Γιαλουρίδης Χ., «Ποιο είναι το πατριωτικό καθήκον; Τα πεπραγμένα ημίν», *HistoryMagazin*, (εφημ. «Δημοκρατία»), τ. 1(2011)24.
- Γιαννάκου-Κουτσίκου Μ. (πρώην υπουργός): «Ποιο είναι το πατριωτικό καθήκον; Η παγίωση των θεσμών», *HistoryMagazin*, (της εφημ. «Δημοκρατία»), τ. 1(2011)22.
- Γιαννακοπούλου Χ., Άγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως. Ο Διευθυντής της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής, Ο Παιδαγωγός, Ο Θεολόγος, Αθήνα 2003, σ. 79-86.
- Περιοδικό, «Ελληνικό παρατηρητήριο», τ. 56, Μαρ. Απρ. 2011.
- Δραγούμης Ίων, *Ο ελληνισμός μου και οι Έλληνες*, εκδ. «Νέα θέσις» Αθήνα 1991, σ. 135.
- Δραγούμης Ίων, *Ο ελληνισμός μου και οι Έλληνες*, εκδ. «νέα θέσις» Αθήνα 1991, σ.135.
- Εφημερίδα «Ακρόπολις», 1-1-1896.

- Καϊμακάμης Β., «Αράκλοι- Αράπηδες. Το έθιμο του καρναβαλιού στον Κοκκινοπλό τα παλιά χρόνια», *Ολύμπιο Φώς*, 6(1989)6-10.
- Καϊμακάμης Β., «Κοκκινοπλίτικα χωρατά και ανέκδοτα» *Ολύμπιο Φως*, 2(1986)6,12-14.
- Καϊμακάμης Β., «Το χιούρ και η σάτιρα είναι μέσα στον τρόπο ζωής των Κοκκινοπλιτών», *Ολύμπιο Φως*, 1(1986)12-14.
- Καϊμακάμης Β., Απαγωγή και ομηρία στον Όλυμπο, Θεσσαλονίκη 2007.
- Καϊμακάμης Β., Οι Ελληνόβλαχοι. Κοκκινοπλός το Βλαχοχώρι του Ολύμπου, εκδ. Μαϊάνδρος, Θεσσαλονίκη 1984.
- Καϊμακάμης Β., Το ημερολόγιο ενός Χωριού, Καλύβια Κοκκινοπλού, εκδόσεις Μαϊάνδρος, Θεσσαλονίκη 1985.
- Καϊμακάμης Δ. & α. «Τα αγωνίσματα και το φυσικό περιβάλλον των κλεφταρματολών μέσα από τα δημοτικά τραγούδια», *Αθλητική ιστορία και φιλοσοφία*, 3(2004)185-202.
- Καλογιάννης Β., *Η ιστορία του Κοκκινοπλού*, Λάρισα 1955.
- Καρακοστάνογλου Β., «Οικονομία και εθνικά θέματα σήμερα», *Ελληνικό Παρατηρητήριο* 6(2011)9-11.
- Καψάλας Δ., «Οικονομία και εθνικά θέματα σήμερα», *Ελληνικό Παρατηρητήριο* 6(2011)1, 2, 8,9.
- Κουλούρη Χ., Πατριωτισμός, εθνικισμός, σοβινισμός, <http://spoudasterion.pblogs.gr/2010/05/623250.html>.
- Λεξικό του Αρχαίου Κόσμου Τομ. Β΄.
- Μεγάλη ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τόμ. Θ΄.
- Μέρτζος Ν., «Δολοφονία Καποδίστρια», *Ελληνικόν Παρατηρητήριο*, 59(2011)21.
- Μουρατίδης Ι., Εισαγωγή στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία, εκδ. Πλάτων, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 22.
- Μουρατίδης Ι., Εισαγωγή στην Ολυμπιακή Παιδεία, εκδ. Πλάτων, Θεσσαλονίκη 2008, σσ. 66- 68.

- Μουρατίδης Ι., Ιστορία φυσικής αγωγής και αθλητισμού, εκδ. Πλάτων, Θεσσαλονίκη.
- Μπουσμπούκης Α., *Η Μα «μητέρα» στην Έδεσσα και τον ευρύτερο μακεδονικό χώρο* (Πρακτικά του Α΄ Πανελληνίου Επιστημονικού Συμποσίου. Η Έδεσσα και η περιοχή της, Έδεσσα 1995).
- Παπαθανασίου Φ., «Ποιο είναι το πατριωτικό καθήκον; Το Γένος το σύνταγμα, η πολητεία» *HistoryMagazin*, (της εφημ. «Δημοκρατία»), τ.
- Παπούλιας Κ., Ομιλία στο προεδρικό μέγαρο για την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας (24-7-2011).
- Ρενάκ, Ζ., Η σύγχρονη Ελλάδα, στο: *Ανταποκρίσεις από την Ελλάδα 1879-1897*. εθνικές διεκδικήσεις, Ολυμπιακοί Αγώνες, καταστροφή του 97, εκδ. Ολκός, Αθήνα 1993, σσ. 42-44.
- Φορτσάκης Θ., «Ποιο είναι το πατριωτικό καθήκον; Η συσπείρωση των Ελλήνων», *HistoryMagazin*, (της εφημ. «Δημοκρατία»), τ. 1(2011)225.

Αρχαίοι συγγραφείς

- Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια VII, 1160a.
- Αισχύλος, *απόσπ.* 350, *Ευμενίδες* 500.
- Αισχύλος, Παιάνας Σαλαμινομάχων, Πέρσαι 402-405.
- Αριστοφάνης, *Αχαρνές*, 245-285,
- Ευριπίδης, *Βάκχαι*, 56, 62-63, 664, 726.
- Θεία Λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου (Β. Σαλίβερος).
- Ιωάννου κεφ. Ι΄στοιχ.11./ 15,1./ 15, 5.
- Λουκάς, 19,41.
- Ομήρου Ιλιάδα, (Γβ.Ιλ.Μ'243),
- Πλάτων, *Νόμοι*, 1637 α./

- Πλάτων, Κρίτων κεφ.12.
- Πλούταρχος, *Ηθικά*, 613c.
- Πλούταρχος, Λυκούργος, 22.
- Σοφοκλής, *απόσπ.* 678.
- Τιμόθεον, Α΄, 5,23.
- Φιλόστρατος, Ηρ. 12.2, Deubner, *AticFeste*, 93-123.
- Ψαλμός, 103 104, 15.

Ξενόγλωσσοι συγγραφείς

- Cartie R., *Ιστορία του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου*, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1964, τ. Α, σ. 235./
- Nilson, *Gr. Rel.* 315-329,
- Lawler, L.B., *The Maenads. A contribution to the study of the Dance in Ancient Greece: Memories of the American Academy in Rome* 6 1972: 69 κ.ε.
- Fraceliere, R., *Ο Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος των Αρχαίων Ελλήνων*, Αθήνα 1990, 245-251.
<http://www.kairatos.com.gr/afieromata/ampelos.htm>.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

-Ο Καϊμακάμης Βασίλης γεννήθηκε το 1952 στα Καλύβια Κοκκινοπλού Ελασσόνας.

-Σπούδασε στη Γερμανία Φυσική Αγωγή, όπου έλαβε τις ειδικότητες Ενόργανη Γυμναστική και Ποδόσφαιρο.

-Διορίστηκε το 1979 στη Μέση Εκπαίδευση και το 1985 κατέλαβε θέση Ε.Ε.Π. στο ΤΕΦΑΑ-ΑΠΘ όπου δίδαξε Ενόργανη Γυμναστική, Ποδόσφαιρο και Παιδαγωγική Γυμναστική.

-Πραγματοποίησε διδακτορική διατριβή στην Ιστορία της Φυσικής Αγωγής. Σήμερα (επίκουρος καθηγητής) διδάσκει στο ΤΕΦΑΑ-ΑΠΘ Ενόργανη Γυμναστική, Ιστορία Φ.Α., Φιλοσοφία Φ.Α., και Ολυμπιακή Παιδεία.

-Έχει γράψει περίπου 27 βιβλία αθλητικού, ιστορικού και λαογραφικού περιεχομένου.

-Πρωτοστάτησε στην ίδρυση και έκδοση διάφορων περιοδικών αθλητικού, ιστορικού και λαογραφικού περιεχομένου.

-Πρωτοστάτησε στην ίδρυση πολυάριθμων αθλητικών και πολιτιστικών συλλόγων, όπου διετέλεσε και μέλος των Δ.Σ.

-Δημοσίευσε πολυάριθμα άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά (ελληνικά και ξένα), αλλά και σε αλλά έντυπα.

-Πραγματοποίησε πολυάριθμες διαλέξεις σε διεθνή επιστημονικά συνέδρια (εσωτερικό και εξωτερικό), αλλά και πολλές ομιλίες σε διάφορες αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

-Δίδαξε για πολλά χρόνια σε επιμορφωτικά σεμινάρια και επιμορφωτικές σχολές.

-Μίλησε αρκετές φορές στην τηλεόραση και στο ραδιόφωνο για θέματα παιδείας, αθλητισμού και Ολυμπιακών Αγώνων.

-Για 20 συναπτά έτη εργάστηκε ως προπονητής Ενόργανης Γυμναστικής, ενώ νωρίτερα εργάστηκε και στο χώρο του ποδοσφαίρου.

-Είναι μέλος της Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας και πολυάριθμων άλλων επιστημονικών, αθλητικών και λαογραφικών συλλόγων.

-Για την προσφορά του στον αθλητισμό και τον πολιτισμό τιμήθηκε από πολυάριθμους φορείς (περισσότερες από 20 φορές).

-Ως άνθρωπος, ως γυμναστής και ιδιαίτερα ως εκπαιδευτικός *διδάσκεται, διδάσκει, γυμνάζεται και γυμνάζει, εφ' όρου ζωής.*

